PÁZMÁNY
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Doktorandusz tanulmányok 11.

‘BIZTONSÁG ÉS BIZALOM A DIGITÁLIS TÁRSADALOMBAN’

Válogatott doktorandusz tanulmányok

*

‘SECURITY AND CONFIDENCE IN THE DIGITAL SOCIETY’

Selected doctoral studies

Szerkesztette:
Kovács Péter – Pogácsás Anett

PÁZMÁNY PRESS

‘BIZTONSÁG ÉS BIZALOM A DIGITÁLIS TÁRSADALOMBAN’
Válogatott doktorandusz tanulmányok
*
‘SECURITY AND CONFIDENCE IN THE DIGITAL SOCIETY’
Selected doctoral studies

A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARÁNAK
KÖNYVEI

DOKTORANDUSZ TANULMÁNYOK 11.
Sorozatszerkesztő: *Kovács Péter*

‘BIZTONSÁG ÉS BIZALOM A DIGITÁLIS TÁRSADALOMBAN’

Válogatott doktorandusz tanulmányok

*

‘SECURITY AND CONFIDENCE IN THE DIGITAL SOCIETY’

Selected doctoral studies

Szerkesztette:
Kovács Péter – Pogácsás Anett

PÁZMÁNY PRESS
Budapest
2026

A kötet kéziratainak lektorálásában közreműködött:

Bándi Gyula
Békés Ádám
Kovács Péter
Papp János Tamás
Pogácsás Anett
Varga Ádám

© Szerkesztő, szerzők, 2026
© PPKE JÁK, 2026

ISSN 2064-4078

ISBN 978-963-308-555-4

Kiadja: a Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kara
1088 Budapest, Szentkirályi u. 28–30.
www.jak.ppke.hu

Felelős kiadó: Dr. Komáromi László dékán

Szerkesztés, tördelés: Szakaliné Szeder Andrea

Készült a PPKE Egyetemi Nyomdában
Felelős vezető: Ulrich-Hesz Margit

TARTALOM

I.
‘BIZTONSÁG ÉS BIZALOM A DIGITÁLIS TÁRSADALOMBAN’

Előszó 11

Szabadkai János
Mesterséges intelligencia a zöld gazdaság szolgálatában. Fenntartható fejlődési célok és a vállalkozói felkészülés egyes aspektusai 13

Lang-Fuksa Dorottya
Biztonságos város. Gyalogos és kerékpárbarát megoldások a közlekedésben 43

Szatmári Anna
Az állatok bevonásával történő turisztikai szolgáltatás lehetősége a digitális turizmusban 59

Tóth János Jenő
Munkavállalói jogok a mesterséges intelligencia korában. Az Európai Unió szakpolitikai és szabályozási megközelítése 75

Dénes Zoltán
Egységes nemzet vagy pluralista parlament? A nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletének választójogi modelljei Magyarországon, Romániában és Szerbiában 97

Csevár Nóra
Kálvin alkotmányjoga és hatása 113

Tóth Kordélia
A tisztességtelen adós magatartásának jogi és gyakorlati dimenziói
az önálló bírósági végrehajtási eljárásban 133

Sándor Médea Lola
Az algoritmus öltöztet, mi pedig túlfogyasztunk. Kreatív innováció,
fenntartható fejlődés és szellemi tulajdonjogi kihívások
a ruha- és textilipar „virtuális kifutójától" a kereskedelemig.....151

Pintér Réka Daniella
Cogito, ergo sum? Körkép a mesterséges intelligencia
polgári jogi megítéléséről 169

Kovács Krisztián
Az emberi méltóság határai a személyiségvédelmi perekben.....187

Herédi Gergő
Gyermekvédelmi szempontok az online megvalósuló
választási kampányban 203

Pécsi Zsófia
Vagyon elleni bűncselekmények az online téren innen és túl.....215

Elgabaili Tira
Az irreguláris migrációval kapcsolatos bűncselekmények
Magyarországon és az Európai Unióban.....231

László Bernadett
Az online bántalmazás jogi dimenziói. A cyberbullying kezelése
a büntetőjog eszközeivel 243

Szabó Kriszta
Bűnelkövetők követése az MI korában. Prediktív rendészet
és kockázatértékelő rendszerek 261

II.
‘SECURITY AND CONFIDENCE IN THE DIGITAL SOCIETY’

Foreword 279

Gabriella Zsófia Cseh
Moderating Animal Cruelty on Social Media. How social media platforms regulate and moderate animal cruelty content online 281

Gergely Ambrus Kerkovits JD
Sovereignty Protection in the Digital Age..... 295

Bernadett Patricia Kisfonai
Predictive Policing at a Crossroads: Legal, Criminological and Technological Perspectives 319

Gábor Révész
Online Sexual Harassment Among Adolescents.....335

I.

‘BIZTONSÁG ÉS BIZALOM A DIGITÁLIS TÁRSADALOMBAN’

ELŐSZÓ

Köszöntjük az olvasót!

A mesterséges intelligencia előnyei és veszélyei, valamint a digitális világ kihívásai a mai világunkban sokakat foglalkoztató kérdések. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskolája által szervezett és nagy érdeklődés mellett 2025 decemberében megtartott országos doktorandusz konferencia előadói e kérdéseknek a különböző jogágakhoz, illetve a társadalmi élet számos szegmenséhez való kapcsolatát elemzik. Megállapításaik figyelemre méltóak, továbbgondolásra érdemesek, nem egy esetben a jogalkalmazás vagy éppen a szabályozás irányának megváltoztatása felé mutatnak.

A biztonság és bizalom kulcsszavak mentén igen színes témaköröket dolgoznak fel az alábbi tanulmányok, a digitális társadalom legkülönfélébb területeiről. Nem csak azt kívánjuk, hogy e kötet olvasói leljék bennük kedvüket és találják tudományosan is értékesnek az írásokat, de őszintén bízunk benne, hogy ezeket a kutatási részkérdéseket a szerzők is tovább tudják még vinni, és a jövőben még szélesebb tudományos diskurzus részévé tenni. Reméljük, hogy a kötet nemcsak a jelen kihívásainak megértéséhez járul hozzá, hanem ösztönzőleg hat a digitális korszak jogi és társadalmi kérdéseinek felelős, értékalapú megközelítésére is.

Budapest, 2026. május 8.

Dr. Kovács Péter, DSc
tanszékvezető, egyetemi tanár,
a PPKE Jog- és Államtudományi
Doktori Iskola vezetője

Dr. Pogácsás Anett
habilitált egyetemi docens,
a PPKE Jog- és Államtudományi
Doktori Iskola koordinátora

MESTERSÉGES INTELLIGENCIA A ZÖLD GAZDASÁG SZOLGÁLATÁBAN

Fenntartható fejlődési célok és a vállalkozói felkészülés egyes aspektusai

Szabadkai János*

1. Bevezetés

A mesterséges intelligencia (AI) egy gyorsan fejlődő globális technológiai terület,[1] amely a modern technológiai fejlődés sarokkövévé vált, és az emberi élet, illetve a társadalmi fejlődés szinte minden területét befolyásolja.[2] Az AI hatalmas potenciállal rendelkezik az ENSZ fenntartható fejlesztési céljai – *Sustainable Development Goals,* SDG – az egészségügy, az oktatás forradalmasításától, a klímavédelmi intézkedések, és a gazdasági növekedés előmozdításáig vezető haladás felgyorsításában.

Beláthatóan nem csak a tudomány előremenetéről van szó, hanem egy valódi intellektuális ipari forradalom zajlik, amely hozzájárul egy új társadalmi rendszer felépítéséhez. A mesterséges intelligencia segítheti a tudáshoz való demokratikus hozzáférést, a tudományos kutatások exponenciális növekedését, a megerőltető munkák gépek általi elvégzését, ugyanakkor nagyobb igazságtalanságot hozhat létre a fejlődő és fejlett nemzetek, az elnyomott és a domináns társadalmi osztályok között.[3]

---

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1 Olivia Abbey: *Artificial Intelligence, Bias, and the Sustainable Development Goals.* UN Science Policy Brief, 2023. 1.

2 Mehrdad Maghsoudi – Navid Mohammadi – Mohammadreza Bakhtiar: Artificial intelligence and sustainable development: Public concerns and governance in developed and developing nations. *Cleaner Environmental Systems,* Volume 19., 2025. 1.

3 Részlet Ferenc pápa 2024. június 14-én, a G7 találkozón tartott beszédéből.

Az elmúlt 200 évben, különösen a második világháború óta az emberi fejlődés világszerte hatalmas gyorsulást tapasztalt. Sok tudós az *antropocén*[4] kifejezést használja arra a történelmi időszakra, amelyben az emberiség ma már a természet nagy erőivel összehasonlítható mértékben befolyásolja a Föld minden aspektusát. Az *antropocén* kifejezést kitaláló tudósok nem pusztán alapvető adatokat állítottak elő bolygónk állapotáról, és nem csupán szisztematikus és gyümölcsöző perspektívát vázoltak fel annak bizonytalan jövőjéről: történelmet is javasoltak, egy történetet, amely választ keres a 'Hogyan jutottunk el idáig?' kérdésre.[5]

Az emberi tevékenységek súlyos károkat okoznak ökoszisztémáinkban és egészségünkben, gyakran felelősségre vonás nélkül. Ez azért történik, mert lehetséges a környezet károsítása anélkül, hogy jogi következményekkel kellene szembenézni. A szennyezés, a környezetkárosítás és a reziliencia elvesztése előbb-utóbb az egész emberiséget érinti – pl. a világ egy részén bekövetkező szennyezés a globális társadalom, a gazdaság, valamint a közös légkör és óceánok összekapcsoltsága miatt egy másik részén drágább és kevésbé egészséges élelmiszerekhez vezethet –. Ennek csökkentése érdekében magasabbra kell tennünk a lécet, hogy legalább minden szereplő betartsa a társadalmi törvényeket és szabályokat.

Ma ez nem történik meg, mert nagyon unalmas és erőforrásigényes feladat azonosítani, hogy hol szegik meg a környezetvédelmi törvényeket, és olyan jogi ügyeket építeni, amelyek elég szilárdak ahhoz, hogy sikerrel járjanak. Ennek okán az illegális tevékenységek folytatása kevesebb költség vonzattal és korlátozott kockázattal jár mindenki kárára. Az AI segítségével, releváns adatok keresésével, a törvények megértésével, kreatív ügyek felépítésével és azok hatékony megfogalmazásával javíthatjuk a jogrendszer teljesítményét.

A jogszabályi keretek és az etikai irányelvek alkalmazása létfontosságú az AI etikus használatához. Ezeket a szabályozási elemeket és irányelveket el kell készíteni. Az ilyen rendelkezések magukban foglalhatják az AI kockázatkezelési keretrendszereket, amelyek célja az AI kockázatok minimalizálása. Ezek a koncepciók segíthetnek a szervezeteknek abban, hogy fókuszáljanak a kockázatokra és javítsák a kockázatkezelési gyakorlatokat.

Az emberiség mára már felülmúlta a Föld ökológiai kapacitásait, vagyis a korlátokat átlépte. Az emberiség jövője a világméretű problémákat okozó kör-

---

[4] Az antropocén, azaz az ember kora, egy javasolt új földtörténeti kor, amellyel a tudósok azt az időszakot jelölik, amikortól az emberi civilizáció visszafordíthatatlan és minden korábbinál jelentősebb hatást gyakorol a Föld ökoszisztémájára.

[5] Christophe Bonneuil – Jean-Baptiste Fressoz: *The Shock of The Anthropocene. The Earth, History and Us*. London–New York, Verso, 2016. 50.

nyezeti és klímaválság kezelése, illetve a globális összefogás mellett, a helyi környezet, a társadalom és a gazdaság fenntartható fejlesztésén múlik.[6] Ahhoz, hogy a civilizációnk megsemmisülése ne következzen be, meg kell szilárdítani a jog uralmát, amelynek eléréséhez döntő fontosságú tényezők: *i)* a jogállam, *ii)* az igazságosság, *iii)* a szabadság és *iv)* a nemzetközi szolidaritás egyformán szükségesek.[7]

Felmerül a kérdés, milyennek kell lennie a megbízható mesterséges intelligenciának? A megbízható mesterséges intelligencia három olyan elemből áll, amelyeknek a rendszer egész életciklusa alatt teljesülniük kell: *i)* jogszerűnek kell lennie, tehát meg kell felelnie a hatályos törvényeknek és rendelkezéseknek, *ii)* etikusnak kell lennie, vagyis biztosítani kell az etikai elveknek és értékeknek történő megfelelését, valamint *iii)* műszaki és társadalmi szempontból is stabilnak kell lennie, mivel az AI-rendszerek még jó szándék esetén, akaratlanul is okozhatnak kárt.[8]

Az elmúlt évtizedben a mesterséges intelligencia fejlődése felgyorsult. Az állapotváltozás rendkívüli volt, és ahogyan az lenni szokott a különböző jogi területek számára problémát jelentett lépést tartani ezzel a dinamikával. Az új kihívások azonban új lehetőségeket is hoztak, és több nemzetközi szervezet – az Európai Unió, az Európa Tanács, az UNESCO és az OECD – lépett fel különböző célokkal, lehetőségekkel és eszközökkel, annak érdekében, hogy vezető szerephez jussanak a szabályozási kezdeményezéseik révén.[9]

Sok vállalat kezd befektetni a kutatásokba, és bevezetni az AI-t a modelljeikbe. A globális mesterséges intelligencia piac várhatóan tízszeresére fog növekedni az elkövetkező tíz évben.[10]

Napjainkban számos vállalkozás keresi annak a módját, hogyan fokozhatnák környezeti fenntarthatóságukat, és milyen módon igazodhatnak a megnövekedett fogyasztói igényekhez, valamint a jogszabályi követelmények növekvő számához.

---

6 Lukács Gergely Sándor: *Föld köztársaság. Összefogunk vagy kihalunk.* Budapest, Gondolat, 2023. 46.

7 Uo. 48.

8 Az Európai Bizottság által 2018 júniusában létrehozott mesterséges intelligenciával foglalkozó magas szintű független szakértői csoport megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozó etikai Iránymutatása. Európai Bizottság B-1049 Brüsszel, 2019. (15).

9 Hárs András: A mesterséges intelligencia nemzetközi szervezetek általi szabályozásának összehasonlítása az emberi jogok szemüvegén át. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás,* 2023/2. 125. https://doi.org/10.32575/ppb.2023.2.7

10 Grand View Research: *Artificial Intelligence Market (2025–2033).* Report 2025. 10.

Vajon milyen előnyökkel jár a mesterséges intelligencia felelősségteljes alkalmazása vállalati szinten? Alapvetően az AI rendszerek képesek olyan feladatokat elvégezni, amiket hagyományosan az emberi kognitív funkciókhoz kapcsolnak, mint például a beszéd értelmezése, játékokban való részvétel, és mintázatok azonosítása. A mesterséges intelligencia és egyéb *diszruptív*[11] technológiák alapjaiban változtatják meg a jelenleg fennálló gazdasági és társadalmi rendszerek működését.[12] Napjainkban jelentős szerepe van az informatika és adatfeldolgozás területén.[13]

Megfelelő használat esetén az AI növelheti a termelékenységet, kiküszöbölheti az emberi elfogultságot és hibákat, valamint segíthet az ENSZ globális fenntartható fejlesztési céljainak elérésében, különösen azáltal, hogy elősegíti a jobb és hozzáférhetőbb egészségügyi ellátást, az oktatást és a gazdasági növekedést. Ha azonban az AI-t betanító adatok szisztematikus elfogultságot tükröznek, az megörökítheti a diszkriminációt és mélyítheti az egyenlőtlenségeket.

Bár még nincs megoldás a mesterséges intelligencia elfogultságának megszüntetésére, de az ENSZ-nek élen kell járnia AI elfogultságának legyőzésében. A mesterséges intelligencia elfogultságának kiküszöbölése innovációt, beruházásokat és globális együttműködést igényel.

2. A mesterséges intelligencia szabályozása

A mesterséges intelligencia szabályozása több szinten is megvalósulhat. Azonban érdemes determinálni, hogy a jelenlegi nemzetközi jogi környezetben továbbra is az államok maradnak a fő szabályozók, így az elsődleges jogi szabályozás nemzeti szinten található meg.[14]

A nemzetközi normák pillanatnyilag, és vélelmezhetően az elkövetkező években valószínűleg kivételek maradhatnak, mivel sokkal korlátozottabb befolyásolási lehetőségeik vannak az AI-alapú technológiák kifejlesztőire és felhasználóira.

---

[11] A diszruptív kifejezés olyan jelenségeket, változásokat vagy innovációkat jelöl, amelyek radikálisan átalakítják a meglévő struktúrákat vagy rendszereket, és gyakran fölül írják a hagyományos normákat vagy gyakorlatokat.

[12] Kovács Zoltán – Gurály Roland: A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásait vizsgáló munkacsoport eredményei. In: Kovács Zoltán (szerk.): *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata.* Budapest, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2023. 7.

[13] Kovács Zoltán (szerk.): *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata.* Budapest, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2023. 5.

[14] Hárs (2023) i. m. 126.

Ugyanakkor a nemzetközi szabályozás fontos szerepet játszhat a jelentős számú állami stratégiák, irányelvek koordinációja terén, kihangsúlyozva az államközi együttműködés előnyeit az emberi jogi normák tiszteletben tartásával.

2.1. A jogszerű mesterséges intelligencia

Az AI-rendszerek nem egy normák nélküli világban működnek.[15] Napjainkban számos jogilag kötelező európai, nemzetközi és nemzeti szabály már vonatkozik az AI-rendszerek kifejlesztésére, elterjesztésére és használatára, illetve azok szempontjából releváns. A releváns jogforrások között szerepel többek között az elsődleges uniós jog – az Európai Unió Szerződései és Alapjogi Chartája –, a másodlagos uniós jog – pl. az általános adatvédelmi rendelet (GDPR), a hátrányos megkülönböztetést tiltó irányelvek, a gépekről szóló irányelv, a termékfelelősségi irányelv, a nem személyes adatok szabad áramlásáról szóló rendelet, a fogyasztói jogra és a munkahelyi biztonságra és egészségre vonatkozó irányelvek –, továbbá az ENSZ emberi jogi egyezményei és az Európa Tanács egyezményei – pl. az Emberi Jogok Európai Egyezménye –, valamint számos uniós tagállam joga. A horizontálisan alkalmazandó szabályok mellett különféle olyan szakterületi szabályok is léteznek, amelyek meghatározott mesterséges intelligencia alapú alkalmazásokra vonatkoznak, pl. az egészségügyi ellátási ágazatban az orvostechnikai eszközökről szóló rendelet.[16]

Mindezeket figyelembe véve kiindulási pontként megállapítható, hogy a három úttörő a mesterséges intelligencia kutatása, fejlesztése és alkalmazása terén az Európai Unió, az Egyesült Államok, és Kína. Az EU az USA és Kína politikai keretei mindegyike más-más politikai prioritásokkal rendelkezik: az EU nagyobb hangsúlyt helyez a ‘társadalmi hatásra’, az USA a ‘kormányzati szerepre’, Kína pedig a ‘kutatásra és alkalmazásra’. Ugyanakkor általános ten-

[15] Tahyné Kovács Ágnes: A mesterséges intelligencia manipulatív alkalmazásának egyes etikai kérdései és leképződése az Európai Unió jogi szabályozásában. A kognitív szabadság megsértésének első jogszabályi kereteiről. In: Erdődy János (szerk.) – Komáromi László (szerk.): *Ad imaginem et similitudinem nostram – Emberkép a jogban.* Budapest, Pázmány Press, 2024. 1062.

[16] Az Európai Bizottság által 2018 júniusában létrehozott mesterséges intelligenciával foglalkozó magas szintű független szakértői csoport megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozó etikai Iránymutatása. Európai Bizottság B-1049 Brüsszel, 2019. (22).

dencia figyelhető meg, mivel mindhárom ország fokozatosan nagyobb figyelmet fordít a tudományos kutatásra, az emberi jogokra és az intézményi rendszerre.[17]

2.2. Etika

A végső döntést embernek kell meghoznia, amely egy alapvető alkotmányos elem. Tehát a döntéshozatalban az utolsó szót soha nem szabad a gépekre hagyni.[18] Megengedhetjük, hogy a gépek ajánlásai befolyásoljanak minket, de nekünk – embereknek – meg kell őrizniük az erőegyensúlyt, amely biztosítja az irányítást. Ez egy egyszerű elv, amelynek az alkalmazása a gyakorlatban valószínűleg bonyolultabb lesz. Az embereknek meg kell érteniük a mesterséges intelligencia és az emberek által hozott döntéseket és azok következményeit, egyúttal törekedniük kell a társadalmi elfogadottság biztosítására, a döntések széles körű következményeinek megértésére. Ebben a tekintetben a gépekkel való együttműködés költségmegtakarítást és nagyobb pontosságot eredményezhet, de ugyanakkor a társadalmi megoldások komplexitását is növeli. A gépek létjogosultsága tehát e magasabb rendű komplexitás jellegétől függ.

Ahhoz, hogy a gépek összességében értékesek legyenek számunkra, támogatniuk kell az emberek magasabb szintű, társadalmilag előnyösebb gondolkodását és vitáit. Más szavakkal, a gépek segítségével mi, emberek olyan társadalmi folyamatokat építhetünk ki a bűnözés és az igazságszolgáltatás terén, amelyek jobban elősegítik az emberi társadalom működését. Ha viszont a gépek használata olyan komplex problémákhoz és káros körülményekhez vezet, amelyeket az embereknek kell kezelniük és megoldaniuk, akkor ez a gépek teljes értékét csökkenti. Következményképpen az emberek felelőssége, hogy szabályozzák a mesterséges intelligenciát és támogassák a kritikus gondolkodást, ideértve az egyének kontrollját a döntéshozatalban.[19]

---

[17] Shangrui Wang – Yuammeng Zhang – Yiming Xiao – Zheng Liang: Artificial Intelligence Policy Frameworks in China, the EU and the US. An Analysis Based on Structure Topic Model. *Technoligical Forecasting and Social Change,* Vol. 212. (2025) 2. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2025.123971

[18] Crispin Coombs et al.: What is it about humanity that we can't give away to intelligent machines? A European perspective. *International Journal of Information Management,* Vol. 58. (2021) 2.

[19] Somosi Zoltán – Hajdú Noémi: Mesterséges intelligencia etikai dilemmái: ellenszenv felmérés és következmények. *Marketing & Menedzsment,* 57. évfolyam, különszám EMOK 2023/3. 68. https://doi.org/10.15170/MM.2023.57.KSZ.03.07

2.3. Az etika elvek szerepe az AI-rendszerek keretében

A megbízható mesterséges intelligencia magalkotása során mindhárom alkotóelemre – jogszerű, etikus, műszaki és társadalmi szempontból stabil – tekintettel kell lenni. A jogszabályok nem mindig tudják tartani a lépést a technológiai eredményekkel, ezért időnként előfordulhat, hogy nem felelnek meg az etikai normáknak, vagy bizonyos kérdések kezelésére egyszerűen nem alkalmasak. Ahhoz, hogy az AI-rendszerek megbízhatók legyenek, e rendszereknek etikusoknak is kell lenniük az etikai normákkal való összhang biztosítása révén.[20]

A mesterséges intelligencia hatalmas mennyiségű adatot fogad be, mintákat észlel, és minden új információval, amit befogad, alkalmazkodik. Megfelelő használat esetén az AI csökkentheti az emberi hibákat, növelheti a termelékenységet és megoldhat komplex problémákat is. Ha azonban az AI-t tápláló adatok társadalmi elfogultságot tükröznek, az AI diszkriminálhatja az embereket nem, faj, helyszín és egyéb jellemzők alapján.

Az AI egy nagyon gyorsan fejlődő terület, mert a technológiai óriások által irányított folyamatos kutatás és innováció ösztönzi a fejlett technológiák bevezetését az egyes iparágakban, mint pl. az autóiparban, az egészségügyben, a kiskereskedelemben, a pénzügyi szektorban és a gyártásban.

Az AI-rendszereket úgy kell kifejleszteni, terjeszteni és használni, hogy az megfeleljen az etikai elveknek mint: *i)* az emberek autonómiájának tiszteletben tartása, *ii)* a kármegelőzés, *iii)* a méltányosság és *iv)* a megmagyarázhatóság. Az ezen elvek közötti esetleges ellentmondásokat fel kell oldani és tudni kell azokat kezelni. Különösen figyelni kell a veszélyeztetetteket – pl. gyermekeket, fogyatékossággal élő személyeket és történelmileg hátrányos helyzetű, kirekesztés veszélyének kitett – érintő helyzetekre, és az olyan tényállásra, amelyekre az erő vagy az információ aszimmetriája jellemző (pl. a munkáltatók és munkavállalók, vagy a vállalkozások és fogyasztók viszonyára).[21] Szem előtt kell tartani, hogy a mesterséges intelligencia egyes alkalmazásai amellett, miképpen alapvető előnyöket biztosítanak az egyének és a társadalom számára, káros következményekkel is járhatnak, beleértve olyan ráhatásokat is, amelyek nehezen jelezhetők előre, határozhatók meg vagy mérhetők (pl. a demokráciára, a jogállamiságra és az igazságos tehermegosztásra, vagy magára az emberi

[20] Az Európai Bizottság által 2018 júniusában létrehozott mesterséges intelligenciával foglalkozó magas szintű független szakértői csoport megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozó etikai Iránymutatása. Európai Bizottság B-1049 Brüsszel, 2019.(26).

[21] Uo. 16–17.

elmére gyakorolt hatások). Adott esetben ezen kockázatok mérséklésére megfelelő, a kockázat nagyságával arányos intézkedéseket kell alkalmazni.[22]

2.3.1. Az alapjogokból eredő etikai elvek

Az AI-rendszereknek növelniük kell az egyén és a közösség jólétét. Az alapvető jogokból négy etikai elv – *i)* az emberi autonómia tiszteletben tartása, *ii)* a kár megelőzése, *iii)* a méltányosság, *iv)* a megmagyarázhatóság – származtatható,[23] amely elveket tiszteletben kell tartani ahhoz, hogy az AI-rendszereket megbízhatóan lehessen kidolgozni, elterjeszteni és használni. Ezek az úgynevezett etikai követelmények, amelyek betartására a mesterséges intelligencia alkalmazóinak mindig törekedniük kell.

2.3.2. A digitális kormányzás, az etika, a szabályozás összefüggései

A digitális világ irányítása, a digitális világ etikai kérdései – más néven számítógépes, információs vagy adatetikai –, és a digitális világ szabályozása különböző normatív megközelítések, amelyek kiegészítik egymást, de nem keverhetőek össze.

A digitális kormányzás az információsszféra megfelelő fejlesztésére, használatára és kezelésére vonatkozó politikák, eljárások és szabványok kidolgozásának és végrehajtásának gyakorlata. Ez egyben egy megállapodás és jó koordináció kérdése is, amely néha sem erkölcsi, sem erkölcstelen, sem legális, sem illegális. Nevezetesen a digitális kormányzás révén egy kormányzati szerv vagy vállalat meghatározhatja, ellenőrizheti az adatkezelők és adatmegőrzők által alkalmazott folyamatokat és módszereket annak érdekében, hogy javítsa szolgáltatásai adatminőségét, megbízhatóságát, hozzáférhetőségét, biztonságát és rendelkezésre állását, valamint hatékony eljárásokat dolgozhat ki a döntéshozatalra és az adattal kapcsolatos folyamatokért való felelősség meghatározására.

---

22 Uo.

23 Az emberi autonómia tiszteletben tartása szorosan összefügg az emberi méltósághoz és szabadsághoz való joggal, amelyet az Európai Unió Alapjogi Chartája (1. és 6. cikke) tükröz. A kár megelőzése szorosan kapcsolódik a testi és szellemi épség védelméhez, amely a 3. cikkben található meg. A méltányosság szorosan kapcsolódik a megkülönböztetésmentességhez, a szolidaritáshoz és az igazságszolgáltatáshoz való joghoz, amelyet a 21. és azt követő cikkek tartalmaznak. A megmagyarázhatóság és a felelősség szorosan kapcsolódnak az igazságszolgáltatással kapcsolatos jogokhoz, amelyeket a 47. cikk fejezi ki.

A digitális kormányzás olyan iránymutatásokat és ajánlásokat tartalmazhat, amelyek átfedésben vannak a digitális szabályozással, de nem azonosak azzal.

A digitális szabályozás csak egy másik kifejezés a vonatkozó rendelkezésekre, egy olyan szabályrendszer, amelyet társadalmi vagy kormányzati intézmények dolgoztak ki és hajtanak végre az információsszférában érintett szereplők magatartásának szabályozása érdekében. A digitális szabályozás nem minden aspektusa tartozik a digitális kormányzás hatálya alá, és a digitális kormányzás nem minden aspektusa tartozik a digitális szabályozás hatálya alá. Erre jó példa az általános adatvédelmi rendelet – GDPR –. A megfelelés az a kulcsfontosságú kapcsolat, amelyen keresztül a digitális szabályozás alakítja a digitális kormányzást.

Mindez igaz a digitális etikára is, amelyet az etika azon ágaként értelmezünk, amely az adatokkal és információkkal – beleértve azok létrehozását, rögzítését, kezelését, feldolgozását, terjesztését, megosztását és felhasználását –, algoritmusokkal – beleértve a mesterséges intelligenciát, a mesterséges ügynököket, a gépi tanulást és a robotokat – és a kapcsolódó gyakorlatokkal, infrastruktúrákkal – beleértve a felelősségteljes innovációt, a programozást, a hackelést, a szakmai kódexeket és szabványokat – kapcsolatos erkölcsi problémákat tanulmányozza valamint értékeli annak érdekében, hogy erkölcsileg helyes megoldásokat fogalmazzon meg és támogasson, mint a jó magatartás vagy a jó értékek. A digitális etika a morális értékelésen keresztül formálja a digitális szabályozást és a digitális kormányzást.[24]

A politikai és üzleti döntéshozók gyakori kérdésére, hogy miért kellene erkölcsi értékelést végezni, ha már létezik a jogi megfelelés (ez egy visszatérő téma a GDPR-ről szóló vitában is), adott válasz egyértelmű: a megfelelés szükséges, de nem elégséges ahhoz, hogy a társadalmat a helyes irányba terelje.

A digitális szabályozás megmutatja, hogy mi a legális és mi az illegális lépés a folyamatban, de nem mond semmit arról, hogy mi lehet a jó és a legjobb lépés a játék megnyeréséhez, vagyis egy jobb társadalom megteremtéséhez. Ez a feladat mind a digitális etika az erkölcsi értékek és preferenciák oldalán, mind a digitális kormányzás a legjobb irányítás oldalán.[25]

Egyetértek azzal az állásponttal, hogy a digitális etika nem lehet puszta kiegészítő vagy utólagos gondolat, hanem a kezdetektől fogva tájékoztatnia kell a digitális technológiák fejlesztésére és használatára irányuló stratégiákat, ami-

[24] Luciano Floridi: Soft Ethics and the Governance of the Digital. *Philosophy & Technology,* Vol. 31., Iss. 1. (2018) 3–4. https://doi.org/10.1007/s13347-018-0303-9

[25] Uo. 4.

kor még a cselekvés irányának befolyásolása könnyebb és kevésbé költséges, mind az erőforrások, mind a ráhatások tekintetében.[26]

3. Mi az AI és a felelősségteljes AI?

Az ember a civilizáció kezdetétől igyekszik a megélhetését megkönnyíteni, munkavégzése során különböző tárgyakat, eszközöket igénybe venni. Ezért tágabb értelemben a technológia alatt nemcsak a közvetlenül a gyártással kapcsolatos, hanem a mindennapi életünket segítő összes támogató folyamatot, azok elméleti és gyakorlati megvalósulását értjük. Ebben a megközelítésben a mesterséges intelligencia fogalma alatt, egy számítógép vagy egy számítógép által vezérelt rendszernek azt a képességét értjük, hogy olyan feladatokat old meg, amelyekre a közfelfogás alapján csak egy intelligens egyed képes.[27]

3.1. Mi a mesterséges intelligencia?

A mesterséges intelligencia olyan technológiák összessége, amelyek adatokat használnak olyan feladatok elvégzésére, amelyeket hagyományosan az ember végzett. Az OECD definíciója szerint:

> „Az AI-rendszer egy gépi rendszer, amely kifejezett vagy implicit célok alapján, a kapott bemeneti adatokból képes következtetni arra, hogyan kell generálni olyan kimeneti adatokat, mint tartalom, ajánlások vagy döntések, amelyek befolyásolhatják a fizikai valós vagy virtuális környezetet. A különböző AI-rendszerek úgy vannak kialakítva, hogy telepítésük után különböző szintű autonómiával és alkalmazkodóképességgel működjenek."[28]

[26] Uo. 7.

[27] Kovács–Gurály i. m. 9.

[28] https://oecd.ai/en/wonk/ai-system-definition-update

A mesterséges intelligencia egyedülálló tulajdonsággal rendelkezik, mert képes a mélytanulásra, vagyis agyi mesterséges neurális hálózatokat használ, hogy minden új információval finomítsa eredményeit, vagyis tanuljon.[29]

3.2. Mi a felelősségteljes mesterséges intelligencia?

A felelősségteljes mesterséges intelligencia (RAI) olyan mesterséges intelligencia rendszerek fejlesztése és használata, amelyek az egyének, csoportok, illetve a tágabb társadalom számára előnyösek, miközben minimalizálják a negatív következmények kockázatát.[30] A felelősségteljes magatartás versenyelőnyhöz vezet, ezért az AI-val kapcsolatban komplexen kell gondolkodni és ezt be kell építeni a vállalat minden szintjébe. A folyamatos kihívás teljesítéséhez az eljárások felülvizsgálata és újragondolása szükséges.[31]

A felelősségteljes mesterséges intelligencia magában foglalja az AI általános etikai szempontjait (morális dimenzióit), azaz ne sértse az emberiséget, az emberi méltóságot, tartsa tiszteletben az emberi autonómiát, ne irányítsa vagy manipulálja az embert, és ne veszélyeztesse a demokratikus folyamatokat.[32] Hangsúlyozza az emberi felügyeletet és a társadalmi jólétet, a jogi és hosszú távú hatásokat. Utal arra, hogy az AI-modellek, adathalmazok és alkalmazások fejlesztése és telepítése etikusan, a jogszabályoknak megfelelően, átlátható és elszámoltatható módon történjen, anélkül, hogy szándékos károkat (ideértve a kár bekövetkezését eredményező nem kívánt külső behatásoknak való ellenállást[33]) okozna vagy állandósítaná az előítéleteket.

A megbízható mesterséges intelligencia kifejezetten azt jelenti, hogy az AI-t az emberek megbízhatónak, tisztességesnek, átláthatónak, megmagyarázhatónak tartják. A megbízható AI-rendszerek biztonságosak, nyomon követhetőek, döntéseik megmagyarázhatóak.[34]

---

29 Abbey (2023) i. m. 1.

30 Qinghua Lu – Liming Zhu – Jon Whittle – Xiwei Xu: *Responsible AI. Best Practices for Creating Trustworthy AI systems*. Boston, Addison-Wesley Professional, 2024. 22.

31 Uo. 22.

32 Mezei Kitti: A mesterséges intelligencia jogi szabályozásának aktuális kérdései az Európai Unióban. *In Medias Res,* 2023/1. 54. https://doi.org/10.59851/imr.12.1.4

33 Uo.

34 Uo. 55.

Fontos kiemelni, hogy a mesterséges intelligenciával való visszaélés vagy annak gondatlan használata kárt okozhat a felhasználóknak, az érintett személyeknek, az adatalanyoknak, a társadalomnak és a vállalkozásoknak.[35]

4. A mesterséges intelligencia szabályozása, nemzetközi kitekintés

A mesterséges intelligencia szabályozása több szinten is megjelenhet, és az elmúlt években egyre növekvő figyelmet kapott a politikai döntéshozók, az érdekvédők, a vállalatok, és az egész társadalomrészéről.[36]

Érdemes megjegyezni, hogy a jelenlegi nemzetközi környezetben továbbra is az államok maradnak a fő szabályozók, így az elsődleges szabályozás nemzeti szinten lelhető fel. A nemzetközi normák jelen pillanatban, és vélelmezhetően az elkövetkező néhány évben valószínűleg kivételek maradnak, mivel sokkal korlátozottabb lehetőségeik vannak az AI-alapú technológiák fejlesztőire és felhasználóira gyakorolt hatás terén. Mindazonáltal a nemzetközi szabályozás kulcsszerepet játszhat jelentős számú állami *(policy)* jellegű döntések koordinációja terén, megmutatva az államközi együttműködés előnyeit az emberi jogi normák tiszteletben tartásával. Kiindulási pontként kijelenthető, hogy a három élharcos a mesterséges intelligencia kutatása, fejlesztése és alkalmazása terén: az Európai Unió, az Egyesült Államok, és Kína.

4.1. Az Európai Unió szabályozása

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete átfogó szabályozást vezet be a mesterséges intelligencia alkalmazására vonatkozóan az Európai Unióban. A rendelet hatályba lépésének dátuma 2024. augusztus 1. napjával kezdődött, azonban a tényleges alkalmazása lépcsőzetesen valósul meg.

Az EU AI-törvénye egy olyan szabályozási keretrendszer, amelyik horizontális kockázatalapú megközelítést alkalmaz, biztonsági előírásokat – minimumkövetelményeket – határoz meg az Európai Unióban használt vagy hatással bíró mesterséges intelligencia rendszerekre.[37] Ez a világ első átfogó szabályozása az

[35] https://www.sap.com/hungary/resources/what-is-responsible-ai

[36] Infojegyzet: Az Európai Unió Mesterséges Intelligencia rendelete. *Infoszolg,* 2024/23. 1.

[37] Uo. 2.

AI-re vonatkozóan. A szabályok célja a megbízható mesterséges intelligencia előmozdítása Európában.

A mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály egyértelmű kockázatalapú szabályokat határoz meg a mesterséges intelligencia fejlesztői és alkalmazói számára, a mesterséges intelligencia konkrét felhasználásai tekintetében. Az AI-rendelet 5. cikke tiltja azokat az AI-gyakorlatokat, amelyek elfogadhatatlan kockázatot jelentenek az emberek alapvető jogaival és biztonságával szemben: ide tartoznak *i)* a káros manipulációs technikák alkalmazása, *ii)* a sebezhető csoportok kihasználása, *iii)* a társadalmi pontozás, valamint *iv)* a valós idejű, távoli biometrikus azonosítás nyilvános helyeken. Ezek a tilalmak biztosítják, hogy az AI-rendszerek fejlesztése és használata összhangban legyen az uniós értékekkel és alapvető jogokkal.[38]

A mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály a megbízható mesterséges intelligencia fejlesztését támogató szélesebb körű szakpolitikai intézkedéscsomag része, amely magában foglalja a mesterséges intelligenciával kapcsolatos innovációs csomagot, a mesterséges intelligenciagyárak elindítását és a mesterséges intelligenciáról szóló összehangolt tervet is. Ezek az intézkedések együttesen garantálják a biztonságot, az alapvető jogokat és az emberközpontú mesterséges intelligenciát, valamint Unió-szerte megerősítik a mesterséges intelligencia elterjedését, az abba történő beruházást és az azzal kapcsolatos innovációt.

Az Európai Mesterséges Intelligencia Hivatal egy EU-szerte működő mesterséges intelligencia szakértői központ, amely gondoskodik a közös szabályok betartásáról, továbbá elősegíti a társadalom és a gazdaság számára előnyös mesterséges intelligencia megoldások fejlesztését és bevezetését.[39] Az AI-Hivatal központi szerepet játszik a kutatási és innovációs politikák végrehajtásában, többek között olyan stratégiai területeken, mint az egészségügy.

Vezeti az AI kontinens cselekvési terv és az AI alkalmazási stratégia végrehajtását. A Hivatal kulcsszerepet játszik az AI-törvény végrehajtásában – különösen az általános célú AI tekintetében –, és globálisan, valamint az 'AI a jóért' kezdeményezéseken keresztül népszerűsíti az EU mesterséges intelligenciával kapcsolatos megközelítését.[40]

38 Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája (2025–2030). 14.

39 Infojegyzet (2024) i. m. 2–3.

40 https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/policies/ai-office

4.2. Az USA szabályozása

Az automatizált rendszerek az amerikai nép szolgálatában című dokumentumot a Fehér Ház Tudományos és Technológiai Politikai Hivatala – OSTP[41] – tette közzé 2022 októberében. Ez a keretrendszer egy évvel azután jelent meg, hogy az OSTP bejelentette az 'AI-alapú világ jogainak nyilatkozata' kidolgozásának megkezdését. Megjelenése egy évnyi nyilvános konzultációt követett, amelynek rendeltetése az volt, hogy tájékoztassa a közvéleményt erről a kezdeményezésről, amelyik támogatja az automatizált rendszerek fejlesztése, bevezetése, valamint irányítása során a polgári jogokat védő, a demokratikus értékeket előmozdító politikák és gyakorlatok kidolgozását.[42]

Az AI jogok nyilatkozatának tervezete nem kötelező érvényű és nem minősül az Egyesült Államok kormánya politikájának, valamint nem helyettesíti, módosítja vagy irányítja a meglévő törvények, rendeletek, politikák vagy nemzetközi szerződések értelmezését. A dokumentum nem tartalmaz kötelező iránymutatást a nyilvánosság vagy a szövetségi ügynökségek számára, ezért nem követeli meg a benne foglalt elvek betartását.

A fehér könyvben meghatározott elvek megfelelő alkalmazása jelentősen függhet attól a kontextustól, amelyben az automatizált rendszereket használják. Bizonyos körülmények között ezeknek az elveknek a teljes vagy részleges alkalmazása nem feltétlenül megfelelő, tekintettel az automatizált rendszerek kormányzati ügynökségek feladatainak elvégzésére irányuló rendeltetésére.[43] Az AI jogok nyilatkozatának tervezetét öt alapelv és a hozzájuk kapcsolódó gyakorlatok alkotják, amelyek iránymutatásul szolgálnak az automatizált rendszerek tervezéséhez, használatához és bevezetéséhez, hogy megvédjék az amerikai lakosság jogait a mesterséges intelligencia korában. Az amerikai lakossággal folytatott széles körű konzultációk eredményeként kidolgozott alapelvek tervezetet alkotnak az automatizált rendszerek kiépítéséhez és bevezetéséhez, amelyek összhangban állnak a demokratikus értékekkel, és védik a polgári jogokat, a polgári szabadságjogokat és a magánéletet.[44]

A Fehér Ház 2025. júliusban tette közzé a – *Winning the AI Race: America's AI Action Plan,* Győzelem az AI-versenyben: Amerika AI-cselekvési terve – című dokumentumot, amely összhangban áll a Trump elnök által januárban

41 Office of Science and Technology Policy.

42 The White House: *Blueprint for an AI Bill of Rights making automated systems work for the American people*. Washington, 2022. 2.

43 Uo.

44 Uo. 4.

kiadott 14179. számú: 'az amerikai vezető szerep megerősítése a mesterséges intelligencia területén' végrehajtási rendelettel.[45] Ez a cselekvési terv egyértelmű politikai célokat határoz meg, amelyeket a szövetségi kormánynak rövid távon végre kell hajtania. A program rendeltetése olyan politikai ajánlások megfogalmazása, amelyeket a kormány az amerikai népnek megvalósíthat, hogy az elnök globális mesterséges intelligencia terén való dominancia víziója valóra váljon.[46]

Az amerikai AI-cselekvési terv három pillérre épül: *i)* innováció, *ii)* infrastruktúra, valamint *iii)* a nemzetközi diplomácia és biztonság. Az USA-nak minden területen gyorsabbnak és átfogóan innovatívabbnak kell lennie versenytársainál az új AI-technológiák fejlesztése és terjesztése terén, továbbá le kell bontania a magánszektort gátló felesleges szabályozási akadályokat.[47] A dokumentum tartalma alapján: *i)* a szövetségi kormány nem engedheti meg, hogy az AI-vel kapcsolatos szövetségi finanszírozás olyan államokhoz kerüljön, amelyek terhes AI-szabályozással pazarolják el ezeket a forrásokat, *ii)* de nem is avatkozhat be az államok jogába, hogy olyan körültekintő törvényeket fogadjanak el, amelyek nem korlátozzák indokolatlanul az innovációt.[48]

Trump elnök az AI területén betöltött globális vezető szerep megőrzése érdekében több lépést is tett, mert véleménye szerint az amerikai magánszektort nem terhelheti bürokratikus adminisztráció. Ennek okán többek között visszavonta a Biden-adminisztráció 14110. számú, az AI-ra vonatkozó végrehajtási rendeletét, amely terhes szabályozási rendszert vetített előre, hiszen az AI túl fontos az USA-nak ahhoz, hogy ilyen korai szakaszban a bürokrácia megfojtsa, akár állami, akár szövetségi szinten.

4.3. Kína szabályozása

Kína az AI-t az állami irányítású innováció és fejlesztés szolgálatába állította.[49] Ugyanakkor az első ország a világon, aki szabályozást adott ki a generatív mesterséges intelligenciáról, 'a generatív mesterséges intelligencia szolgáltatá-

45 The White House: *Winning the Race: American's AI Action Plan.* Washington, 2025. 1.

46 Uo. 2.

47 Uo.

48 Uo. 3.

49 Kristjan Prenga: AI regulation in the EU, the US and China: An NLP quantitative and qualitative lexical analysis of the official documents. *Journal of Etics and Legal Technologies,* Vol. 6., N. 2. (2024) 132.

sokról szóló ideiglenes közigazgatási intézkedések' formájában, amelyek 2023 augusztusában léptek hatályba.[50]

A generatív mesterséges intelligencia intézkedések tükrözik a generatív mesterséges intelligencia technikai fejlődését, és megkísérelnek egy holisztikus irányítási keretrendszert biztosítani, amely a generatív mesterséges intelligencia teljes életciklusát lefedi.[51] A rendeletet sokan kritizálták, mert nem tesz különbséget a mesterséges intelligencia értékláncában szereplő különböző szereplők között, valamint nem határozza meg egyértelműen jogi státuszukat, amely a felelősségre vonhatóság szempontjából kétértelműséghez vezethet, és potenciálisan alááshatja a mesterséges intelligencia szolgáltatások irányítását, általános sikerét. A szolgáltatók és a felhasználók közötti tisztázatlanság, amely az átláthatóság és a felelősségre vonhatóság jelentős gyengeségéhez vezet, feltehetően politikai stratégia lehet, amelynek célja az innováció virágzásának fenntartása olyan lényeges és jól meghatározott szabályozás nélkül, ami korlátozza az AI alkalmazását és fejlesztését, amellett jogilag megbünteti a gondatlan szereplőket.[52]

Kína szándéka, hogy a szigorú szabályozás helyett a kutatást és fejlesztést támogassa, és ez a határozott törekvés jól megfigyelhető a kormány azon döntésében is, hogy a végleges szabályozásból kivonja az olyan szektorokat, mint a tudományos kutatás és az ipari alkalmazások.

5. A mesterséges intelligencia (AI) kihasználása a fenntarthatóság szolgálatában

Elvitathatatlan tény, hogy a világunk többszörös válsággal – éghajlatváltozás, biológiai sokféleség csökkenése, szennyezés, egyenlőtlenség, háborúk – szembesül, és döntő pillanat előtt áll. A mesterséges intelligencia (AI) rendkívül gyors ütemben fejlődik, és potenciálisan hatékony 'szövetségesnek' bizonyulhat az emberiség számára, a virágzó, fenntartható jövőért folytatott küzdelemben.[53]

A mesterséges intelligencia nem csak sokat fogyaszt a szervertermekben, hanem épp ellenkezőleg, egyre nagyobb szerepet kap a környezetvédelemben és a zöld átállásban. Az AI nemcsak technikai megoldásokat kínálhat, hanem

[50] Yulu Pi: Missing calue chain in generative AI Governance. China as an example. *ArXiv preprint,* 2401.02799, 2024. 1.

[51] Uo.

[52] Uo. 2.

[53] WWF Sweden and WWF AI Sweden: *How AI can Unlock green transformation? Opportunities to improve conditions for sustainable change.* Report, 2025. 1.

az emberek gondolkodását és viselkedését is megváltoztathatja, mégpedig egy fenntarthatóbb jövő érdekében. Nehéz előre jelezni, hogy az AI-t hogyan fogják alkalmazni egy évtized múlva, de valószínűsíthető, hogy az AI a felhasználók és a komplexitás[54] közötti interfészként[55] fog működni. Az AI általános hatását nehéz megjósolni, de pozitív hatással lehet a bolygónkra, és ez attól függ, hogyan és hol alkalmazzuk a technológiát. Az alkalmazott AI fenntartható jövője megköveteli a fenntarthatóságra koncentráló emberek aktív részvételét, ugyanis a AI jövőjét azok fogják meghatározni, akik részt vesznek annak fejlesztésében és használatában.[56]

5.1. A 'zöld AI' vs. 'AI a zöldért'

Bár számos bizonytalanság övezi a mesterséges intelligencia elterjedését és hatását, gyors fejlődése és hatalmas potenciálja miatt központi szerepet kapott a vállalati stratégiákban, a gazdaságpolitikában és a geopolitikában.[57] Az AI alkalmazása hasonlóan a többi hatékony eszközhöz, jelentős kockázatokkal és valószínűsíthető hátrányokkal jár. A legnyugtalanítóbbak közé tartozik a káros célokra történő felhasználás, vagy az irányítás elvesztése. Az AI-nak vannak olyan korlátjai, amelyek megbízhatatlanná, elfogulttá, etikátlanná tehetik, és ezek a tények alapvetően sok dolgot elronthatnak. Ugyanakkor az AI egyéni és társadalmi előnyöket nyújthat olyan szituációkban, amikor a rendelkezésre álló információk mennyisége indokolatlanul alacsony.[58]

A 'zöld AI' mesterséges intelligencia fenntarthatóságát és erőforrás-hatékonyságát jelenti, ami azért rendkívül fontos, mert az egyes AI alkalmazásoknak óriási energia, ásványianyag és vízigénye van. Az egyes nyelvi – GPT3, GPT4 – modellek, a képfelismerésben használt neurális hálók vagy a játékokat verhetetlenül játszó algoritmusok nem csak 'okosabbá' teszik világunkat, hanem

54 Az összetettség, bonyolultság és sokrétűség mértéke, amely azt jelenti, hogy egy rendszer vagy probléma sok, egymással kölcsönhatásban lévő részből áll, amelyek viselkedését nehéz előre jelezni vagy megérteni.

55 Egy olyan egység, réteg vagy kapcsolat, amely lehetővé teszi két vagy több rendszer, eszköz vagy szoftver közötti kommunikációt és adatcserét.

56 WWF Sweden and WWF AI Sweden (2025) i. m. 2.

57 International Energy Agency: *Word Energy Outlook Special Report.* IEA Publication, 2025. 13.

58 WWF Sweden and WWF AI Sweden (2025) i. m. 8.

jókora széndioxid lábnyomot is hagynak maguk után.[59] Egyetlen mesterséges intelligencia modell felkészítése több száz tonna CO_2 kibocsátással járhat.

A mesterséges intelligencia nem létezhet energia nélkül, ugyanakkor a mesterséges intelligencia képes átalakítani az energiaszektort. A megfizethető, megbízható és fenntartható villamosenergiaellátás döntő tényező lesz az AI fejlődésében, és azok az országok lesznek a legkedvezőbb helyzetben, akik gyorsan és nagy mennyiségben tudják biztosítani a szükséges energiát.

Az AI-modellek képzése és bevezetése nagy, energiaigényes adatközpontokban történik. Egy tipikus AI-központú adatközpont 100 000 háztartásnyi villamosenergiát fogyaszt, de a jelenleg építés alatt álló legnagyobb adatközpontok ennek 20-szorosát fogják fogyasztani.[60]

Helyes használat esetén a mesterséges intelligencia képes kiküszöbölni az emberi hibákat, gyorsabbá és hozzáférhetőbbé tenni bizonyos szolgáltatásokat, valamint előmozdítani a fenntartható fejlődési célok felé vezető globális haladást. A mesterséges intelligencia különösen hasznos lehet az egészségügy, az oktatás és a gazdasági növekedés területén.[61] Az AI segíthet csökkenteni az emberek környezeti hatását, nevezetesen környezettkímélőbb technológiák fejlesztésével és fenntartható szokások kialakításával. Az AI alkalmas az emberek gondolkodásának és viselkedésének átalakítására, valamint a környezeti jogszabályok betartatására.[62]

Amint látjuk, a mesterséges intelligencia hatalmas lehetőségeket rejt a zöld átállás felgyorsítására, nemcsak az energiahatékonyság növelésében és az élelmiszerpazarlás csökkentésében segíthet, hanem a fentiek alapján az emberek gondolkodásmódját és viselkedését is formálhatja a fenntarthatóság irányába. Ahhoz azonban, hogy az AI valóban a környezetvédelem szolgálatába álljon, tudatos irányításra és felelősségteljes alkalmazásra van szükség. Az AI tehát nem csupán egy technikai eszköz, hanem egy potenciális kulcs lehet a fenntartható jövőhöz, persze, ha megfelelően használjuk.

---

59 https://green.hu/cikkek/zold-mesterseges-intelligencia-szukseg-van-ra/

60 International Energy Agency (2025) i. m. 13.

61 Abbey i. m. 1.

62 WWF Sweden and WWF AI Sweden (2025) i. m. 2.

5.2. A mesterséges intelligencia elfogultsága

Az elmúlt években az AI területén elért áttörések egy új ipari forradalom kezdetét jelenthetik. Az AI egy általános célú technológiává fejlődött, amely forradalmasíthatja a különböző területeken zajló folyamatokat, és ami mögött olyan, egymással szorosan összekapcsolt és intelligens termelési rendszerek állnak, amelyek a jobb ember-gép interakciónak köszönhetően inkább kiegészítik, mint helyettesítik az embereket. Elvileg az AI használata hozzájárulhat a fenntartható fejlődési célok eléréséhez vezető folyamat felgyorsításához is. Ugyanakkor vannak kockázatok és etikai aggályok, amelyek a torzított képzési adatok használatából, adatvédelmi jogsértésekről, a digitális szakadék mélyüléséről, társadalmi megfigyelésről vagy automatizált diszkriminációról szólnak. Az algoritmusok elfogultsága a mesterséges intelligencia egyik legveszélyesebb aspektusa. Ha az AI eloszlása egyenetlen, és hiányzik az etikai felügyelet, valamint az átláthatóság, akkor használata súlyosbíthatja a meglévő egyenlőtlenségeket, akadályozva a fenntartható emberi fejlődést.[63]

A mesterséges intelligencia elfogultsága akkor jelentkezik, amikor az ajánlások vagy előrejelzések diszkriminatívak, vagy félrevezetőek egy embercsoportra nézve. Az AI sikere azon múlik, hogy képes-e pontos és hasznos információkat szolgáltatni, amely attól függ, hogy objektív és megbízható adatokat kap-e. Az algoritmusokba bevitt adatkészletek gondos kiválasztása nélkül az AI súlyosbíthatja a különböző nemű, fajú, fogyatékossággal élő, különböző helyen élő és egyéb jellemzőkkel rendelkező embercsoportok előtt álló számos meglévő problémát. Az AI-hez használt, a társadalmi elfogultságot tükröző adatok automatizálhatják, észrevehetetlenné tehetik és jelentősen felerősíthetik a diszkriminációt világszerte.[64]

Ha az AI elfogultságát nem kezelik, mielőtt az elterjedne a globális társadalom minden területén, az katasztrofális következményekkel járhat. Ez egy globális probléma, amely innovatív, teljes körű megoldást igényel. Az ENSZ-nek fel kell hívnia a figyelmet az AI elfogultságának potenciális veszélyeire, és globális szabványos adatbázisokat kell létrehoznia a mesterséges intelligencia algoritmusok képzésének elősegítése érdekében. Az ENSZ rendelkezik a hatalommal és az erőforrásokkal ahhoz, hogy más tudományos és technológiai csoportokkal

63 *Technology and Innovation Report, Inclusive Artificial Intelligence for Development*. Geneva, United Nations, 2025. 23.

64 Abbey i. m. 2.

együttműködve kidolgozza a legjobb gyakorlatok szabványait, és terjeszthesse azokat az adatkészleteket, amelyek enyhítik az új technológia elfogultságát.[65]

A mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály biztosítja, hogy az európaiak megbízhassanak abban, amit a mesterséges intelligencia kínál. Míg a legtöbb AI-rendszer kockázatmentes, és számos társadalmi kihívás megoldásához hozzájárulhat, egyes AI-rendszerek olyan kockázatokat teremtenek, amelyeket kezelnünk kell a nemkívánatos eredmények elkerülése érdekében. Nevezetesen gyakran nem lehet kideríteni, hogy egy AI-rendszer miért hozott döntést vagy jóslatot, és miért hozott konkrét intézkedést. Így nehézzé válhat annak értékelése, hogy valaki méltánytalanul hátrányos helyzetbe került-e, például egy munkaerő-felvételi határozatban vagy egy közhasznú program iránti kérelemben.

Álláspontom szerint, bár a meglévő jogszabályok – nyújtanak némi védelmet –, azonban nem elegendőek az AI-rendszerek által esetlegesen jelentett konkrét kihívások kezeléséhez.

5.3. Hogyan segítheti az AI a zöld átalakulást?

A legnagyobb akadály a zöld átállás előtt: a dezinformáció, a polarizáció és a tudásellenállás terjedése, de az AI kulcsszerepet játszhat ezek leküzdésében. Az AI segíthet a hamis hírek kiszűrésében, figyelheti és felhívhatja a figyelmet a félrevezető reklámokra, amelyek nem fenntartható termékeket népszerűsítenek, vagy az intelligens algoritmusok személyre szabott tanácsokat adhatnak azoknak, akik környezettudatos életmódra szeretnének váltani.

A mesterséges intelligencia kiválóan alkalmazható például a fenntartható élelmiszer-kereskedelemben, az energiahatékonyság javításában és a környezeti jogszabályok betartatásában. Viszont ahhoz, hogy egy olyan jövőt alakítsunk ki, amelyben a mesterséges intelligencia pozitívan hozzájárul a fenntartható fejlődési célok eléréséhez többdimenziós és tényeken alapuló megközelítésre van szükség. Ennek érdekében mikroökonómiai szempontból a termelékenység és a munkaerő dinamikájának megváltoztatására, a tisztességes munkára összpontosítva gazdasági növekedésre van szükség (8. cél). Az inkluzív és fenntartható iparosítás, valamint innováció előmozdításának feltétele a reziliens infrastruktúra kiépítése (9. cél).

[65] Uo. 3.

5.3.1. Tisztességes munka és gazdasági növekedés (8. cél)

Szemben a korábbi 'ipari forradalmakkal', technológiai hullámokkal az AI kognitív feladatokat is el tud látni, ezáltal sokkal szélesebb terjedelmű tevékenységekre van hatással, amely elképzelhetően befolyásolni fogja a globális foglalkoztatást, átalakítva a termelési folyamatokat és az üzleti tevékenységeket.[66] Az AI túlszárnyalhatja a hagyományos digitális rendszereket, és bizonyos területeken lehagyhatja az emberi teljesítményt.[67]

Képzési programok által az AI használata komoly lehetőségeket kínál a munkavállalóknak képességeik fejlesztésére, ami magában foglalja a digitális írástudás elsajátításának elősegítését, az új munkakörbe átlépők átképzéssel történő támogatását. A munkavállalókat be kell vonni az AI-eszközök tervezésébe és bevezetésébe is, hogy azok integrálása a munkahelyeken megfeleljen az ő igényeiknek, továbbá megőrizze az emberek jelentőségteljes szerepét.[68]

Az AI növelheti a termelékenységet és egyes munkavállalók jövedelmét, de mások számára munkahelyük elvesztését is jelentheti, átalakítva a munkahelyi dinamikát, a munkaerő-keresletet. AI elsősorban a kognitív munkát befolyásolja, de más technológiákkal, például robotikával vagy – fény, hő, hang, mozgás, érintés stb. – érzékelőkkel kombinálva a fizikai termelést is irányíthatja. A gyártásban az AI-rendszerek intelligens érzékelők hálózatán keresztül szabályozhatják – pl. az energia, és a vízfelhasználást –, vagy a mezőgazdaságban a gépi látású robotokkal párosítva automatizálhatják a termés betakarítását. Az automatizálás valószínűleg csökkenti fogja a munkaerő részesedését a hozzáadott értékben a tőke javára, ami majd a termelékenységnél lassabb bérnövekedést, egyúttal a vagyon koncentrációjának növekedését eredményezi.[69]

A kormányok sem maradhatnak tétlenek, nekik fokozott K+F finanszírozással, stratégiai projektekhez közbeszerzések kiírásával és célzott adókedvezményekkel kell előmozdítaniuk az embert kiegészítő AI-technológiákat. A munkaerőpiaci lehetőségek javításával és a karrierfejlesztési pályák egyértelmű meghatározásával csökkenthetik az 'agy-elszívás' kockázatát.[70] Releváns technikai fejlesztésekkel és fenntartható szokások kialakításával az AI segíthet csökkenteni az emberek környezeti hatását.

---

66 United Nations (2025) i. m. 24.

67 Uo. 36.

68 Uo. 35.

69 Uo. 45.

70 Uo. 35.

5.3.2. Ipar, innováció, infrastruktúra (9.cél)

A modern kor terméke a fenntarthatóság problematikája, mert míg a tradicionális társadalom tagjai közvetlenül szembesültek a cselekedeteik következményeivel, addig a 21. század emberének már jelentésekre és statisztikákra van szüksége ahhoz, hogy a környezetében zajló folyamatok környezetre gyakorolt hatását megismerje. A modern kor embere mindennap szembesül a környezetünkben zajló folyamatok változásaival, ezért a fenntarthatóság egyik központi kérdése az, hogy a gazdasági rendszerek dinamikáját az ökológiai rendszerekével miként lehet összhangba hozni.

A reziliencia abból a felismerésből indul ki, hogy az emberek és a természet szorosan összekapcsolódnak. E rendszerek viselkedése olyan szorosan összekapcsolódik, hogy egy társadalmi-ökológiai rendszerként kell őket elképzelni. Az emberek és az ökoszisztémák között komplex kölcsönfüggőségek vannak. Globalizált társadalmunkban gyakorlatilag nincs olyan ökoszisztéma, amelyet ne alakítottak volna ki az emberek, és nincs olyan ember, aki ne lenne rászorulva az ökoszisztémákra, amellett az általuk nyújtott szolgáltatásokra.

A reziliencia gondolkodásmód arról szól, hogy hogyan lehet megerősíteni a környezeti változások okozta stressz kezelésére való képességünket. Miképpen lehet megbirkózni a váratlan eseményekkel, válságokkal, továbbá lehet-e olyan fenntartható megoldásokat találni, amelyek lehetővé teszik a természetbe ágyazott társadalmak működését.[71]

A gyorsuló digitalizáció és a mesterséges intelligencia térnyerése új iparpolitikákat tesz szükségessé. Miközben a globális gazdaságban az érték a tudásintenzív tevékenységek felé tolódik el, a döntéshozóknak támogatniuk kell az új technológiák bevezetését és fejlesztését, valamint a produktív tudás létrehozását, terjesztését és elsajátítását.[72]

A tudomány és a technológia magában foglalja az alap- és alkalmazott kutatást, valamint a kísérleti vagy fokozatos fejlesztést, amelyet egyetemek, kutatóintézetek vagy vállalatok végezhetnek.

Az innovatív megoldások keresése elsősorban a vállalatok feladata, amelyek kapcsolódnak a gyártási folyamatokhoz, az új árukhoz és szolgáltatásokhoz, a marketingstratégiákhoz, továbbá az általános üzleti modellekhez. A vállalatok

---

[71] Szokolszky Ágnes – V. Komlósi Annamária: A reziliencia-gondolkodás felemelkedése. Ökológiai és Pszichológiai megközelítések. *Alkalmazott Pszichológia,* 2015/1. 15.

[72] United Nations (2025) i. m. 113.

azonban nem szigetként működnek, innovációs képességeik az ipari és intézményi környezetüktől is függenek.[73]

Létfontosságú szerepe lesz az infrastrukturális beruházásoknak, amelyek garantálják a mesterséges intelligencia bevezetését elősegítő és az egyenlőtlenségeket csökkentő tényezőkhöz – pl. az elektromossághoz és az internethez – való egyenlő hozzáférést. Ez a magánszektor beruházásait ösztönző, kedvező üzleti környezet kialakításával érhető el. Az egyformán elosztott hálózatok és az azonos számítási teljesítmény szintén elősegítheti a mesterséges intelligencia fejlesztését, de fontos biztosítani az infrastruktúrák és rendszerek közötti interoperabilitást[74] és harmonizációt.[75]

6. Fenntartható fejlődési célok és a vállalkozói felkészülés egyes aspektusai

A vállalatok egyre gyakrabban alkalmazzák a mesterséges intelligenciát különböző felhasználási területeken, az adatelemzéstől és előrejelzéstől a folyamatok automatizálásáig, a szöveggenerálásig és elemzésig, valamint a kiberbiztonságig.[76] Az AI-alkalmazások gyorsan elterjedtek a munkahelyeken, amit a személyi számítógépek és az internet széles körű elterjedése tett lehetővé.

A gépi tanulás 2024-ben uralta a piacot, mivel széles körben alkalmazható a modellezésben, az előrejelzésben és a döntéshozatalban. Széles körben használják a levegőminőség előrejelzésére, az erőforrások felhasználásának optimalizálására és a környezeti rendellenességek észlelésére. Az algoritmusok a múltbeli és valós idejű adatokból tanulnak, hogy javítsák a fenntarthatósági erőfeszítések kezelésének pontosságát. A gépi tanulás lehetővé teszi a nagy léptékű monitoring rendszerek automatizálását, gyorsítja a környezeti elemzéseket, támogatja a dinamikus energiagazdálkodást, az éghajlati modellezést és a biológiai sokféleség nyomon követését. Ez tette a legszélesebb körben alkalmazott technikává mind az állami, mind a magán környezetvédelmi kezdeményezésekben.

---

73 Uo. 121.

74 Az interoperabilitás azt jelenti, hogy különböző rendszerek, eszközök vagy szoftverek képesek zökkenőmentesen együttműködni, kommunikálni és adatokat cserélni egymással, anélkül, hogy ehhez külön beavatkozásra lenne szükség.

75 United Nations (2025) i. m. 113.

76 International Energy Agency (2025) i. m. 26.

6.1. A globális AI a környezeti fenntarthatóság piaca

A globális AI a környezeti fenntarthatóság piacának mérete 2024-ben 16,55 milliárd USD volt, és 2033-ra várhatóan eléri a 84,03 milliárd USD-t, 2025 és 2033 között 19,8% -os CAGR-ral[77] növekedve.[78] Az iparág bővül, mivel a kormányok és az iparágak prioritásként kezelik az adatközpontú megközelítéseket a környezeti kihívások kezelése érdekében. A valós idejű környezeti adatok egyre nagyobb elérhetősége ösztönzi az AI-eszközök alkalmazását a monitoring és a reagálás területén. A szervezetek gépi tanulási modelleket alkalmaznak az energiafogyasztás optimalizálása, a kibocsátás csökkentése és a természeti erőforrások hatékonyabb kezelése érdekében. Az AI-algoritmusok fejlődése gyorsabb és pontosabb környezeti döntéshozatalt tesz lehetővé több szektorban.

Az iparágban egyre nagyobb hangsúlyt kap az energiafogyasztás csökkentése a digitális infrastruktúrában. Az AI-munkafolyamatok gyors terjedése miatt egyre nagyobb szükség van olyan adatközpontokra, amelyek egyszerre nagy teljesítményűek és energiahatékonyak. A növekvő környezeti aggodalmak arra ösztönzik a szervezeteket, hogy környezetbarátabb technológiákat alkalmazzanak. A folyadékhűtés és az AI-vezérelt optimalizáló eszközök egyre gyakrabban jelennek meg az adatközpontok tervezésében. A vállalatok olyan megoldásokat keresnek, amelyekkel egyensúlyt teremthetnek a számítási igények és a széndioxid kibocsátás csökkentése között. Ez a változás támogatja a hosszú távú fenntarthatósági célokat.

6.2. Az ‘ötödik’ ipari forradalom

Az AI egyik megkülönböztető jellemzője az emberi intelligencia kiterjesztésére való képessége. Az intelligens gépek hatékonyabbá teszik az emberek és a robotok közötti együttműködést, amely elindíthatja az ötödik ipari forradalmat. A technológiai átalakulás új hulláma át fogja alakítani a gazdaságot és a társadalmat. Ugyanakkor fennáll annak a kockázata, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazása sok munkavállalót fel fog menteni, miközben nem teremt elegendő

[77] A CAGR – Compound Annual Growth Rate – egy összetett éves növekedési ráta, amely egy befektetés vagy üzleti teljesítmény átlagos éves növekedési ütemét mutatja, mintha a növekedés évről évre egyenletes lett volna.

[78] Grand View Research: AI in Environmental Sustainability Market. *Report,* 2025. 11.

új munkahelyet, és tovább növelheti a munkahelyek polarizációját, valamint a jövedelmi egyenlőtlenségeket.[79]

6.3. Megoldások az EU AI Act megfelelés biztosítására

Az AI Act célja, hogy javítsa a belső piac működését azáltal, hogy egységes jogi keretet állapít meg különösen a mesterséges intelligencia-rendszereknek az uniós értékekkel összhangban történő Unión belüli fejlesztésére, forgalomba hozatalára, üzembe helyezésére és használatára vonatkozóan. Következményképpen előmozdítja az emberközpontú és megbízható mesterséges intelligencia elterjedését, miközben biztosítja az Unióban az egészség, a biztonság és az Európai Unió Alapjogi Chartájában rögzített alapvető jogok magas szintű védelmét. Garantálja a védelmet az AI-rendszerek káros hatásaival szemben is, továbbá támogatja az innovációt.

Az AI-rendelet hatálya kiterjed minden az Unión belül AI-rendszereket szolgáltató, forgalmazó vagy üzembe helyező és használó szervezetekre.

6.3.1. ISO/IEC42001:2023 AI irányítási rendszer

Az ISO/IEC42001:2023 szabvány segíteni kívánja a szervezeteket abban, hogy felelősségteljesen töltsék be szerepüket az AI-rendszerekkel kapcsolatban: többek között AI-t alkalmazó termékek vagy szolgáltatások használata, fejlesztése, felügyelete vagy nyújtása.[80]

A mesterséges intelligencia irányítási rendszernek integrálódnia kell a szervezet folyamataiba és általános irányítási struktúrájába. A mesterséges intelligencia automatikus döntéshozatalra – olykor nem átlátható és nem megmagyarázható módon – történő alkalmazása a klasszikus IT-rendszerek kezelésén túlmenően különleges irányítást igényelhet.[81]

Az ISO/IEC42001:2023 standard egy AI Act harmonizált szabvány, amely segítséget nyújthat a szervezeteknek a megfelelés során.

---

79 United Nations (2025) i. m. 19.

80 International Standard ISO/IEC 45001:2023: Information technology, artificial intelligence, Management system.

81 Uo. vi.

6.3.2. AI Act betartása

Az Európai Unió a kezdetektől fogva a tagállamok bevonásával törekszik a mesterséges intelligencia szabályozás koordinációjának megvalósítására, ezért az Európai Unió tagállamai stratégiai dokumentumokat és adott esetben egy-egy problémát kezelő szektor specifikus szabályokat – *soft law* – alkotnak.[82]

A mesterséges intelligenciáról szóló rendeletet – (EU) 2024/1689 rendelet – 2024. július 12-én tették közzé az EU Hivatalos Lapjában. A rendelet 20 nappal ezután, 2024. augusztus 1-jén lépett hatályba, és a 113. cikkel összhangban 2025. február 2. napja és 2027. augusztus 2. napja között válik alkalmazandóvá.

A harmonizált szabályok nemcsak az EU-n belül kifejlesztett, hanem az ott forgalomba hozott mesterséges intelligencia rendszerekre is vonatkoznak. Az Európai Bizottság a nagy kockázatú modellek szabályozására koncentrál, miközben a nem nagy kockázatú mesterséges intelligenciával működő rendszerek számára magatartási kódexek, belső szabályzatok kidolgozására tesz javaslatot, továbbá hangsúlyt fektet a piaci nyomon követés szabályainak kialakítására.[83]

6.4. AI Act szankciók

Az AI Act szankciókra vonatkozó szabályai szigorúak, és céljuk az előírások betartásának biztosítása az Európai Unió területén. A tagállamoknak 2026 augusztus 1-jéig meg kell alkotniuk és végre kell hajtaniuk a megfelelő büntető-intézkedéseket, amelyek közé tartoznak az adminisztratív bírságok is.

A rendelet szigorú szankciókat (99. cikk) helyez kilátásba, amelyek alapján a tagállamok megállapítják a gazdasági szereplők általi megsértés esetén alkalmazandó, – adott esetre vonatkozó figyelmeztetéseket és nem pénzbeli intézkedéseket is magukban foglaló – szankciókra és egyéb végrehajtási intézkedésekre vonatkozó szabályokat, továbbá meghoznak minden szükséges intézkedést ezek megfelelő és hatékony végrehajtásának biztosítására, tekintettel a Bizottság által a 96. cikk szerint kiadott iránymutatásokra.[84]

A rendelet szerint az 5. cikkben szereplő tilalom be nem tartása esetén, legfeljebb 35 millió euró összegű közigazgatási bírságot, vállalkozások esetében az

---

[82] Szalay Klára: Mesterséges intelligencia szabályozási irányok. *Infoszolg,* 2023/szeptember, 13.

[83] Infojegyzet (2024) i. m. 2.

[84] Az Európai Parlament és A Tanács (EU) 2024/1689 Rendelete 2024.7.12. HU I. sorozat. 99.cikk (1) bekezdés.

előző pénzügyi év teljes éves világpiaci forgalmának legfeljebb 7 százalékát kitevő összegű büntetést ír elő: a kettő közül a magasabb összeget kell kiszabni.[85]

Amennyiben az AI-rendszer nem felel meg az ezen rendelet szerinti gazdasági szereplőkkel vagy a bejelentett szervezetekkel kapcsolatos az – 5. cikkben meghatározottaktól eltérő –, a 99. cikk (4) bekezdésében a–g) pontok rendelkezései közül bármelyikének: az legfeljebb 15 millió euró összegű, vagy az elkövető vállalkozás az előző pénzügyi év teljes globális éves árbevételének legfeljebb 3%-át kitevő összegű közigazgatási bírsággal sújtandó, a kettő közül a magasabb összegűt figyelembe véve.

A szankciók arányosak, elrettentőek és hatékonyak kell, hogy legyenek, és különös súllyal esnek a magas kockázatú vagy tiltott AI-rendszerek alkalmazására vonatkozó megsértésekre.

7. Összegzés

A Föld eltartó- és tűrőképességével azonosítják az ökológiai korlátokat. Az egy fajhoz tartozó maximális egyedszámot fejezi ki a környezet eltartó képessége, amely változatlan környezetben képes fennmaradni. Ebből két probléma is következik: *i)* az első az, hogy nincs egyedül az adott faj egy adott forrástérben, a forrásokon másokkal osztozik, *ii)* második, hogy állandóan változik a környezet. Versengés folyik a források megszerzéséért, és az ember kiszorítja társteremtményeit ebben a versengésben, mert visszaél technikai fölényével. Erre az összefüggésre rávilágít a biológiai sokféleség hanyatlása. Már csupán ennek a ráhatásnak következményeként is létrejön a környezet változása, de az ember nélkül is megszámlálhatatlan oka lehet a változásnak. Az erőforrások túlzott ütemű használata révén, a környezet eltartó képessége csökken. Az eltartó képesség ennek következtében, a legtöbb faj és az ember tekintetében, a jövőben csökkenő népességszámot tesz lehetővé.

A *Brundtland* jelentés[86] a fenntartható fejlődést a jövő nemzedékekkel szembeni felelősségként[87] fogalmazta meg, tehát ma úgy kell élnünk, hogy a jövő

---

85 Uo. 99.cikk (3) bekezdés.

86 1987-ben az 1983-ban létrehozott Környezet és Fejlődés Világbizottság (WCED) jelentést tett közzé ‘Közös jövőnk’ címmel. A dokumentum a Bizottság elnöke, Gro Harlem Brundtland után – Brundtland jelentésként – vált ismertté. A jelentés a ma általánosan elfogadott fenntartható fejlődés vezérelveit dolgozta ki.

87 Gyulai Iván: Fenntartható fejlődés és fenntartható növekedés. *Statisztikai Szemle,* 2013/8–9. 798.

generációk is kielégíthessék szükségleteiket. Ez a jelen generációk számára azt jelenti, hogy csak a környezet szabta korlátok szintjén elégíthetik ki szükségleteiket. Azonban jelenleg a lehetőségekhez igazodunk a korlátok helyett, és mivel ezek egyszerre adottak az erőforrás tekintetében, ezért úgy aknázzuk ki azokat, hogy a jövőnkre nem gondolunk. Az emberiség mára már felülmúlta a Föld ökológiai kapacitásait, vagyis a korlátokat átlépte.

Észak-Amerika az AI a környezeti fenntarthatóság piacán 2024-ben a legnagyobb, 38,4%-os részesedéssel rendelkezett. Ez a fejlett digitális infrastruktúrának és a zöld technológiákba történő jelentős beruházásoknak köszönhető. A kormányok és a magáncégek az AI-t alkalmazzák az éghajlatmodellezéshez, a kibocsátás monitorozáshoz, valamint az energiahatékonyság méréséhez. A nagy AI-vállalatok jelenléte szintén támogatja az innovációt és az AI bevezetését. Ezek a tényezők továbbra is ösztönzik a regionális dominanciát ezen a piacon.[88]

Örjan Jansson, a WWF Svédország klímainnovációs szakértője szerint a korábban akadémiai kutatásokra korlátozódó AI technológiák mára kiléptek a laboratóriumokból és széles körben alkalmazzák őket – a gabonatermesztéstől, a várostervezéséig, a gyógyszeripari kutatásokig –, valamint az alacsony szintű ipari rendszerektől, a csevegőrobotokig továbbá a digitális asszisztensekig.[89] Az AI-t nem csupán a jelenlegi rendszerek hatékonyabbá tételére kell használni, hanem arra, hogy valóban fenntartható társadalmat építsünk. Ehhez szükség van arra, hogy a politikai és üzleti vezetők proaktívan irányítsák az AI alkalmazását a fenntarthatóság érdekében. A tudományos élet, az üzleti szféra, a politika és a civil társadalom szereplőinek együtt kell működnie, hogy a tovább kutassák az AI lehetőségeit a zöld átállás elősegítésére.[90]

A demokrácia előtt álló legnagyobb kihívások közé tartozik a technológia, az adatok és az automatizált rendszerek olyan módon történő felhasználása, amelyek veszélyeztetik az emberiség jogait. Túl gyakran használják ezeket az eszközöket arra, hogy korlátozzák lehetőségeket és megakadályozzák a hozzáférést a kritikus erőforrásokhoz vagy szolgáltatásokhoz.[91] Ezek a problémák jól dokumentáltak nevezetesen Amerikában, de szinte az egész világon a betegellátást segítő rendszerek biztonságtalannak, hatástalannak vagy elfogultnak bizonyultak. Betegfelvételekor az alkalmazott algoritmusokról kiderült, hogy tükrözik és reprodukálják a meglévő nemkívánatos egyenlőtlenségeket, vagy

88 Grand View Research (2025) i. m. 20.

89 WWF Sweden and WWF AI Sweden (2025) i. m. 3.

90 Uo. 24.

91 The White House (2022) i. m. 3.

új, káros elfogultságot és diszkriminációt építenek be. Az ellenőrizetlen közösségi média adatgyűjtését arra használják, hogy veszélyeztessék az emberek lehetőségeit, aláássák magánéletüket, vagy széles körben nyomon kövessék tevékenységüket, gyakran tudtuk és beleegyezésük nélkül.

Az Európai Unióban augusztusban lépett hatályba az 'AI Act', azaz a (mesterséges intelligencia) AI-rendelet, amely jogszabály célja, hogy egyensúlyt teremtsen a technológiai fejlődés előmozdítása és a biztonságos alkalmazás feltételeinek garantálása között. Jelenleg az Unió összes tagállama célzottan készül a rendelet gyakorlati alkalmazására, ugyanis a rendelkezések nagy többségét a tagállami felkészülési feladatokra szabott kétéves időszakot követően, 2026-tól kell majd alkalmazni. A felkészülés az EU egésze számára kihívást és egyben feladatot is jelent, hiszen az AI-rendelet a témát érintő első szabályozásként nem rendelkezik korábbi mintákkal vagy bevett gyakorlatokkal, így a részletek kidolgozása közös erőfeszítést kíván.

Álláspontom szerint a digitális technológiák döntő fontosságúak ahhoz, hogy az EU – az európai zöld megállapodásban kitűzött cél értelmében – 2050-ig klímasemlegessé váljon.

BIZTONSÁGOS VÁROS

Gyalogos és kerékpárbarát megoldások a közlekedésben

Lang-Fuksa Dorottya*

1. Bevezetés

A modern urbanizáció egyik legnagyobb problémájának tekinthető társadalmi és jogpolitikai kihívása a közúti közlekedésbiztonság szavatolása, amely a 21. században túlmutat a puszta rendészeti kérdéskörön, és alapvető állami életvédelmi kötelezettséggé vált. A közlekedési balesetek jelenléte a városi környezetben olyan negatív társadalmi hatásnak tekinthető, amely nem csupán az egyént érinti, hanem jelentős terhet ró a nemzetgazdaságra, valamint az egészségügyi ellátórendszerre is. A tudományos diskurzusban a közlekedésbiztonság ma már elválaszthatatlan az emberi méltósághoz és a testi integritáshoz való alapjogtól, amely az Alaptörvény II. cikkéből fakadóan az állam számára objektív intézményvédelmi kötelezettséget keletkeztet. Ez az elkötelezettség megköveteli tehát a jogalkotótól és a várostervezőtől, hogy a közlekedési rendszereket ne kizárólag a hatékonyság és a gyorsaság, hanem az emberi élet abszolút prioritása mentén strukturálja.

Statisztikai adatok terén igen eltérő adatokkal találkozhatunk e témában. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2024-es és 2025-ös időközi jelentései rávilágítanak, hogy a közúti tragédiák évente hozzávetőlegesen 1,2 millió emberéletet követelnek világszerte, ami naponta átlagosan több mint 3200 halálesetet jelent.[1] Különösen aggasztónak tekinthető az a demográfiai trend, miszerint a közlekedési baleset az 5 és 29 év közötti korosztály vezető haláloki

* A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának hallgatója.

1 Itt a 2023-as nagy baleseti statisztika: 3200 halott naponta. Infostart, 2024. február 14. https://infostart.hu/kulfold/2024/02/14/itt-a-2023-as-nagy-baleseti-statisztika-3200-halott-naponta

tényezője lett, megelőzve számos fertőző betegséget.[2] Az Európai Unió tagállamaiban a helyzet bár kedvezőbb, a javulás dinamikája az elmúlt öt évben megtorpant. Az Európai Bizottság mobilitási adatai szerint 2024-ben az unió útjain 19 900 fő vesztette életét, ami bár elmarad a korábbi évtizedek drasztikus számaitól, mégis távol áll a Vision Zero által 2030-ra kitűzött köztes céloktól.[3] Svédországban és Dániában ez az arányszám 20 körüli, addig a kelet-közép-európai régióban, így Romániában és Bulgáriában, Görögországban továbbra is 70 feletti értékeket regisztrálnak, ami a szabályozási környezet és az infrastrukturális fejlettség közötti mély strukturális szakadékot jelzi. Magyarország helyzete, különösen 2024-ben sajátos jogalkalmazási és közlekedésbiztonsági mintázatokat mutat. A KSH adatai alapján a 2024-es esztendőben 448 halálos kimenetelű közúti baleset történt a hazai utakon, ami bár kismértékű javulást mutat a tíz évvel ezelőtti adatokhoz képest, a városi környezetben bekövetkező gázolások aránya továbbra is kritikusan magas.[4] Különös figyelmet érdemel, hogy ebből 56 gyalogos és 11 kerékpáros vesztette életét, ami rávilágít a védtelen úthasználók extrémnek mondható kitettségére. A magyarországi baleseti statisztikák mélyebb elemzése azt is feltárja, hogy a tragédiák jelentős része a fővárosban és a megyeszékhelyeken, tehát sűrűn lakott, komplex közlekedési szituációkat generáló terekben következik be.[5] Tehát ez a jelenség sürgetővé teszi a Vision Zero stratégia dogmatikai alapjainak átültetését a magyar jogrendszerbe, amelynek lényege, hogy a közlekedési rendszerben bekövetkező emberi hiba nem vezethet törvényszerűen halálhoz. Úgy gondolom, hogy a jogtudományi megközelítésnek ezen a ponton szakítania kell a hagyományos, kizárólag az egyéni felróhatóságra fókuszáló felelősségi modellel. A tanulmányom érvelése szerint a balesetek bekövetkezéséért viselt felelősség többpólusúnak tekinthető. Az úthasználó mellett a közútkezelő, a várostervezés, valamint a járműgyártó felelőssége is felmerül. Amennyiben az infrastruktúra kialakítása – például egy rosszul megvilágított vagy nem megfelelően kijelölt gyalogátkelőhely – hozzájárul – márpedig hozzá is járul – a balesetek kimeneteléhez, úgy az állam és az önkormányzat kártérítési felelőssége a közigazgatási

---

2 Road traffic injuries. WHO, 20 July 2026. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/road-traffic-injuries

3 Halálos közúti balesetek az EU-ban. 19. 12. 2025. https://www.europarl.europa.eu/topics/hu/article/20190410STO36615/halalos-kozuti-balesetek-az-eu-ban

4 KSH: Személysérüléses közúti közlekedési balesetek az okozók szerint, havonta. https://www.ksh.hu/stadat_files/ege/hu/ege0074.html

5 KSH: Személysérüléses közúti közlekedési balesetek száma negyedévenként, vármegye és régió szerint [eset]. https://www.ksh.hu/stadat_files/ege/hu/ege0077.html

jog és a polgári jog határterületén új értelmezést fog igényelni. A nemzetközi gyakorlatban, így különösen a skandináv országokban az ún. *forgiving roads,* azaz megbocsátó utak elve már jogszabályi szinten is megjelenik, előírva azt, hogy a fizikai környezetnek olyan védelmi gátakat kell tartalmaznia, amelyek minimalizálják az emberi tévedés fizikai következményeit.[6] A közlekedésbiztonság mint a városi közegészségügyi probléma kezelése során nem hagyható figyelmen kívül a gazdasági dimenzió sem. A közúti balesetek nemzetgazdasági költségeit Magyarországon a KTI számításai alapján a GDP 1,5-2%-ára becsülik, ami magában foglalja az orvosi ellátást, a kieső munkaerő értékét, a rendőri és bírósági eljárások költségeit, valamint a dologi károkat is.[7] Ezen pénzösszegek jelentős része megtakarítható lenne, ha egy prevenció orientált, aktív mobilitást támogató várostervezési stratégia készülne. Az aktív mobilitás, azaz a gyaloglás és a kerékpározás ösztönzése ugyanis kettős haszonnal járhat. Egyrészt csökkenti a gépjárműforgalom nagyságát és ezzel a baleseti kockázat nagyságát, valamint a károsanyag kibocsátást, másrészt javítja a lakosság általános egészségi állapotát, csökkentve a mozgásszegény életmódból fakadó betegségek kezelésének állami kiadásait. Ezért e tanulmány a továbbiakban azt a tételt támasztja alá, hogy a biztonságos városi közlekedés megteremtése nem pusztán technikai előrehaladás/fejlesztés, hanem a város, mint közösségi élettér jogi és funkcionális újradefiniálása.

2. A Vision Zero stratégia dogmatikai alapjai

A közlekedésbiztonság jogi megközelítésében a Vision Zero stratégia nem csupán egy szakpolitikai eszköztárnak értelmezhető anyag, hanem egy mélyreható jogdogmatikai paradigmaváltás, amely alapjaiban írja felül a felelősségről, a kockázatvállalásról és az állami szerepvállalásról alkotott hagyományos elképzeléseket.[8] A koncepció elmélete alapján azt a felismerést adja tehát, hogy a közúti közlekedés során bekövetkező emberi hiba – legyen az figyelmetlenség, észlelési késedelem vagy téves szituációértékelés – az a rendszer belső hibájának a sajátossága. Ebből kifolyólag a jogrendszernek és a technikai megoldásoknak nem

6 Forgiving Roads. Road safety Toolkit. https://toolkit.irap.org/safer-road-treatments/forgiving-roads-concept/

7 Gazdasági és Közlekedési Minisztérium. Egységes közlekedésfejlesztési stratégia. I. Zöld könyv. https://vgi.krtk.hu/~tfleisch/~szolnok/hivatkozas/ekfs_070907.pdf

8 What is Vision Zero? Vision Zero Network. https://visionzeronetwork.org/about/what-is-vision-zero/

a hiba teljes kiiktatására kell elsődlegesen törekedniük, hanem olyan biztonsági hálót kellene inkább képezniük, amely megakadályozza, hogy az emberi hiba okozta tévedés visszafordíthatatlan egészségkárosodáshoz vagy éppen az élet elvesztéséhez vezessen. A rendszerszemléletű felelősség *(Shared Responsibility)* doktrínája értelmében a közlekedésbiztonságért viselt teher megoszlik az egyéni úthasználó és a rendszerszintű szereplők – így a közútkezelők, a járműtervezők, a jogalkotók és a forgalomszervezők – között.[9] Jogdogmatikai szempontból ez tehát azt jelenti, hogy amennyiben egy baleset bekövetkezik, a vizsgálat fókuszába nemcsak a járművezető magatartása fog kerülni, hanem a környezeti feltételek megfelelősége is. Ha egy útszakasz kialakítása, úthibák vagy a sebességhatár nem megfelelő megválasztása hozzájárul a sérülés súlyosságához, a Vision Zero elve szerint a rendszer tervezője mulasztást követett el. A stratégia legvitatottabb, egyben legfontosabb eleme a sebességmenedzsment és a kinetikai energia kontrollja.[10] Az Európai Közlekedésbiztonsági Tanács (ETSC)[11] és a Nemzetközi Közlekedési Fórum (ITF) 2024-es metaanalízisei megerősítik, hogy míg 30 km/h-s sebességnél a gyalogosgázolás túlélési esélye meghaladja a 90%-ot, addig 50 km/h-nál ez az arány 20% alá süllyed.[12] Ezen adatok jogi relevanciája abban rejlik, hogy a városi környezetben az 50 km/h-s alapértelmezett sebességhatár fenntartása – különösen a lakó- és pihenőövezetekben – nehezen egyeztethető össze az állam életvédelmi kötelezettségével. A Vision Zero elvárja ugyanis, hogy a sebességhatárokat az emberi test biomechanikai tűrőképességéhez igazítsák, ami a gyakorlatban a 30 km/h-s zónák (Zone 30) drasztikus kiterjesztését teszi szükségessé.[13] A nemzetközi adatok azonban igazolják e koncepció hatékonyságát. Oslo és Helsinki példája, ahol a Vision Zero elveinek következetes alkalmazása (sebességcsökkentés, fizikai elkülönítés, forgalomcsillapítás) eredményeként bizonyos években nullára csökkent a gyalogos- és kerékpáros halálozások száma, bizonyítja, hogy a stratégia nem utópisztikus célkitűzés, hanem elérhető

---

9 Osztott felelősségű balesetek során alkalmazott kármegosztás. Független Magyar Kárszakértő és Érdekvédelmi Kft. https://fmke.hu/cikkek/osztott-felelossegu-balesetek-eseten-alkalmazott-karmegosztas/

10 Kinetic Energy: What It Is, Types and Application. *Revista Española de Electronica,* 3 szeptember 2024. https://www.redeweb.com/hu/actualidad/Kinetikus-energia/

11 ETSC Annual Report 2024. 27 May 2025. https://etsc.eu/etsc-annual-report-2024/

12 Road Safety in Action: The Safe System Tool. International Transport Forum. https://safesystemtool.itf-oecd.org/en/

13 Kunhalmi Zoltán: Zero vízió: új gondolattal behajtani tilos? *Index,* 2020. 07. 04. https://n9.cl/axsif

realitás.[14] Ezzel szemben Magyarországon a sebességmérés és a szankcionálás gyakorlata álláspontom szerint csak és kizárólag főútvonalak áteresztőképességét védi, ahelyett, hogy a városi és kisebb falvak mellékútvonalain kényszerítené ki a biztonságos tempót. A Vision Zero társadalmi legitimációja megköveteli a közúti közlekedési jog etikai alapjainak újragondolását is. Kérdésként merül fel az, hogy elfogadhatónak tartjuk-e társadalmi szinten, hogy az egyéni mobilitás szabadsága és a menetidő minimalizálása évente több száz emberéletet követeljen? A jogalkotónak ezen a területen úgy gondolom, hogy egy sorrendet kell felállítania. Az élethez való abszolút jog mindenekfelett elsőbbséget kell, hogy élvezzen a közlekedés gyorsasága és a gazdasági érdekkel szemben. Ez a prioritás a következő fejezetekben vizsgált aktív mobilitási stratégiák és az urbanisztikai átalakítások jogi motorjává kell, hogy váljon, rögzítve, hogy a biztonság nem egy választható extra szolgáltatás, hanem a városi közszolgáltatás alapvető minőségi követelménye kell, hogy legyen.

3. Az aktív mobilitás, mint a biztonságos városszerkezet záloga – gyalogosbarát tervezési elvek és a jogszabályi hierarchia

A városi közlekedésbiztonság új dogmatikai keretei között a gyalogosforgalom nem csupán a közlekedési módok egyikének tekinthető, hanem a városi lét legfontosabb, fundamentális eleme, amelynek védelme elsőbbséget élvez minden más forgalmi igénnyel szemben. A közterületi infrastruktúra tervezésekor a jogalkotónak és a mérnöknek abból kell kiindulnia, hogy a gyalogos biomechanikai értelemben védtelennek tekinthető az úthasználók rendszerében. A fizikai barrier hiánya a gyalogos esetében olyan aszimmetrikus kockázati pozíciót teremt, amely megalapozza a gépjárművezetők fokozott objektív felelősségét és a megbocsátó környezet kialakításának igényét. Tehát ebből kifolyólag a várostervezés során a biztonság tervezése *(Safety by Design)* elvét kell alkalmazni, amely a fizikai környezet átalakításával kényszeríti ki a jogkövető magatartást és minimalizálja a konfliktushelyzeteket.[15] A nemzetkö-

[14] Krenner József – Szabó Csaba: A közlekedésbiztonság finn modelljének elemző bemutatása. *Belügyi Szemle,* 2023/12. https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/issue/view/136

[15] Szigeti Szilárd – Dr. Pauer Gábor – Dr. Földei Dávid: Gyalogos-átkelőhelyek beláthatósági kérdései hagyományos és önvezető járművek esetén. *Közlekedéstudományi Szemle,* 2026/3. https://doi.org/10.24228/KTSZ.2026.3.6

zi szakirodalomban ez a megközelítés a *Street Diet* (utcadiéta) koncepciójában jelentik meg, amely a túlzottan széles, gépjárműveknek kedvező útfelületek szűkítését és a felszabaduló terek gyalogos-központú újrafelosztását jelenti.[16] A gyalogosok biztonságát szolgáló forgalomcsillapítási eszközök jogi legitimációja álláspontom szerint a közérdekű cél és az egyéni szabadság arányos korlátozásának mezsgyéjén mozog. Miért is? A fizikai beavatkozások, mint például a középszigetek kialakítása vagy a megemelt szintű átkelőhelyek, nem csupán forgalomtechnikai elemeknek tekinthetőek, hanem a sebesség fizikai kontrolljának egyik eszköze is egyben. A statisztikai adatok egyértelműen bizonyítják, hogy e megoldások hatékonyak, hiszen az unió városaiban végzett felmérések szerint a középszigettel ellátott gyalogátkelőhelyeken a súlyos balesetek száma 40-50%-kal alacsonyabb, mivel a gyalogosnak egyszerre csak egy forgalmi irányra kell koncentrálnia, az átkelési út hossza pedig drasztikusan lerövidül.[17] Magyarországon ezen infrastruktúra elemek telepítése pedig igen gyakran ütközik bürokratikus akadályokba vagy a közútkezelő rugalmatlanságba. Pedig ezen eszközök időbeni telepítése megakadályozhatott volna már több halálos kimenetelű balesetet. Az egyetemes tervezés *(Universal Design)* elve szerint a városi környezetnek mindenki számára – beleértve az időseket, a mozgáskorlátozottakat, a látássérülteket és a babakocsival közlekedőket is – biztonságosan bejárhatónak kell lennie.[18] A süllyesztett szegélyek, az érzékelhető jelzések és a megfelelő szélességű, akadálymentes járdaszakaszok jogi értelemben a lakosságnak való egyenlő hozzáférés feltételei. Kiemelném, hogy a demográfiai változások – a társadalom drasztikus elöregedése – miatt a városi közlekedésbiztonság egyre inkább az időskorúak védelmére kell, hogy fókuszáljon elsődlegesen, Hiszen az idősebbek reakcióideje hosszabb, fizikai állapotuk pedig sokkal sérülékenyebb. Az EU-ban a gyalogos áldozatok több mint 30,6%-a a 65 év feletti korosztályból kerül ki, ami sürgetővé teszi a jelzőlámpák gyalogos fázisainak meghosszabbítását és a gyalogos aluljárók helyett a felszíni, biztonságos átkelési lehetőségek preferálását.[19] A megfelelő közterek kialakítása és a gyalogos aktivitás ösztönzése összefüggésben van a

---

16 What is the Road Diet? *Cary North Carolina (online).* https://www.carync.gov/services-publications/traffic/what-is-a-road-diet

17 Paul Schepers – Gord Lovegrove – Marco Helbich: Urban Form and Road Safety: Public and Active Transport Enable High Levels of Road Safety. In: Mark Nieuwenhuijsen – Haneen Khreis (eds.): *Integrating Human Health into Urban and Transport Planning.* Springer, 2019. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-74983-9_19

18 About Universal Design. Cente for Excellence in Universal Design. https://universaldesign.ie/about-universal-design

19 Road Safety Statistics int he EU. Eurostat. https://n9.cl/3lxxo

közbiztonsággal és a társadalmi kohézióval. A jogi szabályozásnak ezért támogatnia kell mindenféleképpen a közterületek multifunkcionális használatát, ahol a gyalogos nem csupán közlekedő, hanem a városi élet aktív részese is. A 15 perces város koncepciója, amely Párizsban és Bécsben már a várostervezési stratégia gerincét alkotja, éppen ezt hivatott elérni. Az alapvető funkciók gyalogos közelségbe hozásával csökken a kényszerű gépjárműhasználat, ezáltal mérséklődik a forgalmi terhelés és a baleseti expozíció.[20] Kiemelném még a láthatóság javítását célzó jogszabályi és technikai előírásokat is röviden. A gyalogosgázolások jelentős hányada szürkületben vagy éjszaka, korlátozott látási viszonyok között történik, gyakran az átkelőhelyek környezetében szabálytalanul parkoló járművek takarása, vagy éppen egy gondozatlan bokor miatt. A magyarországi joggyakorlatban a parkolási rend szigorítása a zebrák környékén (pl. a tízméteres megállási tilalom szigorú betartatása fizikailag telepített oszlopokkal) elengedhetetlen lépés a látni és látszani elv érvényesüléséhez.[21] A modern várostervezésnek tehát nem csupán a burkolat minőségére, hanem az optikai vezetésre és a világítástechnikai szabványok szigorítására is ki kell terjednie, azért hogy a gyalogos biztonsága ne a sofőr pillanatnyi éberségétől, hanem a rendszerbe épített garanciáktól is függjön.

4. A kerékpáros infrastruktúra jogi és biztonságtechnikai aspektusai – a konfliktusmentes közlekedés hálózati alapjai

A kerékpáros közlekedés integrálása a városi létbe a 21. századi közlekedésjog egyik legkomplexebb feladatának tekinthető, mivel a kerékpáros egyfajta hibrid státuszt tölt be a közúti forgalomban. A kerékpáros sebessége meghaladja a gyalogosét, ám tömege és védettsége messze elmarad a gépjárművekétől. A biztonságos kerékpáros infrastruktúra jogi és tervezési alapköve a szubjektív és az objektív biztonság közötti koherencia megteremtésének az egyensúlya lesz. Nem elegendő statisztikailag biztonságos útvonalakat kijelölni. A szabályozásnak olyan környezetet kell garantálnia, amelyben a potenciális kerékpározók – köztük a leginkább veszélyeztetett korosztályok (gyermek és idős) – is biztonságban érzik magukat. A nemzetközi tapasztalatok, különösen

[20] A 15 perces város nem bezártságot, hanem egészségesebb életet jelent. *Qubit,* 2023. február 17. https://n9.cl/el05w

[21] A „Látni és Látszani" elv aktív figyelmet is kíván. *kreszvaltozas.hu,* 2024.12.17. https://n9.cl/qvrpz

a dán és holland tervezési irányelvek (CROW-kézikönyv) rávilágítanak, hogy a kerékpározás részarányának növekedése a *modal split*en belül közvetlen összefüggésben áll az elkülönített, koherens és közvetlen hálózatok meglétével.[22] A fizikailag is elszeparált részek a kerékpáros védelem legmagasabb szintjének tekinthető, azaz ez jogilag azt fogja jelenteni, hogy a gépjárműforgalom volumenének és sebességének egy bizonyos küszöbértéke felett (általában 30 km/h felett) az osztatlan úthasználat már nem tekinthető az életvédelmi szempontból megfelelő megoldásnak. A felfestett kerékpársávok – bár jogilag kijelölik a kerékpáros közlekedési helyét – azonban fizikai védelmet nem vagy egyáltalán nem nyújtanak, és gyakran válnak szabálytalan várakozás vagy áruszállítás áldozatává, ami a kerékpárost hirtelen és veszélyes kikerülési manőverekre fogja kényszeríteni a gépjárműforgalom irányába. Ezzel szemben a védett kerékpársávok vagy a járdaszintbe emelt kerékpárutak fizikai akadályt képeznek, ezáltal jogilag is egyértelműbbé teszik a területhasználati jogosultságokat és drasztikusan csökkentik a súlyos kimenetelű oldalirányú ütközések kockázatát. A kereszteződések kialakítása is a kerékpáros közlekedésbiztonság kritikus pontjának tekinthető, ahol a legtöbb súlyos és halálos baleset történik, elsősorban a gépjárművek jobbra kanyarodása során fellépő holttér problémák miatt. Az ún. holland típusú kereszteződés jogi és műszaki modellje erre kínál megoldást a kerékpáros várakozási pontjának előrébb helyezésével és a kanyarodási sugár olyan szűkítésével, amely fizikai kényszert gyakorol az autósra a lassításra és a kerékpáros észlelésére.[23] Magyarországon a legnagyobb gondot e témakörben az okozza álláspontom szerint, hogy a csomóponti láthatóság hiánya és az elsőbbségi szabályok félreértelmezése gyakori okként merül fel a balesetek kialakulásában, valamint számottevő gondot okoz az is, hogy a kerékpározok nagy része nincs tisztában a KRESZ szabályaival. Ez mellett pedig gondot okoz még a KRESZ jelenlegi szabályozása is. E tekintetben gyakran túl bonyolult vagy ellentmondásos a kerékpáros elsőbbségét illetően a kanyarodó forgalommal szemben, ami szükségessé teszi a jogszabályi hierarchia egyszerűsítését és a sebezhetőbb fél védelmének rögzítését. Kiemelendő még, hogy az intermodalitás és a hálózati folytonosság elve azt diktálja, hogy a kerékpár ne csupán egy szigetszerű szakaszokon legyen használható, hanem a teljes utazási lánc szerves részévé is váljon. Ehhez elengedhetetlen a biztonságos tárolási lehetőségek jogi és infrastrukturális szabályozása a közösségi közlekedési

[22] Design Manual for Bicycle Trafic. *Crowplatform.com.* https://n9.cl/lpxqu

[23] aron: Amszterdamban már a közlekedési lámpák leszerelésénél tartanak, és nem bánták meg. *Magyar Kerékpárosklub (online),* 2018. 01. 23. https://n9.cl/7la1t

csomópontokon. A mikromobilitási eszközök – e-kerékpárok, e-rollerek – robbanásszerű elterjedése továbbá új szabályozási kényszert szült. Ezek az eszközök sebességük és gyorsulási dinamikájuk miatt feszültséget okozhatnak mind a hagyományos kerékpárosok, mind a gyalogosok körében, mind pedig a járművezetők körében. Tehát a kerékpáros infrastruktúra fenntartása és üzemeltetése szintén alapvető biztonsági kérdésnek tekinthető, amely gyakran elsikkad a beruházási tervekben. A burkolathibák, a nem megfelelő vízelvezetés vagy a téli síkosságmentesítés hiánya a kerékpárosok számára sokkal nagyobb baleseti kockázatot jelent, mint az autósok számára, mivel a kétkerekű járművek instabilitása miatt egy kisebb kátyú is végzetes esést, maradandó sérülést eredményezhet. A jogi szabályozásnak ezért rögzítenie kell a közútkezelők fokozott felelősségét a kerékpáros infrastruktúra állagmegóvása terén. A biztonságos városi közlekedés úgy gondolom, hogy nem fejeződik be az átadóünnepséggel. Egy folyamatos üzemeltetési és ellenőrzési feladat lesz a továbbiakban, amelynek során a technológiai visszacsatolások segítségével a rendszer folyamatosan finomítható a Vision Zero célkitűzéseinek megfelelően.

5. Nemzetközi komparatív elemzés. Élenjáró európai modellek és a hazai adaptáció korlátai

A városi mobilitás és a közlekedésbiztonság jogi szabályozásának, valamint gyakorlati megvalósításának vizsgálata során elengedhetetlen a nemzetközi elemzés is, amely rávilágít a sikeres modellek és a hazai gyakorlat közötti strukturális különbségekre. Jelen tanulmány vizsgálati fókuszában Hollandia, Dánia, Svédország és Ausztria állnak, amelyek eltérő jogi és urbanisztikai eszközökkel, de azonos etikai alapállásból – az emberi élet abszolút védelméből – kiindulva érték el a világ legkedvezőbb közlekedésbiztonsági mutatóit. E modellek vizsgálata túlmutat a puszta technológiai transzferen. A kutatás elsődlegesen azon jogdogmatikai alapvetések és társadalmi konszenzusmechanizmusok feltárására irányul, amelyek a Vision Zero stratégia hatékony jogrendszeri implementációjának és normatív érvényesülésének elengedhetetlen előfeltételeit képezik. Elsőként Hollandiát vettem górcső alá. Hollandia a Fenntartható Biztonság *(Duurzaam Veilig)* elvével a világ egyik legkoherensebb közlekedésbiztonsági jogrendszerét hozta létre.[24] A holland modell kulcseleme

[24] Sustainable Safety 3rd edition – The advanced vision for 2018–2030. *SWOV,* Jaar 2018. https://n9.cl/ki0sja

az utak funkcionális hierarchiájának szigorú jogi és fizikai elkülönítése. Tehát a tranzitutak, az mellékutak és a lakóövezeti hozzáférési utak nem csupán sebességkorlátozásukban, hanem kialakításukban is radikálisan eltérnek. Ez azt jelenti, hogy a lakóövezetekben a 30 km/h-s sebesség nem opció, hanem az út fizikai tulajdonságaiból fakadó szükségszerűség. Az önmagát magyarázó út *(Self-Explaining Road)* koncepciója szerint a jogalkotónak olyan környezetet kell garantálnia, amelyben a sofőr intuitív módon, kényszerítő jelzések nélkül is a biztonságos sebességet választja.[25] Ezzel szemben a magyar szabályozási gyakorlatban a sebességkorlátozások gyakran csupán táblák szintjén jelennek meg, ami a fizikai környezet (széles aszfaltfelületek, hiányzó szegélyszűkítések) és a jogi norma közötti feszültséghez, ezáltal tömeges szabályszegéshez fog vezetni. Koppenhága példája a kerékpáros infrastruktúra jogi és hálózati integrációjának a csúcsának tekinthető. A dán fővárosban a kerékpársztrádák *(Cykelsuperstier)* rendszere bebizonyította, hogy a kerékpározás nem csupán helyi közlekedési mód, hanem a regionális ingázás valódi alternatívája is lehet.[26] Jogszabályi szinten Dániában a kerékpárosok védelme kiemelt prioritást élvez. A jelzőlámpák összehangolása (zöld hullám) a kerékpárosok átlagos 20 km/h-s sebességéhez igazodik, ami a közúti hierarchia átértékelését jelenti a gépjárműforgalommal szemben. A dán modell sikerének mindössze egy titka van, az az adatalapú döntéshozatal. Minden balesetet és balesetveszélyes helyzetet részletesen elemeznek, és a levont tanulságokat azonnal beépítik a tervezési szabványokba. Magyarországon, bár Budapesten láthatóak elmozdulások ebbe az irányba (pl. védett kerékpársávok), a hálózati folytonosság és a jogbiztonság még mindig nagyon hiányosnak tekinthető, különösen a kerékpáros elsőbbségi szabályok csomóponti érvényesítése terén. Bécsben a már fentebb említett 15 perces város és a közterületek népszerűsítésre révén mutat utat. Az osztrák fővárosban a közlekedéspolitika szerves része a szociális és környezetvédelmi jogalkotásnak. A *Fachkonzept Mobilität* stratégia keretében Bécs jelentős mértékben csökkentette a parkolóhelyek számát a belvárosban, a felszabaduló területeket pedig gyalogos övezetekké, zöld területekké és közösségi terekké alakította.[27] Ez a közterület használat újrafelosztását jelentette, ahol ugyan a gépjárműtulajdonosok érdeke háttérbe szorult a közösség egészséghez és biztonsághoz való jogával szemben. A magyarországi városokban ezen elvek

[25] Self-Explaining Road (SER) Concept. Road Safety Toolkit. https://n9.cl/li2h9

[26] The Cycle Superhighway Collaboration in the Capital Region of Denmark has developed a mutual concept that describes the principles and guidelines for cycle superhighways in the Capital Region of Denmark. *Cycle Superhighways.* https://supercykelstier.dk/concept/

[27] Das Fachkonzept Mobilität – Ein Überblick. Stadt Wien (online). https://n9.cl/cyp6u

alkalmazása gyakran jelentős politikai és társadalmi – leginkább társadalmi – ellenállásba ütközik, mivel a gépjárműhasználathoz való jogot sokan abszolút, korlátozhatatlan szabadságjogként értelmezik. A hazai adaptáció korlátai között megjelenik a pénzügyi és jogszabályi merevség. Míg a nyugat európai modellekben a rugalmas forgalomszabályozás és az urbanizmus elfogadott eszközöknek tekinthetőek, addig a magyar KRESZ és az útügyi műszaki előírások rendszere rendkívül konzervatívnak tekinthető. Álláspontom szerint a nemzetközi jó gyakorlatok átvétele nem csupán forráshiány miatt, hanem szemléletmódbeli akadály is. A hazai döntéshozóknak el kell fogadniuk, hogy a közlekedésbiztonság nem a forgalom zavartalanságának biztosítását, hanem az emberi élet védelmét jelenti. A fentebb bemutatott nemzetközi modellek is igazolják, hogy ahol a jog és a technika az embert helyezi a középpontba, ott a baleseti statisztikák javulása mellett a városi életminőség is ugrásszerűen növekedésnek indul.

6. Jogszabályi keretek

A városi mobilitás biztonságának garantálása nem képzelhető el egy koherens, a technológiai fejlődéshez és a társadalmi elvárásokhoz igazított jogszabályi környezet nélkül. Jelenleg a magyar szabályozási keretrendszer egyfajta kettősségben mutatkozik meg. Miközben az Unió közlekedéspolitikai irányelvei a sebezhető úthasználók védelmét és a fenntarthatóságot helyezik a középpontba, a hazai alapnormák – elsősorban az 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet – szellemisége még mindig a gépjármű központú, tranzit szemléletű korszak lenyomatát őrzi, és ezen az új módosított KRESZ sem segített. E fejezetben a jogharmonizáció hiányosságait és a *de lege ferenda* javaslatok dogmatikai megalapozottságát kívánom bemutatni, különös tekintettel az Európai Unió 2021–2030-as időszakra vonatkozó közúti közlekedésbiztonsági politikai keretére. Az Európai Unió szabályozási logikájában központi helyet foglal el a Fenntartható Városi Mobilitási Terv (*Sustainable Urban Mobility Plan* – SUMP), amely a nagyvárosok számára előírja a közlekedési módok integrált, emberközpontú tervezését.[28] Az EU-s irányelvek (például a 2019/1936/EU irányelv a közúti infrastruktúra közlekedésbiztonsági kezeléséről) kötelezővé teszik a

[28] Útmutató. A fenntartható városi mobilitási terv (SUMP) kidolgozásához és megvalósításához. Második kiadás. https://www.kti.hu/wp-content/uploads/2021/01/SUMP_utmutato_2.-kiadas_magyar.pdf

tagállamok számára a hálózat egészére kiterjedő baleseti kockázatértékelést.[29] Ez a szemléletmód Magyarországon még csak részlegesen épült be a joggyakorlatba. Bár a nagyobb városok már rendelkeznek SUMP-dokumentumokkal, azok végrehajtása gyakran ütközik az alacsonyabb szintű, elavult műszaki előírásokba vagy a költségvetési akadályokba. A jogi szabályozásnak ezért túl kell mutatnia a *soft law* eszközökön, és kógens módon kell előírnia a közlekedésbiztonsági auditok elvégzését minden jelentősebb városi infrastrukturális beavatkozás esetén. A hazai KRESZ reform elkerülhetetlensége a mikromobilitási tükrében válik leginkább nyilvánvalóvá. A jelenlegi szabályozás még nem kezeli megfelelő módon az elektromos rollereket, a pedelec kerékpárokat és egyéb, kisteljesítményű elektromos eszközöket, amelyek sebességük és tömegük alapján se a gyalogos, se a kerékpáros kategóriába nem illeszthetők be. Ez pedig problémát fog jelenteni. 2025-ben Magyarországon a személyi sérüléses balesetek növekvő hányada volt köthető ezen eszközökhöz.[30] A szabályozásnak ki kell mondania a sebezhető úthasználó fogalmát, és a büntetőjogi, valamint a közigazgatási jogi felelősség megállapítása során a gépjárművezetők részére fokozott óvatossági kötelezettséget *(duty of care)* kell előírnia ezen csoportokkal szemben, hasonlóan a német vagy a francia modellhez.[31] A sebességkorlátozás jogi koncepciója szintén átfogó felülvizsgálatot igényel álláspontom szerint. Az EU-s ajánlásokkal összhangban a magyar jogalkotónak mérlegelnie kellene az alapértelmezett városi sebességhatár 30 km/h-ra történő leszállítását a lakott területen belüli mellékutakon, az 50 km/h-t pedig csak a megfelelően elkülönített főútvonalakon engedélyezni.[32] Ez ugye nem csupán a balesetek számát csökkentené, hanem jogilag is tisztázná a közúti felelősséget, azaz az alacsonyabb sebesség mellett bekövetkező hibák ugyanis ritkábban vezetnek a testi épség visszafordíthatatlan sérelméhez. A szankciórendszer hatékonysága érdekében az objektív felelősség körét ki kell terjeszteni a városi környezetben elkövetett legsúlyosabb, gyalogosokat veszélyeztető szabályszegésekre is, mint például a zebra melletti szabálytalan parkolás vagy a védett sávok elfoglalása gépjárművel. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a jogszabályi kereteknek tá-

[29] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1936 irányelve (2019. október 23.) a közúti infrastruktúra közlekedésbiztonsági kezeléséről szóló 2008/96/EK irányelv módosításáról. HL L 305., 1–16. o.

[30] Idén már 600 rolleres baleset történt, duplaannyi, mint tavaly. *HVG,* 2025. 12. 05. https://n9.cl/ge3cm

[31] Glossary: Duty of Care. *LexisNexis,* 2026. https://www.lexisnexis.co.uk/legal/glossary/duty-of-care

[32] Hosszú évek után megváltozhatnak a sebességhatárok Magyarországon. *Magyar Nemzet (online),* 2026. 01. 20. https://n9.cl/atsea

mogatni kell a technológiai innovációkat is. Tehát az intelligens sebességaszszisztens és az automatizált vészfékező rendszerek városi környezetben való elterjedését. Az EU-s típusjóváhagyási rendeletek (2019/2144/EU rendelet) már előírják ezen rendszerek kötelező beépítését az új járművekbe, azonban a hazai forgalomszabályozásnak és az útügyi előírásoknak is fel kell készülniük a jármű és az infrastruktúra közötti kommunikációra.[33] A siker kulcsa egy olyan törvény megalkotása lenne Magyarországon is, amely a KRESZT, mint technikai szabálygyűjteményt egy modern, az emberi élet védelmét és a fenntartható közlekedési módok prioritását rögzítő keretjogszabályba ágyazná be.

7. Esettanulmányi tanulságok és a közterek minőségének társadalmi kohéziós hatásai

A városi mobilitás és a közlekedésbiztonsági intervenciók hatékonyságának igazolása során az esettanulmányok módszertani elemzése kulcsfontosságú, mivel ezek világítanak rá a jogi absztrakciók és a gyakorlati implementáció közötti dinamikus összefüggésekre. A közlekedésbiztonsági projektek sikere nem csupán a baleseti statisztikák számszerű javulásában mérhető, hanem abban is, hogy az adott beavatkozás miként képes megváltoztatni a városlakók térhasználati szokásait és szubjektív biztonságérzetét. A tanulmányom ezen szakaszában a nemzetközi és hazai példákon keresztül azt a tézist kívánom igazolni, hogy a megfelelően kialakított közterek és a biztonságos infrastruktúra nem pusztán technikai beruházások, hanem a társadalmi tőke és a közösségi kohézió megerősítésének katalizátorai is egyben. A közlekedésbiztonsági projektek egyik legfontosabb tanulsága a gazdasági megtérülés *(Return on Investment)* területén jelentkezik.[34] A klasszikus költség-haszon elemzések gyakran figyelmen kívül hagyják a balesetek megelőzéséből fakadó közvetett hasznot, holott egyetlen elkerült közúti haláleset vagy súlyos sérülés több százmillió forintnyi

[33] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/2144 rendelete (2019. november 27.) a gépjárművek és pótkocsijaik, valamint az ilyen járművek rendszereinek, alkotóelemeinek és önálló műszaki egységeinek általános biztonságuk, valamint az utasok és a veszélyeztetett úthasználók védelme tekintetében történő típusjóváhagyási követelményeiről, az (EU) 2018/858 európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 78/2009/EK, a 79/2009/EK és a 661/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, valamint a 631/2009/EK, a 406/2010/EU, a 672/2010/EU, az 1003/2010/EU, az 1005/2010/EU, az 1008/2010/EU és az (EU) ... bizottsági rendelet hatályon kívül helyezéséről. sz 1230/2012 és (EU) 2015/166 (EGT vonatkozású szöveg) HL L 325., 2019.12.16, 1–40. o.

[34] Jason Fernando: What Is Return on Investment (ROI) and How to Calculate It. *Investopedia,* February 18, 2026. https://www.investopedia.com/terms/r/returnoninvestment.asp

nemzetgazdasági megtakarítást jelenthet. Bécs *Gürtel* projektje vagy Párizs rakpart revitalizációja bebizonyította, hogy a forgalomcsillapított övezetek létrehozása után a környékbeli kiskereskedelmi forgalom nemhogy csökkent volna, hanem jelentősen növekedett.[35] Ez azt fogja jelenteni, hogy a közterület használat prioritásainak átrendezése a helyi gazdaság élénkítésének is eszköze is lehet, amely megalapozza az önkormányzati beavatkozások legitimációját a magánérdekekkel szemben. A lakossági támogatottság és a társadalmi párbeszéd jogi és szociológiai aspektusai döntőek a projektek fenntarthatósága szempontjából. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fentről lefelé irányuló, tisztán adminisztratív tiltások (pl. sebességkorlátozások mindenféle fizikai magyarázat nélkül) gyakran váltanak ki ellenállást az emberekből. Ezzel szemben az olyan megoldások, mint az iskola utcák *(School Streets)* koncepciója, ahol az oktatási intézmények környékén a tanítás kezdetekor és befejezésekor korlátozzák a gépjárműforgalmat, rendkívül magas elfogadottsággal bírnak.[36] Egyes szülők és a helyi közösségek már felismerik azt, hogy a gyermekeik élete fontosabb a néhány perces időveszteségnél. A jogalkotásnak ezért olyan kereteket kell teremtenie, amelyek lehetővé teszik a lokális, kísérleti jellegű forgalomszabályozást, ahol a lakosság közvetlenül tapasztalhatja meg a zajszint csökkenését és a biztonság növekedését. Magyarországi viszonylatban sajnos csak Budapestet tudom kiemelni ismételten, hiszen itt a város belső kerületeinek forgalomcsillapítási mintaprojektjei (pl. Erzsébetvárosban vagy a Józsefvárosban) szolgálnak értékelhető információval. Ezek a projektek rávilágítottak arra, hogy az átmenő forgalom kiszorítása a mellékutcákból nemcsak a baleseti kockázat kialakulását mérsékli, hanem visszaadja az utcát a lakóknak, lehetőséget teremtve a közösségi összejövetelekre, és zöldfelületek kialakítására. A jogi konfliktusok ebben az övezetekben leggyakrabban a parkolóhelyek megszüntetése körül élesednek ki. Mint ahogy már korábban is említettem a parkoláshoz való jog nem tekinthető alapjognak, hanem mondhatjuk úgy is, hogy a közterület egyfajta bérletét jelenti mindössze, amely bármikor felülírható a közösség és a közbiztonság érdekében. Végezetül a közterek minősége és a balesetmegelőzés közötti összefüggés a társadalmi kontroll mechanizmusán keresztül is érvényesül. A gondozott, jól megvilágított, akadálymentesített terekben a közlekedők

[35] Vienna Gürtel, Vienna. The revitalisation of the Vienna Gürtel was a complex project requiring several phases. For years its traffic chaos. *WCN,* June 27 2005. https://www.worldconstructionnetwork.com/projects/vienna-gurtel/

[36] Mik azok az iskolautcák? *Mobilissimus,* 2023. 06. 07. https://mobilissimus.hu/index.php/ro/node/81

felelősségteljesebb magatartást tanúsítanak.[37] Azonban az elhanyagolt, kátyús, rosszul jelzett útszakaszok szabályszegésre és agresszív vezetésre ösztönöznek, míg az a megfelelően karbantartott és esztétikailag is rendezett és funkcionálisan megtervezett városi környezet önmagában is mérsékli a kockázatvállalási hajlandóságot. A Vision Zero nem csupán mérnöki előírások gyűjteményét jelenti csak, hanem egy városfejlesztési vízió is egyben, amelyben a biztonság, a környezeti esztétikum egységes rendszert alkot, biztosítva a város minden lakója számára a biztonságos és élhető közlekedés feltételeit.

8. Következtetések

A tanulmány keretében vizsgált téma álláspontom szerint igazolta, hogy a városi közlekedésbiztonság kérdésköre a 21. századi jogdogmatikában és urbanisztikában messze túlmutat a forgalomszervezési részletkérdéseken. A Vision Zero stratégia elméleti alapjainak, a nemzetközi komparatív adatoknak és a hazai szabályozási környezetnek az elemzése egyértelművé tette azt, hogy a baleseti statisztikák radikális javulása csak egy igen átfogó, rendszerszemléletű szemléletváltás révén érhető el. A tanulmány egyik legfőbb konklúziója, hogy az állam életvédelmi kötelezettsége nem merül ki a tiltó jogszabályok megalkotásában. Az aktív állami szerepvállalásnak ki kell terjednie a megbocsátó infrastruktúra létrehozására, a technológiai innovációk jogi keretezésére és a sebezhető úthasználók prioritásának kógens rögzítésére.

A tanulmányon tartalma alapján az alábbi javaslatcsomag fogalmazható meg a hazai jogalkotó számára. Elsőként elengedhetetlen a KRESZ alapjaiban nyugvó, átfogó reformja. Ennek során be kell vezetni a sebezhető úthasználó jogi kategóriáját, amelyhez speciális védelemi szabályokat kell rendelni a kanyarodási és elsőbbségadási szituációkban. Másodsorban az építési és útügyi műszaki előírások korszerűsítése szükséges. A jogalkotásnak kötelezővé kell tennie a közlekedésbiztonsági auditot minden új beruházásnál és jelentősebb felújításnál, amely során a Vision Zero elveit – pl. a fizikai elválasztást és a csomóponti láthatóságot – objektív mérőszámok alapján kell vizsgálni. Az EU-s források lehívását össze kell kötni a Fenntartható Városi Mobilitási Tervekben foglalt biztonsági mutatók teljesülésével, megakadályozva a fregmentált, hálózati logikát nélkülöző infrastruktúra fejlesztéseket. Harmadrészt a technológiai

[37] Mikor akadálymentes? https://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/815-akadalymentesitesi-eloirasok.pdf

kontroll és az adatalapú döntéshozatal intézményesítése is fontos prioritásként kell, hogy szerepeljen. A magyar jogrendszernek fel kell készülnie az intelligens közlekedési rendszerek (ITS) és a hálózatba kapcsolt járművek (V2I) adatkezelési protokolljaira, biztosítva az anonimizált baleseti és *near-miss* adatok szabad áramlását a tervezők és a hatóságok között.[38] A szankciórendszer hatékonyságát is növelni kell az objektív felelősség körének kiterjesztésével a védett úthasználók biztonságát közvetlenül veszélyeztető kihágásokra, mint a kerékpársávokon való szabálytalan megállás vagy a zebra környéki parkolás. Végezetül hangsúlyozni kell a társadalmi párbeszéd és a szemléletformálás jogi támogatását is. A mobilitási fordulat nem csupán technikai kényszer, hanem a város, mint közösségi élettér újrafelosztása, amely során a biztonsághoz és egészséghez való jogot a gépjármű központú tradíciókkal szemben is érvényesíteni kell. A jövő városa csak akkor lehet valóban élhető, ha a jogszabályok, a mérnöki gyakorlat és a technológiai innováció együttesen garantálják, hogy senkinek ne kelljen az életével vagy testi épségével fizetnie a mindennapi közlekedés során. Úgy vélem, hogy a tanulmányban bemutatott megoldások és javaslatok kijelölik azt az utat, amelyen Magyarország elindulhat a Vision Zero célkitűzéseinek megvalósítása és a városi közegészségügyi krízis felszámolása felé.

[38] What is a near miss? Real examples and how to report them. *CHAS,* 31 July 2025. https://www.chas.co.uk/blog/what-is-near-miss-examples-and-how-to-report/

AZ ÁLLATOK BEVONÁSÁVAL TÖRTÉNŐ TURISZTIKAI SZOLGÁLTATÁS LEHETŐSÉGE A DIGITÁLIS TURIZMUSBAN

Szatmári Anna*

1. Bevezető gondolatok

A digitalizáció napjainkban az élet valamennyi területét, illetve iparágát érinti már. Ez alól a turizmus sem kivétel, amelyet az elmúlt években a COVID-19 világjárvány is átformált, részben ennek köszönhetően is felgyorsult az a folyamat, miszerint a turizmuson belül már számos viszonylatban a digitális térben folytatjuk le azokat az ügyleteket, amelyekre korábban személyesen került sor. A digitális turizmus ma már egy létező fogalom, amelybe az utazás tudatos megtervezésétől annak tényleges megvalósításáig, a helyszínen vagy akár a digitális térben igénybe vehető szolgáltatás beletartozik. Kutatásom alapvetően az élőállatok bevonásával történő turisztikai szolgáltatás jogi megítélésére koncentrál, amelynek a technológia fejlődésével szerves része lehet ma már a digitális turizmus vizsgálata az állatalapú szolgáltatások esetében. Nem kizárólagosan alkalmazva, azonban alternatívaként megjelenhet az ökoturizmus részeként a mesterséges intelligencia, amelyet elsősorban a vadonélő állatok turizmusa kapcsán lehet vizsgálni. Feltárásra kerül a jelenlegi gyakorlati megvalósulás, a digitális turizmus adta lehetőségek és ellentmondások az ökológiai lábnyomunk csökkentése érdekében is.

* A Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója.

2. A digitalizáció megjelenése a turizmusban

A digitalizáció eredményeként a turizmus új korszakba lépett, a digitális turizmus korszakába. A turizmus legismertebb fogalmát 1989-ben határozta meg a Turisztikai Világszervezet és az Interparlamentáris Unió, amely szerint a turizmus magában foglalja a személyek minden szabad mozgását, a lakóhelyükről és a munkahelyükről való eltávolodást, valamint az e mozgásokból eredő igények kielégítésére létrehozott szolgáltatóiparágakat. Mivel e fogalom megalkotása óta számos technológiai újítás, valamint megújult, kiszélesedett utazási lehetőség jelent meg, a jelenkor turizmusfogalmának tartalommal való megtöltése felülvizsgálatot igényel. 2001-ben új fogalmat alkottak meg, amely alapján a turizmus az egyén élménye, amely egy környezeti változással jár, ahol szolgáltatásokat vesznek igénybe. A múltban a közvetítő szektor játszott központi szerepet a turisztikai iparban, ide tartoztak az utazási irodák és az utazásszervezők. Ez a szereplő azonban ma már háttérbe szorult, mivel maga az utazó, mint a fogyasztó, azaz a szolgáltatást igénybe vevő személy állítja össze az utazására vonatkozó paramétereket. A másik lényeges különbség a néhány évtizeddel ezelőtti turizmushoz képest, hogy az egyes látnivalók felkeresése és látogatása mellett erőteljesen megjelentek az élményekre építő szolgáltatások.

3. Modern turizmusfogalmak

Több területen alkalmazzák ma már az okos vagy intelligens kifejezést, amely a turizmus kontextusában is értelmezhető. Az intelligens turizmus három összetevője az úticélok, az élmények és az üzleti rendszer, amelyek mind információs és kommunikációs eszközökön alapulnak. Maga a digitális turizmus egy olyan infokommunikációs eszköz, illetve informatikai megoldás használatát jelenti, amely segíthet kielégíteni a turisták igényeit, emellett pedig javítja a turizmusban működő szervezetek és vállalkozások versenyképességét. A digitális turizmus magában foglalja az online marketing, az információk, foglalások, és a fogyasztók elektronikus úton történő fizetésének eszközeit.[1]

A COVID-19 világjárvány tovább erősítette a turizmusban is a digitalizáció jelenlétét. A felmerült korlátozások körülményei között a turizmusban zajló üzleti és információs folyamatok a társadalomban a globális szinten zajló új

[1] Olga Kononova – Dmitry Prokudin – Elena Tupikina: From e-Tourism to Digital Tourism. Terminologically Review. In: *22nd Conference on Scientific Services and Internet.* Novorossiysk–Abrau, Russia, 2020. 171.

interakciós formákon keresztül kezdtek megnyilvánulni. Ennek oka az volt, hogy a turizmus hagyományos formái nagyrészt gyakorlatilag megbénultak.

A turizmusban megjelenő digitalizáció magával hozta a gyakran szinonimaként is értelmezett és használt e-turizmus, digitális turizmus, intelligens turizmus és okos turizmus fogalmakat. Ezek azonban nem feltétlenül fedik egymást, azok között – néhol árnyalatnyi – különbségek is meghatározhatók.

Az e-turizmus magában foglalja a turisztikai szolgáltatások elektronikus terjesztését, illetve a virtuális kirándulásokat. Az intelligens turizmus átfogóan maximalizálja a környezeti, kulturális, társadalmi és gazdasági értékeket az informatika segítségével, azaz ebben az esetben mind a helyiek, mind turisták lehetőséget kapnak arra, hogy a kényelmesebb, biztonságosabb és érdekesebb környezetben éljenek meg interakciókat. Nagyon hasonló ehhez az okos turizmus, amely esetében a turisztikai régió szintjén integrált erőfeszítésekkel támogatják a turizmust, amely erőfeszítések innovatív módokat keresnek az infrastruktúrából, társadalmi kapcsolatokból, illetve az okos elemek állandó és szisztematikus használata a turista számára többletértéket teremt az utazásban.[2]

A fentiek mellett olyan új, az ipar és a technológia fejlődésére reagáló kifejezések is születtek, mint az M-turizmus vagy a turizmus 4.0. Az M-turizmus az e-turizmus egy típusának tekinthető, amely esetében valamilyen mobiltelefonos alkalmazást használ a fogyasztó és ezen keresztül a világ bármely pontjáról repülőjegyet, gépjárművet, szállást vagy bármilyen egyéb, turizmussal kapcsolatos szolgáltatást vegyen igénybe az utazó. Ehhez kapcsolódik a turizmus 4.0. kifejezés is, amelynek előzménye a negyedik ipari forradalomban keresendő. A negyedik ipari forradalom a technológiai struktúra változásait jelenti, amely átmenetet jelent a teljesen automatizált digitális termelés irányába. Vagyis az ipar 4.0. során a vezérlés már valós időben történik intelligens rendszerek által, de állandó interakcióban állnak a külső környezettel. Minderre tekintettel a negyedik ipari forradalom megváltoztatja az üzleti tevékenység módját az iparban és a világgazdaság valamennyi ágazatában. Innen ered tehát a turizmus 4.0. név, amely a különböző turisztikaicélpontok kutatása során gyűjtött nagyméretű adatok feldolgozását jelenti a turisztikai erőforrások személyre szabott információs terének létrehozása érdekében. Ilyen formában a turizmus hozzájárul a régió turisztikai célpontjainak fejlődéséhez, illetve lehetővé teszi egy hatékony, turizmus alapú politika kidolgozását a digitalizációs és az auto-

[2] Uo. 170.

matizálási folyamatok révén. Ezzel pedig képes az utazásokat szórakoztatóvá, hatékonnyá, biztonságossá és személyre szabottá tenni.[3]

Amellett, hogy a turizmusnak mind a helyi gazdaságra, mind a kulturális életre pozitív hatását szokás kiemelni, annak negatív oldaláról is meg kell emlékezni. Különösen a 2019-es pandémia mutatott rá arra, hogy kiemelt veszélyt jelent egyes régiók esetében az idegenforgalomtól való egyoldalú függés, így az ezen iparágban foglalkoztatottak kiszolgáltatott helyzetbe kerültek a COVID-19 világjárvány korlátozásai közepette. Más szempontból viszont a megvalósuló turizmussal kapcsolatos negatív hatások között lehet említeni a turisták okozta zsúfoltságot, a biztonságérzet vagy a tényleges biztonság gyengülését, a megnövekedett mennyiségű hulladék kezeléséből adódó problémákat, így a lég- és zajszennyezést, valamint a tájidegen épített környezet megjelenését is. Ezek a negatív hatások már évtizedek óta jelentkeznek, amit ma már *„overtourism"* jelenség megnevezésével lehet leírni. Ez alatt azt a problémát értjük, hogy a turisták által okozott zsúfoltság egyes úticélok esetében a turisták túlzott mértékű jelentétét, vagyis túlzott mértékű turizmust eredményezi.[4]

4. A vadvilág turizmusa

Az állatalapú turizmuson belül kétségtelenül az egyik legnépszerűbb szolgáltatás a vadonélő állatok megfigyelése és a velük való interakció. Maga a vadvilág-turizmus a vadon élő állatokat magában foglaló turizmusra utal. Ez egy igen sokrétű tevékenység, illetve szolgáltatás gyűjtőfogalma. Ide tartozik a fogságban tartott vagy természetes élőhelyükön található állatok esetén azok véletlen vagy célzott megpillantása és felfedezése. Ha a vadászatra gondolunk, akkor a turizmus pusztító jelleggel is bírhat, amelynek a célja vagy eredménye a fogyasztás is lehet. A vadvilág turizmus a teljes nemzetközi turizmus több mint 20%-át teszi ki.

A vadvilág-turizmus felé mutatkozó jelentős mértékű, szórakoztatásorientált érdeklődés rendkívül megnehezíti, hogy egy etikailag is védhető találkozási formát lehessen felmutatni. Csakúgy, mint az állatvédelem valamennyi területén, a vadvilág-turizmus kapcsán is felmerülhet az a két nézet, amely ma erősen áthatja az állatokhoz fűződő jogi álláspontot. Az egyik nézőpont szerint

[3] Uo. 172–173.

[4] Szőllős-Tóth Andrea: A túlzott mértékű turizmus hatásmenedzsmentje európai fővárosokban. *Régiókutatás Szemle,* 2022/7/1. 20–33.

az állatok számára is jogokat kell biztosítani és az egyes állatfajokat egyenlően erkölcsi megfontolásra és tiszteletre méltónak kell tartani *(animal rights law)*.[5] Ezzel szemben a másik aspektus az emberi érdekek elsőbbségének hirdetése mellett az állatok jóllétét tartja szem előtt, azaz állatok jó életminőségét garantálni kell *(animal welfare law)*.[6]

Az állatjogi nézőpont tehát arra az következtetésre juthat, hogy semmilyen körülmények között nem szabad fogságban tartanunk a vadon élő állatokat, illetve a nem fogságban tartott – tehát természetes – környezetben tilos olyan emberi tevékenységet végezni, amely megzavarja az állatokat. Ez alapján pedig arra a konklúzióra juthatnak az ezen jogi álláspont képviselői, hogy a vadvilág-turizmus, mint gyakorlatilag hedonista emberi tevékenység, létezése semmilyen formában nem támogatott. Ezen logika mentén lehet tehát alternatívája a személyes jelenlétű turizmusnak a virtuális vadvilág-turizmus, hiszen ilyenkor a vadon élő állatok sem fogságban nincsenek tartva, sem nem zavarják meg őket a turisztikai szereplők a természetes környezetükben.

Nem túlzás kijelenteni, hogy az állatokkal való nem megfelelő bánásmódot gyakorlatilag a turisták tartják életben, hiszen az élőállatok bevonásával történő szolgáltatásokra bőséges kereslet van és a rossz bánásmódot a turisták tolerálják is. Amennyiben a turisták hozzáállása és viselkedése problémát jelent, illetve azokat megváltoztatni számottevően nem sikerül, még mindig megváltoztatható maga a turizmus az állatok virtuális bemutatása által.

Manapság népszerű fogalomként használjuk az ökoturizmust, amelynek eredeti, antropocentrikus jelentése alatt a természetes területekre történő felelősségteljes utazást kell érteni, amely megőrzi a környezetet, fenntartja a helyi lakosság jóllétét, illetve magában foglalja a magyarázatot és az oktatást is. Az ökoturizmus középpontjában álló természet és a természeti világ magában foglalja a vadon élő állatokat és élőhelyüket, mind a fogságban tartott, mind pedig a nem fogságban tartott környezetben. Az ökoturizmus egyik fajtájaként határozható meg a vadvilág-ökoturizmus, amely a tekintetben szűkíti le a fentiekben kifejtett vadvilág-turizmus fogalmat, hogy itt már a pusztító és fogyasztói szolgáltatásokat kizártak, tehát nem járnak az állatok pusztulásával vagy bántalmazásával. Példaként szolgálhat a vadvilág-turizmus negatív oldalára, hogy egyes kórokozók az emberről az emberszabású majmokra képesek átterjedni, ezáltal megbetegíthetik őket, esetlegesen halált is okozhatnak. Egy másik példa az állatoknak, a turizmusban való negatív szerepeltetésére a thaiföldi

[5] Raffael N. Fasel – Sean C. Butler: *Animal Rights Law.* Oxford, Hart Publishing, 2023. 76–77.

[6] Uo. 34–35.

elefántok esete. Nagy népszerűségnek örvend a turisták körében az elefántokon való lovaglás, az általuk bemutatott trükkök megtekintése, amelyek mind természetellenes viselkedést követelnek meg az állatoktól. Ezek végrehajtásához olyan képzésre van szükség, amely során negatív megerősítési technikákat alkalmaznak, így zsúfolt helyen tartják az állatokat, valamint élelmet vonnak meg tőlük időszakosan. Mindezekről gyakran a turista nem tud, azonban a szolgáltatásnak az általa történő igénybevétele által az állatokkal való kegyetlen bánásmódhoz akaratlanul is hozzájárulhat.[7]

A technológia fejlődésével az ökoturizmusnak egy alfajaként merült fel a virtuális turizmus. Kezdetben ez a jelenség kizárólag arra fókuszált, hogy az utazások megtervezésekor kiemelt jelentőséggel bír az úticélokról szóló információk, illetve alternatívák előzetes megismerése, így egy felelősségteljes turizmust is kialakítva. Ekkor még az a nézet uralkodott, hogy amíg a technológia nem tudja biztosítani az érzékszervi élmények teljes skáláját, más nem fogja helyettesíteni a terepen megszerezhető tényleges élményeket. Ahogy a fentiekben már utaltam rá, a COVID-19 világjárvány az állatalapú turizmusban is magával hozta a digitalizációt. Ekkor a vadon élő állatokkal foglalkozó turisztikai helyszín online megjelenése nőtt, pl. az állatkertek virtuális túrákat szerveztek és tettek elérhetővé a világhálón vagy egyes nemzeti parkok is webkamerákat használtak az élővilág bemutatására a korlátozások alatt, mivel az emberekben a természettel való kapcsolattartás vágya egyértelműen megmaradt ebben az időszakban is. Ezek a szolgáltatások tehát vizuális, bár távolságtartó élményt nyújtanak a valódi állatokhoz köthető élményekről. Emellett viszont megjelent a virtuális és a kiterjesztett valóság technológiája a turizmuson belül is, amelyek gyakorlatilag valótlanok, hiszen a vadvilágot képekként mutatják be szórakoztatás céljából, amelyek azonban nem foglalják magukban az élő és valóságos állatok használatát. A virtuális valóság (a továbbiakban: VR) egy headset vagy szemüveg segítségével juttatja el másik helyre a felhasználót, egy valós helyszín vagy egy elképzelt világ alapján. Emellett létezik a kiterjesztett valóság (a továbbiakban: AR), amely virtuális elemeket kombinál a fizikai világ elemeivel és ezáltal új módokat kínál a célpontok és látnivalók megtapasztalására anélkül, hogy a turista közvetlenül kapcsolatba kerülne másokkal.

A gyakorlatban eddig egyelőre kis számban fordult elő a nem valódi vadvilágot bemutató turisztikai élmény, mindazonáltal érdekes kísérletek zajlanak ennek az új technológiának a megvalósítására és számuk egyre inkább növek-

[7] Georgette Leah Burns – Judith Benz-Schwarzburg: Virtual wildlife tourism: an ideal form of ecotourism?, *Journal of Ecotourism,* Vol. 23., No. 3. (2024) 261. https://doi.org/10.1080/14724049.2023.2175835

szik. Álljon itt néhány példa a már megvalósult alternatívákat illetően. A német Roncalli cirkuszban holografikus állatokat mutatnak be az előadásaik során valódi állatok helyett, de maga a cirkuszi környezet és a fellépő emberek is valódiak, vagyis ez esetben az AR technológiát alkalmazzák. Szintén holografikus állatokat, ebben az esetben dinoszauruszokat kínáltak Ausztráliában egy bevásárlóközpontban. A tengeri parkok szórakoztatóiparában olyan animatronikus delfineket fejlesztenek, amelyek a fogságban tartott delfineket helyettesítik. Koreában olyan pop-up állatkertet teszteltek, ahol AR technológia segítségével érhetők el bizonyos képek. A fenti példákban közös, hogy a turista személyes jelenlétét feltételezik, tehát el kell utaznia a szolgáltatást kínáló célhoz az adott élményért.[8]

Az eddigiekben vizsgált szempontok az állatok érdekeinek védelmére irányultak. Mindezek kiegészítésre szorulnak azzal a kérdéssel, hogy a virtuális vadvilág-turizmus mit kínál az emberek részére, illetve kielégíti-e a turizmus, mint multiszenzoros kapcsolódás iránti érdeklődésüket. Talán az egyik legfontosabb érv a virtuális technológia mellett, hogy ennek használata során az embert nem érheti közvetlen fizikai sérülés, azaz a vadon élő állat nem támad emberre, illetve a zoonózisok sem fenyegetnek. További előnye lehet a virtuális lehetőségeknek, hogy ilyenkor a turista garantáltan láthatja az adott egyedet, míg egy magát ritkán mutató faj esetében ez nem lehetséges és a turista csalódottságot érezhet. Mindazonáltal a virtuálisan kreált lehetőségekkel való kapcsolódás és annak megítélése elsősorban annak lehet az eredménye, hogy etikai szempontból milyen álláspontot képviselünk a vadon élő állatokat érintően. Ismernünk kell a fogságban tartott állatok helyzetét, illetve a technológiai alternatívák erejét. Amennyiben feltételezzük, hogy az emberi jóérzés abból fakad, hogy megéljük az állatalapú szolgáltatás nyújtotta szórakoztatást, mint elégedettséget, akkor adott annak a lehetősége, hogy ez az előny a virtuális vadvilág-turizmusból is következhet. Problémaként merülhet fel az ilyen jellegű szolgáltatások esetében, hogy a látogató vagy fogyasztó a vadonnak egy speciális reprezentációját látja, amely arra ösztönzi, hogy specifikus észleléseket vagy attitűdöket alakítson ki az állatokkal kapcsolatban. Fennáll tehát annak a veszélye, hogy a virtuális alternatívák – különösen az AR – esetében hamis kép kerül bemutatásra, a nem megfelelő és valótlan kontextusban a látogató helytelen következtetést von le, amely viszont veszélyforrás lehet a valós életre nézve. Emellett pedig a virtuális világ adta gyakorlatilag korlátlan lehetőségek

[8] David A. Fennell: Animatronic dolphins as the new authentic? Posthuman reflections of 'light' tourism on the move. *Journal of Ecotourism,* Vol. 21. (2022) 1–20. https://doi.org/10.1080/14724049.2022.2099409

tárháza olyan negatív ábrázolásokkal járhat, amelyek nem elősegítik, hanem sokkal inkább mérgezik az ember-állat kapcsolatot, mivel az állatok természetes viselkedésével ellentétes magatartásokat mutathatnak be.[9]

A vadon élő állatokkal való közvetlen interakció vonzó turisztikai szolgáltatás és élmény, azonban ezzel párhuzamosan a turistákban fokozott aggodalom jelent meg az állati jogokkal és jólléttel kapcsolatban. Az állatjogi nézet *(animal rights law)* globális térnyerése gyakorlatilag az élőállat alapú turisztikai szolgáltatások teljeskörű megszüntetésével járna, amelyre valószínűsíthetően sem igény, sem gyakorlati megvalósítási lehetőség nem lenne.

Gyakran éri kritika az állatkerteket vagy a vadvédelmi központokat a vadon élő állatok fogságban tartása miatt. Látni kell azonban, hogy ezek az intézmények az állatok génállományának megőrzése érdekében fontos tenyésztési programokat is végeznek, amelyek a fajfenntartásban kulcsszerepet játszanak. Kiemelt szerepe lehet a marketingnek abban, hogy az intézmények megfelelően kommunikálják a tudományos céljaikat és a fajokat védő törekvéseiket annak érdekében, hogy a látogatók számára az egyértelműen pozitív szerepvállalásuk is kitűnjön.

Az új technológiák fogadtatása és az alkalmazásuk lehetősége nemcsak a turisták, mint a szolgáltatást igénybe vevők szempontjából kérdéses, hanem az egyes államokéból is. Ennek egyrészt kulturális különbözőségekből adódó okai vannak, másrészt a turizmus, mint iparág jelentős gazdasági hasznos és érdekeltséget jelent.[10]

Ausztráliában két olyan, a turisztikai iparhoz köthető tevékenység is szerepel a turisztikai szolgáltatások között, amelyeknek ma már digitális és egyéb technológiák alkalmazásával azok alternatíváját is kínálják. Ide tartozik a cápákkal való merülés és a cirkusz.

A cápákkal való merülésre építő turizmus nemzetközileg is egy virágzó ágazat, amely jelenleg több mint húsz országban érhető el. Ezek a szolgáltatások lehetőséget kínálnak a cápák testközelből való megfigyelésére az állatok természetes élőhelyükön. Ausztráliában ennek a cápamerülésnek két fajtája is létezik. Az egyik gyakorlatilag búvárkodást jelent olyan cápafajtákkal, mint pl. a cetcápa, amely kiemelt veszélyt nem jelent az emberre nézve. Ehhez képest a másik turisztikai szolgáltatás főként a fehér cápákat érinti és az emberre való veszélyességük okán ezek az állatok a merülések során a turisták ketrecben

[9] Burns – Benz-Schwarzburg i. m. 269–270.

[10] Mucha Mkono – Karen Hughes: A state-of-the-art-review of animals in tourism: key debates and future directions. *Tourism Geographies,* Vol. 27., No. 3–4. (2025) 653–665. https://doi.org/10.1080/14616688.2024.2342462

történő tartózkodása útján figyelhetők meg. Ausztrália volt a világon az első olyan ország, amely turisztikai szolgáltatásként kezdte nyújtani a cápákkal való ketreces merülést, mivel már az 1970-es évektől kezdően vonják be a turistákat a merülésekbe. Természetvédelmi oldalról vizsgálva a cápamerülés kérdését, e tevékenység mellett lehet érvelni azzal, hogy az ily módon az állatokkal kapcsolatba kerülő emberekben a cápák védelme iránti megértés nő, aggodalmat éreznek az állatok irányába elsősorban a csökkenő állományméretük miatt, így ez a tevékenység ösztönzi a természetvédelmi erőfeszítéseket. Azonban ez a turisztikai iparág számos aggodalomra is okot ad. A ketreces merülés során valamilyen csalétket használnak, amely a ketrechez vonzza a fehér cápákat. Azonban ez a jelenség arra ösztönzi a cápákat, hogy a vízfelszínen maradjanak és így kövessék a kihelyezett horgot, noha jellemzően alulról cserkészik be a zsákmányukat, azaz fennáll annak a veszélye, hogy az állatok természetes táplálkozási szokásai megváltoznak. Mivel ezek a turisztikai szolgálatások az erre kijelölt helyeken rendszeresen fordul elő, így az emberek voltaképp kiképzik a cápákat a hajók és az emberek megközelítésére, ami pedig növelheti a turisztikai szolgáltatáson kívüli emberekkel való érintkezések, azaz a cápatámadások számát. Vagyis a ketreces merülés mind a tengeri élővilágra, mind a cápa-ember kapcsolatra is hatással lehet.[11]

A természet fenntarthatóságáért való aggodalom a vadon élő állatokkal való turizmus tevékenysége miatt alternatív lehetőségeket kínál a közeli találkozásra. Ezek potenciálisan elősegíthetik az állatok iránti érdeklődést és megértést, valamint elmélyíthetik a velük és a természeti környezettel való emberi kapcsolatot. Mindebben kiemelt jelentősége van a most felnövő jövő generációinak, amelyek számára az edukáció és a vadvilág bemutatása az állatvédelmen belül kiemelt szerepet foglal el. A cápákkal való merülés alternatívaként 2023-ban mutattak be Ausztráliában egy kaland- és élményalapú bábelőadást *Shark Dive* címmel, amely a felszín alá merülést dolgozza fel és mutatja be családi programként audiovizuális élményként. A *Shark Dive* nem tekinthető VR vagy AR technológiának, mivel nem alkalmaz digitális vizualizációt, azonban az élmény-designja a digitális turizmusra jellemző szemléletet követi. Szintén 2023 óta Ausztráliában mutatták be a Hologram Zoo nevű programot, ahol lézerek vetítenek háromdimenziós képeket AR technológiával.[12]

[11] Rebecca Scollen – Andrew Mason: Shark Dive and Hologram Zoo: Two Case Studies of Virtual Animal Encounters as Possible Models for Sustainable Wildlife Tourism. *Animals,* Vol. 14., No. 6. (2024) 2. https://doi.org/10.3390/ani14060926

[12] Uo. 6–7.

5. A digitális turizmus, mint alternatíva

Manapság óriási problémát jelent, hogy a túlfogyasztás miatt az emberi karbonlábnyom olyan mértékben növekszik, amely a környezetre gyakorolt negatív hatással bír. Ennek a túlfogyasztásnak része a turisztikai ipar is, mivel a turizmus iránti kereslet évről évre dinamikusan fokozódik. Ezzel összefüggésben pedig a különböző káros kibocsátások okaként egyértelműen a nagy érdeklődésre számot tartó légiközlekedést lehet megjelölni. Ugyanakkor szintén a kibocsátásokat növeli a turisztikai infrastruktúra folyamatos bővítése, amely pedig általában a közúti közlekedés által okozott lég- és zajszennyezéssel hozható összefüggésbe, amely mind az emberi egészséget, mind pedig a természet egységét veszélyezteti.

A turizmusnak számos negatív hatása lehet a vadvilágra is. Az infrastruktúra kiépítése és üzemeltetése a természetes élőhelyek átalakulását hozhatja magával, valamint egyes állatfajok vándorlásának korlátozásához vezethet. Mivel nem ritkán előforduló jelenség, hogy a turisták etetik az állatokat, azok megszokják az emberi jelenlétet és ezáltal a könnyen elérhető táplálékra fognak támaszkodni. Sok esetben a turisták szemetet hagynak az állatok természetes élőhelyén, amely a környezetszennyezés következtében a természetes élőhely elvesztését is jelentheti, valamint egyes nemvárt élettani hatásokat a nem megfelelő táplálék állati szervezetbe jutása okán. Tehát a természetes folyamatok megzavarása a biodiverzitás csökkentéséhez és egyes fajok természetes élőhelyükről való elvándorlásához vezethet.

Napjainkban a digitális térben való turizmus kapcsán különböző alkalmazásokon keresztül lehet kipróbálni, hogy milyen alternatívák érhetők el a piacon, amelyek a látogatók számára lehetővé teszik, hogy pl. egy várost vagy annak nevezetességét, műemlékét fel lehessen keresni. Ez gyakorlatilag a turizmus és a kulturális oktatás részére is olyan perspektívát jelent, amely az utazások fizikai értelemben vett csökkenése okán minimalizálja a turizmusnak a természeti környezetre gyakorolt negatív hatását. Ennek az elméleti gondolatnak azonban ma még kérdéses a gyakorlatba történő átültetése, valamint a társadalmi elfogadottsága, vagyis, hogy a technika adta lehetőségen túl az turisták ténylegesen el tudják-e fogadni ennek a VR adta élményt, és ha igen, akkor milyen mértékben. Egy friss, 2025-ös lengyel kutatást ennek a felmérésére hoztak létre, amely során a Google Earth VR applikációt használták arra, hogy a látogatók felfedezzék a világ különböző helyszíneit. A kutatásban részt vevők 35,3%-a nyilatkozott úgy, hogy a VR adta lehetőség teljes egészében nem tudja helyettesíteni a valóságos turizmust, illetve 46%-uk gondolta úgy, hogy a VR nem

fogja helyettesíteni a fizikai térben megvalósuló utazást, de annak megfelelő kiegészítője lehet. Ez utóbbit pedig úgy értékelték, hogy a későbbi tényleges utazás megtervezése szempontjából a VR egy előnyös tapasztalás, mert csökkentheti a bizonytalanságot az úticéllal kapcsolatban, felkelti a majdani utazó figyelmét, ezáltal motiválhatja a tényleges látogatást. Érdekes azonban, hogy a válaszadók 73,9%-a számára olyan élményt nyújtott a VR alapú turizmus, hogy úgy nyilatkoztak, hogy a továbbiakban is nyitottak VR alapú turisztikai szolgáltatást kipróbálni főként városnézés területén.[13]

A digitális turizmus társadalmi elfogadottságának egy igen jelentős alapvetése lehet, hogy azt az emberek egyáltalán akarják-e használni. Több tanulmány is rámutatott arra a tendenciára, hogy mivel a jelenlegi társadalmi berendezkedésünk erősen a digitalizációra épít a munka és a magánélet területén is, így a technológia révén való folyamatos kapcsolat olyan problémákhoz vezet, mint a technológiai kimerültség és a túlzott eszközhasználatból adódó kiégés a közösségi médiát illetően. Ennek a jelenségnek a válaszaként értelmezhetjük a digitalizációtól mentes turizmust, amelyet digitális detox néven ismerünk. Erre a gondolatra alapítva viszont azt a párhuzamot vonhatjuk az állatok bevonásával történő turisztikai szolgáltatások esetében, hogy valójában korunk sajátos működésének eszközei révén a turista alapvetően nem tart igényt a digitális turizmus adta lehetőségek kipróbálására, azok elfogadására nem tesz kísérletet.[14]

6. Kritikai felvetések a gyakorlatban

A 3R elméletet alapvetően az állatkísérletek során az állatok felhasználhatósága magyarázatául használják, amelyet viszont az állatok bevonásával történő turisztikai szolgáltatások esetében is alkalmazhatunk. Ezt még továbbgondolva, a digitális vagy virtuális turizmus területén is igénybe lehet venni a 3R elvet. Az állatok helyettesítése *(replacement)* a fentiekben tárgyalt alternatív technológiai megoldások révén lehetséges, az állatok számának csökkentése *(reduction)* a ténylegesen bevont állatokra vonatkozik és a finomítás alatt *(refinement)* pedig

[13] Kinga Stecuła – Mateusz Naramski: Virtual Reality as a Green Tourism Alternative: Social Acceptance and Perception. *Sustainability,* Vol. 17. (2025) 1–30. https://doi.org/10.3390/su17177722

[14] Thowayeb Hassan – Mahmoud Ibraheam Saleh: Tourism digital detox and digital-free tourism: What do we know? What do we not know? Where should we be heading? *Journal of Tourism Futures,* Vol. 6. (2024) 1–24. https://doi.org/10.1108/JTF-12-2023-0274

a technológia állandó és gyors változásai adta lehetőségeket érdemes megemlíteni.[15]

A VR technológiára jellemző, hogy az immerzívnek és interaktívnak mondható. Immerzív a rendszer érzékszervi szintjén és interaktív a felhasználó által a szimulált tartalomra gyakorolt hatása miatt. Egy VR szolgáltatás minősége nagyban függ attól, hogy a felhasználója mennyire érzi valóságosnak a bemutatott és megélt virtuális környezetet, vagyis az immerzió szintje lesz meghatározó. A jelenlét megtapasztalása a bemutatott helyzet és a jobb tartalom megértéséhez vezethet, ami még kedvezőbb érzetet is biztosít egy videó passzív megtekintéséhez képest. Mindez azt eredményezi, hogy a VR igénybevételével magasabb szintű elmélyülés és aktív részvétel érhető el a korábban használt technológiákkal szemben.

Egy 2020-as német kutatás során a sertéstartó telepeket vizsgálták az alapján, hogy milyen, a hagyományos jelenléttől eltérő módon tekinthető meg az állatjólléti feltételek teljesülése. A vizsgálat alapját az adta, hogy azok a személyek, akik nem állattartó telepeken dolgoznak, de szeretnének bepillantást nyerni egy telep állatvédelmi szempontú működésébe, azok digitális eszközökkel át tudják élni ezt az élményt. Ennek körében VR szemüvegeket és tableteket alkalmaztak. Érdekessége a kutatásnak, hogy a 360 fokos VR élmény két perspektívát is bemutatott: az egyiket az ember szemszögéből álló testhelyzetben, a másikat pedig az állat nézőpontjából. A kutatásban részt vevők úgy nyilatkoztak, hogy a tablet használatával jóval kevésbé érezték magukat bevonva az adott közegbe, ezzel szemben a VR élmény számukra sokkal maradandóbbnak bizonyult és személyesebb benyomást is keltett. Más szempontból viszont azt állapították meg a résztvevők, hogy a tablet használata számukra sokkal komfortosabb volt, hiszen ezt az eszközt ismerték már és a VR szemüveg nyújtotta élmény nemcsak az általa megtapasztalt élmény miatt számított élvezetesnek, hanem maga az új eszköz is hatással volt rájuk.[16] Kérdésként merülhet fel tehát, hogy a technika jelenkori rohamos fejlődésének folyamatában egy termék mennyi ideig tudja fenntartani a fogyasztók érdeklődését, hiszen a tendencia azt mutatja, hogy egy digitális eszköz egyre rövidebb ideig marad fenn a legnépszerűbb árucikkek között és a helyére újabbak érkeznek. Ugyan a fentiekben bemutatott

[15] Erica Von Essen – Johan Lindsjö – Charlotte Berg: Instagranimal: Animal Welfare and Animal Ethics Challenges of Animal-Based Tourism. *Animals,* Vol. 10. (2020) 1–17. https://doi.org/10.3390/ani10101830

[16] Aurelia Schütz – Katharina Kurz – Gesa Busch: Virtual farm tours – Virtual reality glasses and tablets are suitable tools to provide insights into pig husbandry. *PLOS One,* Vol. 17., No. 1. (2022) 1–23. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261248

kutatás nem az állatok bevonásával történő turizmusra épült, de érdemes lehet megfontolni azt, hogy az állatalapú turizmusban is elérhetővé válik az állati perspektívát aktívan bemutató szolgáltatás. Illetve ahogy az a fentiekben szerepelt, ez a szolgáltatás abban tud különbözni a ma már egyébként állati perspektívát bemutató GoPro kamera képétől, hogy ilyenkor a szolgáltatást igénybevevő személy gyakorlatilag passzív, szemlélődő szerepéből kilépve a saját fejmozgása által az állat mozgását tudja előidézni és ezáltal a szolgáltatás, mint élmény aktív résztvevőjévé válhat.

Noha nem kifejezetten az állatokkal kapcsolatos turizmus körében, hanem az USA állatorvosi képzése során az oktatás szempontjából jelent meg egy tanulmány arról az esetről, amikor a hallgatók a képzés egyik gyakorlati oldaláról, egy állattartó telep bejárásával összefüggő ismeretekre tesznek szert. Mivel a VR és AR új technológiáknak tekinthető, érdemes lehet a más területeken megélt élmények bemutatása is. Ugyanis ebben az esetben szintén az ember-állat interakció kerül fókuszba, csak itt kifejezetten a nagyüzemi állattartás oldaláról. Azonban magának az érzetnek a feltérképezése is érdekes, mivel csak ezen empirikus eredmények és kihívások ismeretének birtokában lehet feltenni azt a kérdést, hogy a digitális és virtuális technológiákra a turizmus szegmensén belül érdemes-e ezekre alternatívaként tekinteni. A hallgatói visszajelzések alapján megállapítható, hogy a különbség már az egyes technológiák között is mutatkozott. Vagyis akik korábban csak AR tapasztalattal rendelkeztek, a VR szolgáltatás alacsonyabb élvezetéről számoltak be azokhoz képest, akik korábban már eleve kipróbáltak és alkalmaztak valamely VR szolgáltatást. Egy másik konklúzió, hogy teljes előzetes használat, illetve gyakorlat nélkül ezek a technológiák nehézséget okoznak a hallgató részére és így azok igénybevétele is csökkent élvezeti értéket jelent számukra, tehát ezeknek a technológiáknak a használatát rutinszerű kezelés kell, hogy megelőzze. A tanulmányban a hallgatók kritikaként jelölték meg a VR túlzott bonyolultságát, mivel az élményüket megszakította a technológiának a kapcsolódás alatti elméleti háttere, vagyis előzetesen nem lehetett ténylegesen elsajátítani a VR használatát.

Fontos lenne, hogy a turizmusban használt virtuális eszközök csak abban az esetben érnek el pozitív és etikus hatást, amennyiben a látvány mellett a vadon élő állattokról szóló valós tájékoztatás is a fogyasztó elé kerül, így kontextusba helyezve a virtuális vagy éppen kiterjesztett valóságot. Ugyancsak a turizmusban alkalmazható, de mindenképp megfontolandó az, hogy a VR vagy AR technológia felhasználói valódi állatok képeinek és nem számítógéppel generált képek segítségével merüljenek el a vadvilág-turizmusban. Ez a felvetés azzal indokolható, hogy az élő állatok jelenléte a szimulációban növeli a turista vagy

felhasználó elköteleződését az állat iránt azáltal, hogy elmeríti őket a környezetbe, gyakorlatilag mintha interakcióba kerülnének.[17]

A digitális turizmuson belül fontos kiemelni az úticél jelentőségét, mivel a virtuális valóság észlelése és attitűdjei nagymértékben függenek a fejlődő és a fejlett országok turisztikai és technológiai képzettségétől is. Az alacsony GDP-vel rendelkező államok kevésbé rendelkeznek a VR technológia használatával igénybe vehető túrák támogatásához szükséges infrastruktúrával, ezáltal ezek az országok és régiók egyelőre eleve elesnek a digitális turizmus népszerűsítésétől. Mindemellett azonban a digitális turizmusban megvan az a potenciál, hogy országok közötti együttműködést hozzon létre a technológia fejlesztése és a természeti értékek, így akár a vadvilág bemutatása érdekében is.[18]

7. A hagyományos út: analogizáció

Az analogizáció olyan gyakorlatokra és infrastruktúrákra utal, amelyek analóg környezeteket és szubjektumokat hoznak létre. Ez gyakorlatilag a digitalizáció ellentéteként értelmezhető, mivel az analogizáció esetében a digitális környezettől való elszakadást, a kapcsolódás hiányát jelenti, amely az idegenforgalomban ma a digitális detox néven jelenik meg. A digitális detox megpróbálja megmenteni a klasszikus turisztikai képzeletet, amely a munka és a mindennapi élet terhei és unalma elől való ideiglenes menekülés gondolatán alapul. Ezen elképzelés szerint a turizmus eleve nem az autentikus, hanem a rendkívüli élmények megéléséről szól, úgymint új ételek, tájak vagy emberek megismeréséről. A digitális detox turizmus során a digitális média, illetve a digitális technológiák elhagyása a cél, azonban az élmények megörökítésére analóg eszközökkel van lehetőség. Kritikaként merülhet fel a digitális detox turizmussal kapcsolatban, hogy magának az utazásnak a népszerűsítése, megszervezése a lényegi célnak ellentmondóan mind digitális úton történik.[19]

---

[17] Lauren L. Underwood – Christopher J. Byrd – Nichole Anderson: Student-reported experience of using virtual reality to tour a livestock farm. *NACTA Journal,* Vol. 69. (2025) 191–199. https://doi.org/10.56103/nactaj.v69i1.238

[18] Nadeem Akhtar – Nohman Khan – Muhammad Mahroof Khan – Shagufta Ashraf – Muhammad Saim Hashmi – Muhammad Muddassar Khan – Sanil S. Hishan: Post-COVID 19 Tourism: Will Digital Tourism Replace Mass Tourism? *Sustainability*, Vol. 13. (2021) 1–18. https://doi.org/10.3390/su13105352

[19] Urs Stäheli – Luise Stoltenberg: Digital detox tourism: Practices of analogization. *New Media & Society,* Vol. 26., No. 2. (2024) 1056–1073. https://doi.org/10.1177/14614448211072808

Mindezek alapján érdekes egyrészt rendszerben tekinteni a digitalizációra és az analogizációra is a turizmusban, mert mind a digitális turizmust, mind pedig a digitális detox turizmust alapvetően a túlzott mértékű turizmus jelensége hívta életre.

8. Összegzés

A turizmusban is megjelenő digitalizáció életre hívott különböző modern turizmusfogalmakat, amelyek a jelen tanulmányban részletes bemutatásra kerültek. A legáltalánosabb fogalom a digitális turizmus, amelybe beletartozik az utazások eltervezése, megszervezése és a helyszínen vagy a virtuális térben nyújtott szolgáltatások igénybevétele. A fentiekben bemutatásra került, hogy az állatok bevonásával történő turisztikai szolgáltatások megreformálása kifejezetten pozitív hatásokkal is bírhat. Jelenleg a leggyakrabban alkalmazott technológia a VR és az AR, amelyek esetén eleve egy digitális eszköz kerül be a természet és az ember közé. Mivel a jelen tanulmány alapvetően állatvédelmi szempontok szerint vizsgálta és mutatta be a digitális turizmust, ugyanakkor annak feltérképezése is igen fontos, hogy ennek az új lehetőségnek milyen előnyei és hátrányai lehetnek humán oldalon. Kétségtelenül a digitalizáció mellett szól, hogy az egyes kipusztult vagy kihalással fenyegető állatfajok vagy a távoli desztinációk esetében ez az egyetlen módja annak, hogy az emberek ezeket az állatokat megismerjék és fizikailag is közelebb hozhatók legyenek az érdeklődők számára. Ahogy a COVID-19 világjárvány rámutatott, gyakorlatilag ma már nem lehet tisztán az analogizációra építeni, hiszen rendelkezni kell olyan lehetőségekkel, amelyek a turizmust a fizikai térben történő korlátozások esetén is életben tudják tartani és az iparág ezáltal nem bénul meg. Vagyis az emberek számára alapvetően pozitív lehetőségeket teremt a digitális turizmus, azonban mivel egy viszonylag friss jelenséggel állunk szemben, egyelőre ismeretlen a digitális eszközök esetlegesen túlzott használatának eredménye és hatása, különös tekintettel a valóságérzet eltorzulására.

Állatvédelmi szempontból kifejezetten előnyös lehet a digitalizáció turizmusban való megjelenése. A természet egészére kiható tömegturizmus csökkentése érdekében elsőként érdemes lehet igénybe venni a virtuális opciókat, amelyek gyakorlatilag előszűrőként jelennek meg azáltal, hogy a majdani turistában megerősödik az utazási hajlam vagy pedig tudatosan lemond az utazásról. Mivel az emberi közelség káros hatással lehet a vadvilágra, ezért érdemes azt felismerni, hogy az intenzív ember-állat interakció számos olyan hatást rejt,

amely következtében az állatok természetes viselkedése és élettere is megváltozhat. Mindezek mellett azonban a digitális turizmus gyakorlati megjelenése etikai és jogi aggályokat vet fel. Félő, hogy az állatok virtuális megjelenése több visszaéléssel is járhat. Mivel a mesterséges intelligencia napjainkban már olyan felvételeket állít elő, amelyeknek a valóságtartalma igencsak megkérdőjelezhető, ugyanúgy, ahogy a közösségi médiában, a digitális turizmusban is megjelenhetnek olyan felvételek, amelyeknek a valódiságát egyre nehezebb lesz vizsgálni. Amennyiben a digitális eszközökkel látjuk el az állatok élőhelyét, ott felmerül a kérdés, hogy az állatjóllét biztosított lehet-e ezen eszközök létezése mellett.

Hangsúlyozni kell, hogy az egyes állatalapú szolgáltatások megértése és a virtuális alternatíva kínálata csak az adott ország teljes természeti adottságainak vizsgálata függvényében vizsgálható, tehát mind kulturális, mind gazdasági, mind pedig biológiai szempontból érdemes vizsgálat alá vonni az adott régiót.

A legfontosabb és legaktuálisabb jogi kérdésként fogalmazom meg az állatok jogi státuszának meghatározását, amelyre az állatok digitális térben való megjelenése nyomatékosan felhívja a figyelmet. Azáltal, hogy az – akár fogságban tartott, akár a természetes élőhelyükön élő – állatok egyre inkább megjelennek a virtuális világban, számos kérdés felmerül, amelyet csak egy rendezett jogi státusszal lehetne biztosan megválaszolni. Amennyiben a digitalizáció által újabb területen tesszük szolgáltatás tárgyává az állatokat, a róluk való jogi gondolkodás és vélhetően a jogszabályi környezet is elsősorban dologként azonosítaná az állatokat, amelyet viszont egy modern jogi felfogás már megkérdőjelez. A digitális állatok megjelenítése ugyan új lehetőségeket teremt az állatok kíméletes bemutatására, azonban egyúttal olyan jogi kérdéseket is felvet, amelyek a digitális tartalmak hitelességére, az állatok képmásának felhasználására és a félrevezetés tilalmára is kiterjednek. E fejlődési irány szükségessé teszi egy olyan szabályozási keret kialakítását, amely a digitális állatábrázolások terjedésével lépést tartva biztosítja az állatok méltóságának és érdekeinek megfelelő védelmét a virtuális térben is.

MUNKAVÁLLALÓI JOGOK A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA KORÁBAN

Az Európai Unió szakpolitikai és szabályozási megközelítése

Tóth János Jenő*

1. A folyamatosan változó európai munkaerőpiac

Az Európai Unió (a továbbiakban: EU) és az európai országok munkaerőpiacain folyamatos változások zajlanak, amiben számos tényező játszik jelentős szerepet. Csak a legfontosabbakat említve az elmúlt évtizedből és előreláthatólag a következő évekből: a COVID-19-járvány súlyosan érintette az EU gazdaságát, és rekordmértékű csökkenést okozott a foglalkoztatásban és a ledolgozott órák számában, miközben a munkahelymegőrzési programok enyhítették a munkanélküliségi rátákat, de jelentős munkaerő-csökkenéshez és potenciális hosszú távú áthelyezési igényekhez vezettek a kereslet változásai, valamint az automatizálás és a digitalizálás folyamatainak felgyorsulása miatt[1]. Az európai társadalom demográfiai változásai évtizedekkel ezelőtt is láthatóak voltak,[2] de a helyzet még mindig megoldásra vár.[3] Az egyik felmerült megoldás a bevándorló-munkaerő importálása,[4] de még mindig vita tárgyát képezi, hogy ez előnyös-e és az egyetlen jó megoldás-e az európai munkaerőpiacok

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1 Robert Anderton – Vasco Botelho – Agostino Consolo – António Dias da Silva – Claudia Foroni – Matthias Mohr – LaraVivian: The impact of the COVID-19 pandemic on the euro area labour market. *ECB Economic Bulletin*, Issue 8/2020. (2021) https://tinyurl.hu/wD3b

2 Axel Börsch-Supan: Labor market effects of population aging. *NBER Working Paper* No. 8640., 2001. https://doi.org/10.3386/w8640

3 Katalin Bodnár – Carolin Nerlich: The macroeconomic and fiscal impact of population ageing European Central Bank, *Occasional Paper Series,* No. 29. (2002) https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op296~aaf209ffe5.en.pdf

4 David Dorn – Josef Zweimüller: Migration and labor market integration in Europe. *Journal of Economic Perspectives,* Vol. 35., N. 2. (2021) 49–76. https://doi.org/10.1257/jep.35.2.49

számára. Végül pedig eljutva a kutatás témájához: a technológiai fejlődéshez, az automatizáláshoz és a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI vagy AI) exponenciális terjedéséhez, amely vitathatatlanul az EU és a tagállamok előtt álló egyik legfőbb kihívás, és amelyet az elmúlt évtizedben már maguk az uniós intézmények is kellő súllyal értékelték, figyelembe véve annak előnyös és hátrányos hatásait.[5] Ez az értékelési eljárás cselekvéshez vezetett, a fent említett intézmények számos dokumentumának köszönhetően, amelyek alapján az 'európai életmód (beleértve a foglalkoztatás érintett területeit is)' számos aspektusában jelentős javulások várhatók – de ezek megvalósulását majd a jövő fogja eldönteni. Ez a kutatás azt irányozza elő, hogy ezeken a főbb sarokkövek áttekintésével tekintsük át a folyamatot, és vonjuk le a következtetéseket arról, hogy az EU és a tagállamok milyen messzire jutottak az AI szabályozásában minden munkaviszony két fő eleméhez, a munkaidőhöz és a bérhez való szintetizálásának folyamatában.

2. Főbb fogalommeghatározások

Ahhoz, hogy megalapozzuk egy ilyen– mind a munkajog, mind pedig a mesterséges intelligencia perspektívájából – széles körű téma kutatását, alaposan meg kell határozni a főbb fogalmakat.

2.1. Munkaidő

A munkaidő, mint a munkaviszony történelmileg is fontos eleme – amely a munkavégzést az első ipari forradalom óta érő hatások eredményeként folyamatosan fejlődik – több érdekes és releváns definícióval rendelkezik, amelyek az elmúlt másfél évszázadban nyerték el jelenlegi formájukat. Az EU tagállamaiban eltérő meghatározásokat alkalmaznak:

Belgiumban „a munkaidő az az idő, amely alatt a munkavállaló a munkáltató rendelkezésére áll (más szóval az az idő, amely alatt a munkáltató hatalma alatt áll), és amelyet nem használhat fel szabadon, saját belátása szerint";[6] az olasz munkajogban nagyon hasonlóan határozzák meg: „a munkaidő az az időtartam,

[5] European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion: Artificial intelligence and the future of work – *Eurobarometer report*. Publications Office of the European Union (2025). https://data.europa.eu/doi/10.2767/8591026

[6] Federal Public Service Employment, Labour and Social Dialogue: Working time and rest periods. (é.n.) https://tinyurl.hu/2wfy

amely alatt a munkavállaló a munkahelyén tartózkodik, a munkáltató rendelkezésére áll, és feladatait vagy funkcióit ellátja";[7] Lengyelországban „a munkaidő az az idő, amely alatt a munkavállaló a munkahelyen vagy bármely más, munkavégzésre kijelölt helyen a munkáltató rendelkezésére áll";[8] Magyarországon pedig „a munkaidő a munka megkezdésétől a munka befejezéséig tartó időtartamot jelenti, beleértve a munkavégzéssel kapcsolatos előkészítő és befejező tevékenységeket is".[9]

Azonban a legfontosabb, a főbb elemeket magában foglaló és integráló teljeskörű meghatározást a 2003/88/EK (2003. november 4.) európai parlamenti és tanácsi irányelv a munkaidő-szervezés bizonyos vonatkozásairól (a továbbiakban: munkaidő-irányelv) tartalmazza, amelyben az Európai Parlament (a továbbiakban: a Parlament) és az Európai Tanács (a továbbiakban: a Tanács) kimondja, hogy munkaidő alatt azt az időtartamot értjük, „amely alatt a munkavállaló dolgozik, a munkáltató rendelkezésére áll, és tevékenységét vagy feladatát végzi a nemzeti jogszabályoknak és/vagy gyakorlatnak megfelelően".[10] Ha ez a meghatározás alkalmas az uniós intézményekre, akkor számunkra is tökéletesen megfelel.

2.2. Bér

A tanulmány által vizsgált második fő fogalom a munkabér. Ez a kifejezés még az uniós jogszabályokban is számos alkategóriát foglal magában, például a minimálbért (a „legalacsonyabb fizetésű munkavállalók" nemzeti minimális bérszintje,[11] vagy pontosabban „a munkáltató által a munkavállalóknak egy adott időszak alatt végzett munkáért fizetendő minimális díjazás, amelyet kollektív szerződés vagy egyéni szerződés nem csökkenthet"[12]), bruttó bér/kereset (amely „minden olyan kifizetést magában foglal, amelyre a megfelelő

7 Working time in Italy: A high level outline of working time obligations in Italy. *Simmons & Simmons LLP,* 2015. https://tinyurl.hu/d9fs

8 International Labour Organization: The Labour Code [Consolidated]. 1997). https://tinyurl.com/mw2zp4je ; Alicja Myśluk-Landowska: Working time in Poland. *Dudkowiak Law Firm,* 2026. https://www.dudkowiak.com/employment-law-in-poland/working-time-in-poland.html

9 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről, 86. § (1) bekezdés.

10 2003/88/EK irányelv a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól HL L 299., 2003.11.18., 9-19. o., 10.

11 Európai Parlament: *Minimum wages in the EU: A comparative analysis* (2020) 2. https://tinyurl.com/dj7f6d3s

12 ILO: *Minimum wage policy guide*. https://www.ilo.org/topics/wages/minimum-wages

adókat és társadalombiztosítási járulékokat fizetik”[13]), nettó bér/kereset (a munkavállalók jövedelme, amelyet „ezeknek a járulékoknak és az államnak fizetendő összegeknek, például a jövedelemadónak a levonása után számítanak ki”[14]), megélhetési bér („olyan jövedelem, amely lehetővé teszi a munkavállaló számára az alapvető, de társadalmilag elfogadható életszínvonalat”[15]), de létezik az „egyenlő munkáért egyenlő bér” elve is (amely az EU jogszabályaiban az egyik legmélyebb gyökerekkel rendelkezik – „Minden tagállam biztosítja annak az elvnek az alkalmazását, hogy a férfiak és a nők egyenlő vagy egyenlő értékű munkáért egyenlő díjazást kapjanak.”[16] az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változatában (a továbbiakban: EUMSZ)). Ezért az EU tagállamokban a meghatározás eltérő, attól függően, hogy a nemzeti jogalkotók milyen ‘hozzáállással’ viszonyulnak bizonyos munkaügyi törvények céljához – ezért nem tűnik célszerűnek összehasonlítani őket. Az EUMSZ 157. cikke (2) bekezdésében, amelynek alapján a legmesszebb kerülhettünk az összes fent említett fogalomtól, a „díjazás” meghatározása a következő: „a rendes alap- vagy minimálbér, illetve illetmény, valamint minden egyéb olyan juttatás, amelyet a munkavállaló a munkáltatójától közvetlenül vagy közvetve, készpénzben vagy természetben a munkaviszonyára tekintettel kap”.[17] Mivel ez egy szerződésszintű meghatározás, a legjobb megoldás az, ha a továbbiakban a „díjazás” meghatározását a munkabér szinonimájaként használjuk a kutatásban.

2.3. Mesterséges intelligencia (AI)

2.3.1. Mi az intelligencia?

Ahhoz, hogy megfogalmazzuk a mesterséges intelligencia definícióját, amelyet ebben a kutatásban használhatunk, elsőként fel kell tennünk azt a kérdést, hogy

[13] Eurostat: Statistics on income and living conditions (EU-SILC) – Metadata (2025). https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/sts_inlb_a_esms_rs.htm

[14] Eurostat: *Statistics explained: Living conditions in Europe.* 2025. 1. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/1113.pdf

[15] Juhn Hurley et al.: Concept and practice of a living wage. Eurofound, 2018. 1. https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/concept-and-practice-living-wage

[16] Az Európai Unió működéséről szóló szerződés, HL C 202., 2016.6.7, 1–388. o., 157. cikk (1) bekezdés.

[17] EUMSZ 157. cikk (2) bekezdés.

mi is az intelligencia? A történelmi definíciók eltérőek lehetnek, de az emberi intelligencia tekintetében a következő kulcsfontosságú elemeket tartalmazzák:

– Arisztotelész – a műveiben az intelligenciához legközelebb álló fogalmat – a nous-t a lélek azon részeként határozta meg, „amelynek segítségével [ez a lélek] ismer és gondolkodik”[18];
– Aquinói Szent Tamás az intelligenciát más erényektől és képességektől különbözteti meg, ezzel megkülönböztetve az embereket más életformáktól, mivel az munkáiban az intelligencia fogalmával a lélek azon képességét foglalja össze, amelynek segítségével az ember megértheti az anyagtalan formákat, azaz az intelligencia a lélek *tudó* része;[19]
– Immanuel Kant érelemről szóló koncepciója szintén része ennek a történelmi áttekintésnek, mivel írásai alapján az értelem (és az intelligencia) „érzéki intuíció tárgya”;[20] végül, de nem utolsósorban, a 20. századi a francia pszichológus, Alfred Binet úgy értelmezte az intelligenciát, mint „alapvető képességet”, amely „a megítélés képessége, más néven józan ész, gyakorlati érzék, kezdeményezőkészség, az a képesség, amelynek segítségével az ember alkalmazkodik a körülményekhez”.[21]

A szótárakban szereplő, modernebb definíciók kevésbé filozófiai megközelítést alkalmaznak, de még inkább közös a következtetésre jutnak:

– az intelligencia „az új vagy nehéz helyzetek megértésének, megtanulásának vagy kezelésének képessége” és „az értelem ügyes használata”;[22] (az emberi) intelligencia „az a mentális tulajdonság, amely a tapasztalatokból való tanulás, az új helyzetekhez való alkalmazkodás, az absztrakt fogalmak megértése és kezelése, valamint a tudás

[18] Arisztotelész: *De Anima III* (ismeretlen fordítás). In: Works of Aristotle. 4, 429a9–10; cf. iii 3, 428a5; iii 9, 432b26; iii 12, 434b3 (J. A. Smith ford.) https://psychclassics.yorku.ca/Aristotle/De-anima/de-anima3.htm

[19] Aquinói Szent Tamás: *The Summa Theologica.* (Fathers of the English Dominican Province fordítás.) 1884–1885. https://tinyurl.hu/QyJz

[20] Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája*. Második rész, Transzcendtális logika. Bevezetés. A transzcentális logika ideája. I. Az értelemről (1787) (J. M. D. Meiklejohn ford.) https://www.gutenberg.org/files/4280/4280-h/4280-h.htm#chap27

[21] Alfred Binet: Új módszerek az alacsonyabb értelmi szintűek intelligenciaszintjének diagnosztizálására. *L'Année Psychologique,* 12. (1905) 191–244. https://psychclassics.yorku.ca/Binet/binet1.htm

[22] Intelligence. In: *Merriam-Webster dictionary.* https://www.merriam-webster.com/dictionary/intelligence

felhasználása a környezet manipulálására való képessége";[23] vagy kiegészítésképpen „az értelemre alapuló ítéletek meghozatalának vagy vélemények kialakításának" képessége.[24]

A fenti definíciókat összefoglalva: az intelligencia az a képesség, amely felhasználható – akár immateriális, absztrakt fogalmak – megértésére, alkalmazkodásra, problémák kezelésére és megoldására, sőt ítéletek és döntések meghozatalára is.

2.3.2. Tegyük mesterségessé

A történelmi, pszichológiai és egyéb tudományos vagy filozófiai megközelítésekből kiindulva meg kell állapítanunk egy, a kutatás szempontjából is alkalmazható definíciót a mesterséges intelligenciára. Az európai vagy atlanti kötődéssel rendelkező államközi és nemzetközi szervezetek megpróbáltak ilyen definíciókat kidolgozni, de sok közös pont mellett mégis vannak köztük eltérések:

- 'az EU központja', az Európai Bizottság (a továbbiakban: a Bizottság) koncepciója a rendszerek azon képességén alapul, amellyel „intelligens viselkedést tudnak tanúsítani", amelyet ezek a rendszerek „környezetük elemzéséből" alakítanak ki, továbbá „konkrét célok elérése érdekében" cselekedhetnek;[25]
- a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (a továbbiakban: OECD) frissített definíciója olyan elemeket ad hozzá a fenti fogalomhoz, mint például, hogy a mesterséges intelligencia rendszerek „gépi alapúak", „kifejezett vagy bennefoglalt célokkal" rendelkeznek, és „a kapott bemeneti adatokból" olyan „kimeneti adatokat generálnak, mint előrejelzések, tartalmak, ajánlások vagy döntések, amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy virtuális környezetet", továbbá ezek a

[23] Britannica. (n.d.). Human intelligence. In *Encyclopaedia Britannica* https://www.britannica.com/science/human-intelligence-psychology

[24] Intelligence. In: *Cambridge Dictionary.* (n.d.). https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/intelligence?utm_source=chatgpt.com

[25] A közös európai adattér kialakítása felé, 2018.4.25., COM (2018) 237 final.

rendszerek különböző szintű „autonómiával és alkalmazkodóképességgel" rendelkeznek.[26]

Azonban az alkalmazandó meghatározás – amely szerencsénkre összhangban van a korábban említettekkel – megtalálható az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet) (a továbbiakban: AI-rendelet). Az AI-rendelet definíciója tartalmazza az AI fogalomra vonatkozó összes szükséges elemet:

- különböző szintű autonómia és alkalmazkodóképesség,
- explicit vagy implicit célok,
- a kapott bemenetekből kimenetek generálása;
- ezek a kimeneti lehetnek előrejelzések, tartalmak, ajánlások vagy döntések;
- a kimeneti adatok befolyásolhatják a fizikai vagy virtuális környezetet.[27]

3. Mesterséges hatások a munkaerőpiacon

3.1. Mit gondol erről az EU?

Az EU már régóta készül a digitális forradalom és a mesterséges intelligencia megjelenésének megfelelő kezelésére, és az AI-rendelet csak egy része ennek a felkészülésnek.

Az EU-nak, mint összetett gazdasági, jogi és politikai egységnek, alapos stratégiára volt szüksége ennek a kihívásnak a lereagálásához. Ez a reakció pedig az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2481 határozatában (2022. december 14.) öltött testet, amely létrehozta a Digitális évtized 2030 szakpolitikai programját (a továbbiakban: a Program). A Program célja „az innovációt és

[26] Explanatory memorandum on the updated OECD definition of an AI system. *OECD Artificial Intelligence Papers,* No. 8. (2024) 4. https://doi.org/10.1787/623da898-en

[27] 2014/1689/EU rendelet a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról a továbbiakban: AI-rendelet) HL L 2024/1689, 2024.7.12. 1. fejezet, 3. cikk, 46.

beruházást elősegítő környezet megteremtése azáltal, hogy egyértelmű irányt jelöl ki az Unió digitális átalakulása és a digitális célok 2030-ig történő uniós szintű elérése tekintetében, mérhető mutatók alapján".[28] Általános céljai között (pl. emberközpontú, alapvető jogokon alapuló megközelítés, a tagállamok kollektív rezilienciájának megerősítése, az Unió iparának és gazdaságának versenyképességének és fenntarthatóságának támogatása[29]) a Bizottság felsorolta a következő célt is: „interoperábilis digitális infrastruktúrák átfogó és fenntartható ökoszisztémájának kialakítása, amelyben a nagy teljesítményű, a perem-, a felhőalapú és a kvantum-számítástechnika, a mesterséges intelligencia, az adatkezelés és a hálózati konnektivitás konvergens módon működik, előmozdítva azok elterjedését az uniós vállalkozások körében, valamint növekedési és munkahely-teremtési lehetőségeket teremtve a kutatás, a fejlesztés és az innováció révén, továbbá annak biztosítása, hogy az Unió rendelkezzen versenyképes, biztonságos és fenntartható – magas szintű biztonsági és adatvédelmi normáknak, valamint az uniós adatvédelmi szabályoknak megfelelő – adatfelhőinfrastruktúrával",[30] így megteremtve az EU-ban – többek között – a mesterséges intelligencia és annak felhasználásának környezetét.

Ezenkívül a mesterséges intelligencia a „Digitális célok" című 4. cikkben is említésre kerül: ez határozza meg a Parlament, a Tanács, a Bizottság és a tagállamok közös céljait 2030-ra, amelyek közül az egyik – a mi szempontunkból a legfontosabb – a

> „vállalkozások digitális átalakulása, amely révén:
> a. az uniós vállalkozások legalább 75 %-a üzleti tevékenységének megfelelően – a következők közül egyet vagy többet használ:
> – felhő alapú szolgáltatások;
> – big data technológia;
> – mesterséges intelligencia".[31]

Már most látható, hogy amellett, hogy ez egy sok célkitűzéssel rendelkező, diverz stratégia – amelyek többségét ez a kutatás nem is kívánja mélyebben vizsgálni –, egyik alapvető célja a mesterséges intelligencia 'EU-konform' és megfelelő integrálása a közös piacba.

---

28 2022/2481/EU határozat: Az Európai Parlament és a Tanács határozata a Digitális évtized 2030 szakpolitikai program létrehozásáról, HL L 323, 2022.12.19., 4–26. o., 1. cikk, 13.

29 AI-rendelet 3. cikk, 14–15.

30 AI-rendelet 3. cikk 1. (e) 15.

31 AI-rendelet, 4. cikk 1. (3) (a).

A téma másik mérföldkőnek számító dokumentuma az Európai nyilatkozat a digitális évtizedben érvényre juttatandó digitális jogokról és elvekről (a továbbiakban: a Nyilatkozat), amelyet a Bizottság, a Tanács és a Parlament 2022 elején terjesztett elő. Az Európai Unió Alapjogi Chartájára (a továbbiakban: a Charta) építve meghatározza a digitális átalakulás során figyelembe veendő legfontosabb jogokat, és azokat 6 kérdéskör köré csoportosítja:

- az emberek középpontba helyezése a digitális átalakulás során;
- a szolidaritás és az inkluzivitás;
- a választás szabadsága;
- részvétel a digitális nyilvános térben;
- biztonság, védelem és felelősségvállalás;
- valamint a fenntarthatóság.[32]

A III. fejezetben, „A választás szabadsága" cím alatt, az „interakciók az algoritmusokkal és a mesterségesintelligencia-rendszerekkel" témáját tárgyalja, amellyel kapcsolatban alapvetésként kezeli, hogy „mindenki számára lehetővé kell tenni, hogy többek között oly módon éljen az algoritmikus és mesterségesintelligencia-rendszerek előnyeivel, hogy önálló, tájékozott döntéseket hoz a digitális környezetben, miközben védelmet élvez az egészségét, a biztonságát és az alapvető jogait fenyegető kockázatokkal és veszélyekkel szemben."[33] A jogalkotó a maga részéről is kötelezettséget vállal annak biztosítására, hogy „az algoritmusok és a mesterséges intelligencia használatának átláthatóságát, valamint azt, hogy az emberek kellően felvértezve és tájékozottan lépjenek használják ezeket az eszközöket",[34] ugyanakkor arra is biztosítékokat akar nyújtani, hogy „a mesterséges intelligencia és a digitális rendszerek mindenkor biztonságosak legyenek, és azokat az alapvető jogok teljes körű tiszteletben tartása mellett használják"[35] – ez egy általános megfogalmazás, de egyértelmű, hogy az EU határozott lépéseket akar tenni és intézkedéseket hozni a mesterséges intelligencia szabályozása területén. Kiemelendő továbbá, hogy a nyilatkozat foglalkozik a foglalkoztatás kérdésével is. A II. fejezetben, „Szolidaritás és befogadás" cím alatt, a „Tisztességes és igazságos munkafeltételek" témakörben megfogalmazza a jogot a „a tisztességes, igazságos, egészséges és

[32] Európai nyilatkozat a digitális évtizedben érvényre juttatandó digitális jogokról és elvekről 2023/C 23/01. PUB/2023/89. HL C 23., 2023.1.23, pp. 1–7. https://tinyurl.hu/UGYh (a továbbiakban: Nyilatkozat).

[33] Uo. 5.

[34] Uo.

[35] Uo.

biztonságos munkafeltételekhez, valamint a megfelelő védelemhez a digitális környezetben",[36] valamint a saját részükről szükséges kötelezettségvállalásokat: a lecsatlakozáshoz való jog – elterjedtebben angolul a *right to disconnect* – valamint a munka és a magánélet egyensúlyának biztosítását, valamint a munkahelyi biztonság és egészségvédelem megalapozását a digitalizáció korában, a munkavállalók alapvető jogainak védelmét és a kollektív tárgyalások, az átláthatóság és az emberi felügyelet meglétét az AI munkahelyi használata során.[37] Emellett a „Digitális oktatás, képzés és készségek" témakörében az „oktatáshoz, képzéshez és egész életen át tartó tanuláshoz való jog" alapvető digitális jogként van meghatározva, az olyan kötelezettségvállalások mellett, mint az „oktatási és képzési intézmények digitális konnektivitással, infrastruktúrával és eszközökkel való ellátásának" segítése és támogatása és a digitális korszakban mindenki számára biztosított „változásokhoz való alkalmazkodás" lehetősége,[38] megerősítve a Charta 14. cikkét az oktatáshoz való jogról és 31. cikkét a tisztességes és méltányos munkakörülményekről.

Stratégiai és alapjogi szempontból tagadhatatlan, hogy az EU felvette a harcot (vagyis tollat és papírt) a mesterséges intelligencia és a digitalizáció káros hatásai ellen, és a munkavállalók jogainak biztosítása érdekében. A már említett dokumentumok mellett az EU számos más szempontból is megközelítette a kérdést, és megpróbálta lefektetni a jövőbeli jogalkotás komplex kereteit.

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az európai ipar digitalizálásáról, a digitális egységes piac előnyeinek teljes körű kiaknázásáról[39] (a továbbiakban: a Közlemény) az AI-t a digitális változás[40] és a további munkahelyteremtés lehetőségének kulcsfontosságú mozgatórugójának ismerte el,[41] ugyanakkor hangsúlyozta a munkavállalók átképzésének szükségességét is, hogy az új, szükséges készségekkel és kompetenciákkal felkészülten tudjanak

36 Uo. 4.

37 Uo.

38 Nyilatkozat 4.

39 A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az európai ipar digitalizálása, a digitális egységes piac előnyeinek teljes körű kiaknázása. COM/2016/0180 final, 2016.4.19. https://tinyurl.hu/A43l (a továbbiakban: Kommunikáció).

40 Uo. 4.

41 Uo. 6.

szembenézni a strukturálisan változó munkaerőpiaccal és a munka jellegének változásával.[42]

Az Európai Parlament 2019. február 12-i állásfoglalásában a mesterséges intelligenciára és a robotikára vonatkozó átfogó európai iparpolitikáról (2018/2088(INI)) (a továbbiakban: az Állásfoglalás) az AI-t az emberi munkaerőt támogató eszközként említi.[43] Az állásfoglalás egy fejezetben foglalkozik a mesterséges intelligencia és a robotika korszakában a munkaerővel, kiemelve többek között az új munkahelyek teremtésével, a munkavállalók jogával, az oktatással és képzéssel, a potenciális kockázatok azonosításával és a szociális párbeszéddel, és sürgeti, hogy az EU, a tagállamok és más felek, például a magánszektor szereplői tegyenek lépéseket ezekben a kérdésekben.[44] A Bizottság Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése c. dokumentumában (a továbbiakban: Fehér Könyv) az AI-al kapcsolatos kiválóságra és bizalomra helyezi a hangsúlyt. Kijelenti, hogy az EU AI-re vonatkozó összehangolt tervében „a mesterséges intelligenciával kapcsolatos munkához szükséges készségek fejlesztése és a munkaerő továbbképzése" prioritást élvez, hogy az „megfeleljen a mesterséges intelligencián alapuló átalakulásnak".[45] Továbbá sürgeti a szociális partnerek bevonását „a mesterséges intelligencia munkahelyi alkalmazásával kapcsolatos, emberközpontú megközelítés biztosításában" betöltött fontos szerepük miatt, mivel „a munkáltatókat és a munkavállalókat közvetlenül érinti az MI-rendszerek kialakítása és használata".[46] Másrészt a Bizottság felismerte az AI által okozott károk problémáját, pl. a munkavállalás terén előforduló hátrányos megkülönböztetést, diszkriminációt vagy azt, hogy a munkáltatók AI-t használnak a munkavállalók viselkedésének megfigyelésére.[47]

Egyértelműen kijelenthető, hogy az EU a fent említett dokumentumokban az AI-hoz való hozzáállásának koncepcionális megfogalmazásával megteremtette az alapokat, és 'megelőző hozzáállást' alkalmaz a digitalizáció és a mesterséges intelligencia korában. A korábbi esetekhez képest, amikor egy ilyen hatalmas

42 Uo. 16.

43 A mesterséges intelligenciára és a robotikára vonatkozó átfogó európai iparpolitika C 449/37 2019. február 12., kedd Az Európai Parlament 2019. február 12-i állásfoglalása a mesterséges intelligenciára és a robotikára vonatkozó átfogó európai iparpolitikáról (2018/2088(INI)) 2020.12.23. HL C 499 37-58. https://tinyurl.hu/1NvP (a továbbiakban: az Állásfoglalás).

44 Uo. 40-41.

45 Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése. COM/2020/65 2020.2.19. 7. https://tinyurl.hu/Ov9o (a továbbiakban: Fehér Könyv)

46 Uo. 7–8.

47 Uo. 14.

szervezet jogalkotása ‘a már megtörtént események után futott’, ez mindenképpen újdonságnak számít. Hogyan formálódik tovább a jövőben? Erre a kérdésre az elkövetkező évtizedek adnak majd választ.

Miután összeállítottuk az EU ‘mesterséges intelligencia jogi keretét’, fókuszáljunk EU AI-rendeletére, amely harmonizált szabályokat állapít meg a mesterséges intelligenciára vonatkozóan és több korábbi rendeletet módosít, mivel ez rendelkezik a legnagyobb kötelező erővel, és minden bizonnyal az EU eddigi legfontosabb jogalkotási terméke ebben a kérdéskörben.

3.2. Mélymerülés az AI-szabályozásba

Miután az első lépéseket megtette azzal, hogy AI alkalmazásának alapvető lehetőségeit ‘EU-konform’ keretek és korlátok között határozta meg, valamint a lehetséges veszélyek kezelésének módját is beazonosította, az EU meghozta az AI-rendeletet az AI-vonatkozású jogalkotás kulcsfontosságú dokumentumaként – mintegy megkoronázva a fent említett szakpolitikai és jogi dokumentumokat. Az első pillanattól kezdve a harmónia megteremtése érdekében az AI-rendelet kimondja: „célja, hogy javítsa a belső piac működését azáltal, hogy egységes jogi keretet állapít meg különösen a mesterségesintelligencia-rendszereknek (MI-rendszerek) az uniós értékekkel összhangban történő, Unión belüli fejlesztésére, forgalomba hozatalára, üzembe helyezésére és használatára vonatkozóan”.[48] Annak érdekében, hogy tovább elemezzük e rendelet mesterséges intelligencia-koncepcióját – és jobban megértsük, mivel is van dolgunk –, nézzük meg közelebbről az AI-rendelet 3. cikkében szereplő meghatározást. Az *European Law Institute* segítségével,[49] az egyes elemeket egymás után végigvéve, az értelmezés a következő:

- gépi alapú rendszer – vagyis nem biológiai, integrálható (beágyazható) vagy nem beágyazható egy termékbe;[50]
- amelyet különböző autonómiaszinteken történő működésre terveztek, így független az emberi beavatkozástól;[51]

---

48 AI-rendelet Preambulum (1), 1.

49 *Commission Guidelines on the Application of the Definition of an AI System and the Prohibited AI Practices Established in the AI Act*. European Law Institute, 2024. https://tinyurl.hu/jZEg (a továbbiakban: Guidelines).

50 Uo. 11.

51 Uo. 11–12.

– amely a bevezetését követően alkalmazkodóképességet tanúsíthat – célorientált alkalmazkodás egy meghatározott cél tekintetében, akár a bemenetek és kimenetek alapján történő önoptimalizálásként is;[52]
– explicit vagy implicit célok érdekében – a rendszer fejlesztői vagy bevezetői által megadott célok;[53]
– a kapott bemenetből […] kikövetkezteti, miként generáljon olyan kimeneteket – meghatározza, hogyan és milyen célokkal kell az meghatározott célokat elérnie;[54]
– mint például előrejelzéseket, tartalmakat, ajánlásokat vagy döntéseket– az előrejelzések a jövőbeli események bekövetkezésének valószínűségére vonatkozó kijelentéseket jelentenek, a tartalom generatív AI-rendszerekre utal, az ajánlások egy adott célra vagy több célra irányuló cselekvési terv megfogalmazását vagy kiválasztását jelentik, a kívánt kimenet meghatározása nélkül is;[55]
– amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy a virtuális környezetet – egy AI-rendszernek képesnek kell lennie arra, hogy kimeneteivel befolyásolja környezetét (a fizikai vagy a virtuális térben).[56]

Ezen átfogó meghatározás után lehetőség nyílik az AI-rendelet és az uniós munkajog közötti összefüggések feltárására, amely összehasonlítás alapján a legnagyobb veszélyek azonosíthatóak, és azok összehangolhatók az AI-rendelet kockázatalapú megközelítésével.

4. Foglalkoztatás az AI-rendeletben

A már említett preambulumban az uniós joggal való összhang meghatározásakor mind az uniós, mind a tagállami munkajogi jogszabályok szerepelnek, amelyekkel az AI-rendeletnek nem szabad ütköznie. Ide tartoznak az EU munkajogi és munkavállalók egészségvédelmére és biztonságára vonatkozó jogszabályai, az EU szociálpolitikára vonatkozó szabályozásai, valamint az uniós joggal összhangban lévő nemzeti munkajogi jogszabályok, függetlenül

52 Uo. 12–14.
53 Uo. 15–16.
54 Uo. 16–17.
55 Guidelines 17.
56 Uo. 18.

attól, hogy azok az egészségre és biztonságra, a munkahelyi kapcsolatokra, a tagállami és uniós szinten elismert alapvető jogokra vagy a platformalapú munkavégzés feltételeinek javítását célzó uniós szintű irányelvekre vonatkoznak.[57] Megemlíti az MI-jártasság fontosságát a munkakörülmények javítása szempontjából (amelynek implementálására a szolgáltatóknak és alkalmazóknak 2025. február 2-ig volt határidejük – majd meglátjuk, mennyiben jártak sikerrel)[58] és annak szükségességét, hogy tiltsák meg az AI-rendszerek használatát, üzembe helyezését és forgalomba hozatalát, amelyek a természetes személyek biometrikus adatai alapján azonosítják vagy következtetéseket vonnak le az érzelmekről a munkahelyen, valamint az alapvető jogok szempontjából a biztonság és a megbízhatóság szükségességét, és felszólít a diszkrimináció ellen.[59] A preambulumban az uniós jogalkotó megállapítja azt is, hogy a munkavállalók jogainak védelme jelentős tényező az MI-rendszerek nagy kockázatúként való besorolásában, a fent említett Charta alapján.[60]

És hogy mit tekint a mesterséges intelligencia rendelet nagy kockázatú mesterséges intelligencia-rendszernek a munkajog és a foglalkoztatás szempontjából? Azokat, amelyeket a

> „foglalkoztatás, a munkavállalók irányítása és az önfoglalkoztatáshoz való hozzáférés, különösen személyek felvétele és kiválasztása, a munkával kapcsolatos jogviszony feltételeit érintő döntések, az előléptetéssel és a munkával kapcsolatos szerződéses jogviszonyok megszüntetésével kapcsolatos döntések meghozatala, az egyéni viselkedésen, személyes vonásokon vagy jellemzőkön alapuló feladatkiosztás, valamint a munkával kapcsolatos szerződéses jogviszonyokban álló személyek figyelemmel követése vagy értékelése során használnak”,[61]

mivel ezek a rendszerek könnyen hatással lehetnek a munkavállalók karrierlehetőségeire és megélhetésére, valamint jogaikra.

Ezenkívül a munkáltatók kötelesek tájékoztatni és/vagy konzultálni a munkavállalókkal vagy képviselőikkel a nagy kockázatú AI-rendszerek bevezetésével kapcsolatos döntésekről – így technikailag minden, a foglalkoztatással

---

57 AI-rendelet, Preambulum (9), 3.

58 Uo. Preambulum (20), 6.

59 Uo. Preambulum (44), 12.

60 Uo. Preambulum (48), 13.

61 Uo. Preambulum (57), 16.

összefüggésben használt rendszerről. A jogszabály kiemeli azt is, hogy a szolgáltatónak és alkalmazóknak e kötelezettségük teljesítésekor figyelembe kell vennie az alapvető jogok védelmét is.[62]

Az AI-rendelet hatálya alatt a „ki tekinthető munkáltatónak" kérdés kapcsán – mivel ilyen meghatározás hiányzik – a legvalószínűbb válasz az, hogy ők az alkalmazók meghatározása alá tartozhatnak – „olyan természetes vagy jogi személy, hatóság, ügynökség vagy egyéb szerv, aki vagy amely a felügyelete alá tartozó MI-rendszert használja, kivéve, ha az MI-rendszert személyes, nem szakmai jellegű tevékenység során használják"[63] – az AI-rendelet 26. cikkében meghatározott összes kötelezettségükkel együtt.[64] A munkavállalók esetében a helyzet egyszerűbb, mivel ők „az Unióban tartózkodó érintett személyek" körébe tartoznak (itt fontos megjegyezni, hogy az AI-rendelet magyar fordítása hibát tartalmaz a 2. cikk g) pontjában!), az AI-rendelet által számukra biztosított összes joggal együtt[65] – különösen a panasz benyújtásának jogával[66] és a „magyarázathoz való joggal".[67] Az AI-rendelet általános rendelkezéseiben, hatályának tárgyalásakor azonnal említésre kerül a munkajog, mivel az AI-rendelet egyfajta „negatív hatályt" ír elő, azaz az AI-rendelet „nem zárja ki az Uniót vagy a tagállamokat abból, hogy olyan törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseket tartsanak fenn vagy vezessenek be, amelyek kedvezőbbek a munkavállalókra nézve az MI-rendszerek munkáltatók általi használatával kapcsolatos jogaik védelme tekintetében, vagy abból, hogy a munkavállalók számára kedvezőbb kollektív szerződések alkalmazását ösztönözzék vagy tegyék lehetővé".[68] A következő – kifejezett – kapcsolódási pont a II. fejezetben, a tiltott MI-gyakorlatok között található. Az AI-rendelet 5. cikke (1) bekezdésének f) pontjában ezek között a gyakorlatok említi „a természetes személyek érzelmeiből következtetést levonó MI-rendszerek forgalomba hozatalát, e konkrét célra történő üzembe helyezését, illetve használatát a munkahelyek és az oktatási intézmények területén".[69] Azonban azonnal két

[62] Uo. Preambulum (92) 25.

[63] AI-rendelet, 3. cikk 4. pont, 46.

[64] Zahra Yusifli: The 'Bouncing Ball' effect of the EU Artificial Intelligence Act on employment relations. *Journal of AI Law and Regulation,* Vol. 1., No 2. (2024) 229. https://tinyurl.hu/DTfm

[65] Uo. 230–231.

[66] AI-rendelet, 85. cikk, 110.

[67] Uo. 86. cikk, 110.; Research Institute – Digital Human Rights Center: *The right to explanation in the AI Act: Manual for consumers and their interest representatives. Enlightenment 4.0 – Human understanding of AI decision-making.* 2025.

[68] AI-rendelet, 2. cikk (11) bekezdés, 46.

[69] Uo. 5. cikk. (1) bekezdés f) pont, 51.

kivétellel találkozunk: először is az „orvosi vagy biztonsági okokból”[70] használt AI-rendszerek esete, másodszor pedig a preambulumban rejtőző „érzelemfelismerő rendszerek” fogalma, amely kivételeket engedélyez, például fájdalom, kimerültség vagy általában fizikai állapotokra vonatkozó következtetések esetén.[71] Ezek a kivételek azonban a visszaélés kockázatával járnak, mert bár a munkáltatók kifejezetten ezzel a szándékkal telepíthetik az AI-rendszereket, azok alkalmazása implicit módon más eredményekhez is vezethet.[72] A munkahelyen alkalmazott AI-rendszerek kockázatairól szóló közleményében[73] az EP kifejtette, hogy ezeknek a kockázatoknak a kiküszöbölése a szolgáltatókként fellépő munkáltatók feladata: nekik kell biztosítaniuk az AI-rendelet betartását, például az AI-rendszerek emberi felügyeletén keresztül.[74] A kérdés az, hogy a „ön-felügyelet” gyakorlatilag milyen eredményekhez vezet. Ami nagy eséllyel javíthat a munkavállalók helyzetén, az a fent említett kötelezettség, hogy a munkáltatók tájékoztatást kell, hogy nyújtsanak a munkavállalóknak vagy képviselőiknek, feltéve, hogy ezt megfelelően és „őszintén” teszik.[75] Továbbá a megfogalmazás alapján ez a gyakorlat csak akkor válik „tiltottá”, ha a munkahelyen alkalmazzák, de továbbra is alkalmazható az álláskeresők esetében, még akkor is, ha „kiterjesztett munkahelyi alkalmazás” keretében tiltottként értelmezhető.[76] Mindezek mellett más tiltott gyakorlatok is hatással lehetnek a munkajogra és a munkaviszonyokra, például azok, amelyek torzítják a magatartást/gyengítik a döntéshozatali képességet,[77] értékelik/osztályozzák a természetes személyeket,[78] kockázatértékelést végeznek,[79] arcfelismerési adat-

[70] Uo.

[71] Uo. Preambulum (18).

[72] Aída Ponce Del Castillo – Simon Taes: Artificial Intelligence and Labor Law. In: Nathalie A. Smuha: *The Cambridge Handbook of the Law, Ethics and Policy of Artificial Intelligence*. Cambridge, Cambridge University Press. 2025. 339–366. https://doi.org/10.1017/9781009367783.021

[73] Marketa Pape: Addressing AI risks in the workplace: Workers and algorithms. *European Parliament Briefing*, 2024. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762323/EPRS_BRI(2024)762323_EN.pdf

[74] Uo. 5.

[75] Del-Castillo–Taes i. m. 356–357.

[76] Chiara Cristofolini: Navigating the impact of AI systems in the workplace: Strengths and loopholes of the EU AI Act from a labour perspective. *Labour Law e-Journal,* Vol 17., No. 1. (2024) 75–103. https://doi.org/10.6092/issn.1561-8048/19796

[77] AI-rendelet 5. cikk 1. (a)–(b).

[78] Uo. 5. cikk 1. (c).

[79] Uo. 5. cikk 1. (d).

bázisokat hoznak létre[80] és biometrikus adatok alapján kategorizálnak[81] – nem is beszélve arról, hogy a szakszervezeti tagság itt külön kategóriát képez! –,[82] de ezek általában az alapvető jogok szempontjából vizsgálhatók.

Alacsonyabb kockázati besorolásúak a nagy kockázatú AI-rendszerek között a foglalkoztatással kapcsolatos rendelkezések. Bár ez egy érdekes kodifikációs megoldás, a „foglalkoztatás, a munkavállalók irányítása és az önfoglalkoztatáshoz való hozzáférés" keretében használt AI-rendszerek szabályozása a 6. cikk helyett a III. mellékletben szerepel.[83] Ide tartoznak azok az AI-rendszerek, amelyeket természetes személyek felvételéhez vagy kiválasztásához, valamint a munkával kapcsolatos jogviszonyok feltételeinek és az egyéni magatartáson vagy személyes vonásokon vagy jellemzőkön alapuló feladatkiosztáshoz, vagy az ilyen jogviszonyokban álló személyek teljesítményének és magatartásának nyomon követéséhez és értékeléséhez történő alkalmazásra szánnak a munkaviszonyok keretében. Egyes szerzők szerint azonban a meghatározás nem fedi le kellőképpen az összes potenciálisan releváns esetet, különösen, ha azokat nem eredeti céljukra használják.[84] Továbbá, mivel a 6. cikk előírja, hogy a magas kockázatú AI-rendszernek „jelentős károkozó kockázatot" kell jelentenie „a természetes személyek egészségére, biztonságára vagy alapvető jogaira nézve", és jelentősen befolyásolnia kell a döntéshozatal eredményét,[85] a fogalom hatálya a jövőbeli értelmezésektől függően tovább szűkülhet.[86]Az AI-rendelet munkajoggal való szó szerinti összefüggéseinek áttekintése alapján is jelentős problémák és hiányosságok merülhetnek fel a szabályozásban. Érdemes azonban gyakorlati szempontból megvizsgálni, hogy hol használnak már AI-rendszereket a munkahelyeken, vagy hol merülhetnek fel azok az említett nagy kockázatú alkalmazási módok a jövőben, és ez milyen kérdéseket vet fel kifejezetten a munkabérek és a munkaidő tekintetében.

80 Uo. 5. cikk 1. (e).

81 Uo. 5. cikk 1. (f)–(g).

82 Laura Lazaro Cabrera – Magdalena Maier: A series on the EU AI Act, Pt. 4 – AI at work. Center for Democracy and Technology (CDT), 2025. https://tinyurl.hu/tZCF

83 AI-rendelet, 3. melléklet.

84 Aude Cefaliello – Miriam Kullmann: Offering false security: How the draft artificial intelligence act undermines fundamental workers' rights. *European Labour Law Journal*, Vol. 13., No. 4. (2021) 542–562.

85 AI-rendelet, 6. cikk (3).

86 Cristofolini i. m. 84.

5. A technopesszimizmus leküzdése

Arra a nagy kérdésre, hogy „mindenki elveszíti-e az állását, vagy legalábbis kevesebbet fog keresni/többet kell dolgoznia ugyanazért a bérért?" a 'technopesszimizmus' mozgalma elég jól felépült. Az egész gondolatiság arra épül, hogy az alacsony képzettséget igénylő és alacsony munkabért biztosító munkaköröket könnyen felváltják a számítógépek, a mesterséges intelligencia és a digitalizáció, míg a magasabb bérkategóriába munkakörök kevésbé valószínű, hogy a negyedik ipari forradalom áldozatai lesznek, ezáltal még nagyobb társadalmi feszültségek keletkeznek,[87] ezzel szinte hisztérikus légkört teremtve az AI munkahelyi alkalmazásának kérdése körül. Ha ezeket a disztópikus forgatókönyveket félretesszük (miközben szem előtt tartjuk a Világgazdasági Fórum jelentését, miszerint 2030-ig 170 millió új munkahely jön létre, és „csak" 92 millió munkahely szűnik meg, ami nettó 78 millió új munkahelyet jelent,[88] természetesen nem csak a mesterséges intelligencia miatt), érdemes közelebbről megvizsgálni, hogy az AI-rendszerek hogyan fogják megváltoztatni a munkahelyeket a fent említett jogi keretek között.

6. Többet ésszel, mint erővel?

Az AI-rendszerek használata el fog terjedni a munkahelyek túlnyomó részén, függetlenül attól, hogy ez a munkavállalóknak tetszik-e vagy sem. Például a munkarend és a munkaidő optimalizálása céljából a munkáltató által bevezetett AI-rendszerek oda vezethetnek, hogy figyelmen kívül hagyják a munkaidő általunk használt és alkalmazott kereteit, a munkaszüneteket és a pihenőidőt – amelyek mindegyike elengedhetetlen a munkavállalók jólétéhez.[89] Annak ellenére, hogy a maximális munkaidőt az uniós és a hazai munkaügyi szabályozás védi, megfigyelték, az AI fokozta a munkavállalókra háruló munkaterhelést.[90] Ez azt eredményezi, hogy az algoritmusok által irányított felgyorsult munkavégzés

[87] Min Xu – Jeanne M. David – Suk Hi Kim: The fourth industrial revolution: Opportunities and challenges. *International Journal of Financial Research,* Vol. 9., No. 2. (2018) 93. https://doi.org/10.5430/ijfr.v9n2p90

[88] World Economic Forum: *Future of jobs report 2025. Insight Report,* 2025. január 18. https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/

[89] Agnieszka Piasna: Algorithms of time: How algorithmic management changes the temporalities of work and prospects for working time reduction. *Cambridge Journal of Economics,* Vol 48., No. 1. (2023) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4361557

[90] Uo. 14.

megkérdőjelezi a munkaidőre és az annak érzékelésére vonatkozó, megállapított foglalkoztatási és szabályozási normákat. Az alapvető jogokból kiinduló megközelítés szerint tehát még akkor is, ha egy AI-rendszer potenciális kockázatot jelent az alapvető jogokra nézve, egyes rendszerek kieshetnek az AI-rendelet 6. cikkében foglalt védelmi kötelezettség hatálya alól.[91] A jó oldala azonban, hogy a munka elosztása és nyomon követése hatékonyabb megoldásokat is eredményezhet, például a feladatok pontosabb ütemezése révén.[92] Ez a hatékonyság és a megnövekedett intenzitás azonban növelheti a munkatempót, meghosszabbíthatja a műszakokat vagy csökkentheti a pihenőidőt, és a cél elérésének útján a nyomon követés növelheti a munkavállalókra nehezedő nyomást és csökkentheti az autonómiát – így minden attól függ, hogy hogyan szabályozzák az AI-rendszereket.[93] Ezért ez az a pont, ahol a munkavállalók, mint „érintett személyek", vagy még inkább képviselőik beavatkozása szükséges a kollektív (jog)fejlődés érdekében.

A magasabb intenzitás kétféle eredményhez vezethet: több feladat kiosztásához ugyanazon munkaidő alatt vagy rövidebb munkaidő-beosztásokhoz. Az első eset akár magasabb béreket is eredményezhet – mivel azt is sugallja, hogy a munkavállalók alkalmazkodtak az új, AI-vezérelt és -támogatott eljárásokhoz,[94] és így növelték saját 'értéküket' a munkahelyen –,[95] míg a második esetben rövidebb, rugalmasabb munkaidővel járhat, vagy akár az AI által alacsonyabb képzettségű munkaerő számára kijelölt atipikus műszakokhoz, valamint a magasan képzett alkalmazottak túlterheltségéhez és hiperkonnektivitásához is vezethet.[96] Ez továbbra is érzékeny kérdés, mivel a munkavégzés intenzitása és a munkaidő bármilyen változása még inkább elmoshatja a munkaidő és a

[91] Zahra Yusifli: Labour rights and the EU Artificial Intelligence Act: How to get away with high-risk AI. *Law Research Paper Series,* Vol 28. (2025) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5098359

[92] Piasna i. m. 15.

[93] Marguerita Lane – Anne Saint-Martin: The impact of artificial intelligence on the labour market: What do we know so far? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers,* No. 256. (2021) 27–34. https://www.oecd.org/en/publications/the-impact-of-artificial-intelligence-on-the-labour-market_7c895724-en.html

[94] Erik Brynjolfsson – Danielle Li – Lindsey Raymond: Generative AI at work. *The Quarterly Journal of Economics,* Vol. 140., No 2. (2025) 936. https://doi.org/10.1093/qje/qjae044

[95] Perin Özgul – Marie-Christine Fregin – Michael Stops – Simon Janssen – Mark Levels: High-skilled human workers in non-routine jobs are susceptible to AI automation but wage benefits differ between occupations. arXiv preprint. Cornell University, 2024. 1. https://arxiv.org/abs/2404.06472?utm_source=chatgpt.com

[96] Jan Bednorz – Aleksandra Morozovaitė – Alyona Teplyshova – Fieke van Dijk: *Fair working time matters, Consolidated study report 2025.* UNI Europa, 2025. 53–54. https://tinyurl.hu/CZd9

pihenőidő közötti határt, annál is inkább, mert a munkához használt digitális eszközök társadalmi feszültségekhez és bérkülönbségekhez vezethetnek, mivel a béremelkedés csak azok számára lesz lehetséges, akik rendelkeznek a szükséges (AI) készségekkel, ezáltal új, „AI-készségi prémium" típusú extra bér keletkezik,[97] ami a kialakult időalapú bérkoncepciónk fejlődését egyfajta termelékenység- vagy projektalapú bérkoncepcióvá alakítja. Ez még nem kezelhető tényként, mivel vannak olyan tendenciák az AI-rendszerek fejlesztésében, amelyek a feladatok standardizálásához vezethetnek a különböző készségszinteken, ezáltal csökkentve a bérkülönbségeket,[98] de legalábbis az AI nem növelve a jól ismert bérkülönbségeket.[99]

Mivel az AI-rendszerek képesek hatékonyan kiosztani a feladatokat, a munkavállalók által elvégzett munkát is hatékonyabban veszik figyelembe. Sőt, az AI-rendszerekkel történő költségcsökkentés révén ez a folyamat a bérek növekedését is támogathatja,[100] mivel a munkáltatóknak nem kell több különböző eszközt használniuk ahhoz, hogy (jó értelemben) nyomon kövessék a munkavállalóikat. Egyes kutatások azonban egyelőre arra a következtetésre jutottak, hogy az automatizálásból származó termelékenységnövekedés nem eredményezi automatikusan a bérek emelkedését, és ez egy még megoldandó kérdés.[101]

7. Záró gondolatok – mit vihetünk haza, ha nem magasabb béreket?

Következtetéseinket röviden összefoglalva: sok minden függ majd az AI-szabályozások közeljövőbeli alakulásától, mind az EU, mind a tagállamok szintjén, de ugyanilyen mértékben szabályozhatók lehetnek a munkáltatók

97 Murat Üngör – Rachel Grant: The AI revolution with 21st century skills: Implications for the wage inequality and technical change. *Scottish Journal of Political Economy,* Vol. 71., No. 5. (2024) 731–765. https://doi.org/10.1111/sjpe.12395

98 Florencia Jaccoud: Robots & AI exposure and wage inequality: A within occupation approach. Maastreich Economic and social Research Institute on Innovation and Technology. *UNU-MERIT Working Papers,* No. 013. (2025) 28. https://doi.org/10.53330/EAJL3597

99 OECD: What impact has AI had on wage inequality? OECD Publishing, 2024. 1–3. https://tinyurl.hu/jo9J

100 Saumya Katen Jhaveri – Anshika Chauhan – Nausheen Nizami: Impact of AI on working hours, wage rate and global economy. *ResearchGate,* 2023. 9. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3282943/v1

101 Eurofound: *Human–robot interaction: What changes in the workplace?* Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2024. 48. https://tinyurl.com/bddmze7a

– mint AI-rendszer-alkalmazók – és a szolgáltatók, vagy akár kollektív szerződések megkötéséhez is vezethetnek ezen a területen, mivel ez az AI-rendelet által biztosított egyik fő eszköz a munkavállalók számára, ami továbbra is alátámasztja, hogy a munkavégzés terén alkalmazandó AI-jogszabályok még nem teljesek. Ennek ellenére van remény, pl. a *right to disconnect*-hez való joggal kapcsolatos jogalkotási kezdeményezés.[102] Első lépésként meg kell erősíteni a munkavállalók és képviselőik jogait és lehetőségeit, hogy tárgyaljanak, kötelezettségvállalásokra kényszerítsék a munkáltatókat, és együttműködésre késztessék őket – még az AI-rendeletben már megengedettnél is tágabb körben.

Ami az AI-rendszerek bérekre és munkaidőre gyakorolt hatását illeti, egyértelmű, hogy sokféle irányban alakulhat a fejlődés, és az AI – és tágabb értelemben a digitalizáció – könnyen megváltoztatja e két fő fogalom eddig ismert és alkalmazott formáját. Az EU által a digitális ipari forradalomra való felkészülés érdekében létrehozott jogi keret alapján a jogalkotóknak az egyetlen út az, hogy kialakítsák és adott esetben megújítsák ezeket a fogalmakat, mielőtt az AI-rendszerek ‘tönkre tennék’ őket – az út már kijelölve van, most „csak” cselekednünk kell.

[102] European Law Institute: *Guiding Principles on Implementing Workers' Right to Disconnect, Report of the European Law Institute*. 2023. https://tinyurl.com/22fmyr9y; European Parliament: *Legislative Train Schedule for The right to disconnect* (2025). https://tinyurl.com/d897catr

EGYSÉGES NEMZET VAGY PLURALISTA PARLAMENT?

A nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletének választójogi modelljei Magyarországon, Romániában és Szerbiában

Dénes Zoltán*

1. Bevezetés

A modern alkotmányos demokráciák egyik tartós dilemmája, hogy miként biztosítható a politikai közösség egészének demokratikus reprezentációja olyan társadalmi környezetben, ahol a népesség nem egységes, hanem etnikai, nyelvi vagy kulturális alapon tagolt. A kérdés különös jelentőséggel bír Közép- és Kelet-Európában, ahol a történelmi államhatár-változások, a többnemzetiségű birodalmi örökség, valamint a 20. és 21. századi politikai átrendeződések következtében jelentős számú nemzeti kisebbség él az egyes államok területén, és ahol a demokratikus átmenet időszakát követően az alkotmányos rendszerek egyik kulcskérdésévé vált a kisebbségi közösségek politikai részvételének intézményes biztosítása.[1] E közösségek közül a romák sajátos pozíciót foglalnak el, mivel a legtöbb országában számottevő lélekszámú, ugyanakkor politikai érdekérvényesítő képessége tartósan alacsony maradt, ami a demokratikus képviselet és a politikai egyenlőség szempontjából különösen érzékeny problémát vet fel. A romák helyzete ebből következően több szempontból is eltér a klasszikus nemzeti kisebbségekétől: míg számos kisebbségi csoport erős kulturális intézményrendszerrel, szervezett politikai képviselettel és viszonylag stabil identitásalapú politikai mobilizációval rendelkezik, addig a roma közösség sok országban társadalmi-gazdasági marginalizációval, alacsony politikai részvé-

* A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1 Szalayné Sándor Erzsébet: *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó Kör, 2003. 145–155.

tellel és fragmentált érdekképviseleti struktúrával szembesül, ami a parlamenti képviselet megszerzését különösen megnehezíti.[2]

A kisebbségi politikai részvétel kérdése nem kizárólag a formális választójogi szabályok szintjén értelmezhető, hanem szorosan összefügg a demokratikus állam azon kötelezettségével is, hogy a politikai közösség minden tagja számára biztosítsa a közéletben való tényleges részvétel lehetőségét. E követelmény a nemzetközi kisebbségvédelmi normarendszerben is visszaköszön, amelynek egyik alapvető tétele, hogy a pusztán formális jogegyenlőség sok esetben nem elegendő a kisebbségi közösségek politikai részvételének garantálására, különösen akkor, ha a társadalmi egyenlőtlenségek és a strukturális hátrányok tartósan akadályozzák a politikai mobilizációt. A romák esetében e probléma különösen élesen jelenik meg, hiszen a társadalmi kirekesztettség, az alacsony intézményi bizalom és a politikai akarat együttesen olyan helyzetet eredményeznek, amelyben a választójog formális egyenlősége a gyakorlatban nem feltétlenül vezet tényleges politikai reprezentációhoz.[3]

Ebből következően a romák politikai részvételének biztosítása gyakran olyan pozitív állami intézkedéseket tesz szükségessé, amelyek a klasszikus választójogi egyenlőség elvéhez képest bizonyos kedvezményeket vagy speciális mechanizmusokat alkalmaznak a kisebbségi képviselet előmozdítása érdekében. A ‘tényleges egyenlőség’ elvéből kiinduló megközelítés szerint az állam nem csupán köteles tartózkodni a kisebbségekkel szembeni diszkriminációtól, hanem adott esetben aktív eszközökkel is elő kell segítenie a kisebbségi közösségek politikai részvételét, különösen akkor, ha a társadalmi valóság azt mutatja, hogy a formálisan azonos szabályok a gyakorlatban aránytalanul hátrányos helyzetbe hozzák őket.[4]

A közép- és kelet-európai államok választási rendszerei azonban eltérő módon reagálnak erre a kihívásra. Egyes országok a választói regisztrációhoz kötött kedvezményes mandátumszerzési lehetőségekkel próbálják biztosítani a kisebbségi képviseletet, más államok a parlamenti mandátumok szervezeti

---

2 Orsós Zoltán: A nemzetközi kisebbségvédelem kihívásai: A romákat érintő nemzetközi jogeset tanulságai. In: Bándi Gyula – Pogácsás Anett (szerk.) *Jog a fenntartható fejlődési célok szolgálatában – Law in the Service of the Sustainable Development Goals. Válogatott doktorandusz tanulmányok – Selected doctoral studies*. Budapest, Pázmány Press, 2025. 193–211.

3 Lavida and others v. Greece, no. 7973/10, 2013. május 30-i ítélet (a továbbiakban: Lavida), https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-120188%22]} (Letöltés: 2026. január 11.)

4 Nachova és mások v. Bulgária [GC], no. 43577/98 és no. 43579/98, 2005. július 6-i ítélet, 145. §.; Timishev v. Oroszország, no. 55762/00 és no. 55974/00, 2005. december 13-i ítélet, 56. §.

alapú elosztásával igyekeznek megkönnyíteni a kisebbségi jelenlétet a törvényhozásban, míg megint más rendszerek a kisebbségi pártok számára biztosítanak kedvezményes feltételeket a választási versenyben. E különböző megoldások ugyanakkor sajátos alkotmányos dilemmákat vetnek fel, hiszen minden modellnek megvannak a maga strukturális korlátai. mivel a szigorú regisztrációs rendszerek a választói autonómia és a politikai pluralizmus korlátozásának veszélyét hordozhatják, a túlzottan nyitott rendszerek pedig az identitásalapú képviselet hitelességét kérdőjelezhetik meg.[5] Fontos hangsúlyozni, hogy a nemzetközi kontrollmechanizmusok (ENSZ, EBESZ, ET) értelmében a kisebbségek 'hatékony részvétele' magában foglalja a kisebbséghez tartozó személyek fizikai jelenlétét is a döntéshozatali folyamatokban. Bár a konkrét forma megválasztásában az államok széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, a választási rendszereknek tükrözniük kell a társadalom tényleges sokszínűségét.[6]

Jelen tanulmány e problémakör vizsgálatára vállalkozik a roma közösség parlamenti képviseletének szempontjából, összehasonlító elemzés keretében három közép- és kelet-európai állam – Magyarország, Románia és Szerbia – választójogi modelljét elemezve. A három ország példája jól szemlélteti, hogy a roma politikai részvétel elősegítésére alkalmazott intézményi megoldások mennyire eltérő alkotmányos logika mentén működnek: míg a magyar rendszer a nemzetiségi választói regisztráció és a kedvezményes kvóta intézményére épül, addig a román modell a kisebbségi szervezetek parlamenti jelenlétét biztosító külön szabályozással próbálja megteremteni a roma képviselet feltételeit, míg a szerb választási rendszer a kisebbségi pártok számára biztosított kedvezmények révén igyekszik elősegíteni a politikai részvételt.

A tanulmány célja annak feltárása, hogy e különböző választójogi konstrukciók mennyiben képesek valóban elősegíteni a roma közösség hatékony parlamenti képviseletét, illetve, hogy a formális jogegyenlőség, a kisebbségi identitás védelme és a demokratikus politikai verseny követelményei között milyen alkotmányos kompromisszumok rajzolódnak ki a régió egyes államaiban.

---

5 Móré Sándor: A 2024-es romániai elnökválasztás: potenciális rés a mesterséges intelligencia választási folyamatokban való alkalmazásának kihívásai és veszélyei előtt. *Jog – Állam – Politika,* 2025/4. 3-6. https://doi.org/10.58528/JAP.2025.17-4.3

6 Kiss Balázs: *A nemzeti kisebbségek parlamenti képviselete Közép-Kelet-Európában, különös tekintettel a kisebbségek választójogára.* Doktori értekezés. Budapest, ELTE ÁJK, 2025. 14

2. A regisztráció és a kvóta csapdája Magyarországon

A magyar választójogi rendszer a nemzetiségi parlamenti képviselet biztosítását alapvetően a választói regisztrációhoz kötött kedvezményes mandátumszerzési jogintézményen keresztül kívánja megvalósítani, amelynek lényege, hogy a nemzetiségi választópolgárok – amennyiben előzetesen felvételüket kérik a nemzetiségi névjegyzékbe – a pártlisták helyett az adott nemzetiség országos listájára adhatják le szavazatukat, és ez a lista a pártlistákhoz képest alacsonyabb, úgynevezett kedvezményes kvóta elérésével is parlamenti mandátumhoz juthat. A szabályozás deklarált célja az volt, hogy a számbeli kisebbségben élő nemzetiségek számára is reális esély nyíljon a törvényhozásban való részvételre, ugyanakkor a rendszer sajátos szerkezete már a bevezetése óta komoly alkotmányjogi és demokratikus legitimációs kérdéseket vet fel, különösen a romák szempontjából.[7]

A roma nemzetiség parlamenti képviseletének kérdése azért bír kiemelt jelentőséggel, mert Magyarországon messze ez a legnagyobb lélekszámú nemzetiségi közösség, amelynek demográfiai súlya elvileg indokolttá tehetné a tényleges parlamenti jelenlétet, a gyakorlatban azonban a választójogi konstrukció olyan feltételeket támaszt, amelyek teljesítése a roma közösség számára rendkívül nehézzé válik. A kedvezményes kvóta rendszere ugyanis – noha formálisan alacsonyabb küszöböt állít a nemzetiségi listák számára – a gyakorlatban még így is jelentős számú, koncentrált és fegyelmezett választói mobilizációt feltételez, ami különösen problematikus egy olyan társadalmi csoport esetében, amelynek politikai szervezettsége és intézményi integrációja a régió legtöbb országában korlátozott. A rendszer működésének egyik alapvető sajátossága, hogy a nemzetiségi választópolgárnak a választások előtt döntenie kell arról, hogy felvételét kéri-e a nemzetiségi névjegyzékbe, aminek következtében a későbbiekben már nem szavazhat pártlistára, kizárólag az adott nemzetiség országos listájára;[8] e konstrukció lényegében arra kényszeríti a választópolgárt, hogy választójogának egyik dimenziójáról – a pártpolitikai versenyben való részvételről – lemondjon annak érdekében, hogy a kisebbségi képviseletet támogassa. Ez a megoldás a választói autonómia szempontjából különösen

[7] Orsós Zoltán: Roma Nemzetiségi Önkormányzatok útvesztői. *Glossa Iuridica,* 2024/1–2. 202.

[8] A 2005. évi CXIV. törvénnyel bevezetett módosítás: Nektv. 5. § (2): A kisebbségi önkormányzat létesítésének kezdeményezésében és választásában az a választópolgár vehet részt, aki szerepel a kisebbségi választási nyilvántartásban. A választópolgár csak egy kisebbségi választói jegyzékben szerepelhet. A kisebbségi választói jegyzékre vonatkozó részletes szabályokat külön törvény tartalmazza.

vitatott, mivel a nemzetiségi identitás és a pártpolitikai preferencia közötti mesterséges választásra kényszeríti a választópolgárt, ami a politikai pluralizmus szempontjából is problematikus következményekkel járhat.[9] Ezt a kényszert az Emberi Jogok Európai Bírósága a Bakirdzi és E.C. v. Magyarország ügyben is kritikával illette, kimondva, hogy a magyar rendszer korlátozza a választók szabad döntését. Emellett a regisztráció vármegyénkénti eloszlása is aránytalan: míg Borsod-Abaúj-Zemplénben több mint 33 000, addig Vas vármegyében alig 2000 roma választópolgár regisztrált.[10]

A szabályozás strukturális aránytalanságát tovább erősíti az a körülmény, hogy a kedvezményes mandátumszerzéshez szükséges kvóta a legtöbb hazai nemzetiség számára ténylegesen elérhetetlen. A kedvezményes kvóta intézménye formálisan ugyan a parlamenti reprezentáció elősegítését szolgálja, azonban a demográfiai viszonyok alapján több nemzetiség esetében a mandátumszerzés reális lehetősége pusztán elméleti marad. A nyolc magyarországi nemzetiség teljes népességszáma sem éri el azt a választói létszámot, amely a kedvezményes mandátum megszerzéséhez szükséges lenne, vagyis ezen közösségek esetében matematikailag kizárt a parlamenti mandátum megszerzése még teljes körű választói mobilizáció mellett is. Mindez különösen problematikussá teszi a nemzetiségi választói regisztrációhoz kapcsolódó választójogi konstrukciót, hiszen a nemzetiségi választópolgárok úgy mondanak le az országos pártlistára leadható szavazatukról, hogy közben számos esetben objektíve sem rendelkeznek tényleges eséllyel saját nemzetiségi listájuk parlamenti mandátumhoz juttatására. A rendszer ebből következően nem csupán a politikai preferenciák szabad kifejezését korlátozza, hanem a választójog egyenlőségének követelményét is relativizálja, mivel a nemzetiségi választópolgárok szavazata a mandátumképzés szempontjából lényegesen kisebb hatékonysággal érvényesül, mint a pártlistára szavazó választópolgároké.[11]

E körülmények alapján legitim alkotmányjogi és politikatudományi kérdésként merül fel, hogy a jogalkotó tényleges célja valóban a nemzetiségek érdemi parlamenti képviseletének biztosítása volt-e, vagy inkább egy olyan, elsősorban szimbolikus jelentőségű szabályozási konstrukció kialakítása, amely formáli-

---

9 Ld. részletesebben: Kállai Ernő: A nemzetiségi jogok helyzete Magyarországon a jogszabályváltozások tükrében. In: Stipta István (szerk.): *Collegium Doctorum Konferencia: Miskolc, 2012. április 19.* Tanulmánykötet. Miskolc, Bíbor, 2012. 4–8.

10 Kállai i. m. 4.

11 Kurunczi Gábor: *Az egyre általánosabb választójog kihívásai. Az általános és egyenlő választójog elvének elemzése a magyar szabályozás tükrében*. Doktori értekezés. Budapest, Pázmány Press, 2020. 122–123.

san ugyan megteremti a parlamenti jelenlét lehetőségét, azonban a gyakorlatban nem biztosít reális esélyt a tényleges mandátumszerzésre. A rendszer működése alapján ugyanis az látható, hogy a szabályozás sokkal inkább a parlamenti szószólói intézmény megerősítését eredményezi, semmint a klasszikus értelemben vett, teljes jogú nemzetiségi képviselet megvalósítását. Míg a kedvezményes mandátum megszerzése a legtöbb nemzetiség számára strukturálisan elérhetetlen marad, addig a szószólói státusz – korlátozott parlamenti jogosítványokkal és szavazati jog nélkül – válik a nemzetiségi jelenlét domináns formájává, ami kétségessé teszi, hogy a szabályozás valóban megfelel-e a politikai részvétel tényleges egyenlőségének és a hatékony kisebbségi képviselet alkotmányos követelményének.[12]

A rendszer gyakorlati működésével kapcsolatban különösen élesen merültek fel kérdések a 2022-es országgyűlési választások során, amikor a roma nemzetiségi listaállítás körül kialakult konfliktusok és az ezekkel összefüggő jogviták az alkotmányos intézményrendszer szintjére emelték a problémát. A választási folyamat során több olyan jogi vita bontakozott ki, amely a roma közösség képviseletének legitimitását, valamint a nemzetiségi listák állításának feltételeit érintette, és amelynek kapcsán az Alkotmánybíróság döntései is jelentős hatással voltak a rendszer értelmezésére. A jogviták rávilágítottak arra, hogy a nemzetiségi képviselet intézményi keretei nem csupán technikai választójogi kérdéseket vetnek fel, hanem közvetlenül érintik a roma közösségen belüli politikai verseny és legitimáció problémáját is.[13] Ennek legélesebb példája az Országos Roma Önkormányzat (ORÖ) 2022-es listaállítási kudarca volt, ahol a belső hatalmi harcok miatt a közgyűlés tíz órás vita után sem tudott dönteni, így a roma közösség jelenleg szószóló nélkül maradt a parlamentben.[14]

További kritikai szempontként jelenik meg a választás titkosságának és a választói autonómiának a kérdése, különösen a kis lélekszámú települések társadalmi viszonyai között. A nemzetiségi névjegyzékbe történő felvétel ugyanis – bár formálisan önkéntes – a gyakorlatban könnyen azonosíthatóvá teheti a választópolgár politikai preferenciáját a helyi közösségekben, különösen ott, ahol a roma lakosság száma alacsony vagy jól körülhatárolható. Ilyen körülmények között a nemzetiségi lista támogatása sok esetben nem csupán politikai döntésként, hanem a helyi társadalmi viszonyok által befolyásolt választási

12 Uo. 124–127.

13 Orsós Zoltán: Roma nemzetiségi szószóló az Országgyűlésben: se vele, se nélküle? *Parlamenti Szemle,* 2022/2. 142.

14 Orsós (2024) i. m. 199–202.

magatartásként jelenhet meg, ami felveti annak veszélyét, hogy a választás titkosságának elve a gyakorlatban sérülhet.

A hatályos választási szabályozás sajátos, strukturális dilemmát idéz elő a nemzetiségi választópolgárok számára, amennyiben a nemzetiségi névjegyzékbe történő felvétel következtében a választópolgár elesik az országos pártlistára leadható szavazat jogától, és kizárólag az adott nemzetiség országos listájára voksolhat. Ennek eredményeként a nemzetiségi választópolgár ténylegesen egyfajta „választási kényszerhelyzetbe" kerül: identitásának politikai reprezentációja és általános politikai preferenciáinak kifejezése között kell választania. A szabályozás következtében ugyanis a nemzetiségi választópolgár nem gyakorolhatja teljeskörűen ugyanazt a kettős választójogot – egyéni jelöltre és országos pártlistára történő szavazást –, amely a nem nemzetiségi választópolgárokat megilleti, hanem országos listás szavazata helyébe a nemzetiségi lista támogatása lép. A probléma különös jelentőségét az adja, hogy amennyiben az adott nemzetiségi lista nem éri el a kedvezményes mandátumszerzéshez szükséges kvótát, a nemzetiségi választópolgár listás szavazata tényleges politikai reprezentáció nélkül marad, miközben egyidejűleg elveszíti annak lehetőségét is, hogy országos pártlistára leadott szavazatával politikai világnézetét vagy pártpreferenciáját kifejezze. Ebben az értelemben a nemzetiségi választópolgár szavazata részlegesen „devalválódik", hiszen a választási rendszer nem biztosít számára a többi választópolgárral azonos hatékonyságú politikai részvételt. A szakirodalomban ezért jelenik meg az a kritikai megközelítés, amely szerint a nemzetiségi választópolgár a jelenlegi konstrukcióban csupán „félszavazattal" rendelkezik: bár formálisan részt vesz az országgyűlési választáson, tényleges politikai befolyása az országos listás mandátumelosztás tekintetében korlátozottabb más választópolgárokéhoz képest.[15]

Összességében megállapítható, hogy a magyar modell a kisebbségi parlamenti képviselet biztosítását egy erősen szabályozott, identitásalapú regisztrációs rendszerhez köti, amely elméletileg kedvezményes feltételeket biztosít a nemzetiségi listák számára, ugyanakkor a gyakorlatban számos olyan strukturális korlátot tartalmaz, amelyek különösen a roma közösség számára teszik nehézzé a tényleges parlamenti mandátum megszerzését. A rendszer ezért egyszerre jelenik meg a kisebbségi képviselet elősegítésére irányuló intézményi innovációként és olyan választójogi konstrukcióként, amely bizonyos körülmények között éppen a hatékony politikai részvétel akadályává válhat. A szabályozás problémáját tovább mélyíti, hogy a kedvezményes kvóta el nem érése esetén

[15] Kurunczi i. m. 124–126.

parlamentbe jutó nemzetiségi szószóló jogállása jelentősen elmarad a teljes jogú országgyűlési képviselőétől. A szószóló ugyanis nem rendelkezik plenáris szavazati joggal, valamint állandó bizottsági tagságot sem szerezhet, így parlamenti befolyása lényegesen korlátozottabb. Ennek következtében a nemzetiségi választópolgár szavazata a jelenlegi rendszerben ténylegesen „kevesebbet ér", mivel nem azonos súlyú parlamenti képviseletet eredményez, mint a pártlistára leadott szavazat.[16] A rendszer további problémája a nemzetiségen belüli politikai verseny teljes hiánya. Mivel nemzetiségi listát kizárólag az adott országos nemzetiségi önkormányzat állíthat, a szabályozás tényleges listaállítási monopóliumot hoz létre. Ennek következtében a nemzetiségi választópolgár a szavazófülkében nem választhat eltérő politikai vagy érdekképviseleti alternatívák között, hanem kizárólag egyetlen, előre meghatározott lista támogatásáról dönthet. A választás így a politikai verseny és a pluralizmus szempontjából korlátozott legitimációval rendelkezik, mivel a választópolgár számára nem biztosított a különböző nemzetiségi programok vagy képviseleti elképzelések közötti tényleges választás lehetősége.[17] A rendszer egyik legsúlyosabb hiányossága, hogy a választópolgár számára a szavazás időpontjában nem biztosít tényleges választási alternatívát. Mivel a nemzetiségi listát kizárólag egyetlen szervezet állíthatja, a választó a szavazóhelyiségben nem különböző politikai vagy érdekképviseleti opciók között dönt, hanem lényegében egy előre kijelölt lista támogatásáról nyilatkozik. A konstrukció ebből következően inkább delegálási mechanizmusnak tekinthető, mint klasszikus értelemben vett demokratikus választásnak, ami a rendszer legitimációját is gyengíti.

Mindez a nemzetiségi névjegyzékbe való regisztrációs hajlandóságot is csökkentheti, különösen azért, mert a névjegyzékbe vétel kérelemhez kötött, vagyis már önmagában is egy belépési korlátot képez. Ehhez társul az a további visszatartó tényező, hogy a nemzetiségi névjegyzékbe felvett választópolgár elveszíti az országos pártlistára történő szavazás lehetőségét. A kettős szavazás tilalma így sok választó számára olyan politikai költséget jelent, amely elbizonytalaníthatja a nemzetiségi regisztráció vállalását, és végső soron a nemzetiségi részvétel tényleges érvényesülését is korlátozhatja.[18]

---

16 Farkas György Tamás: *A választási rendszer egy speciális ága – a kisebbségek parlamenti képviseletére vonatkozó választójogi szabályozás Magyarországon és külföldön*. Doktori értekezés. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2021. 312–313.

17 Uo. 315.

18 Uo. 324–325.

3. Mandátum regisztráció nélkül Romániában

A román választási rendszer a nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletének biztosítására egy sajátos, a közép- és kelet-európai térségben egyedülálló modellt alkalmaz, amelynek lényege, hogy a hivatalosan elismert kisebbségi szervezetek számára lehetővé teszi parlamenti mandátum megszerzését akkor is, ha nem érik el az általános pártlistákra vonatkozó választási küszöböt. A rendszer alapját az a szabály képezi, amely szerint minden elismert nemzeti kisebbség egyetlen szervezete jogosult lehet képviselői mandátum megszerzésére a román parlament alsóházában, amennyiben a szervezet által állított lista eléri az országos átlagos képviselői mandátumhoz szükséges szavazatszám egy meghatározott – lényegesen alacsonyabb – arányát. E konstrukció deklarált célja az, hogy a kisebbségi közösségek parlamenti jelenléte akkor is biztosított legyen, ha demográfiai súlyuk vagy politikai szervezettségük nem teszi lehetővé a hagyományos pártpolitikai versenyben való sikeres részvételt.[19]

A roma közösség esetében e modellt a gyakorlatban a *Partida Romilor – Pro Europa* nevű szervezet testesíti meg, amely az 1990-es évek eleje óta folyamatos parlamenti képviselettel rendelkezik a román képviselőházban. A rendszer egyik legfontosabb sajátossága, hogy a választópolgárok számára nem ír elő etnikai alapú választói regisztrációt, vagyis a roma kisebbségi szervezet listájára elvileg bármely román állampolgár szavazhat, függetlenül attól, hogy a roma közösséghez tartozónak vallja-e magát. Ez a megoldás jelentősen eltér például a magyar modelltől, amely a nemzetiségi választójog gyakorlását kifejezetten a nemzetiségi névjegyzékbe való előzetes regisztrációhoz köti.[20]

A román modell egyik legnagyobb előnye éppen ebből a nyitottságból fakad: a választói részvétel nem függ identitásalapú adminisztratív eljárástól, így a kisebbségi képviselet megszerzése nem jár a választói autonómia korlátozásával vagy a pártlistás szavazati jogról való lemondással. A választópolgár tehát szabadon dönthet arról, hogy a kisebbségi szervezetet vagy valamely politikai pártot támogatja, ami elvileg nagyobb politikai mozgásteret biztosít a választók számára, mint azok a rendszerek, amelyekben a kisebbségi választójog gyakorlása kizárja a pártpolitikai versenyben való részvételt.

---

[19] Bodnár Eszter: Választójog. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* (2016) https://ijoten.hu/uploads/alkotmanyjog-valasztojog.pdf. (Letöltés ideje: 2026. február 1.)

[20] Varga Attila: Bírói aktivizmus – színe és fonákja a román Alkotmánybíróság gyakorlatában (esettanulmány a romániai elnökválasztásról). Előadás a Károli Közösségi Napok keretében. Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, 2026. március 9.

Ugyanakkor a választói regisztráció hiánya olyan kockázatokat is hordoz, amelyek a kisebbségi képviselet hitelességével és legitimációjával kapcsolatban vetnek fel kérdéseket. Mivel a kisebbségi szervezetek listáira a közösségen kívüli választópolgárok is szavazhatnak, a rendszer elvileg lehetőséget teremt arra, hogy a kisebbségi mandátum megszerzését olyan politikai vagy gazdasági érdekcsoportok is befolyásolják, amelyek nem feltétlenül a kisebbségi közösség tényleges érdekképviseletét tartják szem előtt. A szakirodalomban e jelenséget gyakran az úgynevezett 'etnobiznisz' fogalmával írják le, amely arra utal, hogy a kisebbségi képviselet bizonyos esetekben politikai erőforrássá válhat olyan szereplők számára, akik a kisebbségi identitást inkább stratégiai eszközként, semmint közösségi legitimációként használják.[21] A 2024-es romániai elnökválasztás tapasztalatai rámutattak, hogy a regisztráció nélküli modellekben a mesterséges intelligencia (MI) és a digitális technológiák átláthatatlan felhasználása, valamint a nem bejelentett online kampányfinanszírozás komolyan torzíthatja az esélyegyenlőséget.[22]

További kritikai kérdésként merül fel a politikai pluralizmus problémája a kisebbségi szervezeteken belül. A román rendszer ugyanis alapvetően egyetlen, az adott kisebbséget reprezentáló szervezet parlamenti képviseletét teszi lehetővé, ami a gyakorlatban jelentősen korlátozhatja a közösségen belüli politikai versenyt. A roma közösség esetében ez azt eredményezheti, hogy a parlamenti képviselet hosszú időn keresztül ugyanazon szervezet kezében koncentrálódik, miközben más roma politikai kezdeményezések vagy szervezetek nem jutnak hasonló intézményi lehetőségekhez a törvényhozásban való részvételhez.

Összességében a román modell a kisebbségi parlamenti képviselet biztosításának egyik leginkább nyitott és rugalmas formáját valósítja meg a régióban, amely a választói regisztráció mellőzésével és az alacsony mandátumszerzési küszöb alkalmazásával jelentősen megkönnyíti a kisebbségi szervezetek parlamentbe jutását. Ugyanakkor éppen e nyitottság következtében a rendszer olyan strukturális kockázatokat is magában hordoz, amelyek a kisebbségi képviselet hitelességét, a közösségen belüli politikai pluralizmust és a parlamenti mandátum legitimációját egyaránt érintik, különösen a roma közösség esetében, ahol a politikai szervezettség és az identitásalapú mobilizáció hagyományosan gyengébb, mint más kisebbségi csoportoknál.

[21] Móré i. m. 15–18.

[22] Uo. 14–19.

4. Könnyített pártalapítás és a 'természetes küszöb' Szerbiában

Szerbia választási rendszere a nemzeti kisebbségek parlamenti részvételének elősegítését elsősorban a politikai pártok működésére és a választási verseny feltételeire vonatkozó kedvezmények révén kívánja biztosítani, amely megoldás alapvetően eltér mind a magyar, mind a román modelltől. A szerb szabályozás logikája abból indul ki, hogy a kisebbségi közösségek politikai képviseletének legmegfelelőbb formája a pártpolitikai verseny keretei között megvalósuló részvétel, ezért a jogalkotó a kisebbségi pártok számára olyan kedvezményeket biztosít, amelyek megkönnyítik a választási versenyben való részvételt és a parlamentbe jutás lehetőségét.[23]

A rendszer egyik legfontosabb eleme a kisebbségi pártok alapítására vonatkozó enyhébb szabályozás. Míg a szerb jog általános szabályként tízezer alapító aláírását követeli meg egy politikai párt bejegyzéséhez, addig a nemzeti kisebbségi pártok esetében ez a követelmény lényegesen alacsonyabb, mindössze ezer alapító támogatását írja elő. A jogalkotó ezzel a megoldással kívánta csökkenteni azokat az intézményi akadályokat, amelyek a kisebb lélekszámú közösségek számára megnehezíthetik az önálló politikai szerveződés létrehozását. Elméletileg tehát a roma közösség számára is nyitva áll a lehetőség arra, hogy saját politikai pártokat alapítson, és ezeken keresztül közvetlenül részt vegyen a parlamenti választásokon.

A választási rendszer emellett a parlamenti mandátumszerzés feltételeit illetően is kedvezményeket biztosít a kisebbségi listák számára. A kisebbségi pártok mentesülnek az általános választási küszöb alkalmazása alól, ami azt jelenti, hogy a mandátumok elosztása során a rájuk leadott szavazatok arányosan kerülnek beszámításra akkor is, ha az adott lista nem éri el a többségi pártok számára előírt küszöbértéket. A szabályozás mögött az a jogpolitikai megfontolás áll, hogy a kisebbségi közösségek parlamenti képviseletének biztosítása nem a mesterségesen meghatározott százalékos küszöbökön, hanem a választások során ténylegesen megszerzett támogatottságon kell, hogy alapuljon.[24]

Mindazonáltal a rendszer működése a gyakorlatban nem feltétlenül eredményez automatikus parlamenti képviseletet a roma közösség számára. Noha a kisebbségi pártok mentesülnek a formális választási küszöb alól, a mandá-

[23] A Magyar Köztársaság és Szerbia és Montenegró között a Magyar Köztársaságban élő szerb kisebbség és a Szerbia és Montenegróban élő magyar kisebbség jogainak védelméről szóló, Budapesten, 2003. október 21-én aláírt Egyezmény kihirdetéséről szóló 2005. évi IV. törvény.

[24] A Szerb Köztársaság Alkotmánya. *A SZK Hivatalos Közlönye,* 98/2006.

tumszerzéshez a gyakorlatban mégis szükséges egy bizonyos mennyiségű szavazat megszerzése, amelyet a választási rendszer működése során gyakran 'természetes küszöbként' emlegetnek. Ez a természetes küszöb abból adódik, hogy a parlamenti mandátumok elosztása a szavazatok arányos rendszerben történő kiszámításán alapul, így egy kisebbségi pártnak ténylegesen is elegendő támogatottságot kell felmutatnia ahhoz, hogy képviselőt juttasson a törvényhozásba.[25]

A roma közösség esetében azonban ez a követelmény gyakran komoly akadályt jelent, mivel a roma politikai szervezetek a legtöbb esetben fragmentáltak, és egymással versengve indulnak a választásokon, ami a szavazatok szétaprózódásához vezethet. A politikai megosztottság következtében a roma pártok sokszor nem képesek elegendő szavazatot összegyűjteni ahhoz, hogy a természetes küszöböt elérjék, így a kedvezményes jogi szabályozás ellenére sem jutnak parlamenti mandátumhoz. A rendszer tehát formálisan megnyitja a politikai részvétel lehetőségét, de nem biztosít intézményi garanciát a tényleges képviselet megszerzésére.[26]

A szerb modell további problémájaként jelenik meg a kisebbségi pártokkal kapcsolatos visszaélések lehetősége. Mivel a kisebbségi pártok státuszának megállapítása elsősorban szervezeti nyilatkozatokon és adminisztratív eljárásokon alapul, a gyakorlatban előfordulhat, hogy olyan politikai szereplők is kisebbségi pártként jelennek meg a választásokon, akik valójában nem rendelkeznek szoros kapcsolattal az adott közösséggel. E jelenség különösen érzékeny kérdés a roma közösség esetében, ahol a politikai képviselet legitimitása már eleve törékeny, és ahol a közösségen kívüli szereplők megjelenése tovább gyengítheti a választók bizalmát a kisebbségi politikai intézmények iránt.[27] Szerbiában a probléma gyökere, hogy a kisebbségi pártok alapítóinak nem kötelező az adott kisebbséghez tartozniuk, ami tág teret enged a nem nemzetiségi szereplők visszaéléseinek.[28]

Összességében a szerb választási modell a kisebbségi politikai részvétel előmozdítását elsősorban a politikai szerveződés és a választási verseny feltételeinek enyhítésével próbálja biztosítani, amely megközelítés elvileg

---

25 Ablonczy Balázs: *Letűnt magyarok. Kisebbség-és művelődéstörténeti tanulmányok.* Kalligram, 2011.

26 Uo. 24.

27 Mrika Limani: Kosovski Albanci u Jugoslaviji – borba za autonomiju. [A koszovói albánok Jugoszláviában – harc az autónomiáért.] https://yuhistorija.com/serbian/jug_druga_txt01c7.html (Letöltés ideje: 2026. március 6.)

28 Kiss i. m. 20–22.

szélesebb politikai pluralizmust tesz lehetővé a kisebbségi közösségek számára. Ugyanakkor a rendszer működése a roma közösség esetében rávilágít arra, hogy a kedvezményes jogi keretek önmagukban nem feltétlenül elegendőek a hatékony parlamenti képviselet biztosításához, különösen akkor, ha a politikai mobilizáció és az intézményi szervezettség szintje alacsony, illetve, ha a közösségen belüli politikai fragmentáció tartósan fennmarad.

5. Összehasonlító elemzés

A magyar, román és szerb választási modellek összehasonlító vizsgálata rávilágít arra, hogy a roma közösség parlamenti képviseletének biztosítása a közép- és kelet-európai térségben eltérő intézményi megoldásokon keresztül történik, azonban egyik modell sem képes teljes mértékben feloldani azt az alapvető alkotmányos feszültséget, amely a választójog klasszikus egyenlőségi elvei és a kisebbségi közösségek tényleges politikai részvételének biztosítása között húzódik. A három vizsgált rendszer különböző módon próbálja kezelni ezt a dilemmát: míg a magyar modell az identitásalapú regisztráció és a kedvezményes kvóta intézményével, a román rendszer a kisebbségi szervezetek számára biztosított külön mandátummal, addig a szerb megoldás a kisebbségi pártok számára nyújtott jogi és választási kedvezményekkel kívánja elősegíteni a parlamenti jelenlétet.

Az első alapvető különbség a választói identitás jogi kezelésében ragadható meg. A magyar rendszer a kisebbségi választójog gyakorlását szigorúan a nemzetiségi névjegyzékbe való előzetes regisztrációhoz köti, ami elsősorban az identitás védelmét és a kisebbségi képviselet hitelességét hivatott biztosítani. Ezzel szemben a román modell teljes mértékben mellőzi az etnikai alapú választói regisztrációt, lehetővé téve, hogy a kisebbségi szervezetek listáira bármely választópolgár szavazhasson. A két megoldás közötti különbség jól szemlélteti az identitásvédelem és a politikai részvétel közötti alkotmányos kompromisszum természetét: míg a magyar modell nagyobb garanciát nyújt arra, hogy a kisebbségi képviselet valóban az adott közösséghez kötődjön, addig a román rendszer szélesebb választói mozgásteret biztosít, ugyanakkor nagyobb teret enged a képviselet hitelességével kapcsolatos vitáknak is.

A szerb választási modell egy harmadik megközelítést képvisel, amely formálisan nem különíti el a kisebbségi választókat, hanem a politikai szerveződés szintjén próbál kedvezményeket biztosítani a kisebbségi közösségek számára. A kisebbségi pártok alapításának könnyített feltételei és a választási

küszöb alóli mentesség elvileg lehetővé teszi, hogy a kisebbségi közösségek saját politikai pártjaikon keresztül vegyenek részt a parlamenti versenyben. Ugyanakkor a rendszer működése rávilágít arra, hogy a formálisan egyenlő választási szabályok a gyakorlatban nem feltétlenül vezetnek tényleges politikai reprezentációhoz, különösen olyan közösségek esetében, amelyek társadalmi és politikai mobilizációs képessége korlátozott.

Ebből következően a szerb modell kapcsán felmerül a közvetett diszkrimináció kérdése is. Bár a jogszabályok formálisan minden politikai szereplő számára azonos lehetőségeket biztosítanak, a roma közösség politikai fragmentációja és társadalmi marginalizációja miatt a rendszer tényleges működése olyan helyzetet eredményezhet, amelyben a roma pártok – a kedvezmények ellenére – nem képesek elérni azt a támogatottsági szintet, amely a parlamenti mandátum megszerzéséhez szükséges. Ilyen értelemben a formálisan semleges szabályozás a gyakorlatban aránytalanul hátrányos következményekkel járhat a roma közösség számára.

A három modell közötti különbségek végső soron a képviselet jellegének kérdésében sűrűsödnek össze. A román rendszer viszonylag stabil parlamenti jelenlétet biztosít a roma közösség számára, ugyanakkor a képviselet legitimitása és a közösségen belüli politikai pluralizmus korlátozottsága gyakran viták tárgyát képezi. A magyar modell elvileg lehetővé teszi a teljes jogú parlamenti mandátum megszerzését, azonban a rendszer működése eddig inkább a szószólói intézmény révén biztosított, korlátozott jogkörű jelenlétet eredményezett. A szerb rendszer ezzel szemben széles politikai versenyt tesz lehetővé, de nem garantálja, hogy a roma közösség ténylegesen képviselethez jusson a törvényhozásban.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a roma közösség parlamenti képviseletének kérdése nem pusztán technikai választójogi szabályok függvénye, hanem szorosan összefügg a politikai mobilizáció, a közösségi identitás és az intézményi bizalom kérdéseivel is. A vizsgált modellek különböző módon próbálják kezelni e problémákat, azonban egyik rendszer sem képes teljes mértékben biztosítani azt, hogy a roma közösség parlamenti jelenléte ne csupán szimbolikus vagy deskriptív jellegű legyen, hanem valódi politikai érdekérvényesítési lehetőséget jelentsen a törvényhozás keretei között.

6. Következtetések

A magyar, román és szerb választási modellek összehasonlító vizsgálata alapján megállapítható, hogy a roma közösség parlamenti képviseletének biztosítása a közép- és kelet-európai térségben továbbra is olyan alkotmányos és választójogi kihívás marad, amelyre a jelenlegi intézményi megoldások egyike sem ad teljes körű és maradéktalan választ. Bár mindhárom vizsgált állam törekedett arra, hogy a kisebbségi közösségek politikai részvételét valamilyen formában elősegítse, az alkalmazott modellek működése a gyakorlatban számos strukturális korláttal szembesül, amelyek különösen a roma közösség esetében válnak láthatóvá.

A magyar rendszer az identitásalapú regisztráció és a kedvezményes kvóta intézményén keresztül próbálja biztosítani a kisebbségi parlamenti jelenlétet, azonban a választói regisztráció és a pártlistás szavazás közötti kényszerű választás, valamint a kedvezményes kvóta elérésének nehézségei miatt a rendszer eddig inkább korlátozott, szószólói jellegű jelenlétet eredményezett, semmint tényleges parlamenti képviseletet. A román modell ezzel szemben intézményesen garantálja a kisebbségi szervezetek parlamenti jelenlétét, azonban a választói regisztráció hiánya és a kisebbségi képviselet szervezeti monopóliuma olyan legitimációs kérdéseket vet fel, amelyek a képviselet hitelességét és a közösségen belüli politikai pluralizmust egyaránt érintik. A szerb rendszer pedig a politikai szerveződés szabadságán és a kisebbségi pártok számára biztosított kedvezményeken keresztül igyekszik megteremteni a parlamenti részvétel lehetőségét, ugyanakkor a roma politikai szervezetek fragmentáltsága és a választási rendszerben érvényesülő természetes küszöb következtében a tényleges képviselet megszerzése sok esetben elmarad.

A vizsgálat egyik legfontosabb tanulsága, hogy a roma közösség parlamenti részvételének problémája nem kizárólag választójogi technikai kérdésként értelmezhető, hanem szorosan összefügg a társadalmi integráció, a politikai mobilizáció és az intézményi bizalom kérdésével is. A roma közösség politikai reprezentációja számos országban olyan strukturális akadályokkal szembesül – ideértve a társadalmi marginalizációt, az alacsony politikai részvételt és a szervezeti fragmentációt –, amelyek pusztán választási jogi eszközökkel nehezen kezelhetők.

Mindebből következően a kisebbségi parlamenti képviselet hatékony biztosítása csak akkor lehet eredményes, ha a választási rendszerek kialakítása figyelembe veszi az adott közösségek társadalmi és politikai sajátosságait is. A roma közösség esetében különösen fontos annak felismerése, hogy a formálisan

egyenlő választójogi szabályok sok esetben nem képesek biztosítani a tényleges politikai részvételt, ezért indokolt lehet olyan intézményi megoldások alkalmazása, amelyek kifejezetten a közösség sajátos helyzetéhez igazodnak.

Ezzel összefüggésben a tanulmány egyik legfontosabb következtetése az, hogy a kisebbségi választójogi rendszerek kialakítása nem tekinthető lezárt folyamatnak. A demokratikus legitimáció és a hatékony politikai részvétel követelménye megköveteli, hogy az államok rendszeresen felülvizsgálják a kisebbségi képviselet intézményi kereteit, és szükség esetén módosítsák azokat a társadalmi és politikai változásokhoz igazodva. A roma közösség parlamenti képviseletének kérdése ezért nem csupán a választójogi szabályok technikai finomhangolását igényli, hanem olyan átfogó jogpolitikai megközelítést is, amely a politikai részvétel tényleges feltételeinek megerősítésére törekszik.

Végső soron megállapítható, hogy e mechanizmusok sajátosságaikból adódóan nem képesek egyszerre megfelelni az egyenlőség és a választási alapelvek követelményeinek. Amíg nem valósul meg a rendszerek érdemi, a nemzetiségekkel közös felülvizsgálata, a roma képviselet megmarad a ‘deskriptív jelenlét’ szintjén, valódi érdekérvényesítő erő nélkül.[29]

Összességében megállapítható, hogy a vizsgált három modell eltérő eszközökkel, de hasonló kihívásokkal próbálja kezelni a roma közösség parlamenti képviseletének kérdését. Bár mindegyik rendszer tartalmaz olyan elemeket, amelyek elősegíthetik a kisebbségi részvételt, egyik modell sem képes teljes mértékben biztosítani, hogy a roma közösség parlamenti jelenléte valódi politikai érdekérvényesítéssé váljon a törvényhozásban. Ez a körülmény arra utal, hogy a kisebbségi képviselet kérdése továbbra is nyitott alkotmányos és jogpolitikai probléma marad a közép- és kelet-európai régióban.

[29] Kiss i. m. 17

KÁLVIN ALKOTMÁNYJOGA ÉS HATÁSA

Csevár Nóra*

1. Kálvin inspirálódása

Kérdésként merülhet fel, hogy Kálvint mely történelmi személyek inspirálhatták valójában. Hiszen minden olyan jogi munkának, amely részét képezi a jogtörténetnek, jogrendszerünknek, joganyagunknak, azokban az esetekben volt egy kiinduló alaptézise a jogtudósoknak, jogászoknak, amelyekből kiindulhattak például egy nem megfelelő állam-berendezkedési forma, hogy általánosságban egy nem megfelelő kormányzat, uralkodói fölény. Ezért a jogászok, a jogtudósok, vagy akár a filozófusok a történelem során, a korábbi években, évtizedekben megtörtént események mentén, a régebben megalkotott, szabályozott jogrendszereket elemezve tudták saját tanaikat megalkotni. A korábban jobban működő jogi normákat, elméleteket alapul véve a fennálló jogrendszer, az állami berendezkedés mellett, azt kiegészítve vagy tovább fejlesztve új jogintézményeket hozhattak létre, tanokat dolgozhattak ki, vagy jogot alkothattak.

A felvilágosodáskoriak is részben, kiindulásként az ókori római eszmékhez nyúltak vissza. Így megvizsgáltam, hogy kinek a tanaiból meríthetett Kálvin. Kálvin tanainak alapja nem görög vagy római filozófia volt, hanem a Szentírás. Kálvin ugyan humanista szemlélettel rendelkezett, de az ókori szerzők filozófiája nem volt közvetlen hatással rá. A részletesebb személyi kört a disszertációm tartalmazza, jelen tanulmányban egy személy bemutatására kerül sor.

Marcus Tullius Cicero (a továbbiakban: Cicero) Kr. e. 54–51 között írt *Az állam*[1] című könyvét[2] Kálvin nagy valószínűséggel alapul vehette az *Institutio*-jához. A törvény fontossága, szerepe tekintetében Cicero álláspontját részben

* A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1 Marcus Tullius Cicero: *A törvények*. Debrecen, Gondolat, 2008.

2 Hamza Gábor – Havas László (szerk.*): Cicero. Az állam*. Budapest, Akadémia Kiadó, 2007. 65–138.

osztotta Kálvin. Noha Cicero szerint a törvény alapja a természetjog és az igazságosság volt. Az állami törvény akkor jogos és kikényszeríthető, ha a természetjoggal és igazságossággal összhangban áll. Azt vallotta, hogy a természetjog minden emberre és népre kiterjed, mint ahogyan Isten igéjének a személyi hatálya – Kálvin nézetében – mindenkire egyenlően vonatkozik [jogegyenlőség tana a jelen fejezetben olvasható]. Cicero szerint a törvény célja a közjó megteremtése és szolgálata, nem választotta el a jogot és az erkölcsöt. A jog akkor helyes, ha az összehangban van az igazsággal. Kálvinnal ellentétben Cicero nem egyetlen egy könyvben írta össze a törvényekről alkotott tanait (A törvényekről – *De Legibus;* Az államról – *De Re Publica;* A kötelességekről – *De Officiis* [erkölcsi mű, az igazságosság és társadalmi rend alapját határozta meg] című könyvekben elemezte, dolgozta ki tanait).[3] Cicero *A törvényekről* szóló I. könyvében bemutatta az állam lényegét, az államformák fajtáit (monarchia, arisztokrácia, népuralom), valamint ezek hátrányait. A II. könyvben Scipio és társai (különösen Laelius és Philus) vitatják meg, melyik államforma a legjobb. Ebben a könyvben részletesebben elemzi, hogy a legjobb berendezkedés a vegyes állami rendszer, amely a három fő formát ötvözi, azaz szerinte a római köztársaság ehhez áll a legközelebb. Cicero szerint a vegyes állam három fő előnye: a három fő forma elemeinek ötvözése kiegyensúlyozza a hibákat; az egyik hatalmiág visszafogja a másikat, amely a stabilitást biztosítja; a nép részesedik a szabadságból, az előkelők a tekintélyből. A vegyes állam tartósabb, igazságosabb és biztonságosabb. Cicero és Kálvin szerint is az a legjobb államforma az, amely a közjót szolgálja. Cicerohoz hasonlóan Kálvin is a vegyes államformát tekintette a legmegfelelőbbnek, azaz az arisztokrácia és a polgári közrend közös kormányzatát, amely gyakorlati megvalósulásában, a törvények legmegfelelőbben történő érvényesülésével a mai értelemben a demokrácia ideálját kellen értelmeznünk ez alatt.

2. Az Institutio-ban rögzített alkotmányos tanok

Kálvin jogalkotói tevékenységét tanulmányozva, a mai jogértelmezői nézőpontból arra a következtetésre juthatunk, hogy két nagyobb csoportra osztható kodifikátori munkássága.

[3] Marcus Tullius Cicero: *A törvények*. Debrecen, Gondolat, 2008.; Angelo Maio (szerk.): *M. Tullius Cicero.* Stuttgart–London, In Libraria Cottae, 1822.; Csengeri János (szerk): *Ciceró – A kötelességekről*. Budapest, Franklin Társulat, 1885.

Az *Instutitio* feldolgozását követően arra a következtetésre jutottam, hogy Kálvin jogalkotói tevékenysége alkotmányjogi és polgári jogi vetületű csoportokra bonthatóak. A kálvini jogalkotás kiindulópontja, alapvetése általánosságban: Kálvin tanainak alapja a Szentírás. A Szentírás pedig a kálvini jogi norma is egyben. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a primerszöveg forrásom a magyar fordításban megjelent 1536-os és 1559-es *Institutio*. Mindkettőt összevetve együttesen értelmezem, de vannak olyan részek, ahol, esetleg eltérés található, azt külön feltüntetem jelen fejezetben.

2.1. Kálvin elve az államformákról

Napjainkban is állandó kérdés, hogy mit tekinthetünk a legmegfelelőbb államformának, jó állami berendezkedésnek, illetve melyik az az államforma, amelyik a legjobban tudja segíteni a kormányzatot. Kálvin is hasonlóan tehette fel a kérdést, hogy melyik a legjobb állami berendezkedés. Kálvin szerint, amennyiben teljesül a jó államforma, ennek következtében lesz megfelelő az állami berendezkedés, valamint ebben az esetben teljesülhet maradéktalanul a vallás megfelelő előmozdítása, a társadalmi rend fenntartása, valamint a népek szuverenitása.[4]

Kálvin az államformákkal kapcsolatosan az alábbi következtetésre jutott:

> „És ugyancsak meddő volna, ha magánemberek vitatkoznának arról, hogy azon a helyen, ahol ők élnek, melyik államforma a leghelyesebb; mert nem őket illeti az állami szervezet megállapítására vonatkozó tanácskozás. Aztán meg nem is lehet vakmerőség nélkül egyszerűen eldönteni ezt, mivel ennek a vitának az eldöntése a körülményektől függ. És ha magukat az államformákat a körülmények nélkül hasonlítjuk össze egymás között, nem lesz könnyű megkülönböztetni, hogy melyik hasznosabb: annyira egyenlő feltételekkel mérkőznek. A királyságból könnyű a zsarnokságba átsiklani, de nem sokkal nehezebb az előkelők uralmából a kevesek párturalmába, s még ennél is könnyebb a népuralomból a lázongásba jutni."[5]

[4] M. Eugene Osterhaven: *Az egyház hite. Történelmi fejlődés – református szempontból*. Budapest, Kálvin, 1995. 222.

[5] Czeglédi Sándor – Rábold Gusztáv (ford.): *Kálvin János. A keresztyén vallás rendszere*. Pápa, Református Főiskolai Könyvnyomda, 1909. 754–755.

A mai értelemben vett államforma fogalma „az állam, jogi formájára vagy politikai alakzatára utaló alkotmánytani kifejezés. Jogi formaként az állam közjogi berendezkedésének alapvető megoldásait, így az államfő eredetét, jogállását és felelősségét jelzi, melyek befolyásolják más vezető tisztségek viselőinek kinevezését és felelősségét, s általában az állam szerkezetét és működését. Politikai alakzatként a tartós állami rend szerkezeteinek és intézményi megoldásainak jelzésére szolgál, gyakran nem formai, hanem közvetlenül is tartalmi kérdésekre utalva."[6]

Véleményem szerint attól, hogy Kálvin egy, nem a hagyományos értelemben vett államformát álmodott meg, hanem a mai felfogás és értelmezés alapján egy vegyes arisztokratikus demokráciát, ettől ez nem azt jelenti, hogy nem elvi kérdésként tekintett volna rá. Sőt, álláspontom szerint elvi éllel hangsúlyozta azt, hogy egy olyan megfelelő államformát, állami berendezkedést kell létrehozni, amely garantálja a megfelelő állami működést, a vallás szabadságát, a népek szuverenitását, valamint az egyház és az állam mellérendelt szerepét. Nem ragaszkodott ahhoz a platóni hármas tagolású rendszerhez, amelyet az ókori filozófusok megalkottak – egyébként számos Kálvin tanulmányból is olvasható, hogy több ízben sem értett egyet velük. Kálvin az államforma és annak tartalmi meghatározásánál az elvi meghatározottsággal azonos súllyal tekintett a helyi sajátosságok befolyásoló tényezőinek a figyelembevételére is.

2.2. Kálvin elve a polgári kormányzásról az *Institutio* alapján

> „Az államforma jellemzően önmagában nem írja le a tényleges hatalomgyakorlást. A kiegészítő fogalom a kormányforma, amely azt jeleníti meg, hogy milyen a tényleges hatalomelosztás egy államban."[7]

Az, hogy Kálvin az *Institutio*-ban külön írt az állami kormányzásról, ezzel annak a bizonyságát adja, hogy igen nagyfokú valóságérzettel rendelkezett. Amennyiben meghatározásra került a legmegfelelőbb államforma, akkor rög-

---

6 Takács Péter: Államforma. In: Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Letöltés: http://ijoten.hu/szocikk/allamforma (Letöltés: 2025.12.31.)

7 Varga Zs. András: Hatalommegosztás, az állam- és a kormányforma. *Pázmány Law Working Papers,* 2013/5. https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/1344/1/PLWP_2013-05_Varga.pdf (Letöltés: 2025.12.31.)

zíteni kell azt, hogy hogyan kell működnie a polgári kormányzatnak. Továbbá azt, hogy a polgári kormányzaton belül kinek mi a feladatköre, a felelőssége, hogyan lehet szankcionálni a jogsértéseket, a hatalommal való visszaélést, a törvényszegést, valamint az egyénnek mi a szerepe a társadalomban, illetve az egyház működésének és a polgári kormányzatnak a viszonyait is rendezni kell.

Kálvin az 1526-os *Institutio* VI. fejezetében, valamint az 1559-es *Institutio* IV. könyv 20. fejezetében fejti ki a polgári kormányzásról való elveit, jogi tanait, normáit.

Az 1559-es *Institutio,* a IV. kötet 20. fejezetében foglalkozik a polgári kormányzattal.[8] „A polgári kormány gondoskodik arról, hogy a vallás nyilvános kifejezésére jusson a keresztyének társaságában, és hogy az emberiesség fennmaradjon az emberek közt."[9]

Az 1559-es *Institutio*-ban a kormányzásról alkotott korát meghaladó felismerése, véleménye: „A kormányzatnak nincs szerencsésebb formája, mint az, ahol a szabadság megfelelő önfegyelemmel társul és bölcs módon állandó tartósságra rendezkedik be. Magam is azokat tartom a legboldogabbaknak, akiknek megadatott, hogy ezt az állapotot élvezzék... Igen, a felsőbbségnek arra kell törekednie a legnagyobb erőfeszítéssel, hogy a legkisebb mértékben sem engedjék meg, hogy csökkentsék vagy megsértsék azt a szabadságot, aminek megvédésére őket iktatták be. Amennyiben ebben a vonatkozásban hanyagok vagy túlságosan kevés gonddal látják el feladatukat, akkor hűtlenek hivatalukban és szülőföldjük árulóivá lesznek".[10]

A fentiek alapján összegezve, amennyiben megalakult a megfelelő kálvini államforma és az állami berendezkedés, akkor biztosított a megfelelő kormányzás is. Kálvin szerint a polgári kormányzatra nem lenne szükség, ha a bűn nem rontotta volna meg az eredeti rendet. Az *Institutio* II. könyvében foglakozott Kálvin a bűn jogalapjával, amely véleménye szerint, egyetemes romlást idézett elő a világban. A kormányzat szükséges a rendetlenség megfékezésére.

A bűn alapján kiindulva az alábbi hármasság megléte kellett ahhoz, hogy a polgári kormányzat létrejöhetett: 1. a bűn meglétének a ténye, 2. Isten jósága, 3. az emberi társadalom megőrzésének a célja.

---

8 Antal Géza (szerk.): *Kálvin János. A keresztyén vallás rendszere 1559. II. kötet.* Pápa, Református Főiskolai Könyvnyomda, 1910. 746.

9 Antal i. m. 746.

10 Joachim Staedtke: *Kálvin János megismerés és formálódás*. Vásárosnamény, Vásárosnaményi Református Egyházközségért Alapítvány, 2009. [Ins. IV. 20. 8.]

Különbséget tett a „lelki és világi uralom”[11] között az 1536-os *Institutio* VI. fejeztében és az 1559-es *Institutio* IV. könyv 20. fejezetében. Az az állami közkormányzatból három tényezőt emelt ki: „1. a felsőbbséget, 2. a törvényeket és 3. a népet.”[12]

Mindkét *Institutio*-ban meghatározta a felsőbbség hatalmának eredetét, feladatát, valamint a nép feladatát, jogait és kötelezettségeit. Hangsúlyozta a törvények fontosságát, a törvénnyel elérni kívánt cél erejét, valamint kikényszerítésének lehetőségeit. Kálvin rámutatott arra, hogy a „felsőbbség rendszere, vagyis az állam szervezeti felépítése nagyon differenciált.”[13]

A felsőbbség hatalma még nem a néptől, hanem kizárólag Istentől ered, az isteni feladatokat delegáltan látják el. A feladata a törvény, a szabadság, és a rend érvényre juttatása, valamint a közjó előtérbe helyezése. A felsőbbség csakis Istenhez való viszonya alapján értékelhető, megbízatása Istentől származik, hivatása az is, hogy jóakarattal és igazságosan járnak el a néppel szemben, vagyis az anarchiát mellőzniük kell. „Ennélfogva semmit találóbban nem lehetne mondani, mint hogy a törvény néma felsőbbség, a felsőbbség pedig élő törvény.”[14] „A felsőbbség célja, a törvények, a szabadság és a rend érvényre juttatása és fenntartása.”[15] Azonban, ha a felsőbbség visszaél hatalmával, akkor szembe kerül a néppel, akik jogszerűen fellázadhatnak ellene, valamint Istennel, aki szankcionálja, „mert ha hibáznak, nemcsak az emberekkel szemben igazságtalanok, akiket gonoszul meghurcolnak, de megsértik Istent is, akinek szentséges igazságát beszennyezik.”[16]

A törvény, „amely szerint amaz gyakorolja a hatalmat”[17], az a keret, amely meghatározza a magatartási és cselekvési normáinkhoz, illetve a bűn esetén aszerint ítélkezhet a felsőbbség. „Az állami életben a felsőbbséghez legközelebb állnak a törvények, ezek jelentik az állam leghathatósabb erejét.”[18] Az 1559-es

---

11 Victor János (ford.): *Kálvin János Institutiója.* Budapest, Stichting Hulp Oost Európa, 1995. 6. fejezet 265.

12 Uo. 5. fejezet.

13 Kónya István: *Kálvinizmus és társadalomelmélet*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1979. 387.

14 Buzogány Dezső (ford.): *Kálvin János. Institutio. A keresztény vallás rendszere II.* Budapest, Kálvin, 2014. 512.

15 Antal i. m. 747.

16 Buzogány i. m. 514.

17 Victor i. m. 300–301.

18 Bolyki János: *Válogatás Kálvin János műveiből*. Budapest, Kálvin, 1993. 250. [Ins. IV. 20. 14–16.].

Institutio-ban Kálvin szavaival élve: „Az állam életében közvetlen a hatóság mellett állnak a törvények, ezek az állam legerősebb idegszálai."[19]

A törvény célja az, hogy a határokat megteremtse, mint az isteni tízparancsolat is egyfajta margó „a hogyan éljünkre", alapelvek mentén. A törvénynek a nép javát szükséges szolgálnia, úgy, hogy a törvényeknek hasznosnak is kell lenniük. A jó állam alapja a felsőbbség és a nép közötti kölcsönös kötelezettség. Azaz a természetjogi alapelveknek és a teremtés rendjének megfelelő alá- és fölérendeltségi viszonyokból fakadó társadalmi alapszerződés, amelyet a felsőbbség és a nép kölcsönös kötelességei és jogai körül határolnak és szabályoznak. A nép alárendelt Mózes törvényeinek és az állami vagy, ahogy ő nevezte népek közös törvényének is.

A nép „a törvények uralma alatt él és a felségnek alája van rendelve."[20] A nép az egyház irányában kötelezettséggel tartozik, de a vallásában szabad ember „semmilyen vallásos kötöttséget ne érezzünk isten előtt, hanem szabad tetszésünk szerint éljünk velük vagy mellőzzük őket."[21] A polgári kormányzat irányában egyaránt vannak a népnek jogai és kötelezettségei is. A felsőbbség hatalma nem a néptől ered még, mint a mai értelemben vett demokráciában, hanem kizárólag Istentől. Azonban Isten hatalmát a felsőbbségnek adja át. A népnek lojálisnak kell lennie a földi hatalomhoz és Istenhez az egyházon keresztül is.

A nép jogai a felsőbbség által biztosított békés együttélés, szabad vallásgyakorlás és gyülekezés, felsőbb hatalmával való visszaélés esetén lázadási jog. Azonban a népnek nem csak joga, de kötelessége a törvények betartása és a felsőbbség hatalmának túlterjeszkedése esetén az ellenállási (fék) záradék, vagyis megfogalmazta az uralkodóval szemben gyakorolható nép fellebbezési jogát.

A keresztény ember az egyházi és a polgári kormányzatnak is alá van rendelve. Kálvin emiatt is foglalt állást abban, hogy „az ember mintegy két külön világban él, amelyekben más-más uralomnak, más-más törvényeknek van alávetve."[22] Azonban Kálvin az erőszakot elítélte, mind a felsőbbség részéről, mind a nép részéről egyaránt. Kálvin hangsúlyozta, hogy: „A felsőbbségnek két végletet kell elkerülnie. Egyfelől azt, hogy túlzott szigorral nehogy inkább sebezzen, mint gyógyítson, másfelől pedig azt, hogy a kegyelem babonás mímelésével kegyetlenebb kíméletbe ne essen és azzal – gyenge és következetlenül elnéző

19 Buzogány i. m. 522.

20 Victor i. m. 301.

21 Uo. 257.

22 Uo. 265.

lévén a bűnösök iránt – az ártatlanok sokaságának pusztulását ne okozza."[23] Később a kálvinizmus által alakult át eme eszme forradalmi jellegűvé.

2.3. A hatalommegosztás elve Kálvin nézetében

A hatalommegosztásának elvi megalapozottsága több szinten is jelen van Kálvin *Institutio*-jában:

a) felsőbbség és Isten viszonyrendszerében,
b) az egyházi és a polgári kormányzat között,
c) az egyház szervezeti egységein belül.

Felsőbbség és Isten: Kálvin szerint a hatalmat javasolt megosztani, mert az uralkodók „nem tudnak kellő önmérsékletet gyakorolva" uralkodni. A hatalommegosztás elve Kálvinnál kibontakozott egyrészről felsőbbség és Isten viszonylatában, másrészről az egyházon belül. Egyes értelmezések szerint Kálvinnál a mai értelemben vett hatalommegosztásról nem beszélhetünk, hiszen az Isten kezében van, hanem inkább szolgálat megosztásról, amely az Újszövetségben is jelen volt, amellyel nem értek egyet. Kálvin az 1536-os és 1559-es *Institutio*-ban is említi, hogy a felsőbbség vagy a hatóság Istentől delegáltan kap hatalmat és gyakorolja. Ily módon közjogi értelemben a hatalommegosztás elve Kálvinnál Isten és felsőbbség között is létrejön.

Az 1536-os *Institutio* VI. könyv: „A felsőbbség (..) ők Istentől vették a megbízatásukat, isteni tekintéllyel vannak felruházva és általában Isten képét viselik, mert bizonyos tekintetben Ő helyette szerepelnek. Ez nem az én ravaszkodásom, hanem magának Krisztusnak az értelmezése." Jogi szempontból vitatkozhatnánk, hogy ez valóban hatalommegosztás vagy a mai értelemben vette képviselet. Ugyanakkor vegyünk egy jelen kori példát, amikor a miniszter bizonyos feladatokat delegál az államtitkárra, abban az esetben létrejön a feladat (hatalom)megosztás, azzal, hogy a feladatot az államtitkár látja el, a miniszter nevében és megbízásából eljárva, valamint az államtitkár is tekintéllyel bíró személlyé válik. „Ő maguk a közhatalom tekintélyével vannak felruházva." Kálvin folytatta a Szentírásra is hivatkozva, hogy „kifejezetten hangoztatja, hogy az isteni bölcsesség intézkedéséből van a királyok uralkodása, és különösen megparancsolja, hogy a királyokat tisztelni kell. (Péld. 8:15-16., 24:21., I.Pét.

[23] Békési Andor (ford.): *Kálvin János. Tanítása a keresztyén vallásra 1559.* Rövidített formában. Budapest, MRE Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1991. 293. [Ins. IV.20.10.].

2:17)" Kálvin feltételezte a hit meglétét a felsőbbség képviselőiben, ezért, aki őket megveti, az Isten rendeltetését és az ő uralmát kérdőjelezi meg, még abban az esetben is, ha a nép aláveti magát a felsőbbségnek, s így vallásos értelemben adóznia kell az irányukba.

Az 1559-es *Institutio* IV. könyv 20.4, 20.22. fejezetek az 1536-os *Instituio*-hoz képest egy intézményesített, konkrét keretben határozta meg a hatalommegosztást. Sőt kifejti, hogy a világi hatalom, nem csak Isten kapott hatalom, amelyhez nem pusztán csak a tekintély járul hozzá, hanem az, hogy a „polgári hatalom hivatás" is.

A kései Kálvin, 1559-ben a felsőbbségi mandátummal kapcsolatosan egy későbbi fejezetet is szentel annak kibontására. A felsőbbség hatalmukat Istentől kapják, ezért a politikai autoritás tisztelete vallási kötelességgé válik. Kálvin élesen hangsúlyozta, hogy a világi hatalom isteni legitimációjú, amelyeket bibliai hivatkozásokkal (Péter, Salamon, Pál) támasztott alá, hogy a világi vezetők Istentől kapták a világi hatáskörüket. Meghatározta azt, hogy az engedelmesség morális és vallási kötelesség is egyben. A nép nem félelemből él törvényszerűen, hanem erkölcsileg is arra törekszik. A polgári hatalomnak való engedelmesség közvetett módon Istennek való engedelmességgé vált.

2.4. Az állam és egyház viszonya

Kálvin példát és modellt mutatott az egyház és a polgári kormányzat számára, azaz megmutatta „*a gondolat és a cselekvés engedelmességét,* a szociális és politikai engedelmességet."[24] Kálvin az isteni engedelmesség mellé a földi hatalomhoz való lojalitás szükségességét rendeli. Kálvin elmélkedése: „elsősorban Istennek kell engedelmeskednie, de ez a kötelessége nem zárja ki azt, hogy neki engedelmeskedve a lojális földi hatalmakat is elismerje, hiszen azokat – a már hivatkozottak szerint – Isten rendelte eszközként a földi ember számára."[25]

Az Általános Tanács Kálvin egyházszervezeti törvénykönyvét 1543. január 28-án Genfben elfogadták, mint egyházi rendeletet. E törvénykönyv nem csupán meghatározta a kálvini egyház működését és fegyelmét, hanem elveit jogi struktúrákba integrálta, ezáltal tartós intézményi keretet biztosított az egyházi működésnek. A jogi és vallási normákat normatív rendszerbe szervezte. Kálvin

[24] Benke György: *Kálvin társadalmi etikája.* Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1986. 12.

[25] Szatmáry Béla: A kálvini reformáció és a jogegyenlőség – adalékok a jogállamiság eszmetörténetéhez. *Acta Humana,* 2018/3. 43–58.

genfi reformjai olyan egyházkormányzati és fegyelmi modellt hozott létre, amely szorosan összekapcsolta a vallási életet a társadalmi normarendszerrel. A törvénykönyv kidolgozásáért az elöljárók hálájuk jelképéül egy hordó bort adtak Kálvinnak. Ennek köszönhetően jött létre Genfben az első demokratikus gyökerű kálvini egyházszervezeti törvénykönyv, amelyben lefektették, hogy az állam és az egyházi kormányzat két külön, de egymással egyetértve működő hatalom. Noha ugyan a mai értelemben vett demokráciában megvalósuló két különálló hatalomként, hatalmi ágként nem valósult meg. Kálvin az *Institutio*-ban, valamint több vitája során is hangsúlyozta, hogy az államnak és az egyháznak két külön hatalomnak kellene lennie, de együttműködésük szükséges, illetve kizárólag meghatározott esetekben hagyná a polgári kormányzatnak a beavatkozási jogot (például bűncselekmények esetén). Genfben ez a szétválasztás a gyakorlatban nem valósult meg teljes mértékben. A két hatalmi szféra történetileg igazolható módon szoros együttműködésben működött, ugyanakkor a világi hatóságok bizonyos mértékű befolyást gyakoroltak az egyházi ügyekre. Azon a kálvini politikum lelkiségének tárgyalásakor az *Institutio*-ban e két kormányzatra „két hatalom tanaként" hivatkozik.

Ennek okán Kálvin két hatalmi kormányzat elválasztásának tana az *Institutio*-n keresztül igazolható és értelmezhető. Emellett hangsúlyozta az egyházi kormányzat relatív önállóságát, azaz az egyház saját belső renddel, koherens és szervezett intézményi struktúrával rendelkezik, amelyben a fegyelem és az irányítás alapvetően egyházi keretek között valósul meg.

Kálvin jól látta az állam és az egyház szétválasztásánál, valamint a négy hivatal létrehozásában, hogy az államhatalmi ágakat nem elég elválasztani, hanem ki is kell azokat egyensúlyozni. A későbbi fékek és ellensúlyok rendszerének eredete lelhető fel ebben.

Kálvin szerint a közösségi döntéshozatal teológiai okokra vezethető vissza. Az ember bűnös és korlátozott volta miatt szükséges a kölcsönös kiigazítás, különösen a döntéshozatal, a kormányzás terén. A kölcsönös kiigazítás pedig a legjobban a közösségi döntéshozatalban érhető tetten. Nemcsak a kölcsönös kiigazítás és ellenőrzés miatt volt erre szükség, hanem a döntéshozatal fontossága által megkövetelt bölcsesség miatt is, illetve a különböző vélemények és nézőpontok elengedhetetlenek egy adott döntés meghozatalánál. Kálvin egyik legjelentősebb jogi doktrínájára, miszerint az egyházon belüli rendszert is megreformálta, olyan intézményekkel és jogi normákkal, amelyek rendkívül korszakalkotók, ezek a későbbi alkotmányos demokráciák alappilléreként, szabályozott módon köszönnek vissza az egyes európai országok alkotmányaiban.

A polgári forradalmak időszakáig, a zsarnokság elleni küzdelem mindig aktuális probléma volt. Minden kálvinista filozófiai elméletben, politikai művekben és irodalomban megtalálható a kálvini ellenállási jog különféle értelmezése. A zsarnoksággal szembeni fellázadást közvetlen hatásként emlegetik, amely nem csupán egy állam berendezkedését, hanem szinte egész Nyugat-Európa államainak berendezkedését átformálta.

3. Kálvini alapú szuverenitás és államelméletek

3.1. Benedictus de Spinoza

Benedictus de Spinoza (1632–1677) *Teológiai-politikai tanulmány* című könyvének feldolgozása alapján[26] az alábbi kiemelkedő főbb jellemzők:

Államforma: annak a társadalomnak a jogrendjét demokráciának nevezzük, „amelyet úgy lehet meghatározni, hogy abban az emberek összessége testületileg birtokolja a legfőbb jogot [summum jus] mindenre, amire képes."[27]

Állam és egyház: Spinoza Kálvinhoz hasonlóan két külön hatalmi ágként definiálja. Az állam, a polgári kormányzat isteni intézmény: Kálvinhoz hasonlóan Spinoza is úgy gondolta, hogy „az ország törvénye Isten törvénye és parancsa volt. Ebben az államban a polgári jog és a vallás, amely, mint megmutattam, egyedül az Isten iránti engedelmességben áll, egy és ugyanaz volt. A vallás dogmái ugyanis nem tanítások, hanem törvények és parancsok voltak; a vallás megtartását igazságosságnak, az istentelenséget bűntettnek és igazságtalanságnak tekintették. Aki elpártolt a vallástól, megszűnt polgárnak lenni, s már csupán ezért is ellenségnek tartották. Ha valaki meghalt a vallásért, úgy tekintették, mintha a hazáért halt volna meg. Egyáltalán nem tettek semmiféle különbséget polgári jog és vallás között. Ezért kaphatta ez az államforma a „teokrácia" nevet: polgárait csak az Istentől kinyilatkoztatott törvény kötelezte.[28] Az állam hatalma nem erőszakon, hanem az engedelmesség kiváltásán alapul.

---

[26] Benedictus de Spinoza: *Teológiai-politikai tanulmány.* Budapest, Osiris, 2002.; valamint Takács Péter: *Államelmélet.* Miskolc, Miskolci Egyetem kiadványa, 2000. 82–84.

[27] Takács (2000) i. m. 302.

[28] Spinoza i. m. 317.

Engedelmesség, kötelezettség vállalás: Spinoza Kálvinhoz hasonlóan alapelvként fogalmazta meg, hogy a felsőbbségnek a nép engedelmességgel tartozik. „Ebből következik, hogy a legfőbb hatalmat [summa potestas] nem köti semmiféle törvény",[29] mindenkire nézve kötelezően alkalmazandó az, hogy a legfőbb hatalomnak engedelmeskedniük kell, így alávetik magukat a hatalom akaratának. „Azt parancsolhatják, ami nekik tetszik, csak addig illeti meg a legfőbb hatalmakat, amíg valóban a legfőbb hatalom [summa potestas] birtokában vannak. Ha ezt elveszítik, ezzel együtt elvesztik a korlátlan parancsolás jogát is, s ez most arra vagy azokra száll, akik megszerezték, és meg is tudják tartani. A legfőbb hatalmak egészen képtelen dolgokat parancsoljanak. Erőszakos uralom, mondja Seneca, sohasem volt hosszú életű."[30]

Jogtalanság, jogállamiság: amennyiben egy polgár, a „polgári jogba vagy a legfelsőbb hatalom rendeletébe ütköző módon sérelmet kénytelen elszenvedni valaki mástól"[31] azt nevezzük jogtalanságnak. Spinoza álláspontja szerint, a jogtalanság ténye csak a polgári demokráciákban merülhet fel. A legfőbb hatalom azért nem érzékelheti a jogtalanságot, amelyet a polgár szenvedett el, mert kezében minden hatalom összpontosul, ha visszaél a hatalmával saját maga kibújhat a felelősség alól.

Törvényhozói joggyakorlás: az államnak minden feltétlenül alapvető törvénye örök időkre fennmaradjon, határozzák el: ha valaki a legfelsőbb tanácsban egy alapvető törvényt kérdésessé tesz, akkor felségsértőnek kell őt nyilvánítani s nem csak halálra kell ítélni és javait elkobozni, hanem valamilyen nyilvános emlékjel is hirdesse büntetését örök emlékezetre. Az állam többi általános törvényének megszilárdítására elegendő az a rendelkezés, hogy törvényt eltörölni vagy új törvényt hozni csak úgy lehet, ha előbb a szindikusok tanácsa és azután a legfelsőbb tanács háromnegyed vagy négyötöd része ebben megegyezik. Kálvinnak a törvények fontosságáról, az alaptörvényről és a közösségi döntéshozatal útján hozandó döntésekről, valamint a hatalom korlátozó elve tükröződik vissza. Kálvinhoz hasonlóan támogatta a közösségi döntéshozatalt és a hatalom korlátozásának elvét. Kimondta az alaptörvény sérthetetlenségét, e tény megkérdőjelezését felségsértésnek minősíti.

[29] Takács i. m. 302.

[30] Spinoza i. m. 303.

[31] Uo. 305.

Vallási alapjogok: Spinoza szerint a vallás szabad megválasztása, a vallásgyakorlás korlátozhatatlan jognak kellene lennie, amely biztosítása a világi hatalom feladata. A hit meggyőződésen alapul, egyház nem vehet részt a polgári kormányzatban. A vallástól való eltérés bűnnek minősül és államellenességet jelent.

Összegezve: nem tartom Spinozát kálvinistának, ugyanakkor közte és Kálvin jogfelfogása között több lényeges teljes vagy részleges egyezés mutatható ki. Ezek közé tartozik a rend szükségességének hangsúlyozása, a hatalmi funkciók elkülönítésének igénye, a jog kényszerítő jellegének elismerése, valamint a polgári kormányzat nélkülözhetetlensége. Az alapvető különbség a kiindulópontjukban rejlik, hogy Kálvin teológiai alapokra építi rendszerét, míg Spinoza a természetjogból indul ki. Az állam és egyház viszonyában mindketten szükségesnek tartják a két szféra elkülönítését a konfliktusok elkerülése érdekében, azonban Kálvin kettős struktúrát feltételez, míg Spinoza politikai racionalitása az állami elsőbbséget hangsúlyozza.

A jogtalanság értelmezésében is kimutatható párhuzam, mindkettőjük szerint a jogsértés a rend megbontását jelenti, amely szükségessé teszi a szankcionáló hatalom meglétét. E tekintetben azonban Kálvin a bűn teológiai fogalmából, Spinoza pedig természetjogi alapból vezeti le az igazságtalanság eredetét. Közös álláspontjuk az is, hogy stabil közösség nem létezhet kényszerítő erő nélkül. A törvényhozás kérdésében mérsékelt egyezés figyelhető meg. Kálvin szerint a törvényeknek az isteni renddel kell összhangban állniuk, míg Spinoza a törvényt a szuverén állami akarat kifejeződésének tekinti. Mindazonáltal egyetértenek abban, hogy a jog a közösségi rend fenntartásának eszköze, nem pusztán egyéni érdekek eredője. A polgári kormányzat szerepének megítélésében jelentős mindkettőjük gondolatisága, mert a rendfenntartást, a béke biztosítását és a közjó védelmét tekintették alapvető állami feladatnak, hangsúlyozva azt, hogy az állam szükségességét azzal, hogy így kerülhető el a káosz és az önkény. Az államforma kérdésében eltérnek valóban a nézeteik, habár állásponton szerint, mint ahogyan azt a disszertációmban kis több helyen kifejtettem, hogy Kálvin által helyes államformának vélt arisztokrácia és polgári közrend közös kormányzatában, és az általa alkotott törvények fontossága alapján arra lehet következtetni, hogy a mai értelemben demokráciát érthetjük ez alatt. Spinoza a legtermészetesebb berendezkedésnek a demokráciát tartotta.

3.2. Jean-Jacques Rousseau

Jean-Jacques Rousseau[32] (1712–1778) *A társadalmi szerződésről, avagy a politikai jog elvei* (1762) című könyvének feldolgozása alapján az alábbiak kiemelendők.

Államforma: demokratikus, a köztársaságot támogatta. „A törvényhozás nem közhivatal és nem főhatalom. Feladata megalkotni a köztársaságot, de nem része a köztársaság alkotmányának: sajátos, magasabb rendű feladat ez, semmi köze az emberi világhoz."[33] „A törvényhozónak ilyen túlvilági alakja, a kálvinista elhivatottság és kiválasztottság megtestesítője nyilatkoztatja ki a törvényt a nép előtt, amelyet a nép, az általános akarat szava elvet vagy megerősít."[34] „A népképviselők nem a nép képviselői és nem is lehetnek azok, csupán megbízottai a népnek: soha nem dönthetnek végérvényesen. Minden törvény semmis, ha a nép személyesen nem hagyja jóvá."[35] A nép a szuverenitás kizárólagos hordozója, de a képviseleti rendszert elutasítja. A képviselők nem a nép képviselői, csak a megbízottjai. Minden törvény kizárólag a nép személyes jóváhagyásával érvényes.

Törvényhozás: A törvényhozás „a nép általános akaratának megnyilatkozása lehet."[36] Rousseau az általános akaratból kiindulva a polgári hatalmat egységesnek, elidegeníthetetlennek és oszthatatlannak tekintette. „A főhatalom oszthatatlan, ugyanazon okból, amelynél fogva elidegeníthetetlen is. Mert az akarat vagy általános, vagy nem az, vagy az egész népnek, vagy csak egy részének az akarata. Az első esetben a kinyilvánított akarat a főhatalom gyakorlása, és törvényt teremt. A második esetben csupán különös akarat vagy a közhivatal gyakorlása, legföljebb rendeletet hoz."[37]

Kormányzat: a politikai társadalom alapja a főhatalom, a társadalmi szerződés, valamint a törvények. „Azt szándékozom megvizsgálni, hogy létezhetik-e a polgári állapotban valamilyen *törvényes és szilárd kormányzati elv, ha olyannak vesszük az embereket, amilyenek, a törvényeket pedig,*

---

32 Jean-Jacques Rousseau: *Társadalmi szerződés.* Budapest, Phőnix, 1947.

33 Jean-Jaques Rousseau: *Értekezések és filozófiai levelek.* Budapest, Magyar Helikon, 1978. 505.

34 Pap Gábor: *Vázlat az alkotmányeszme szellemtörténeti fejlődéséről.* Kézirat. 1998. https://mek.oszk.hu/01300/01394/01394.htm (2026.01.02.)

35 Rousseau (1978) i. m. 560.

36 Pap i. m.

37 Rousseau (1978) i. m. 490.

amilyenek lehetnek."[38] „Az általános akaratból származik a polgári vagy politikai társadalom, a társadalmi szerződés, a főhatalom, a törvények."[39] A kormányzat törvényesen abban az esetben működhet, ha az embereket és a törvények adottságait is figyelembe veszi. Ebben Kálvinnak a törvények fontosságáról, hasznáról alkotott véleménye is megjelenik.

Törvények: a társadalmi szerződéssel jön létre az állam. A törvényhozás biztosít akaratot a politikai közösségnek. „A társadalmi szerződéssel életet adtunk a politikai társadalomnak, most az a feladat, hogy a törvényhozással mozgást és akaratot adjunk neki. Mert az az aktus, amelynek révén kialakul és összeáll, még nem határozza meg, mit kell tennie, hogy fennmaradjon."[40] „Csak egy törvény van, amely természeténél fogva egyhangú beleegyezést kíván, a társadalmi szerződés."[41] A többi törvény esetében elégnek tartja a többségi akarat érvényesülését. „Az általános akarat nem egyenlő az egyhangú szavazással. A többségi akarat is lehet Rousseau szerint az általános akarat szava, ha egyszer a szótöbbséggel történő törvényhozás elvét fektették le a társadalmi szerződésben."[42]

A társadalom tagja csak azok lehetnek, akik szavaztak, így részesei a társadalmi szerződésnek, „aki nem szavazott, idegenként kívül reked. Ez az egyének fölött álló, s valamennyi egyén egyesüléséből származó személy […] a köztársaság vagy politikai társadalom nevet viseli, tagjai államnak nevezik, amennyiben nem cselekszik, főhatalomnak, amennyiben cselekszik és egyszerűen csak hatalomnak, amikor a hozzá hasonló alakulatokkal vetik össze. Ami a társulás tagjait illeti, ezek együttesen a nép nevet viselik, külön-külön pedig polgároknak nevezik őket, amennyiben a főhatalom részesei és alattvalóknak, amennyiben alávetettnek az állam törvényeinek."[43]

A hatalom (jogalkotó) és a nép (alattvaló, polgár, törvény alanya) együttesen alkotják a politikai közösséget.

Szuverenitás: A politikai társadalmat az emberek egymással kötött társadalmi szerződése hozza létre: „Minden személy, valamennyi képességével együtt, az általános akarat legfőbb irányítása alatt egyesül, és mindenkit

38 Uo. 467.

39 Pap i. m.

40 Rousseau (1978) i. m. 500.

41 Uo. 556.

42 Pap i. m.

43 Rousseau (1978) i. m. 480.

testületileg az összesség elkülöníthetetlen részévé fogadunk."[44] A nép gyakorolja a főhatalmat, amelyet választás útján – társadalmi szerződést kötve – delegál a kormányzat részére. A polgárok szabadok, de a törvényeket be kell tartaniuk.

Alkotmány: az állam törvénye: „az egybegyűlt nép a törvénykönyv szentesítése útján megállapítja az állam alkotmányát."[45] „Rousseau alaptörvénye a főhatalomnak az államhoz való viszonyát szabályozza, vagyis az egész államszervezet hatalmi viszonyait."[46] Meghatározza az államszervezet rendjét, a hatalom korlátját, valamint az állam és egyén viszonyait. Mindenkire vonatkozik.

Vallásjogok: *A társadalmi szerződés* IV. könyv 8. fejezetben[47] írt a polgári hitvallásról. A szabadságjogok akként jelennek meg, hogy a hatalomnak kell változni, nem pedig az egyénnek, azaz „az ember szabadnak született és mindenütt láncokat visel."[48] Kálvinistaként[49] vallotta, hogy „a vallásnak a társadalomhoz való viszonyában, amely vagy egyetemes, vagy magánjellegű lehet, két faja van, mégpedig az emberek vallása és az állampolgárok vallása."[50] „Politikai szempontból nagy hibái vannak ezeknek a vallásoknak. Az állampolgári vallásban, legalább az a jó, hogy az Isten tisztelete mellett a törvények szeretetét is gyakorolja; Ez a theokrácia egy fajtája, ahol az egyház feje nem lehet más, mint a fejedelem és ahol nincs más papság, mint a hatóság."[51] „Mivelhogy nincs és nem is lehet kizárólagos nemzeti vallás, minden vallást meg kell tűrni, ha az elismeri a többieket, feltéve, hogy hittételeik nem ellenkeznek az állampolgári kötelességekkel."[52]

A szövegrészletek releváns részeinek vizsgálata alapján megállapítható, hogy Kálvin és Rousseau politikai gondolkodásában kiemelt szerepet kapott a közösség politikai és erkölcsi rend alapvető szervezőelve. Egyaránt elutasították az

44 Uo. 479.

45 Uo. 556.

46 Pap Gábor i. m.

47 Radványi Zsigmond: *Rousseau. Társadalmi szerződés*. Budapest, Phőnix-Oravecz, 1947.

48 Rousseau (1978) i. m. 467.

49 Tankó Nándor: Jean-*Jacques Rousseau gondolkodásmódja, avagy a világról alkotott ideálképe*. Szeged, Móra Akadémia, 2025. 78.

50 Radványi i. m. 142.

51 Uo. 145.

52 Uo. 149.

önkényuralom különböző formáit, és hangsúlyozták, hogy a politikai hatalom legitim működése csak megfelelő korlátok között valósulhat meg, megakadályozva annak önkényessé válását. Továbbá mindketten jelentős közösségformáló és erkölcsi funkciót tulajdonítottak a vallásnak, amelyet a társadalmi kohézió és az erkölcsi rend fenntartásának egyik meghatározó elemének tekintettek. Azaz a vallást nem individuális hitkérdésként, hanem a társadalmi kohézió és az erkölcsi rend fenntartásának fontos eszközeként értelmezték.

Jogfelfogásukban közös vonásként jelenik meg az is, hogy a törvény legitimitását nem csak a politikai akaratból, hanem magasabb rendű erkölcsi elvekből vezették le, következetesen elutasítva az önkényes jogalkotás lehetőségét. Rousseau radikálisabban értelmezte az ellenállás lehetőségét azzal, hogy felfogásában a politikai hatalom legitimitása kizárólag a társadalmi szerződés fennállásából ered, azaz ha a kormányzat megsértené a társadalmi szerződést, abban a pillanatban hatályát veszti a legitimitását és a nép visszaveheti a szuverén jogát. Míg Kálvinnál törvényi keretek között, intézményesített rendszerben valósulhatott meg a passzív ellenállás.

A két gondolkodó között alapvető különbség abban mutatható ki, hogy a politikai hatalom legitimációjának eltérő forrása van, Kálvinnál isteni eredetű, míg Rousseau-nál közvetlenül a népszuverenitás és a társadalmi szerződés elvéből következik.

4. Záró gondolatok

Kálvin alkotmányjogi tanai megalkotásakor azt vizionálta, sőt mindenekelőtt elérendő célként őt az vezérelte, hogy jobb, igazságosabb legyen a társadalom, és annak működése ezt biztosítsa is. Az *Institutio*-ban, azaz az egyházalkotmányában kimunkált tanai, az állam és az egyház elválasztása, az emberi alapjogok, a hatalommegosztás, a kormányzás működési rendje, feladatai, kötelezettségei, alapelvei alappal értelmezhetők úgy, hogy azok alkalmasak lehettek az európai demokráciák keletkezését elősegíteni, esetlegesen azok alapjául szolgálni.

A tanulmány központi részében az *Institutio* alkotmányos tanait mutattam be. Kálvin szerint a legmegfelelőbb államforma nem határozható meg konkrétan, mert azt a történeti és helyi körülmények is befolyásolják. Mégis az arisztokrácia és polgári rend közös kormányzatát tartotta leginkább alkalmasnak arra, hogy biztosítsa a közjót, a rendet, a szabadságot, a vallás gyakorlását és a társadalmi békét. A polgári kormányzat szükségességét Kálvin a bűn következményéből vezette le, mivel az emberi természet romlott, szükség van

olyan világi hatalomra, amely fenntartja a rendet, védi a törvényeket, biztosítja a közjót és korlátozza az önkényt.

Kálvin államelméletében három alapvető tényező jelenik meg: a felsőbbség, a törvény és a nép. A felsőbbség hatalma Istentől ered, ezért köteles igazságosan, jóakarattal és a közjó érdekében kormányozni. A törvény az állami rend legfontosabb eszköze, amelyek hasznosnak, igazságosnak és kikényszeríthetőnek kell lennie. A népnek engedelmességgel tartozik a törvényes hatalom iránt, ugyanakkor joga és bizonyos esetekben kötelessége is fellépni a hatalommal való visszaélés ellen. Ebből bontakozik ki Kálvinnál az ellenállási jog korai formája.

Kálvinnál a hatalommegosztás gondolata több szinten is megjelenik: Isten és a felsőbbség viszonyában, az egyházi és a polgári kormányzat elkülönítésében, valamint az egyház belső szervezeti rendjében. Bár ez még nem a modern értelemben vett hatalommegosztás, mégis előképe lehet a későbbi fékek és ellensúlyok rendszerének. Kálvin az államot és az egyházat két külön, de együttműködő hatalomként értelmezte. Az egyház saját belső renddel és fegyelmi rendszerrel rendelkezik, míg a világi hatalom feladata a közrend, a béke és a vallásgyakorlás külső feltételeinek biztosítása.

A tanulmány harmadik részében Kálvin hatását vizsgáltam Spinoza és Rousseau államelméletére. Spinozánál több párhuzam mutatható ki Kálvinnal: mindketten fontosnak tartották a rendet, a törvény kényszerítő erejét, a polgári kormányzat szükségességét és az állam-egyház viszonyának rendezését. A különbség azonban alapvető: Kálvin teológiai alapon, Spinoza természetjogi és racionalista alapon gondolkodott. Rousseau esetében a népszuverenitás, a társadalmi szerződés, a törvényhozás és a vallás közösségformáló szerepe mutat rokonságot a kálvini hagyománnyal, ugyanakkor Rousseau már radikálisabban a nép közvetlen szuverenitásából vezette le a politikai hatalom legitimitását.

Kálvin jogi és politikai gondolkodása jelentős szerepet játszott a későbbi alkotmányos, szuverenitási és vallásjogi elméletek fejlődésében. Bár Kálvin rendszere teológiai alapokon nyugodott, tanai – különösen a törvény uralma, a közjó, a hatalom korlátozása, az ellenállási jog, az állam és egyház elkülönítése, valamint a közösségi döntéshozatal – később a modern alkotmányos demokráciák fontos előzményeiként értelmezhetők.

A teológusi mibenléten túli, a kálvini jogi hagyaték lényegét kifejező idézettel zárnám soraim.

Rousseau, a következőképpen vélekedett Kálvinról:

„Azok, akik Kálvint csak teológusnak tekintik, nem ismerik föl az ő géniuszának egész szélességét. Bölcs törvényeinek kiadása, amiben neki nagy része volt, nem kevesebb tisztességet szerzett neki, mint Institutio-ja. Bármilyen forradalmat is hoz az idő vallásunkban, mindaddig, amíg a haza és a szabadság szeretete ki nem alszik közöttünk, ennek a nagy embernek az emléke tiszteletben fog tartani."[53]

[53] Antal (1910) i. m. 3.

A TISZTESSÉGTELEN ADÓS MAGATARTÁSÁNAK JOGI ÉS GYAKORLATI DIMENZIÓI AZ ÖNÁLLÓ BÍRÓSÁGI VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁSBAN

Tóth Kordélia*

1. A „tisztességtelen adós" magatartása, és a fogalom relevanciája

Az Alkotmánybíróság a 46/1991. (IX. 10.) számú határozatában kifejtette, hogy a bírósági határozatok tiszteletben tartása, a jogerős bírósági döntések teljesítése akár jogszerű kényszerítés árán is a jogállamisággal kapcsolatos alkotmányos értékekhez tartozik. A bírósági végrehajtási eljárás biztosítja, hogy a jogerős határozatokban rögzített kötelezettségek ne maradjanak puszta deklarációk, hanem állami kényszerrel érvényt szerezzenek a végrehajtást kérő jogos érdekeinek. A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) 9. §-a alapján, azokra az eljárási kérdésekre, amelyeket e törvény eltérően nem szabályoz, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) szabályait a nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel és a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló törvénynek a bírósági polgári nemperes eljárásokra vonatkozó általános rendelkezéseit kell alkalmazni. A Pp. 5.§-a rögzíti, hogy a felek és más perbeli személyek eljárási jogaik gyakorlása és kötelezettségeik teljesítése során jóhiszeműen kötelesek eljárni. Tehát a Pp. alapján, a végrehajtási eljárásokban is elvárás az eljárásban résztvevő felektől a jóhiszemű joggyakorlás. A gyakorlatban azonban, amikor a követelés önkéntes teljesítése elmarad, az adós magatartása kulcsfontosságúvá válik a végrehajtás sikeressége és időtartama szempontjából. A jóhiszeműség

* A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója.

elve, amely a Polgári Törvénykönyvről 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.), és a Pp. alapelve, amely nem csupán elméleti norma, hanem a joggyakorlatban is érvényesítendő követelmény. Véleményem szerint a végrehajtási eljárásban a „tisztességtelen adós" magatartása tulajdonképpen ennek az elvnek a megsértését jelenti, ami súlyos következményekkel jár a jogrendszerre nézve a határozatok végrehajtása szempontjából. Ha ugyanis a végrehajtási rendszer gyenge és könnyen kijátszható, ez óhatatlanul a bírósági határozatok lebecsüléséhez, jogbizonytalansághoz, a jogtudat romlásához, a jogállamiság sérelméhez vezet.[1] A tisztességtelen adósi magatartás vizsgálata álláspontom szerint messze túlmutat az egyedi végrehajtási ügyeken, hiszen azt kérdőjelezi meg, hogy a jogerős bírósági döntések valóban végrehajthatók-e, és megkapja-e a jogosult azt, ami a végrehajtható határozat alapján megilleti.

2. Az egyes magatartásformák

A végrehajtási eljárásokban észlelhető visszaélésszerű magatartások szerteágazóak, azonban közös bennük, hogy az eljárás célját a jogerős határozatok kikényszerítését veszélyeztetik. Ilyen tipikus magatartásforma a vagyonátruházás és a vagyon elrejtés, valamint a végrehajtói intézkedések akadályozása, továbbá a jogorvoslati joggal való visszaélés, az eljárás elhúzása céljából, és szintén ebből a célból az alaptalan végrehajtási kifogások, és felfüggesztési kérelmek előterjesztése. A végrehajtási eljárásokban tapasztalható adósi visszaélések a rendszer egyik legjelentősebb problémáját jelentik. Véleményem szerint a jogalkotónak és jogalkalmazónak egyaránt arra kell törekednie, hogy a tisztességes eljárás követelményét és a hitelezővédelem szempontját kiegyensúlyozottan érvényesítse, biztosítva egyben a végrehajtás gyorsaságát és hatékonyságát.

2.1. A vagyonátruházás, vagyon elrejtés

Sok adós a végrehajtás során vagy előtt próbál megszabadulni értékeitől, hogy amikorra a végrehajtást foganatosítják, ne legyen végrehajtás alá vonható vagyona. Ez a magatartás vagyonátruházásnak és vagyon elrejtésnek nevezhető,

[1] Magyar Fanni: A bíróság művészete, avagy a végrehajtási eljárás felfüggesztésének esetei, különös tekintettel a méltányolható körülményekre. *Miskolci Jogi Szemle,* 2020/1.

de polgárjogi értelemben ezek a fedezetelvonó szerződések. Egy joggyakorlati példával éve: amikor az elhunyt jogosult örökösei nagyjából 3 évvel később megkeresik a végrehajtót, aki addig nem ellenőrizte, hogy van-e ingatlanvagyona az adósnak. Amikor pedig a végrehajtó megtudja, hogy van ingatlana az adósnak és lép a végrehajtási jog bejegyzése iránt, érdekes módon ezzel azonos napon érkeztetett ajándékozási szerződéssel az adós a lányára íratja a lakását. Úgy, hogy a haszonélvezeti jogot megtartja, továbbá haszonélvezetet alapít másik gyermeke és anyja javára. Tehát lényegében semmi nem változik, ugyanazok maradnak az ingatlanban, csak éppen a végrehajtás alapját vonták el.[2]

A Ptk. 6:120. § (1)–(2) bekezdés alapján az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a szerző fél rosszhiszemű volt, vagy rá nézve a szerződésből ingyenes előny származott. Ha valaki a fedezetelvonó szerződést hozzátartozójával vagy olyan jogi személlyel köti, amelyben többségi befolyással rendelkezik, továbbá, ha jogi személy a tagjával vagy vezető tisztségviselőjével, vagy annak hozzátartozójával köt ilyen szerződést, a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell. Ugyancsak vélelmezni kell a rosszhiszeműséget és az ingyenességet azonos természetes vagy jogi személy befolyása alatt működő jogi személyek egymás közötti szerződéskötése esetén, akkor is, ha közvetlen vagy közvetett többségi befolyás nem áll fenn. A jogintézmény lényege, hogy a hitelezőt ne érje hátrány amiatt, hogy az adós színleg vagy látszólag jogszerű szerződésekkel elvonja a végrehajtás alapjául szolgáló vagyont.

A joggyakorlati tapasztalatok alapján a törvényi vélelem köre szűknek tűnik. Nem világos például, hogy ha a Ptk. az egyenes ági leszármazott vagy a testvér házastársát bevonja a fenti törvényi vélelem személyi hatálya alá, akkor például az adós unokatestvérét miért hagyja ki? A gyakorlatban ugyanis ugyanannyira valószínű és életszerű, hogy az adós jó kapcsolatot ápol édesapja/édesanyja testvérének lányával/fiával, akivel együtt töltötte a gyerekkorát, mint a sógorával, akit a testvére csak később „hozott be a családba". A különbség a fedezetelvonás miatt indult perekben igen jelentős. Ha a testvér házastársával köti meg az adós a fedezetelvonó szerződést, akkor törvényi vélelem lesz annak rosszhiszeműsége és/vagy ingyenessége mellett. Míg ha volt olyan „gondos" az adós, hogy egy, a családban kicsit „távolabbi" személyt választ a csalárd jogügylethez, akkor már nem áll fenn törvényi vélelem és a felperesre hárul annak bizonyítása, hogy a szerződés ingyenes volt és/vagy rosszhiszeműen

[2] Lajos Edina: Jog és erkölcs egyes követelések végrehajthatósága tekintetében. *Studia,* 2025/2. 106–113.

jártak el a felek a vagyonátruházás során.[3] A BH 2018.78. számú döntésében a Kúria arra mutatott rá, hogy bár a harmadik személy kielégítési alapjának az elvonása jellemzően a kötelezett vagyonába tartozó dolog tulajdonjogának az átruházásával valósul meg, az ügylet fedezetelvonó jellege akkor is megállapítható, ha a kötelezett tulajdonában álló vagyontárgyat a fedezetelvonás szándékával megterhelik. Álláspontom szerint noha a jogalkotó több esetben vélelmezi a rosszhiszeműséget és az ingyenességet, a joggyakorlat rámutat arra, hogy a vélelmek köre nem minden esetben fedi le a tényleges, csalárd vagyoni átrendezéseket, ami bizonyítási nehézségekhez vezethet.

2.2. A fellebbezési joggal való visszaélés és alaptalan kifogások előterjesztése

A magyar végrehajtási jog számos garanciát biztosít az adós és más érintett személyek számára, például a végrehajtási kifogás,[4] a fellebbezés a végrehajtás foganatosításával kapcsolatban,[5] az eljárás felfüggesztésének[6] kezdeményezési lehetősége, és a végrehajtási perek[7] A visszaélés gyakorlati formái közé tartozik a többször ismételt, tartalmilag azonos kifogások benyújtása, a határidők szándékos elmulasztása majd azok utólagos igazolásának kérelmezése, továbbá olyan fellebbezések előterjesztése, amelyek nem irányulnak érdemi jogorvoslatra, hanem kizárólag az időmúlásból kívánnak előnyt kovácsolni. A polgári eljárásokban a visszaélésszerű jogorvoslati magatartásokkal szemben a bíróság pénzbírságot szabhat ki, ha a fél nyilvánvalóan megalapozatlan kérelmet terjeszt elő vagy az eljárást indokolatlanul hátráltatja.[8]

Az Alkotmány 57. §-ának (5) bekezdésének értelmében a tisztességes eljáráshoz való jog keretében mindenkit megillet a jogát vagy jogos érdekét sértő bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés elleni jogorvoslat joga. Logikus, hogy alapvető fontosságúak a törvény által felállított garanciák, melyek a végrehajtás alá vont adós érdekeit védik. Emellett azonban a végrehajtást kérő érdekeire is figyelemmel kell lenni, ezért a törvény széleskörű jogorvoslatokat

[3] Németh Csaba: A fedezetelvonás elleni hitelezői fellépés buktatói. *Gazdaság és Jog,* 2013/6. 20–26.

[4] Vht. 217. §.

[5] Vht. 218. §.

[6] Vht. 48. §.

[7] Pp. 526. §.

[8] A Pp. 180. §-ának (5) bekezdése.

biztosít. Mivel a végrehajtás az adós szemszögéből nézve jelentős jogkorlátozást, a végrehajtást kérő szemszögéből, pedig jelentős költségelőlegezést és előtte évekig tartó perlekedést jelent, rendkívül fontos ezen eljárás során a siker érdekében hatékony érdemi jogorvoslatokat biztosítani a feleknek. Az adós érdekeinek védelme és a hitelezővédelem szembenállása folyamatos mérlegelést ró a végrehajtóra, az ügy összes körülményeire tekintettel a törvény rendelkezéseinek megfelelően az alapelvek tiszteletben tartása mellett kell eljárnia.[9] Véleményem szerint bár a jogorvoslati jog az Alkotmány által is védett alapjog, a bíróságoknak kiemelt szerepe van a végrehajtási eljárásokban, hiszen törekedniük kell arra, hogy kiszűrjék azokat a beadványokat, amelyek nem érdemi jogvédelemre, hanem pusztán időnyerésre irányulnak, és ezzel indokolatlanul terhelik a bírósági rendszert.

2.3. A végrehajtás felfüggesztése és korlátozása iránti kérelmekkel való visszaélés

A végrehajtási eljárás során az adós az egyik leggyakoribb eljárási eszközzel, a felfüggesztés és korlátozás iránti kérelemmel igyekszik időt nyerni és meghiúsítani a végrehajtási cselekményeket. A Vht. 48. §-a lehetővé teszi a bíróság számára, hogy méltányolható körülmények (például súlyos betegség) fennállása esetén felfüggessze az eljárást, feltéve, hogy az adóst korábban nem sújtották rendbírsággal. A gyakorlatban azonban sok esetben fordul elő, hogy a kötelezettek alaptalan, pusztán a végrehajtás megakasztására irányuló felfüggesztési kérelmeket nyújtanak be.[10] Az eltérő joggyakorlatot leginkább azok az esetek eredményezik, mely során a jogszabály a bíróság számára mérlegelési lehetőséget biztosít, teret engedve ezzel a humánum megjelenésének a döntéshozatal során. A probléma nem a jogalkalmazásban ragadható meg, hanem a végrehajtási eljárásban résztvevők (adósok) társadalmi helyzetében, informáltságában, esetlegesen hozzáállásában.[11] Álláspontom szerint hasonló problémát vet fel a felfüggesztés iránti kérelmekkel való visszaélés és az alaptalan jogorvoslat előterjesztése, mert bár a jogszabály lehetőséget ad méltányolható körülmények

[9] Németh Zoltán György: A jogorvoslathoz való jog érvényesülése a végrehajtási eljárásban. *Debreceni Jogi Műhely,* 2011/1. 49–76.

[10] Baratiné Boda Gréta: A végrehajtási eljárás felfüggesztésének esetei a bírói gyakorlat tükrében, különös tekintettel az adós oldalán. *Miskolci Jogi Szemle,* 2019/2.

[11] Magyar Fanni: A bíróság művészete, avagy a végrehajtási eljárás felfüggesztésének esetei, különös tekintettel a méltányolható körülményekre. *Miskolci Jogi Szemle,* 2020/1.

esetén az eljárás ideiglenes megállítására, a gyakorlatban számos olyan kérelem érkezik, amelynek valódi célja a végrehajtás megakadályozása, és ebben az esetben is a bírói mérlegelés kérdése az eljárás akadályozásának észlelése.

2.4. A végrehajtói intézkedések akadályozása

A végrehajtói intézkedések akadályozása több formában jelenhet meg. Például az adós megtagadja az együttműködést, nem szolgáltatja ki az ingóságokat, nem adja át a helyiséget, elrejti a vagyontárgyakat, vagy megtévesztő nyilatkozatokat tesz. A Vht. tételesen is nevesít bizonyos magatartásokat, amelyek szankcióval járnak, például a végrehajtóval szembeni akadályozó magatartás esetén pénzbírság[12] vagy rendbírság[13] kiszabásával. Gyakori probléma, hogy a kiszabható bírságok összege az adós számára nem jelent kellően elrettentő erőt, különösen akkor, ha az elrejtett vagyon értéke messze meghaladja a kiszabott bírság összegét. Álláspontom szerint az adós gyakran „kalkulál" azzal, hogy megéri kifizetni a bírságot, ha cserébe megmenekül a vagyon nagyobb része. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a végrehajtó intézkedéseinek szándékos akadályozása nem csupán a polgári jogi szankciókat (például pénzbírságot) vonhatja maga után, hanem büntetőjogi következményekkel is járhat a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: „Btk.") ugyanis a hivatalos személy elleni erőszak tényállása alatt védi a végrehajtók munkáját. Következtetésként levonható, hogy a végrehajtói intézkedések akadályozása nem pusztán a hitelező egyéni érdekeit sérti, hanem az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat is.

3. A „tisztességtelen adós" magatartásának következményei: a végrehajtási jogi és a büntetőjogi szankciók

Álláspontom szerint az adósok esetében meg kell különbözgetnünk azokat az adósokat, akik teljesíteni akarják a követelést, de különböző szociális okoknál fogva nem tudják, és azokat az adósokat, akik bár tudnák teljesíteni a követelést, de nem akarják. Azok az adósok, akik aktív módon akadályozzák a végrehajtást

[12] Vht. 174. §.

[13] Vht. 45/A. §.

vagy a vagyon kiadását, a Vht.-ban és a Btk.-ban nevesített szankciók sorát vonják maguk után. Ezek a szankciók három fő szinten jelennek meg: végrehajtási bírság, rendbírság, valamint büntetőjogi következmények.

3.1. A rendbírság

A Vht. 45/A. §-ának (1) bekezdése alapján, a végrehajtást foganatosító bíróság 500.000,- Ft-ig terjedő rendbírsággal sújtja az adóst vagy a végrehajtási eljárásban közreműködésre kötelezett személyt, szervezetet, ha a végrehajtásból eredő, jogszabályban foglalt kötelezettségének nem tesz eleget, vagy a végrehajtást végző hatóság intézkedésének eredményességét akadályozó magatartást tanúsít. A kiszabott rendbírság összege nem haladhatja meg a végrehajtási ügyértéket. Az adóssal szemben nem lehet rendbírságot kiszabni kizárólag abból az okból, hogy a végrehajtható okiratban foglalt kötelezettségét nem teljesíti. A rendbírság kiszabásának menete a következő. A végrehajtó eljárása folyamán észleli, hogy valamely rendbírsággal sújtható személy (szervezet) akár mulasztásával, akár a végrehajtás célját gátoló magatartásával akadályozza a végrehajtás eredményes lefolytatását. Tipikus példája ennek, ha a munkáltató a végrehajtó letiltási rendelvénye ellenére nem teljesíti azt, és nem is jelzi ennek mentehető indokát (például az adós munkavállaló már nem dolgozik ott, bére nem haladja meg a mentes összeget). A végrehajtó ilyen körülmény észlelése esetén haladéktalanul (más eljárási cselekményt megelőzően, az általános ügyintézési határidő alapján legfeljebb 30 napon belül) felhívja a kötelezettet arra, hogy jogszabályban foglalt kötelességét teljesítse vagy a gátló magatartást hagyja abba. A felhívásnak tartalmaznia kell határidőt a kötelezettség teljesítésére, és a bírságolás kilátásba helyezését is arra az esetre, ha a felhívásnak nem tenne eleget a kötelezett. A bíróság (bírósági titkár) az indítványt tárgyaláson kívül, az iratok alapján bírálja el, szükség esetén meghallgatást tarthat (ami a gyakorlatban elenyésző). endbírságot kiszabó végzés jogerőre emelkedését követően a bíróság arról értesítést küld az ügyben eljáró végrehajtónak. A rendbírság behajtásából befolyt összeg nem a végrehajtást kérő követelését csökkenti, hanem az állam javára, a foganatosító bíróság gazdasági hivatala letéti számlájára kell befizetni. A rendbírság vagyoni szankció, amely még végrehajtása esetén sem feltétlenül eredményezi a végrehajtás akadályoztatásának megszüntetését.[14]

[14] Gelencsér Dániel – Harter Mária – Kiss Nikolett – Lukács Tamás – Martonovics Bernadett – Muzsalyi Róbert – Pomeisl András – Rák Viktor – Schadl György – Szécsényi-Nagy Kristóf

A Vht. 40. §-a alapján a végrehajtást kérő köteles a végrehajtandó követelés megszűnését és csökkenését haladéktalanul bejelenteni a végrehajtónak. A végrehajtást kérő felelős a bejelentés elmulasztásából eredő költségért és kárért, valamint a 34. §-ának (5) bekezdésében említett összegek meg nem fizetéséért, azonban még nem volt precedens arra, hogy a bíróság szankcionálta volna végrehajtást kérőt a bejelentése elmulasztásáért. Az eljárások hatékonyabb lefolytatása érdekében ez kívánatos volna, tekintettel arra, hogy végrehajtást kérő bejelentése hiányában az eljárások számtalanszor elhúzódnak, a letiltások módosítása nem lehetséges, mely számos esetben túlvonást is eredményez. Ebből adódóan a rendbírság alkalmazása indokolt volna az eljárások során nemcsak adós, hanem jelen esetben végrehajtást kérő ellen is. A befolyó összeg bizonyos hányada növelhetné a szociális alap bevételét.[15] Következetesként azt tudom levonni, hogy a rendbírság intézménye a végrehajtási eljárás egyik leggyakoribb kényszerítő eszköze, ugyanakkor tényleges preventív és represszív hatása korlátozott. Ennek oka, egyrészt, hogy a bírság összege felső korlátja ellenére sok esetben nem jelent valódi visszatartó erőt, különösen jogi személyek vagy nagyobb gazdasági szereplők esetén. Másrészt a szankció késedelmes alkalmazása, illetve az eljárás formalizált jellege csökkenti annak hatékonyságát, hogy gyors és érdemi reakció érje az akadályozó magatartást. A rendbírság bevételének állami irányítása – vagyis az, hogy az összeg nem a végrehajtást kérő követelését csökkenti – szintén korlátot jelent abban, hogy a hitelező számára érzékelhető kompenzációt jelentsen, holott sok esetben éppen az ő jogérvényesítési lehetősége sérül. Mindez azt eredményezi, hogy a rendbírság inkább a jogsértés szankciójaként működik, semmint tényleges ösztönzőként a végrehajtás akadályozásának megszüntetésére.

3.2. A pénzbírság

Az adós, valamint az a harmadik személy, aki a végrehajtást akadályozó vagy késleltető magatartást tanúsít, pénzbírsággal sújtható. A Vht. 174. §-ának c) pontja alapján, a bíróság végzéssel határoz a végrehajtás módjáról, így a kötelezettel szemben 500.000,- Ft-ig terjedő pénzbírságot szabhat ki. A Vht. 176. §-a alapján, ha a kötelezett a pénzbírságot kiszabó végzésben megállapított határidő

– Turbucz Zoltán – Udvary Sándor: *A bírósági végrehajtásról szóló törvény és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja.* Budapest, HVG-ORAC, 2021. Vht. 45/A. §.

[15] Sőréné Batka Eszter: *Bírósági végrehajtás és arányos szolidaritás: jogi és társadalometikai kérdések.* Doktori Értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2023.

alatt sem teljesítette a kötelezettségét, a pénzbírság ismételten kiszabható. A pénzbírság kiszabása bizonyos esetekben rendkívül hatékony, bizonyos esetekben pedig teljesen hatástalan eszköz. Hatékonynak ígérkezik a pénzbírság, ha a meghatározott cselekmény teljesítésére képes kötelezettnek a szándéka hiányzik. Lehetséges, sőt indokolt progresszíven emelkedő pénzbírsággal élnie a bíróságnak. Az észszerű körültekintés azonban azért indokolt, túl az általános, Alaptörvényben is rögzített észszerűségen alapuló jogértelmezési kötelezettségen, mert az ítélkezési gyakorlat nem teszi lehetővé a pénzbírságok végrehajtás sikerességére vezethető alapos ok nélküli halmozását. A BH 1992.532. számú eseti döntésben a Kúria elvi éllel szögezte le, hogy a végrehajtási eljárásban kényszerintézkedésként kiszabott pénzbírság újbóli, illetőleg már első alkalommal is viszonylag magasabb összegben történő megállapítása csak akkor indokolt, ha okkal feltételezhető, hogy a végrehajtás ennek hatására sikeres lesz.[16] Az alaptalanul halmozódó, végrehajthatatlan pénzbírságok nem csupán a végrehajtási eljárás hatékonyságát kérdőjelezik meg, hanem a bírósági kényszerítő eszközök tekintélyét is aláásható megítélésem szerint, de a hatékony végrehajtás érdekében a pénzbírság célzott nyomásgyakorlási eszköz lehetne feltéve, hogy annak a kiszabhatóságát a jogalkotó konkretizálja, továbbá annak összege és ismétlése is elrettentő erővel bír.

3.3. A rendőri kényszer alkalmazása

A Vht. 5. §-ának (3) bekezdése alapján, az adós személye elleni kényszercselekményt – a bíróság, illetőleg a bírósági végrehajtó (a továbbiakban: végrehajtó) intézkedése alapján – a rendőrség végzi el. A rendőrség jogosult és köteles mindazokat a kényszerítő intézkedéseket megtenni és kényszerítő eszközöket alkalmazni, amelyek a rendőrségről szóló jogszabályok szerint megtehetők, illetőleg alkalmazhatók, és az adott esetben a végrehajtás eredményes befejezéséhez szükségesek. Meglátásom szerint a végrehajtási eljárás legsúlyosabb, egyben legvégső kényszerítő eszköze a rendőrség közreműködésének igénybevétele az adós személye elleni végrehajtási cselekményeknél. Ez az eszköz nem csupán jogosultság, hanem a végrehajtás eredményességének garanciája ott, ahol minden más kényszerítési mód (pl.: pénzbírság) csődöt mondott, vagy eleve alkalmazhatatlan.

[16] Gelencsér et al. i. m. Vht. 45/A. §.

A Vht. 45. §-a alapján a végrehajtó intézkedésével szembeni ellenszegülés esetén a végrehajtó tájékoztatja az ellenszegülést megvalósító személyt az ellenszegülés esetén követendő eljárásról és az ellenszegülés következményeiről, és közvetlenül a legközelebbi, általános rendőri feladatokat ellátó helyi rendőri szervhez fordul, amely köteles a végrehajtási eljárásban haladéktalanul közreműködni az ellenszegülés megszüntetése végett a végrehajtó intézkedésének befejezéséig. Az ellenszegülés két formában nyilvánulhat meg: egyrészt fizikai erőkifejtéssel a végrehajtó által végzett cselekmények megakadályozására, akár személy elleni erőszakos cselekmény kifejtésével is (aktív ellenállás). Másrészt olyan passzív magtartásban is megmutatkozhat az ellenszegülés, amely valamely végrehajtói cselekmény elvégzésének akadályát képezi, még az ennek abbahagyására történő utasítás ellenére is (például az adós a lakásba való bejutást akadályozza azáltal, hogy odaláncolja magát stb.). Az ellenszegülés tipikusan a végrehajtó helyszíni cselekményénél valósul meg, amelyet a végrehajtó jellemzően rendőri közreműködés nélkül kísérel meg. Ha ellenszegülést tapasztal, a végrehajtó felszólítja az ellenszegülőt – legyen az az adós vagy bármely más személy – a jogsértő cselekmény abbahagyására. A felszólítás kiterjed az ellenszegülés esetén követendő eljárás és az ellenszegülés lehetséges jogkövetkezményeinek ismertetésére. Sok esetben ez is elegendő arra, hogy az ellenszegülés megszűnjön. Ha azonban nem elegendő, a rendőrség közreműködése elengedhetetlen, ezért a végrehajtó a legközelebbi rendőrkapitányságot (helyi rendőrőrsöt) keresi meg az eljárás biztosítása végett. A rendőrség feladata a végrehajtó jelzése alapján a helyszín biztosítása, az ellenszegülést megvalósító magtartás – fizikai kényszerrel, személy elleni kényszerintézkedésekkel történő – megszüntetése. [17]

A Vht 178. §-a alapján, ha a kötelezett a végrehajtást kérő által megjelölt ingóság kiadását megtagadta, a végrehajtó a rendőrség közreműködését közvetlenül igénybe veszi, és a végrehajtást így azonnal elvégzi. Ismert olyan értelmezés, amely szerint csak akkor rendelkezhet a bíróság rendőrség közreműködésével való kikényszerítésről, ha kiemelt érdek fűződik a határozat végrehajtásához, és a többi mód egyike sem vezetett eredményre. A Vht. kommentárszövegének szerint ez nem helytálló, több okból sem. Egyrészt a Vht. 174. §-ában szabályozott, ismertetett módozatok felsorolása nem olyan, mint például a Pp.-ben az illetékességi okok felsorolása (belföldi lakóhely, ennek hiányában belföldi tartózkodási hely, ennek hiányában utolsó belföldi lakóhely stb.), tehát nem sortartó, és a bíróság nemcsak a norma értelmezése, hanem az ítélkezési gyakorlat

[17] Uo.

alapján sincs kötve a sorrendhez. Másrészt pedig előfordulhat és sokszor elő is fordul a gyakorlatban, hogy a pénzegyenérték, illetve a végrehajtást kérő feljogosítása a cselekmény elvégzésére a cselekmény jellegénél fogva nem kerülhet szóba, a pénzbírság pedig akár az ismertetett gyakorlati érvek, de még inkább a BH 1992.532. számú határozatban rögzített tényálláscsoport vonatkozásában tett elvi jellegű állásfoglalása miatt ugyancsak nem lehetséges. Ilyen esetben egyetlen reálisan szóba jöhető lehetőségként marad a rendőrség közreműködésével történő kikényszerítés, anélkül, hogy bármelyik másik módot a bíróság elrendelte volna.[18]

A Vht. 180. §-ának (2) bekezdése alapján a bíróság a végrehajtható okiratban – megfelelő határidő tűzésével – felhívja a kötelezettet az önkéntes teljesítésre és az önkéntes teljesítés elmaradása esetére elrendeli a gyermek rendőrség közreműködésével történő átadását. Az önkéntes teljesítés fokozott előmozdítását azon jogpolitikai szempontok indokolják, hogy a közhatalom beavatkozása, különösen a rendőrségi közreműködés igénybevétele a gyakorlati tapasztalatok szerint komoly pszichés és lelki problémát okozhat a gyermeknek. Elsőként (ez a kevésbé speciális szabály) a bíróság a végrehajtható okiratban - megfelelő határidő tűzésével felhívja a kötelezettet az önkéntes teljesítésre, és az önkéntes teljesítés elmaradása esetére ahogy az már az eljárás gyorsítására irányuló jogalkotói törekvések tárgyalásakor kifejtésre került elrendeli a gyermek rendőrség közreműködésével történő átadását.[19] Határozott meggyőződésem, hogy a gyermekek átadásánál a jogalkotó tudatosan helyezi előtérbe az önkéntes teljesítés ösztönzését: a végrehajtható okiratban történő előzetes felszólítás és határidő-tűzés éppen azt a célt szolgálja, hogy a rendőrség közreműködésére csak valóban végső esetben, a gyermek lelki érdekeinek lehető legkisebb sérelmével kerüljön sor.

Összességében tehát a rendőrségi közreműködés a végrehajtási jog legélesebb fegyvere. Gyakorlatilag kivétel nélkül eredményre vezet, ugyanakkor éppen erejénél fogva csak arányosan alkalmazható, mert a végrehajtó felelőssége, hogy ezt az eszközt ne rutinszerűen, hanem éppen akkor és úgy vesse be, amikor egyedül ez a szankció segíti a végrehajtást kérői érdeket.

[18] Uo.

[19] Uo.

4. Büntetőjogi felelősség

Valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának szükségességét szigorú mércével kell megítélni: a különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni, akkor, ha az alkotmányos vagy az Alkotmányra visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges.[20] A büntetőjognak egyrészről védenie kell magát a végrehajtás, mint állami kényszercselekmény folyamatát, annak törvényes, akadálymentes működését; másrészről védenie kell a végrehajtási eljárás szereplőit, álljanak azok annak bármely pólusán.[21] Klimászné Mikes Eszter vélemény alapján a büntetőjog a végrehajtási eljárásokban csak, mint 'végső eszköz' kap, kaphat szót.[22] Ennek megfelelően a bírósági végrehajtás törvényes lefolyását célzó legfontosabb büntetőjogi eszközök (deliktumok) álláspontom szerint a következők: a zártörés, a bírósági végrehajtás akadályozása, hivatalos személy elleni erőszak, közokirat-hamisítás, csalás.

4.1. Zártörés

A zártörés.[23] Az ún. zártöréses sikkasztás a lefoglalt dolognak a végrehajtás alóli elvonása. Lefoglalni az adós birtokában, őrizetében levő vagy más olyan ingóságot lehet, amelyről valószínűsíthető, hogy az adós tulajdonában van. Nem foglalható le az ilyen ingóság, ha a rajta levő jelből vagy más körülményből minden bizonyítás nélkül megállapítható, hogy az ingóság nem az ő tulajdona. Nem lehet lefoglalni azokat a vagyontárgyakat, amelyeket a törvény a végrehajtás alól mentesít. Az ingóság zárlatát elrendelő végzést a végrehajtó a helyszínen

[20] Az Alkotmánybíróság 43630/1992. (V. 26.) számú határozata.

[21] Klimászné Mikes Eszter: A végrehajtási eljárással kapcsolatban felmerülő büntetőjogi kérdések. *Jogi Fórum,* Budapest, 2014. 11–12.

[22] Uo. 4.

[23] A Btk. 287. §-a alapján: (1) Aki
a) a hatósági eljárás során elrendelt lefoglalásnál, zárlatnál vagy zár alá vételnél alkalmazott pecsétet eltávolítja vagy megsérti,
b) a lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog megőrzésére szolgáló, lezárt helyiséget felnyitja,
vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

adja át az adósnak, és egyúttal lefoglalja az ingóságot.[24] A zártörés csak akkor állapítható meg, ha a foglalás törvényes volt. Amennyiben kötelezett még az előtt adta el a gépjárművét, mielőtt az még foglalásra kerülhetett volna, nem követett el zártörést. Számos esetben tapasztalható azonban az eljárások során, hogy adós gépjárműve foglalás alá kerül, majd, amikor a végrehajtó kiküldi a jegyzőkönyvet, hogy adós szállítsa be az iroda telephelyére, hirtelen előkerül egy adásvételi szerződés, mely dátuma éppen a foglalás körüli napokra esik. Amennyiben kötelezett a foglalásról szóló iratot a szerződésben foglalt dátum előtt már átvette, úgy joggal felmerül a zártörés. Ha azonban a szerződés dátuma azt megelőzi, úgy nincs mit tenni, adós nem vonta el az ingóságot a végrehajtás alól, tekintve, hogy a szerződés megkötésekor az még nem került foglalásra. Sok esetben a szerződések „tisztasága" nem állapítható meg, és számos esetben a dátumok is gyanúsan egybeesnek a végrehajtási cselekmény dátumával.[25] A BH 2009.229. számú eseti döntés alapján a végrehajtás alól elvonással elkövetett zártörés vétsége miatt az eljárás csak akkor szüntethető meg, ha a terhelt a lefoglalt dolgot a vádirat benyújtásáig visszaszolgáltatja a lefoglalást elrendelő hatóságnak. Ez a bűncselekmény a lefoglalt, zárolt vagy lepecsételt vagyon, illetve helyszín védelmét szolgálja az eljárásban részt vevő személyek jogellenes beavatkozásával szemben. Az elvonás – zárolt, vagy zár alá vett dolog tekintetében – megvalósulhat azáltal, hogy az elkövető a dolgot megsemmisíti, elrejti, elidegeníti, feldolgozza stb. Ezzel nemcsak a hatóság tekintélyét sérti, hanem egyben anyagi jellegű sérelmet is okoz. A szándékosság ez esetben attól függ, hogy a dolog előzetesen már foglalásra kerül-e vagy sem.[26]

4.2. A bírósági végrehajtás akadályozása

A bírósági végrehajtás akadályozása.[27] Közvetlenül a végrehajtási cselekmények, intézkedések meghiúsítását szankcionálja, amennyiben valaki jogellenesen megakadályozza, meghiúsítja vagy súlyosan megnehezíti a bírósági vég-

[24] Akácz József – Belegi József – Csák Zsolt – Katona Sándor – Kónya István – Márki Zoltán – Mészár Róza – Molnár Ferencné – Molnár Gábor Miklós – Somogyi Gábor: *Magyar Büntetőjog I-III. – új Btk. – Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, ORAC, 2025.

[25] Sőréné i. m.

[26] Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: *Magyar büntetőjog, különös rész.* Budapest, Osiris, 2007. 290–292.

[27] A Btk. 288. §-a alapján: (1) Aki a bírósági végrehajtás során, azt követően, hogy vele szemben a bíróság jogerősen rendbírságot szabott ki, a rendbírság kiszabására okot adó magatartást tovább folytatja, vagy a végrehajtásból eredő, jogszabályban foglalt kötelezettségének – ide

rehajtást. Amennyiben a Vht. 45/A. § alapján a bírságolás eredménytelennek bizonyult, a (7) bekezdés alapján a végrehajtó ezt jelzi a bíróságnak, amely intézkedik a megbírságolt feljelentése iránt. Ugyanígy jár el a bíróság, ha saját hatáskörben észleli a feljelentésre alapot adó körülményt. A törvényi tényállásnak két fordulata van. Ezek közös ismérve (a büntetőjogi felelősség feltétele), hogy a bűncselekményt az követheti el, akivel szemben a bírósági végrehajtás során a bíróság jogerősen rendbírságot szabott ki. A rendbírsággal sújtott személy az adós, illetve a végrehajtási eljárásban közreműködésre kötelezett más személy lehet. A bíróság a büntetőeljárásban önállóan bírálja el, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, ezért vizsgálhatja, és vizsgálnia kell, hogy a rendbírság kiszabása megtörtént-e és az erről szóló határozat jogerős-e. A bűncselekmény miatt eljáró bíróságot nem köti az a tényállás, amelyet a végrehajtás során eljáró bíróság a rendbírságot kiszabó határozatában állapított meg. Nem bírálhatja azonban felül a rendbírságot kiszabó határozatot, azaz nem foglalhat állást abban, hogy a rendbírság kiszabásának feltételei fennálltak-e.[28]

4.3. A hivatalos személy elleni erőszak

A hivatalos személy elleni erőszak.[29] A Btk. taxatíve felsorolja a hivatalos személyek körét, mely felsorolásba beletartozik az önálló bírósági végrehajtó, az önálló bírósági végrehajtó-helyettes és a végrehajtói kézbesítésre felhatalmazott önálló bírósági végrehajtó jelölt is.[30] A Btk. tehát a végrehajtást foganatosító hivatalos személy elleni erőszakos magatartás tanúsítását bünteti, ezzel biztosítva a hatósági jogkör gyakorlásának zavartalanságát és a hivatalos személy testi épségének védelmét. A hivatalos személyek ellen irányuló magatartások azért kiemelkedően társadalomra veszélyesek, mert ezen magatartások az állami apparátus zavartalan, szabályos működését sértik vagy veszélyeztetik. Hangsúlyozni kell azonban,

nem értve a végrehajtható okiratban foglalt kötelezettséget – továbbra sem tesz eleget, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Nem büntethető az elkövető, ha a vádemelés előtt a végrehajtásból eredő, jogszabályban foglalt kötelezettségének eleget tesz.

28 Akácz et al. i. m.

29 A Btk. 310. §-a alapján: (1) Aki hivatalos vagy külföldi hivatalos személyt
a) jogszerű eljárásában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályoz,
b) jogszerű eljárásában erőszakkal vagy fenyegetéssel intézkedésre kényszerít, vagy
c) eljárása alatt, illetve emiatt bántalmaz,
bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

30 Domokos Andrea: Erdélyi református egyházjog és a realisztikus történeti – jogi iskola. *Jogtörténeti Szemle,* 2017/4. 20.

hogy a büntetőjogi védelem a hivatalos személyeket nem személyükre, hanem eljárásukra, hivatalos működésükre tekintettel illeti meg.[31]

4.4. A közokirat-hamisítás és a csalás, és a tartozás fedezetének elvonása

A közokirat-hamisítás[32] és a hamis magánokirat felhasználása.[33] A végrehajtási eljárás során felhasznált vagy keletkezett okiratok hitelességébe vetett közbizalom védelmét szolgálja, szankcionálva a közokirat meghamisítását vagy valótlan tartalommal történő kiállítását. A csalás.[34] A végrehajtási eljárás során tanúsított, haszonszerzés céljából elkövetett, megtévesztő magatartást szankcionálja, amely a végrehajtást kérő vagy a kötelezett anyagi érdekeit sérti vagy veszélyezteti. Az adós akkor követ el közokirat-hamisítást, ha hamis vagy hamisított közokiratot, esetleg más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál a végrehajtási eljárásban. Egy tipikus példával elve a végrehajtási eljárásban: az adós egy már létező, valós végrehajtható okirat (pl. közjegyzői okirat, bírósági végzés) tartalmát meghamisítja (pl. megváltoztatja az összeget, a jogosultat, a teljesítési határidőt), majd ezt az okiratot nyújtja be a végrehajtónak, vagy bíróságnak. Álláspontom szerint a közokirat-hamisítás és a csalás gyakran kéz a kézben jár a végrehajtási eljárásokban, különösen az ingatlanok, vagyonrészek megszerzésére vagy fedezet elvonására irányuló bonyolult esetekben. A Btk. 405.§-a alapján 405. §-ának bekezdése alapján, tartozás fedezetének elvonásának vétségét valósítja meg, aki írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetéül szolgáló vagyont részben vagy egészben elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben meghiúsítja, További klasszikus elkövetési módszer a közokirat-hamisítás és a csalás tekintetében, amikor az adós valótlan

---

31 Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: *A magyar büntetőjog különös része.* Budapest, Korona, 2000. 340.

32 A Btk. 342. §-a alapján (1) Aki
a) hamis közokiratot készít, vagy közokirat tartalmát meghamisítja,
b) hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál,
c) közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljanak közokiratba,
bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

33 A Btk. 345. §-a alapján (1) Aki jog vagy kötelezettség létezésének, megváltozásának vagy megszűnésének bizonyítására hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratot felhasznál, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

34 A Btk. 373. §-a alapján (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.

tartozáselismerő nyilatkozatot tesz, a gyermekére tartásdíj címén fiktív tartási követelésről, és mivel a tartásdíj követelés megelőz más követeléseket az adós a valós végrehajtást kérők követelését elvonja. Ezen bűncselekmények komplexitása rávilágít arra, hogy a végrehajtási eljárások során szükséges a végrehajtók, és a végrehajtást kérők fokozott jogi ébersége, ahol a vagyontárgyak elvonása vagy a követelések rangsorának befolyásolása válik az adósi magatartás céljává.

5. Javaslatok a magyar végrehajtási jog reformjára a tisztességtelen magatartás visszaszorítása érdekében

Javaslatom a Vht. alapján kiszabható rendbírság összegének differenciált emelése. Indokolt lenne mérlegelni a jelenlegi 500.000,- Ft-os felső határ felülvizsgálatát, különösen jogi személyek, nagy foglalkoztatók vagy jelentős gazdasági tevékenységet folytató szervezetek esetén. Véleményem szerint egy értékarányos, progresszív bírságrendszer erősebb visszatartó hatást fejthetne ki. A rendbírság, mint szankció érvényesülését erősítené, ha a rendbírságot automatikusan végrehajthatóvá tennék, vagy ha a végrehajtó számára lehetőség nyílna a behajtás megindítására külön bírósági felhívás nélkül, amely gyorsítaná a folyamatot. Megfontolandó, hogy a rendbírságból befolyt összeg meghatározott hányadát – például 10-20%-át – a végrehajtást kérő kapja meg költségei vagy késedelemből eredő kárai részleges ellentételezéseként. Ez nem csökkentené a szankció büntető jellegét, ugyanakkor növelné az eljárás tisztességes jellegét. Célszerűnek tartom, hogy a visszaeső akadályozások esetén automatikusan emelt összegű rendbírságot kellene bevezetni, és vonhatna maga után automatikus büntetőeljárás lefolytatását végrehajtás akadályozás vétségének elkövetésének alapos gyanúja miatt. A jogorvoslati joggal való visszaélés visszaszorítását is fontos lépésnek tartom a nyilvánvalóan alaptalan kérelmek esetén kötelező azonnali pénzbírság alkalmazása már az első végrehajtási kifogás/fellebbezés/felfüggesztés iránti kérelem esetén is, 100.000,- Ft tól 1.000.000,- Ft-ig, a végrehajtási ügyértékhez igazítva.

További javaslatom a fedezetelvonó ügyletek elleni fellépés erősítése. A jogalkotó indokoltan bővíthetné azoknak a személyi köröknek a listáját, akik esetében vélelmezni kell a fedezetelvonás ingyenességét vagy rosszhiszeműségét. Ide tartozhatna az unokatestvér, illetve más, a családhoz ténylegesen szorosan kötődő személyek. A jelenlegi fedezetelvonó szerződések perei több évig húzódhatnak, miközben a vagyon tovább apad. Indokolt lenne egy speci-

ális gyorsított különleges eljárás bevezetése, a bíróságok számára rövid, kötött határidőkkel, ideiglenes intézkedés elrendelésének törvényi lehetőségével.

Büntetőjogi eszközök hatékonyabbá tételét is fontos javaslatnak tartom. Ilyen lenne a bírósági végrehajtás akadályozása bűncselekményének önállóvá tétele a rendbírság-kiszabástól függetlenül, hogy ne kelljen előbb rendbírságot kiszabni. Továbbá a tartozás fedezetének elvonása (Btk. 405. §) esetén minimum 1 év szabadságvesztés kiszabásának kötelezővé tétele, valamint a végrehajtási eljárásban elkövetett közokirat-hamisítás esetén kötelező feljelentési kötelezettség bevezetése a végrehajtó és a bíróság részéről.

6. Összegzés

A tanulmány a bírósági végrehajtási eljárás egyik kritikus pontját, a tisztességtelen adósi magatartást vizsgálja, amely súlyosan veszélyezteti a jogerős bírósági határozatok kikényszerítését, ezáltal a jogállamiság alapjait kérdőjelezi meg. A tanulmány szerint a „tisztességtelen adós" a jóhiszemű joggyakorlás polgári jogi alapelvének (Ptk. és Pp. alapján) megsértését jelenti, amikor az adós akadályozza a végrehajtást. A „tisztességtelen adós" magatartása – legyen szó vagyonátruházásról, alaptalan jogorvoslatokról vagy a végrehajtói intézkedések akadályozásáról – ma már nem csupán egyedi visszaélés, hanem a magyar végrehajtási rendszer egyik legsúlyosabb strukturális problémája. A jelenlegi szankciórendszer (max. 500.000 Ft,- rendbírság) nem kellő mértékben elrettentő, a büntetőjogi eszközök pedig csak kivételes esetekben kerülnek alkalmazásra. A fenti reformjavaslatok célja nem az adósvédelem csorbítása, hanem a jóhiszemű és rosszhiszemű adósok egyértelmű szétválasztása, a hitelezővédelem és a végrehajtás hatékonyságának jelentős erősítése. A végrehajtási jog korszerűsítése nemcsak a hitelezők érdekeit szolgálja, hanem hozzájárul a bírósági határozatokba vetett társadalmi bizalom fenntartásához és a jogrendszer tekintélyének növeléséhez is.

AZ ALGORITMUS ÖLTÖZTET, MI PEDIG TÚLFOGYASZTUNK

Kreatív innováció, fenntartható fejlődés és szellemi tulajdonjogi kihívások a ruha- és textilipar „virtuális kifutójától" a kereskedelemig

Sándor Médea Lola*

1. Virtuális divat: mi változott a ruha- és textiliparban a mesterséges intelligencia megjelenésével?

A kreatív iparágakban széles körű szorongást váltott ki a mesterséges intelligencia megjelenése, amely nincs másképp a ruha- és textiliparban sem. Egyes divattervezők azon az álláspontonvannak, hogy a mesterséges intelligencia, mint minden más művészeti ágban, egyszerűen le fogja őket váltani a kreatív alkotói folyamatban, átvéve a szerepüket mint divattervező.[1] Ennek ellenére egyre többen használják az iparágban a mesterséges intelligenciát, akár a tervezési folyamatban, akár a vizuális tartalomkészítésben, vagy esetleg a fogyasztói preferenciák, a személyre szabott élmények növelésére. A ruha- és textilipar különböző szegmenseiben mindenki más területeken alkalmazza a technológia és digitalizáció adta előnyöket, jelentős figyelmet fordítva a trendelőrejelzésekre, illetve a márkahűség kiépítésére. A fizikai termékek helyett folyamatosan előtérbe kerülnek a virtuális termékek, így a divatipari termékekhez sokkal inkább szolgáltatás, illetve digitális élmény társul. A tervezési folyamatban alapvető előnyt jelent, ha a fizikai példányok elkészítése előtt digitálisan vizualizálják az adott terméket, csökkentve ezzel az előállítási költségeket, illetve az előállítás

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1 Maximilien Abadie: The Impact of AI On The Fashion Industry. *Forbes,* 2026. január 16. https://www.forbes.com/councils/forbestechcouncil/2026/01/16/the-impact-of-ai-on-the-fashion-industry/

során keletkező esetleges anyagfelesleget. Különösen a divatóriások számára vált fontos és elengedhetetlen eszközzé a mesterséges intelligencia adta lehetőségek kiaknázása. Kétség kívül megállapítható, hogy a negyedik ipari forradalom során virágkorát éli a ruha- és textilipar a mesterséges intelligenciával tökéletes szinergiában, hiszen a virtuális világban a divat ugyanolyan kifejezőeszköz, kreatív és gazdasági szempontból is, mint a valóságban.

A mesterséges intelligencia az algoritmusok, illetve a keresőmotorok mellett az ellátási láncot is képes optimalizálni, amely segíti a túltermelés kezelését, feltéve, ha jó kezekben van az adott MI-rendszer, tehát átgondoltan, átláthatóan alkalmazzák a divatipari cégek a fenntarthatóság megteremtésére. Ez első hallásra nagyon jól hangzik: MI-alapú rendszerek, amelyek segítik a divatipari cégeket, illetve a divattervezőket terveik kialakításában, mint egy baráti 'jobb kéz', egy fejlett eszköz, illetve segít optimalizálni a *supply chain* folyamatokat, pontosan előre jelzi a keresletet, és akár segít az anyaginnovációban, így az újrahasznosított vagy alacsonyabb környezeti hatású textíliák fejlesztésében, csökkentve a túltermelést, hozzájárulva egy fenntarthatóbb jövőhöz.[2] Mindezek tekintetében elengedhetetlen a mesterséges intelligencia átgondolt integrálása a divatipari értéklánc egészébe, ugyanakkor a gyakorlat azt mutatja, hogy több divatipari vállalat negatív célokra, rosszhiszeműen és nem átláthatóan alkalmazza a mesterséges intelligenciát a tervezési folyamatokban, illetve az ellátási láncban.

A tanulmány koncentráltan kívánja bemutatni a ruha- és textiliparban felmerülő legújabb, digitalizáció adta kihívásokat úgy, hogy betekintést ad a vállalatok ellátási láncába, rámutat az esetleges jogi kihívásokra, amelyet az okozhat, hogy a vállalatok a gyakorlatban nem tudják megkerülni a mesterséges intelligencia alkalmazását. A tanulmány az európai uniós joganyagon keresztül kíván átfogó áttekintést adni a divatipari vállalatok jelenlegi helyzetéről, a mesterségesintelligencia-használatukról, és az ebből eredő esetleges jogi problémákról, rávilágítva a rendszerszintű digitális szellemi tulajdonjogi jogsértésre, és az *„ultra fast fashion"* vállalatok mesterséges intelligencia alapú rendszereinek alkalmazásából adódó fenntarthatósági aggályokra. A tanulmány egyrészt esetjogra, illetve a releváns Európai Uniós jogszabályokra, másrészt arra a viszonylag kevés szakirodalomra támaszkodik, amely a témában megjelent, és kapcsolódik a digitális divatipar jelenleg felmerülő problémáihoz. A szakirodalmi elemzés mellett a tanulmány az *„ultra fast fashion"* vállalatok

[2] [Sz. n.]: Fashion's AI Evolution: The Good, The Bad and The Environmentally Ugly. *The Green Canvas,* 2025. november 29. https://www.thegreencanvas.com/post/fashion-s-ai-evolution-the-good-the-bad-and-the-environmentally-ugly

tevékenységének rövid, szellemi tulajdonjogi és fenntarthatósági elemzésére is kitér, konkrét példaként a Shein gyakorlatát vizsgálva.

2. Az MI divat és a szellemi tulajdonjogok metszéspontjai a ruha-és textilipar vonatkozásában

Elmondható, hogy a gyorsuló, digitális világban a mesterséges intelligenciával „felturbózott" divatcikkek már alapvetőnek és szükségesnek számíthatnak egy ember életében, hiszen a mikrotrendek erőteljes befolyása okán egyszerre törekszünk a praktikus és az esztétikus öltözködésre. Ennek oka, hogy a fogyasztók inkább dinamikus életet élnek, így fontos számukra, hogy több életbeli szituációhoz is alkalmazkodjanak az adott ruhadarabbal, ötvözve a funkcionális formatervezési mintákat az esztétikummal, amelyet a technológiai fejlődés jelentősen befolyásolt. A divatipari vállalatok is ezen trendekhez alkalmazkodnak: olyan termékeket gyártanak vásárlóik részére, amelyekben a fogyasztók egyszerre érzik magukat divatosnak, de mellette megfelelő funkciót nyújtanak egy adott szituációban.[3] Jó példa erre az Arc'teryx kültéri és technikai felsőruházatot gyártó márka, amelynek elsődleges célja, hogy a funkcionális, utilitarista viseletre fókuszáljon, viszont ez a fajta funkcionális viselet adja a ruhadarabok hatását és vonzerejét, tehát ettől lesz a márka egyszerre utilitarista és esztétikus.[4]

2.1. Iparművészeti alkotások esetjogának vizsgálata a mesterséges intelligencia korában

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) egyértelműen kimondja, hogy az alkotásnak a szerző szellemi tevékenységéből fakadó, egyéni eredeti jellegűnek kell lennie ahhoz, hogy szerzői jogi védelemben részesülhessen,[5] így a szerző személyiségének tükröződnie kell az adott alkotásban. Tehát az egyéni jelleg akkor áll fenn, ha az adott körülmények

[3] Alexa Wang: Luxury meets practicality: Why functional fashion is more relevant than ever. *Flux Magazine,* letöltve: 2026. január 3. https://www.fluxmagazine.com/luxury-functional-fashion-more-relevant-than-ever/

[4] Raffi Aintablian: Form and Function: An Introduction to Arc'teryx. *Sakubaru*, letöltve: 2026. január 4. https://sabukaru.online/articles/form-and-function-an-introduction-to-arcteryx

[5] Szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 1. § (3) bekezdés.

között lehetősége van a szerzőnek többféle kifejezési módon létrehoznia művét, de ezek közül a szerző személyiségének tükröződésével, egyéni módon hozza létre az alkotását, azt nem mástól vette át, már nem egy korábban létrehozott alkotást produkált újra. Ezen konjunktív jellemzőknek ki kell fejeződnie az adott művön, így objektíve érzékelhetőnek és pontosnak kell lenniük.[6]

Más a helyzet a formatervezési minták oltalmánál: a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény (a továbbiakban: Fmtv.) 1. §-a kimondja, hogy formatervezési mintaoltalomban részesülhet minden új és egyéni jellegű minta. Újnak minősül, ha azzal azonos minta nem jutott nyilvánosságra az elsőbbség időpontját megelőzően, illetve egyéni jellegű, ha az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összbenyomást tesz.[7] Minden esetben figyelembe kell venni azt, hogy az alkotó az ipari ágazatra tekintettel milyen alkotói szabadságfokkal alakíthatta ki a mintát, mivel álláspontom szerint az alkotói szabadságfok mércéjét az adott termék funkcionalitása fogja meghatározni: egy cipő esetében sokkal tágabb a szabadságfok, szélesebb a lehetőség új és egyéni jellegűt alkotni, mintsem egy vállfa esetében.[8]

A digitális világ éppen ezért jelentősen befolyásolta a divatipart, a mikrotrendek megjelenésével felmerülhet a kérdés, hogy a funkcionális jellemzők előtérbe kerülésével úgy, hogy a divatipari vállalatok egyszerre kívánják az esztétikát megőrizni, vajon a két szellemi tulajdonjogi jogterület tekintetében egy iparművészeti alkotás (jelen esetben egy ruhadarab) jogosan élvezhet-e a párhuzamos oltalmat, avagy egyszer és mindenkorra pontot lehet tenni ezen ügy végére, hogy vagy szerzői jogi védelemben, vagy formatervezésimintaoltalomban részesülhet-e. Az Európai Unió Bíróságának Cofemel döntése szerint azért, mert egy formatervezési minta esztétikai hatást vált ki, nem feltétlenül lesz eredeti jellegű, mivel nem teszi lehetővé annak megállapítását, hogy a minta az alkotójának szabad döntését és szellemi tevékenységét tükröző, szellemi alkotásnak minősüljön, így a szerzői jogi védelem sem állhat fenn az

---

6 Gyertyánfi Péter – Legeza Dénes (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Budapest, Wolters Kluver, 2023. 81–82.

7 A formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény 2. § (1) bekezdés és 3. § (1) bekezdés.

8 Jól rávilágít erre az Európai Unió Bíróságának viszonylag friss ítélete, melyben a Bíróság kimondta, hogy a termék műszaki korlátait figyelembe véve, amennyiben az alkotói szabadságot korlátozza a termék vagy e termék egy része azon külső jellegzetességeinek nagy száma, amelyek kizárólag a termék vagy adott részének műszaki rendeltetéséből következnek, két hasonló minta közötti kisebb eltérések is elegendőek lehetnek ahhoz, hogy eltérő összbenyomást keltsenek a tájékozott használóban. Ld. C-323/24. sz. ügy Deity Shoes, S.L. kontra Mundorama Confort, S.L. és Stay Design, S.L. [ECLI:EU:C:2025:983] 27. pont.

adott mintán. Fontos, hogy a mű az alkotó szabad, személyiségét tükröző szellemi alkotása legyen, és ennek gátat szabhat a funkcionalitás túlsúlyos megléte az adott alkotásban.[9] Az Infosoc irányelv szerint a mű fogalma magában foglalja a kellő pontossággal és objektivitással azonosítható teljesítmény létét, de ennek nem felel meg az olyan azonosítás, amely a teljesítményt észlelő személy szubjektív érzetén alapul.[10] A funkcionalitás tehát erősen szerepet játszik egy adott divatterv vagy minta szerzői jogi védelmében, ugyanis amennyiben egy adott mű tervezési folyamata a műszaki funkció által meghatározott, akkor az eredeti jelleg kritériuma nem fog teljesülni, így szerzői jogi értelemben nehéz a ruhadarabok funkciója alapján, főleg egy, napjainkban már a funkcionalitás által meghatározott divatvilágban eredetit alkotni.[11]

Mindezeknek ellentmondhat az, ha a Cofemel döntésben is tárgyalt kreatív folyamat eredménye nem feltétlenül a szerző szellemi tevékenységéből fakadó, kellő pontossággal és objektivitással azonosítható alkotása, hanem egy digitális minta vagy digitálisan létrejött alkotás, jelen esetben szerzői részvétel nélkül, csak a mesterséges intelligencia által generált mintáról van szó. Ezen minták algoritmusokból és adatokból állnak, amelynél az MI a „szerző", így a Cofemel döntésben értelmezett kérdéskörök során nem feltétlenül alkalmazhatók az EUB által meghatározott értelmezések és szabályok, hiszen ilyen fajta digitális minták esetén nincs kellő pontossággal és objektivitással azonosítható tárgy, amit a meghatározás alapján műnek lehetne tekinteni. Habár egy digitális terv egyéni, eredeti jellegű, akkor szerzői jogi alkotásnak kell, hogy minősüljön, viszont fontos az emberi tényező az alkotói folyamatban. Ahogy a szerzői jognál, úgy a formatervezési mintánál is kiemelkedő szerepet kap az emberi tényező szükségessége, az EUB Ipari minták oltalmáról szóló Zöld Könyve szerint a minta emberi tevékenység eredménye kell, hogy legyen. Szakács Lilla Fanni – álláspontom szerint helyesen – három típusra osztotta a mesterséges intelligencia részvételével alkotott formatervezési mintákat. Egyrészt a MI-algoritmuson alapuló formatervezési minták, amelyek a trendek azonosításával és előrejelzésével képesek segíteni a tervezőket; a mesterséges intelligenciával támogatott formatervezési minták, amelyek megalkotását a MI eszközként

[9] C-683/17. sz. ügy Cofemel – Sociedade de Vestuário SA kontra G-Star Raw CV. [ECLI:EU:C:2019:721], különösen az 54. és 55. pont.

[10] C-310/17. sz. ügy Levola Hengelo BV kontra Smilde Foods BV [ECLI:EU:C:2018:899] 40. pont.

[11] Heidi Harkönen: Fashion piracy and artificial intelligence – does the new creative environment come with new copyright issues? *Journal of Intellectual Property Law & Practice,* Vol. 15., No. 3. (2020) 168–169.

támogatta, viszont emberi közreműködéssel, promptolással nyerték el végleges formájukat; illetve a mesterséges intelligencia által generált formatervezési minták, amelyeket az MI önállóan, emberi beavatkozás nélkül generált.[12] A divatiparban így elengedhetetlen a mesterséges intelligencia által önállóan generált alkotások és minták vizsgálata, tekintve, hogy egyre több divatcég, különösen az *„ultra fast fashion"* vállalatok alkalmazzák ezen technológia előnyeit.

2.2. Szöveg- és adatbányászat a divatiparban

A szellemi tulajdonjogok rendszerében globális szinten paradigmaváltást hoztak a digitális világ gyorsuló tendenciái, amellyel minden digitalizálódott. Ez kulcsfontosságú a versenyképesség fokozásában, a magas színvonalú fejlesztésekben, melyre a digitális technológiák, a mesterséges intelligencia és a big data széles körű elterjedése tekintetében nem csak a társadalomnak, hanem a vállalatoknak és országok kormányainak is szükséges reagálnia. Ennek eszközéül rendkívül fontos a szellemi tulajdonjogok, illetve egy erős szellemi tulajdonjogi stratégia megléte, ugyanis mindez fokozhatja az innovációt, ösztönözve a K+F beruházásokat is.[13] Ahhoz, hogy ez a rendszer megfelelően működhessen, a jelenlegi jogi szabályozásnak is adaptálódnia kell a legújabb digitális trendekhez. A jogalkotók ugyan próbálják felismerni a digitális világhoz kapcsolódó nehézségeket, viszont a gyakorlati végrehajthatóság problémába ütközhet a szellemi tulajdonjogok védelme érdekében. Ennek tükrében kívánom vizsgálni az Európai Unió legújabb mesterséges intelligencia-szabályozását, az AI Act-et.[14]

Az AI Act célja, hogy egységes jogi keretet állapítson meg a mesterséges intelligencia-rendszereknek az Unión belüli fejlesztésére, üzembe helyezésére, és hogy előmozdítsa a megbízható mesterséges intelligencia rendszerek

---

[12] Szakács Lilla Fanni: Átformálja-e a formatervezésiminta-oltalom világát a mesterséges intelligencia? *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle – AI & IP: mesterséges intelligencia és szellemi tulajdon,* 2024/5. 50–51., 62.

[13] Tianli Ding – Lin Yang: Intellectual property protection and corporate digital transformation: An empirical analysis from the perspectives of intellectual property protection and digital governance. *International Review of Economics & Finance,* Vol. 100. (2025) 1–2.

[14] (EU) 2024/1689 rendelet a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet), HL L 2024.07.12. (a továbbiakban: AI Act).

elterjedését.[15] A kockázati rendszerekbe történő besorolás mellett rögzítik az átláthatósági követelményeket is a szerzői jognak való megfelelés tekintetében, kiemelve az általános célú mesterséges-intelligencia modellek kihívását a művészek, szerzők és más alkotók számára. A szabályozással fenn kívánják tartani a mesterséges intelligencia növekedési lendületét, teret nyújtva a nagy mennyiségű szöveg- és adatbányászatnak. Viszont problémát jelenthetnek a generatív, általános célú mesterséges intelligencia rendszerek, ugyanis a szöveg- és adatbányászati technikák ebben az összefüggésben széles körben alkalmazhatók az olyan tartalmak kinyerésére és elemzésére, amelyek a szerzői szomszédos jogok védelme alatt állhatnak. Így mindenféleképpen kiemelik a szabályozásban, hogy a szerzői jogi védelem alatt álló tartalom felhasználásához az érintett jogosult engedélye szükséges, amennyiben nincsenek érvényben szerzői jogi kivételek és szabályozások. Emellett az AI Act fontosnak tartja az átláthatóság kérdéskörét is, melynek alapján az általános célú MI-modellek szolgáltatóinak részletes összefoglalót kell készítenie és ezt nyilvánosan hozzáférhetővé kell tennie, hogy milyen adatokat használtak fel az MI-modell betanításához.[16] A szabályozás azt sugallja a szerzői joggal védett tartalmak felhasználásával kapcsolatban, hogy a jogosultak valamelyest megnyugodhatnak, hiszen műveik a mesterséges intelligencia uralma ellenére is védettséget élvezhetnek, nemcsak az EU-ban, hanem az Unión kívülről, az Unió területére érkező adatokra vonatkozóan is.[17] Ehhez viszont az kell, hogy ezen kötelezettségek betartását valamilyen szerv, a szabályozás szerint az Európai Bizottság MI hivatala kell, hogy nyomon kövesse anélkül, hogy ellenőrizné vagy az egyes művekre kiterjedően értékelné a tanítási adatokat a szerzői jogoknak való megfelelés tekintetében. Ennek tekintetében a jogérvényesítés továbbra is a jogosult feladata.[18] Kérdésként merülhet fel továbbá, hogy vajon bevallják-e az MI-rendszerek szolgáltatói, hogy szerzői joggal védett adatokat használtak fel, vagy vizsgálható-e egyáltalán az, hogy az adott rendszer mekkora mértékben használt fel szerzői joggal védett tartalmakat a betanítási folyamatban.

A ruha- és textilipar minden szegmensében jelen van a mesterséges intelligencia alkalmazása. A legnépszerűbb a mesterséges intelligencia alapú ajánlórendszerek alkalmazása, amelyekkel személyre szabott élményt nyújthatnak a fogyasztók számára, a személyre szabott ügyfélélményért, ajánlásokért, illetve a

15 AI Act (1) preambulumbekezdése.

16 AI Act (104), (105) és (107) preambulumbekezdései.

17 AI Act 2. cikk (1) bekezdése.

18 Grad-Gyenge Anikó – Tomasovszky Edit: Az AI és a szerzői jogi kihívás. *Iustum Aequum Salutare,* 2025/4. 50. https://doi.org/10.69695/ias.2025.4.02

márkahűség kiépítéséért.[19] Szakács külön hangsúlyozza is az MI-algoritmusokon alapuló formatervezési minták esetén, hogy az MI hatalmas mennyiségű adat elemzésére való képessége rendkívül hasznos a divatipari cégek számára, mivel azonosítja és előre jelzi a kialakulóban lévő trendeket, amellyel így képesek a versenytársak mintaválasztásainak és -trendjeinek analizálására.[20] A trendelőrejelzés a mesterséges intelligencia legfontosabb felhasználási módja a divatiparban, hiszen ezzel egyrészt könnyen megjósolhatják, hogy milyen anyagok, színek, sziluettek, stílusok lesznek népszerűek a jövőben, másrészt a társadalom mikrotrendek általi erőteljes befolyásolása miatt akár stílusokat és trendeket is képesek mesterségesen generálni. A mesterséges intelligencia általi trendelőrejelzés adatbányászaton alapul, amelynek fogalmát a CDSM irányelv határozza meg, mely szerint szöveg- és adatbányászat a „bármely olyan automatizált analitikai módszer, amely digitális formában lévő szövegeket és adatokat elemez információk, többek között, de nem kizárólag mintázatok, tendenciák és összefüggések feltárása céljából".[21] A CDSM irányelv hangsúlyozza azt is, hogy a szöveg- és adatbányászat szerzői jogi védelem alatt álló művek többszörözését is magában foglalhatja, ha az adatbányászat során az adatokat szabványosítják, viszont ezen cselekmények végrehajtásához a jogosultak engedélyére szükség van.[22] Mivel ezen trendelőrejelzések során az adatbányászati módszerek a prediktív elemzés alapkövét biztosítják, így kulcsfontosságú számukra adatbányászati szempontból a tartalommegosztó szolgáltatók, különösen a közösségi média (ezen belül is az Instagram, a Pinterest, illetve a TikTok), mint forrás alkalmazása, ezzel pedig képesek feltárni, hogyan viszonyulnak a fogyasztók az egyes termékekhez és trendekhez. A trendelőrejelzés egyébként a tervezési folyamatot is segíti, hiszen az emberi tervező munkáját is abba az irányba fogja terelni, amelyet a fogyasztók a jövőben a legvonzóbbnak és legdivatosabbnak fognak találni. Emellett a fogyasztók böngészési előzményeinek elemzésével a mesterséges intelligencia képes felismerni és megjeleníteni azt is, ha a fogyasztó

---

19 Jasmandeep Kaur – Ramanjeet Singh – Surabhi Singh: AI and Customer Expreience in the Fashion Industry. In: Surabhi Singh (szerk.): *Adoption and Implementation of AI in Customer Relationship Management*. India, IGI Global, 2021. 129. https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7959-6.ch008

20 Szakács i. m. 50.

21 (EU) 2019/790 irányelv a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról, HL L 130/92, 2019.05.17., magyar különkiadás (a továbbiakban: CDSM irányelv), 2. cikk 2. pontja.

22 CDSM irányelv (8) preambulumbekezdése.

a meglévő, elérhető dizájnokhoz képest mást találna vonzónak, amellyel képes a vásárlási élményt is testre szabni.[23]

Ugyan a CDSM irányelv a szerzői jog szempontjából jól működő piac megteremtését célzó intézkedéseiben rögzíti, hogy az online tartalommegosztó szolgáltatók felelősséggel tartoznak a szerzői jogi védelem alatt álló művek engedély nélküli nyilvánossághoz közvetítéséért, és csak akkor mentesülnek ezen kötelezettség alól, ha bizonyítják, hogy mindent megtettek az engedély megszerzése érdekében, illetve értesítés mellett haladéktalanul intézkedtek az adott tartalmak elérhetetlenné tételéről vagy azok eltávolításáról,[24] kérdésként merülhet fel, hogy ilyen szintű és mennyiségű szöveg- és adatbányászat mellett, amelyek gyakran szerzői joggal védett műveket tartalmaznak, hogyan képesek akár az ellenőrző szervek, akár maguk az online tartalommegosztó szolgáltatók nyomon követni és dokumentálni ezen tartalmak felhasználását a rendszer betanításával összefüggésben.

3. Fast Fashion 4.0: az *ultra fast fashion* vállalatok mesterségesintelligencia-használata

Az *ultra fast fashion* kimondottan újkeletű szó, a hagyományos *fast fashion* modell újabb és gyorsabb változata, amelyek a ruházati cikkek nagy volumenű, alacsony költségű és gyors gyártását, illetve forgalmazását extrém szintre emelik, azzal a céllal, hogy a fogyasztók szinte azonnal megismerkedhessenek az – akár általuk generált – legújabb divattrendekkel, miután azok a közösségi médiában megjelennek. Jellemző rájuk a valós idejű trendfigyelés, a szupergyors gyártási ciklusok, illetve az, hogy csak online felületeken működnek.[25] Ehhez számukra kézzelfogható és hatalmas segítséget nyújt a mesterséges intelligencia alapú rendszerek alkalmazása.

Nemcsak a *fast fashion* vállalatok közül emelkednek ki, hanem szinte már egyes óriásplatformok közül is: a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet[26] (a továbbiakban: DSA rendelet) alapján az online óriásplatformok társadalmi

[23] Harkönen i. m. 165–166.

[24] CDSM irányelv 17. cikk (4) bekezdése.

[25] [Sz. n.]: Ultra-Fast Fashion. *The Fashion Law,* letöltve: 2025. december 20. https://tinyurl.com/mhfe7tjf

[26] (EU) 2022/2065 rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet), HL L 277/1, 2022.10.19. (a továbbiakban: DSA rendelet).

kockázatok forrásai lehetnek, hiszen az online platformok felhasználói bázisai szignifikánsan gyorsan és magas számúra növekedhetnek, használatuk erősen befolyásolhatja az online biztonságot, az online kereskedelmet. A szolgáltatásaik megtervezésének módja optimalizált, hogy kiaknázhassák a gyakran hirdetésorientált üzleti modelljeikben rejlő előnyöket, amelynek tekintetében a DSA rendelet alapján ezen platformoknak értékelniük kell a szolgáltatásaik működéséből és használatából adódó rendszerszintű kockázatokat, melybe beletartozik a jogellenes tevékenységek folytatásával összefüggő kockázatok, így a veszélyes vagy hamisított termékek értékelése. Az ilyen terjesztés vagy tevékenységek jelentős kockázatot jelentenek abban az esetben, ha a jogellenes tartalomhoz való hozzáférés gyorsan és széles körben elterjedhet, különösen széles hatókörű felhasználói fiókokon vagy egyéb terjesztési eszközökön keresztül.[27] Az Európai Unió kijelölte a DSA rendelet alapján a nagyon nagy óriás platformokat (Very Large Online Platforms, VLOP), amelyeknek információt kell szolgáltatnia a rendeletben meghatározott feltételek alapján. Ezek között szerepel az Amazon Store, az Alibaba Aliexpress, illetve a Zalando is,[28] de 2025 február óta az Európai Unió a Shein-nek, mint *ultra fast fashion* vállalatnak is küldött információkérésről szóló értesítést a DSA rendelet 66. cikke alapján, amely szerint a Shein is VLOP-nak minősül.[29] Habár elméletileg ezek az intézkedések a fogyasztók védelmére, illetve a piaci verseny tisztességességére összpontosítanak, van mindezeknél sokkal nagyobb probléma is: a hatalmas mennyiségű szöveg- és adatbányászat, az attraktív és agresszív árazás, illetve az ezzel kapcsolatos fenntarthatósági aggályok, mint a túlfogyasztás ösztönzése.[30] A Shein magát közösségi média által vezérelt online platformnak aposztrofálja, amely a Z és alfa generáció mikrotrendek általi befolyásolását célozza, hiszen ezek a generációk hajlamosabbak arra, hogy a trendbefolyásolás következtében minél olcsóbban, minél gyorsabban, minél trendibb darabokhoz jussanak hozzá.

Az *ultra fast fashion* vállalatok kiforrottan alkalmazzák a mesterséges intelligencián alapuló, úgynevezett *'on-demand'* modelleket. A mesterséges in-

---

27 DSA rendelet (76)-(80) preambulumbekezdései.

28 [Sz. n.]: Digital Services Act: Commission designates first set of Very Large Online Platforms and Search Engines. *European Comission,* letöltve: 2025. december 20. https://tinyurl.com/4khcv4k7

29 [Sz. n.] Comission request information from Shein on illegal products and its recommender system. *European Commission,* letöltve: 2025. december 20. https://tinyurl.com/hm2f48v6

30 Zihan Qu: The Rise of SHEIN: Navigating the Digital Era of Fast Fashion and Its Comprehensive Impacts. In: Arman Eshraghi: Proceedings of the 3rd International Conference on Business and Policy Studies. *Advances in Economics Management and Political Sciences,* Vol. 76. (2024) https://doi.org/10.54254/2754-1169/76/20241688

telligenciát inkább az értékesítési folyamataikban alkalmazzák, amely magában foglalja a trendek előrejelzését, illetve a vásárlói preferenciák elemzését, ezen belül is a fogyasztók igényei, illetve a kereslet közötti eltéréseket. Számukra a trendek előrejelzése kardinális pont az adott termékek sikeressége tekintetében: célja, hogy pontosan megjósolja, milyen anyagok, színek, formák lesznek a fogyasztók számára népszerűek a jövőben, ezzel is elsőként felkészülve az érkező, vagy az általuk mesterségesen generált trendekre. Erre vonatkozóan adatbányászatot alkalmaznak, amellyel nagy mennyiségű adat mintázatainak feltárását végzik el. Adatbányászat szempontjából a közösségi média felületek jelentenek nagy mintázatot a nagy mennyiségű adat begyűjtése szempontjából, különösen az Instagram, a Pinterest és a TikTok.[31] Viszont az adatbányászat segítségével rendkívül nagy mennyiségű adatot gyűjtenek és analizálnak, a valós idejű adatelemzésre és az algoritmikus előrejelzésre támaszkodnak, ezzel a vállalatok olyan termékeket terveznek és gyártanak, amelyek összhangban vannak a fogyasztói igényekkel, ezzel biztosítva azt, hogy kollekcióik frissek és relevánsak maradjanak a fogyasztók számára.[32]

A gyorsaságot bizonyítja az is, hogy ezekkel összhangban az *ultra fast fashion* vállalatok *on-demand,* tehát igény szerinti termelési modellben működnek, amelynek alapján stílusonként 500-1000 darabos, kis tételben történő gyártással mérik fel a piaci keresletet. Ha egy termék népszerűvé válik, akkor rövid időn belül növelik a termelést is rá, amellyel minimalizálják a felesleges készletet. Ez lehetővé teszi számukra, hogy gyorsan reagáljanak a felmerülő trendekre. Emellett hiperoptimalizált ellátási lánccal működnek, felhőalapú rendelési rendszert alkalmaznak, amely segít a beszállítóiknak abban, hogy automatizált gyártási kérelmeket kapjanak egy feltörekvő termékre, illetve 3-7 napon belül legyártsák a ruházati cikkeket, majd közvetlenül eljuttassák azt a fogyasztók részére.[33]

---

31 Harkönen i. m. 165.

32 David Macadam: Hyper-personalization – AI Benefits Utilized by Shein and the future of fast fashion. *Middle East Council of Shopping Centres & Retailers,* 2025. 05. 05. https://tinyurl.com/y2yz76t3

33 How AI in Retail Is Transforming Fashion: Lessons from Shein's Success. The FWorld. https://thefword.ai/how-ai-in-retail-is-transforming-fashion-lessons-from-shein-s-success

4. Az *ultra fast fashion* fenntarthatósági dilemmái, ennek szellemi tulajdonjogi hatásai a gyors digitalizáció korában

A fenntartható fejlődési célok elérése folyamatos kihívást jelent a társadalom számára, amelyet egyre többen ismernek fel és alkalmazzák gyakorlatukban. Fenntarthatósági szempontból előnye a MI alapú modelleknek, hogy egyrészt ezen automatizált rendszerek pontosan előre tudják jelezni a keresletet, lehetővé téve első körben a kis tételekben (kb. 100-200 db) történő előállítást, amellyel minimalizálják a felesleges, raktáron tartott készleteket, másrészt az AI által vezérelt ajánlómotorok a felhasználók számára személyre szabják a vásárlási élményt, növelve a konverziós arányt. Ugyanis rendszeresen elemzik a böngészési és vásárlási előzményeket azért, hogy minél személyre szabottabb élményt nyújtsanak a vásárlók számára.[34]

A jól automatizált, MI alapú rendszerek tehát a felesleges raktárkészlet csökkentése és a trendek előrejelzése mellett képesek lehetnek akár a negatív környezeti hatások csökkentésére is. A vállalatok ezzel kevesebb felesleges terméket gyártanak, így kevesebb kerül belőlük a szeméttelepekre is. Ezzel csökkenhet a termelés, amellyel a termelés következtében keletkező hulladék, és az ezzel járó szén-dioxid kibocsátás is csökkenhet. A gyakorlat viszont mégsem ezt mutatja. Az alapvető probléma egyértelműen a fenntarthatóság kérdésköre. Az *ultra fast fashion* vállalatok közül is kiemelkedő, versenyelőnyben lévő vállalatok, példának okáért a Shein 2024-es fenntarthatósági jelentése alapján az üvegházhatású gázok kibocsátása 23,1%-kal nőtt a 2023-as évhez képest, a teljes üvegházhatású gázkibocsátásuk a szén-dioxid tekintetében pedig elérte a 26 201 440 tonnát. Érdekes tény továbbá, hogy a poliészterből álló termékek aránya 2023-hoz képest 75,7%-ról 81,5%-ra nőtt, a pamut aránya pedig 9,9%ról 6,7%-ra csökkent.[35] Mindez romló tendenciát mutat a fenntartható fejlődési célok elérése tekintetében, mivel a poliészterből előállított termékek kevésbé lebomlóak.[36]

Mint ahogy a divatiparban más területeken, úgy az *ultra fast fashion* vállalatok is kiforrottan alkalmazzák a mesterséges intelligenciát, mint eszközt

---

[34] Adam Hua: How AI Built – and Disrupted – Shein's Fast Fashion Empire. *Project Aeon*, 2025. július 10. https://tinyurl.com/2xkzfb8t

[35] SHEIN Sustainability and Social Impact Report, 2024. letöltve: 2025. november 15. https://tinyurl.com/wn278wer

[36] Maeen Md. Khairul Akter: Cotton or Polyester? Which Textile Fibre is More Enviromentally Friendly? *Textile Focus,* 2023. június 10. https://tinyurl.com/3czxhvta

a minták tervezésében, akár generálásában. A hatalmas adatkészletekből és az igény szerinti, kis tételekben történő gyártásból következik, hogy az *ultra fast fashion* vállalatok képesek akár több ezer terméket piacra dobni naponta, hiszen az automatizált gyártási folyamatok végett a kevésbé népszerű termékek gyártását rövid időn belül leállítják, így másnap egy új dizájnnal tesztelhetik a fogyasztói igényeket.[37]

A mesterséges intelligencia tehát számos területen képes előrelépést hozni a ruha-és textiliparon belül, annak ellenére, hogy fennállhat a szellemi tulajdonjog-sértés eshetősége is. Mivel a vállalatok a mesterséges intelligencia alkalmazásával automatizálhatják a tervezési folyamatokat, akár kollekciókat generálva olyan adathalmazokból, amelyek a rendszerbe már előre betáplálásra kerültek, mindez kevés teret hagy a vállalatoknak arra, hogy kontrollálják a mesterséges intelligencia által generált végterméket. Mivel az MI maga formatervezési eszköz is lehet, a megfelelő prompttal pedig a természetes személy közreműködésével megalkotásra kerülhet az adott divatterv, így olyan terméket generálhatnak, amely a jogszabályok alapján, szerzői jog esetén az egyéni, eredeti jelleget, illetve formatervezési mintáknál az új és egyéni jelleget, a tájékozott használóra gyakorolt eltérő összbenyomást elérheti.[38] Ezért annak a valószínűsége, hogy az alkotói szabadságfok tekintetében alacsony lehet a küszöb az előre betáplált adatok tekintetében, elég nagy.

Ebből következik, hogy a mesterséges intelligencia igénybevételével elkövetett szellemi tulajdonjogi jogsértés ok-okozati összefüggésben áll a fenntarthatóság kérdésével. Az *ultra fast fashion* vállalatok az aktuális trendekhez igazítva, a mesterséges intelligencia segítségével tervezik meg, illetve generálják le termékeiket. A nagy mennyiségű adatbányászat során pedig előfordulhat, hogy olyan alkotás felhasználásával generálnak több száz, vagy akár több ezer terméket, amely szerzői jog által védett műnek minősül. Példának okáért, egy népszerű, divatipari formaterven, például egy vékonyabb, rojtos ujjal rendelkező felső mintázatán megjelenhet egy festőművész szerzői jogi alkotása, amely a jogosult engedélye nélkül szerzői jogsértést fog eredményezni, ezzel ipari méreteket öltő digitális szerzői jogi jogsértést generálva.[39]

---

[37] Hannah Gracedel: Copy, Paste, Profit: How Shein Used AI to Create a Fast Fashion Empire. *Washington Journal of Law, Technology & Arts,* 2024. november 22. https://tinyurl.com/mt76buur

[38] Sara de Freitas Pessoa Briote: *The Use of AI in The Fashion Industry: The Impacts on Intellectual Property Rights. Master Thesis.* Lisszabon, Catolica Faculdade de Direito, 2023. március 31. 30–31.

[39] [Sz. n.]: New Lawsuit Lifts the Lid on Shein's AI-Powered Ultra-Fast Fashion Model. *The Fashion Law,* 2024. április 12. https://tinyurl.com/45z9yfwd

A szöveg- és adatbányászatból kinyert, hatalmas mennyiségű adatkészletből generált ruhatervek tekintetében pedig lehetséges, hogy a már előre betöltött algoritmusok alapján létező, így szerzői joggal védett alkotásból származó terméket is másolhat a vállalat MI-rendszere. Mivel az adatkészletek nagy része a közösségi médiából származó adatokat tartalmaz, ez alapján azon tervezők termékei, illetve mintái is veszélyben vannak, akik nem lajstromozták termékeiket formatervezésiminta-oltalommal, hanem csak egyszerűen nyilvánosságra hozták termékeiket a közösségi média felületeiken, amelynek tekintetében az európai közösségi formatervezésiminta-oltalmi rendeletre hivatkozva, nem lajstromozott közösségi formatervezési mintaként védelemben részesülnek a minta nyilvánosságra hozatalától számított 3 évig.[40] A szellemi tulajdonjogi jogsértés lehetősége itt is fennáll, hiszen a tervező ugyan bizonyítani tudja a jogsértés időpontjával és a nyilvánosságra hozatal időpontjával, hogy a termékét lemásolták, polgári jogi igény (pl. kártérítés) érvényesítésére a gyakorlatban nem feltétlenül számíthat arányos mértékben a jogsértés súlyához igazodva: a vállalat leveszi a terméket az oldaláról, amennyiben értesül a jogsértésről a copyright@xy.com e-mail címe alapján, úgy, hogy azt a terméket valószínűleg már több százan megvásárolták a trendek folyamatos és gyors változása miatt. További problémát jelent, hogy a szöveg- és adatbányászatból kinyert adatok, és a mesterséges intelligencia által generált végtermék felett ezen vállalatoknak nincs biztos kontrollja, és a gyakorlatban úgy tűnhet, hogy nem is kívánják vállalni a felelősséget az ebből eredő jogsértések vonatkozásában. Hiszen a CDSM irányelv mellett az AI Act is egyértelmű iránymutatást ad arra vonatkozóan, hogy a MI-rendszer által generált végtermék esetében a szerzői jog által védett adatokat átláthatóság és nyilvános hozzáférhetőség mellett összefoglalót készítsenek a modell által felhasznált tartalomról[41], illetve az online tartalommegosztó szolgáltató által, a platformon közzétett adatok szerzői jogi jogsértéséért a vállalatnak felelősséget kell vállalnia, és bizonyítania kell, hogy minden tőlük telhetőt megtettek annak érdekében, hogy megakadályozzák a szerzői jog által védett művek jövőbeli feltöltését.[42]

Jó példa erre Alan Giana és a Shein között indult pere. Alan Giana művész vegyes technikával alkot, inspirációjának jelentős része a természetből származik, művei pedig gyakran jelennek meg kirakósokon is. Giana azzal vádolja

[40] (EU) 2024/2822 rendelete a közösségi formatervezési mintáról szóló 6/2002/EK tanácsi rendelet módosításáról és a 2246/2002/EK bizottsági rendelet hatályon kívül helyezéséről, HL L, 2024.10.23.

[41] AI Act (104) preambulumbekezdése.

[42] CDSM irányelv (66) preambulumbekezdése.

a Shein-t, hogy elektronikus megfigyelőrendszerét és MI rendszereit arra használja, hogy a fogyasztók által Instagramon és Tiktokon kedvelt tartalmakat nyomon kövesse, és ezzel azonosítsa, illetve előre jelezze a népszerűnek vélt trendeket és dizájnokat. Giana szerint az elektronikus megfigyelés különösen azokat az alkotókat sújtaná, akik oltalomra történő bejelentés helyett inkább online publikálják terveiket a nagyobb nyilvánosság elérése érdekében, tehát csak lajstromozás nélküli európai uniós formatervezési mintaoltalommal rendelkeznek termékeiken.[43] Ezen tervezők alkotásai és termékei nincsenek oltalomként lajstromba bejegyezve, a nyilvánosságra hozataltól számított 3 évig automatikusan védi a termékeiket a formatervezésiminta-oltalom.[44] Álláspontom szerint és a Giana v. Shein ügyet figyelembe véve fennáll a lehetősége annak, hogy hiába támasztja alá a nyilvánosságra jutást a jogosult egy ilyen perben, mivel nincs lajstromba bejegyezve a minta, sokkal nehezebb lehet a bizonyítás kérdése is, márpedig a Shein mesterséges intelligencia által elkövetett szellemi tulajdonjogi jogsértésének pontosan ez lesz a következménye: az online, interneten népszerű szerzői jogi alkotásokat és formatervezési mintákat lemásolja, és azokat sajátjaként nagy volumenben értékesíti, amellyel szemben tiltakozhat a tervező.

5. Következtetések, lehetséges irányok

A mesterséges intelligencia alkalmazása a ruha- és textiliparban jelentős mértékben hozzájárulhatna a fenntartható fejlődési célok eléréséhez, és megfelelő összhangot teremtene az alkotó tervező és a technológia adta lehetőségek között. A tervezési folyamatban eszközként segíti a tervezőket abban, hogy versenytársaikhoz képest gyorsabban fedezzenek fel ötleteket, sokkal innovatívabbak legyenek, amelynek tekintetében másodpercek alatt képesek több tucat generált tervet készíteni vázlatok alapján, felgyorsítva a tervezési folyamatot, illetve csökkentve a fizikai prototípusok számát. A MI alapú rendszerekkel a márkák elemezhetik az értékesítési előzményeket, a trendciklusokat, illetve a fogyasztók viselkedését azért, hogy okosabb tervezési döntéseket hozhassanak, kiszolgálva a vásárlók valódi igényeit, csökkentve az ellátási láncban fellépő esetleges pazarlást. Tehát a vállalatok képesek lennének igény szerint, *on*

[43] Alan Giana v. Shein Distribution Corp., No. 24 CV 2599, 2024.05.04.

[44] Radnai Anna: A lajstromozás nélküli formatervezésiminta-oltalom. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2016/3. 49.

demand gyártani.[45] Ezen technológiák jól szemléltetik, hogy felelős, jogszabályoknak megfelelő átlátható alkalmazásuk a divatipart hatékonyabbá, illetve környezeti szempontból fenntarthatóbbá tehetné.

A gyakorlat viszont inkább azt mutatja, hogy – különösen az *ultra fast fashion* vállalatok esetén – a MI alapú rendszereket nem feltétlenül alkalmazzák felelősen és átláthatóan. Készletoptimalizálás és termeléscsökkentés helyett inkább arra használják, hogy több ezer új terméket dobjanak folyamatosan, minél gyorsabban piacra, valódi vásárlói preferenciák alapján tesztelve az igényeket: amennyiben a legyártott 200 darab terméktípusból csak 50 darabot tudnak értékesíteni rövid időn (néhány napon) belül, az a termék a fogyasztói igények szerint nem trendi és divatos termék, így a többi 150 darab a terméktípusból mindezek alapján feleslegessé válik, így már nem lehet szó igény szerinti gyártásról. Az *ultra fast fashion* vállalatok a mesterséges intelligenciát inkább negatív célokra használják fel, amelyek nemcsak környezeti, hanem a legtöbb esetben jogi problémát is felvetnek. Az online felületeken publikált divattervek, vizuális tartalmak és trendek tömeges, automatizált, elektronikus megfigyelése és feldolgozása hátrányos helyzetbe hozhatja a független tervezőket. Ez a gyakorlat éppen ezért megkérdőjelezi a nem lajstromozott közösségi formatervezési mintaoltalom létjogosultságát, illetve annak kikényszeríthetőségét, mivel a jogsértés bizonyítása és a jogérvényesítés lehetőségei ebben az oltalmi formában korlátozottak, hiszen nincsen bejegyzett lajstrom, amelyből egyértelműen bizonyítható lenne a jogosult termékhez fűződő jogosultsága.

A probléma súlyát tovább növelheti a fokozódó platformfelelősség kérdése is, hiszen ezen vállalatok nagy része az Európai Unión kívül működnek, ugyanakkor szolgáltatásaik az Európai Unió területén is elérhetőek, ezért a területi hatály végett nehezen is vonhatók ezen vállalatok jogi felelősségre. A CDSM irányelv rögzíti ugyan, hogy az online tartalommegosztó szolgáltatók a szerzői jogi védelem alatt álló művek engedély nélküli nyilvánossághoz közvetítéséért felelősséggel tartoznak, amelyhez szigorú jogérvényesítést helyeznek kilátásba, ugyanakkor az *ultra fast fashion* vállalatok online platformjai nem minősülnek feltétlenül a CDSM irányelv alapján online tartalommegosztó szolgáltatónak. További probléma a szöveg- és adatbányászat kérdésköre ezen vállalatok esetén, hiszen nem feltétlenül felelősen és átláthatóan végzik az adatbányászatot, potenciális veszélynek kitéve a szerzői jog által védett műveket. Ekkora mennyiségű adathalmaznál elkerülhetetlen, hogy szerzői jog által védett művet használjanak

[45] Venus Kamara: How AI is Impacting the Fashion Industry. *Akeneo,* letöltve: 2026. január 10. https://www.akeneo.com/blog/how-ai-is-impacting-the-fashion-industry/

fel ezen vállalatok, kereskedelmi forgalomba bocsátva a már legenerált, jogsértő ruhadarabokat, illetve termékeket, ezzel digitális szerzői jogi jogsértést eredményezve kisebb tervezők vagy márkák tekintetében. Ezért álláspontom szerint úgy, mint a DSA rendeletben az óriásplatformok meghatározását és kijelölését, érdemes lenne megfontolni a hasonló, *ultra fast fashion* óriásplatformok, mint a Shein vagy a Temu mint online tartalommegosztó szolgáltatók körébe történő felvételét vagy kijelölését, illetve a szöveg- és adatbányászatra vonatkozó, szigorúbb szabályozását és a nem megfelelő adatbányászathoz kapcsolódó jogkövetkezmények kikényszerítését, átláthatósági jelentések közzétételét, akár érdemi szankciók kilátásba helyezését. Ráadásul a DSA rendelet kimondja, hogy a platformoknak értékelniük kell a szolgáltatásaik működéséből és használatából adódó rendszerszintű kockázatokat, melybe beletartoznak a hamisított termékek is. Ezt figyelembe véve, a Shein mint nagyvállalat által elkövetett hamisításokat, szerzői jogsértéseket, mint kockázatokat magának a vállalatnak értékelnie kell, illetve ki kell iktatnia, a gyakorlatban mégsem teszi meg, sőt, folyamatosan ismétli ezt.

Alapvetően radikális eszközökkel lenne biztosítható az, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazása a divatiparban ne a fenntarthatatlan, mind környezeti, mind szellemi tulajdonjogi szempontú üzleti modellek megerősítését, hanem a valódi, fenntarthatósági és jogi szempontból is felelős működést szolgáljon. Ne az algoritmusok diktáljanak, és legfőképp ne az algoritmusok öltöztessék a fogyasztókat, hiszen annak sajnos túlfogyasztás lehet a vége: ezért fontos az etikus és átlátható jogi gyakorlatok irányába fordulni mind fogyasztói, mind vállalati, mind pedig alkotói szempontból.

COGITO, ERGO SUM?

Körkép a mesterséges intelligencia polgári jogi megítéléséről

Pintér Réka Daniella*

1. Előszó

Napjainkban a társadalmi és tudományos fejlődés már olyan szintre lépett, ahol a mesterséges intelligencia (MI) rendszerek és a robotok már nem csupán a sience fiction teremtette világok sajátjai, hanem – mondhatni – a mindennapok integráns részévé váltak.

Bár a technológia még nem jutott el az öntanuló, emberi intelligenciához közelítő, általános problémamegoldó képességgel rendelkező, önálló identitással és gondolatokkal bíró, ténylegesen autonóm általános mesterséges intelligencia (ÁMI) rendszerek megvalósításához, a jogtudomány ennek ellenére már aktívan foglalkozik az – egyelőre tehát még csak hipotetikusan létező – MI entitások jogi státusza körül felmerülő kérdések potenciális szabályozási lehetőségeivel. Mivel maga a jog is egyfajta fikció, így szabályozni nemcsak a már létezőt lehet, hanem azt is, amit el tudunk képzelni.

Felmerül tehát a kérdés, hogy polgári jogi szempontból érdemes-e vagy kell-e előre szabályozni az (Á)MI-vel rendelkező entitásokat, és ha igen, milyen módon és mértékben? Jelen tanulmány a mesterséges intelligencia jogi személyiséggel történő felruházásának elméleti konstrukcióját hivatott vizsgálni, figyelembe véve a mellette és ellene szóló érveket, valamint a jelenlegi normatív környezetet és egyéb szabályozási alternatívákat. Fontos vizsgálati kérdés, hogy e – jogdogmatikai szempontból is jelentősnek tekinthető – megoldás egyáltalán indokoltnak és szükségesnek tekinthető-e a tudomány jelenlegi állása szerint.

Mindenekelőtt azonban le kell szögezni, hogy aktuális állapotában az MI-rendszerek működését és ‘döntéseit’ közvetve vagy közvetlenül emberi

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola hallgatója.

döntések előzik meg. Következtetésképpen az MI által tanulható készségek, valamint az 'önálló' döntéshozatali mechanizmusának mozgástere jelen állás szerint a fejlesztők által előre meghatározott.[1] Arra a kérdésre tehát, hogy a már létező MI-rendszerek tudnak-e önállóan működni, döntéseket hozni, illetve azokért felelősséget vállalni, a válasz egyértelműen nemleges. Amíg ugyanis a rendszert létrehozó és működtető személy határozza meg, hogy az MI mire képes, addig nem lehet önállóságról beszélni.[2]

Tekintettel a technológia fejlődésére, annak feltételezett természetére és lehetséges következményeire, kiemelt érdeklődés övezi a mesterséges intelligencia rendszerek sajátos polgári jogi státusszal történő felruházásának lehetőségét. A szakirodalomban számos, esetenként túlzóan utópikus megközelítés is megtalálható arra vonatkozóan, hogy ezek az intelligens rendszerek hogyan fogják utolérni és majdan felülmúlni az emberi értelmet és kognitív képességet.

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa az MI aktuális jogi megítélését, valamint rávilágítson azokra a kérdésekre, amelyekre a jogalkotóknak aktuálisan fókuszálnia szükséges a mesterséges intelligenciával kapcsolatos jogbiztonság kialakítása érdekében.

2. Mi az MI?

A téma megértése érdekében célszerű először áttekinteni az MI fogalomrendszerét és eszköztárát. Mindenekelőtt azonban hangsúlyozni kell, hogy nincs nemzetközileg egységesen és konzekvensen használt MI, illetve ÁMI definíció. Tulajdonképpen az MI-t sokan sokféleképpen definiálják attól függően, milyen aspektusból közelítik meg. Az MI-vel – a benne rejlő potenciálok végett – számos tudományterület foglalkozik, így magától értetődő, hogy a különböző tudományágaknak (pl. informatika, jog, filozófia, etika) saját megközelítése van, melyek között természetes az eltérés.[3]

---

1 Gesa Lindemann: Social interaction with robots: three questions. *AI and Society,* Vol. 31. (2015) 574. https://doi.org/10.1007/s00146-015-0633-4

2 Vö. Korba Szabolcs: A mesterséges intelligencia jogalanyiságának szabályozási kérdései. *Ügyészek Lapja,* 2024/5. https://ugyeszeklapja.hu/?p=4731

3 Korba i. m.

2.1. MI mint emberi jellemzőkkel bíró ‘mesterséges agy’

Az Európai Bizottság szerint az MI olyan intelligens viselkedésre utaló rendszereket jelent, amelyek konkrét célok eléréséhez elemzik környezetüket és – bizonyos mértékű autonómiával – tevékenységet hajtanak végre.[4] Egy olyan szoftver, amely képes az emberi intelligencia valamely részének leképezésére, ezáltal támogatja vagy autonóm módon ellátja az észlelési, értelmezési, döntési vagy cselekvési folyamatokat”.[5]

A jelenség elnevezésében és definiálásában determináló jelentőséget tulajdonítanak az intelligenciának mint tulajdonságnak. Annak érdekében, hogy megértsük magát a jelenséget és a hozzá kapcsolódó fogalmakat, célszerű először az intelligencia jelentését megközelíteni.

Abban a kérdésben, hogy a mesterséges intelligencia rendszerek tekintetében mikortól lehet ténylegesen igazi „intelligenciáról” beszélni, a Turing féle teszt[6] iránymutatásul szolgálhat. Turing szerint, ha egy gép képes becsapni az embereket és el tudja hitetni velük, hogy ember, akkor intelligensnek tekinthető.[7] A Turing-teszt ahhoz a kérdéshez kapcsolódik, hogy létezik-e egyáltalán mesterséges intelligencia, és ha igen, mi az a pont amikortól annak minősül. Bár a teszt nem az ilyen ‘intelligens’ gépek jogi státuszának megállapításához ad egyfajta vizsgálati mechanizmust, mégis gyakran hivatkoznak rá a jogi személyiségéről szóló vitákban.[8] Mindez jól érzékelteti, hogy a jelenlegi megközelítés szerint az MI fogalmi meghatározásának és szabályozásának kulcspontja a rendszer intelligenciájának mértéke és autonómiája.

Intelligencia alatt általában az absztrakt gondolkodásra, a változó környezethez való adaptációra, új információk befogadására, azokból történő következte-

---

4 Az Európai Bizottság Közleménye - Mesterséges intelligencia Európa számára {SWD(2018) 137 final} 1.

5 Horváth Ildikó: *Tolmácsolás, digitalizáció, mesterséges intelligencia*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2021. https://doi.org/10.1556/9789634546801 9.

6 A teszt alapja a vitathatatlanul intelligens entitástól, tehát egy embertől való megkülönböztethetetlenség. A számítógép akkor állja ki a próbát, ha a kérdező személy néhány írásos kérdés feltevése után nem képes eldönteni, hogy az írásos válaszok egy embertől vagy egy géptől származnak-e. Stuart Russell – Peter Norvig: *Mesterséges Intelligencia: Modern megközelítésben*. Második, átdolgozott, bővített kiadás. Budapest, Panem, 2005. 2.

7 Alan Mathison Turing: Computing machinery and intelligence. *Mind,* Vol. 59., No. 236. (1950) 433.

8 Simon Chesterman: Artificial intelligence and the limits of legal personality. *International & Comparative Law Quarterly*, Vol 69., Issue 4. (2020) 820. https://doi.org/10.1017/S0020589320000366

tések levonására és a felmerülő problémák megoldásra való képességet szokás érteni.[9]

Átvitt értelemben a környezeti jelenségek alkotják az intelligens entitás értelmezési tartományát, míg az általa a környezetben végrehajtható cselekvések az értékkészletét adják meg.[10] A tudomány jelenlegi állása szerint a rendszerek értelmezési tartománya és értékkészlete a programozók és fejlesztők által meghatározott, mely körülmény kétségkívül szűkebb keretek közé szorítja a mesterséges intelligenciát a humán intelligenciához képest.

Érdekes felvetés, hogy egyáltalán szükséges-e az MI és a humán intelligencia összehasonlítása,[11] tekintettel arra, hogy minden jogi értelemben vett személy kizárólag azért jogképes, azért 'személy', mert a jog felruházta ezzel a képességgel.[12] Nem hanyagolható el az sem, hogy az emberi intelligencia is többféleképpen értelmezhető, valamint annak megítélése az idő múlásával szintúgy változik. „Az ember módjára való gondolkodás mint ismérv a mesterséges agy belső folyamatait helyezi előtérbe, és azt veti össze az emberi gondolkodással, amelynek megismerése önmagában is azt igényli, hogy az emberi elme működésébe belelássunk".[13] Más aspektusból megközelítve, az sem segíti elő az értelmezést – és ezáltal a fogalomalkotást –, hogy egy műszaki, informatikai kutatómunka során létrehozott entitásra próbálnak kiterjeszteni egy olyan, a humán tudományok által vizsgált fogalmat, mint az intelligencia.[14]

A felvázolt jellemzőkből körvonalazódni látszik, milyen tulajdonságok megléte elvárt az MI rendszerektől ahhoz, hogy valós, autonóm intelligenciaként kerüljenek elismerésre jogi szempontból is. A megálmodott idea tehát egy olyan algoritmikus rendszer, amely az emberhez hasonló – vagy azt túlszárnyaló – kognitív folyamatok mentén hoz döntéseket, képes az önálló tanulásra és ennek eredményeképpen képes összetett problémák megoldására alkalmazási területtől függetlenül.

---

9 Korba i. m.

10 Metzinger Péter: A mesterséges értelem általános polgári jogi értelmezéséről. *Jogtudományi Közlöny,* 2023/3. 115.

11 Korba i. m.

12 Rácz Lilla: A személy és a dolog fogalmának (lehetséges) változásai a mesterséges intelligencia és a kriptovaluták világában. *Állam- és Jogtudomány,* 2020/4. 93

13 G. Karácsony Gergely: *Okoseszközök – Okos jog? A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései.* Budapest, Ludovika, 2020. 18. https://doi.org/10.36250/00820_00

14 Uo. 17.

2.2. MI mint technológia

Az Európai Bizottság szerint a mesterséges intelligencián alapuló rendszerek különböző formában nyilvánulhatnak meg. Egyrészről vannak szoftveralapú rendszerek,[15] amelyek kizárólag virtuális térben működnek, másrészről ölthetnek materiális formát is [16] azáltal, hogy az MI-rendszereket hardvereszközökbe, mintegy fizikai hordozókba integrálják.[17]

Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendeletének[18] fogalommeghatározása szerint az MI egy olyan gépi alapú rendszer, melyet különböző autonómiaszinteken történő működésre terveztek, alkalmazkodóképességet tanúsíthat, és a kapott bemenetből – explicit vagy implicit célok érdekében – kikövetkezteti, miként generáljon olyan kimeneteket (például előrejelzések, tartalmak, ajánlások, döntések), amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy virtuális környezetet.[19]

Az MI-rendszereket tehát az különbözteti meg a hagyományos szoftverektől, hogy képesek tanulni, érvelni vagy modellezni a bemeneti adatokból.[20]

Tanulási képességük alapján három szinten különböztethetjük meg az MI rendszereket. A *gyenge MI* képességei a jól meghatározott és körülhatárolt feladatok ellátására korlátozódik, döntései pedig az előre beprogramozott algoritmusokon és tanulási adatokon alapulnak. Ez a típusú rendszer nem rendelkezik öntudattal és nem képes önállóan új feladatokat megoldani, ebből adódóan ezek a rendszerek specifikusan csak egy-egy feladat ellátására alkalmasak.[21]

A következő szintet a – még jelen állás szerint nem létező – *erős MI* képezi, ami a várakozások szerint képes lesz egymástól független feladatok ellátására úgy, hogy az új feladatok megoldási módját öntanulás révén saját maga találja ki. Elméleti síkon az erős MI már a humán intelligencia szintjét is eléri majd,

---

15 Például ilyenek az egyes hangasszisztensek, képelemző szoftverek és a keresőprogramok (ld. ChatGPT).

16 Ld. robotok, önvezető járművek stb.

17 A Bizottság Közleménye: Mesterséges intelligencia Európa számára {SWD(2018) 137 final} 1.

18 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a továbbiakban: MI rendelet).

19 MI rendelet 3. cikk 1.

20 Tóth András: Az Európai Unió Mesterséges Intelligencia Törvényéről. *Gazdaság és Jog,* 2024/5–6. 4.

21 Németh András – Virágh Krisztián: Mesterséges intelligencia és haderő – A mesterséges intelligencia területei IV. rész. *Haditechnika,* 2022/4. 4. https://doi.org/10.23713/HT.56.4.01

ugyanakkor az nem valószínű, hogy az emberhez hasonló autonómiával és öntudattal is rendelkezni fog.[22]

A legmagasabb szinten a *szuperintelligencia* helyezkedik el. Szuperintelligencia alatt azokat az MI rendszereket értjük, amelyek már önmaguk fejlesztése útján, mindennemű emberi közrehatás nélkül érnek el olyan magas intelligencia szintet – beleértve az érzelmi intelligenciát is – mely már jelentősen meghaladhatja az emberi elme teljesítményét.[23] Nick Bostrom svéd filozófus szerint a szuperintelligencia egy olyan értelem, amely gyakorlatilag minden területen sokkal okosabb lesz – ideértve a tudományos kreativitást, az általános bölcsességet és a szociális készségeket is –, mint a legélesebb emberi elme.[24]

A tanulás (gépi tanulás, gépi mélytanulás) képessége az ÁMI differencia specifikája, amely kiemeli az egyszerű gépi mechanizmusok közül.[25] A gépi tanulás az a folyamat, ami lehetővé teszi, hogy az ÁMI a betáplált adatok alapján önmagát tanítani és működését javítani legyen képes.[26] Tanulás során a rendszer a bemeneti adatokból saját maga által kialakított algoritmusok segítségével képes szabályszerűségeket felismerni, ezáltal anélkül tud új, addig nem ismert feladatokat is megoldani, hogy arra külön programozni kellene.[27] Ehhez kapcsolódik az ún. fekete doboz *(black box)* probléma, ami azt jelenti, hogy az MI működésének komplexitása és a rengeteg véletlenszerű változó miatt a rendszer mögött álló személy nem látja át, hogyan jut el a rendszer az egyes bemeneti adatokból a végső eredményig, vagyis milyen belső logika mentén hozza meg az egyes döntéseit.[28] Az Európai Parlament a szóban forgó probléma preventálása érdekében úgy véli ezeket a rendszereket olyan 'fekete dobozzal' kellene ellátni, amely rögzíti a gép által végrehajtott összes művelet adatait, különösen a döntésekhez vezető logikát.[29]

---

22 Uo.

23 Ld. Rácz i. m. 96.

24 Nick Bostrom: How long before superintelligence? *Linguistic and Philosophical Investigations,* Vol. 5., No. 1. (2006) 13.

25 Ződi Zsolt: A robottanácsadók jogi problémái: hogyan szabályozzuk a robotokat? *Állam- és Jogtudomány,* 2020/4. 123.

26 Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája (2020-2030). 2020. 6.

27 Metzinger Péter: A mesterséges értelem általános polgári jogi értelmezéséről. *Jogtudományi Közlöny,* 2023/3. 116.

28 Eszteri Dániel: Az automatizált döntéshozatal és profilalkotás (nem csak) adatvédelmi kockázatai. In: Mezei Kitti (szerk.): *Kockázatok és lehetőségek a mesterséges intelligencia jogi szabályozásában.* Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2025. 74.

29 Az Európai Parlament 2017. február 16-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) (2018/C 252/25) 6.

2.3. MI mint jogi fogalom

Az MI jogi vizsgálata és szabályozása érdekében célszerű egy olyan egységes MI fogalom alkalmazása, amely a technológia fejlődésére tekintettel kellően absztrakt, ugyanakkor magában foglalja a rendszer lényegi elemeit. A mesterséges intelligencia különböző fogalmi megközelítéseire tekintettel kevés esély mutatkozik egy akár nemzetközileg egységesen is alkalmazható MI fogalom deklarálására. Míg például az amerikai judikatúra technikai alapon közelíti meg az MI-t, addig Európában a definícióalkotás origójában a rendszer képességei és emberhez való hasonlósága áll.[30]

Az Egyesült Államok Törvénykönyvének (U.S. Code) Nemzeti Mesterséges Intelligencia Kezdeményezés című fejezetében a mesterséges intelligenciát egy olyan gépi alapú rendszerként definiálták, amely adott, ember által meghatározott célok alapján olyan előrejelzéseket, ajánlásokat tesz, illetve döntéseket hoz, amelyek a valós vagy virtuális környezetet befolyásolják. A mesterséges intelligencia rendszerek gépi és emberi alapú bemeneti adatokat használnak a valós és virtuális környezet érzékelésére, majd ezeket az észleléseket automatikus elemzés útján modellekké absztrahálják és a modellekből levont következtetések alapján információs vagy cselekvési lehetőségeket fogalmaznak meg.[31] A mesterséges intelligencia biztonságos, védett és megbízható fejlesztéséről és használatáról szóló 2023. évi 14110. számú elnöki rendelet a U.S. Code által meghatározott MI definícióra hivatkozik vissza, melynek alkalmazását következetesen átveszi.[32]

Az Egyesült Királyság mesterséges intelligencia szabályozásáról szóló törvényjavaslata szerint a mesterséges intelligencia olyan technológiát jelent, amely lehetővé teszi egy eszköz, illetve szoftver programozását vagy betanítását arra, hogy képes legyen adatok felhasználásával érzékelni a környezetét, ezeket az adatokat pedig automatizált feldolgozás útján – a kognitív képességek megközelítésére törekedve – értelmezze, majd adott cél elérése érdekében ajánlásokat, előrejelzéseket vagy döntéseket készítsen. A törvényjavalat expressis verbis rögzíti, hogy az MI magában foglalja a ‘generatív MI-t’, azaz a mély vagy

30 Ld. Kovács Andrea: A mesterséges intelligencia jogi megítélésének egyes kérdései. *Themis,* 2024 május. https://doi.org/10.55052/themis.2024.1.36

31 2020 U.S. Code Title 15 – Commerce and Trade Chapter 119 – National Artificial Intelligence Initiative sec. 9401.

32 Executive Order 14110 on Safe, Secure and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence, 88 FR 75191 14110 (a továbbiakban: EO 14110) Sec. 3. b).

nagy nyelvi modelleket, amelyek képesek szöveget és más tartalmat generálni a betanított adatok alapján.[33]

A generatív MI az EO 14110 fogalommeghatározása szerint az a fajta mesterséges intelligencia, ami emulálja a bemeneti adat struktúráját és karakterisztikáját, majd az alapján derivatív, szintetikus tartalmat készít, ami lehet kép- és vagy hanganyag, szöveg vagy bármilyen más digitális tartalom.[34]

Az Európai Bizottság 2018-ban kiadott *Artificial Intelligence for Europe* című közleménye az első kifejezetten MI-vel foglalkozó Európai Uniós dokumentum. A közlemény absztrakt módon a mesterséges intelligenciát gyűjtőfogalomnak tekinti, ami olyan „intelligens viselkedésre utaló rendszereket takar, amelyek konkrét célok eléréséhez elemzik a környezetüket és – bizonyos mértékű autonómiával – intézkedéseket hajtanak végre".[35] Az Európai Unió 2024-es MI Rendelete követelményként rögzíti, hogy a rendeletben meghatározott MI-rendszer fogalmát „szorosan össze kell hangolni a mesterséges intelligenciával foglalkozó nemzetközi szervezetek munkájával a jogbiztonság szavatolása, valamint a nemzetközi konvergencia és a széles körű elfogadottság előmozdítása érdekében".[36] A rendelet fogalommeghatározása szerint a mesterséges intelligencia egy olyan gépi alapú rendszer, amelyet különböző autonómiaszinteken történő működésre terveztek, és amely a bevezetését követően alkalmazkodóképességet mutathat, továbbá explicit vagy implicit célok érdekében a kapott bemeneti adatokból képes kikövetkezteti, hogyan generáljon olyan kimenetet,[37] amely képes befolyásolni a fizikai vagy a virtuális környezetet.[38]

A rendelet e mellett további két releváns fogalmat is determinál. Egyrészről az *általános célú MI-modellt*, amelynek jellemzője, hogy jelentős általánosságot mutat és forgalomba hozatalának módjától függetlenül, különféle feladatok széles körének elvégzésére képes, valamint többféle *downstream* rendszerbe vagy alkalmazásba[39] integrálható, azon MI-modellek kivételével, amelyeket a forgalomba hozatalukat megelőzően kutatási, fejlesztési vagy prototípus-

---

33 A mesterséges intelligencia szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Artificial Intelligence (Regulation) Bill) [HL] 7. (1)–(2).

34 E.O. 14110 Section 3. (p)

35 A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Mesterséges intelligencia Európa számára, COM(2018) 237. 1.

36 MI Rendelet (12).

37 Például előrejelzések, tartalmak, ajánlások, illetve döntések.

38 MI Rendelet 3. cikk (1) bekezdés.

39 A *downstream* szolgáltató egy olyan MI-rendszer – ideértve az általános célú MI-rendszert is – szolgáltatója, amelybe MI-modellt integráltak, függetlenül attól, hogy a szolgáltató által

alkotási tevékenységekre használnak. Másrészről társfogalmát, az *általános célú MI-rendszert*, ami általános célú MI-modellen alapuló MI-rendszer, mely – mind közvetlen felhasználás, mind más MI-rendszerekbe való integráció céljából – többféle célt képes szolgálni.

Az MI Rendelet a generatív mesterséges intelligenciának sem definíciós, sem szabályozási szempontból nem tulajdonít különösebb figyelmet, mindössze megemlíti, hogy a generatív MI-modellek az általános célú MI-modellek tipikus példáinak tekinthetők, ugyanis rugalmas tartalomelőállítást tesznek lehetővé azáltal, hogy képesek szövegek, képek és egyéb tartalmak létrehozására, melyekbe könnyen beleillik különféle feladatok széles köre.[40]

Az ismertetett fogalmak közös jellemzőiből kirajzolódnak a mesterséges intelligencia rendszerek lényegi ismérvei, tehát, hogy a bemeneti adatok feldolgozása révén képesek érzékelni a környezetüket és az így nyert információk felhasználásával meghatározott célnak megfelelő kimeneti adatot tudnak különböző formában generálni. Bár – a különböző szinteken megjelenő – autonómia mint kulcsfogalom is megjelenik a normaszövegben, azonban álláspontom szerint ezalatt nem az emberi közrehatástól mentes, teljes önállóság értendő. Már csak azért sem, mert még az öntanuló mechanizmuson alapuló mesterséges intelligencia is az előre programozott utasítások alapján hajtaná végre feladatait.[41] Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy MI-rendszerek üzemeltetése, fejlesztése, működésének minőségi és jogi követelményekhez való igazítása és korrigálása is (legalábbis a közeljövőben még biztosan) emberi közreműködést igényel.

3. Az MI jogi szabályozása, megítélése

Elon Musk szerint a mesterséges intelligencia az a ritka eset, amikor a jogalkotásban proaktívnak kell lenni, mert ha csak utólag reagálunk, akkor már túl késő.[42] Noha a proaktivitás alapvetően idegen a jog természetétől, az MI területén mégis kivételesen nagy aktivitás mutatkozik a jogirodalomban, kü-

biztosított, vertikálisan integrált MI-modellről vagy egy másik szervezet által szerződéses viszonyok alapján biztosított MI-modellről van-e szó. (MI Rendelet 68.).

40 MI Rendelet (99), (105).

41 Stefán Ibolya: A mesterséges intelligencia jogi szabályozásának egyes kérdései. *Miskolci Jogi Szemle,* 2020/3. különszám, 27–28.

42 James Titcomb: AI is the biggest risk we face as a civilisation, Elon Musk says. *The Telegraph,* 2017. július 17. https://tinyurl.com/4434wue6

lönösen a felelősség, a szerzői jog, a személyiségi jogok és az MI rendszerek jogalanyiságának kérdéskörében.

Egy ilyen jelenség jogi szempontból történő megközelítésének esetében nélkülözhetetlen annak eldöntése, hogy azt a jog miként kategorizálja be.

3.1. MI jogi személyiséggel való felruházásának kérdésköre

Bár sokáig egyértelműnek tűnt az MI jogtárgy státusza,[43] a nemzetközi és hazai jogirodalomban egyaránt felütötte fejét a mesterséges intelligencia jogalanyként való elismerésének gondolata.

2017-ben az Európai Parlament állásfoglalásában előirányozta a Bizottság számára a robotok[44] „specifikus jogalanyisággal" történő felruházását mint hosszú távú célt annak érdekében, hogy legalább a legkifinomultabb autonóm robotokat sajátos jogokkal és kötelezettségekkel felruházott úgynevezett „elektronikus személynek" minősítsék. Ezt az új polgári jogi státuszt a Parlament olyan esetekben ajánlja alkalmazni, amikor a robotok az embertől teljesen önállósult döntéseket hoznak, önállóan kerülnek (kölcsönös) kapcsolatba harmadik felekkel.[45] Mindennek azért van jelentősége, mert ahogyan azt *Savigny* a *System des heutigen römischen Rechts* című művében megállapította, a személy – legyen szó természetes vagy jogi személyről – jogi értelemben azért személy, mert jogképességgel rendelkezik, tehát jogai és kötelezettségei lehetnek.

Futurisztikusnak tűnik az a jövőkép, ahol gépi rendszerek leendő jogi személyiségéről diskurálunk, mégis egyes jogrendszerekben nem idegen a különféle entitások jogalanyisággal történő felruházása. Jogi személyiséggel bír – a teljesség igénye nélkül – a Whanganui folyó, a Ranchería folyó, a Mar Menor,[46] és a hindu idolok.[47] 2017-ben pedig a Hanson Robotics által létrehozott humanoid robot, Sophia vált szaúdi állampolgárrá.[48] Mindez jól prezentálja, hogy egy

---

43 Rácz i. m. 95.

44 A „robot" kifejezést ebben a kontextusban mint mesterséges intelligenciával vezérelt gépi eszközt kell érteni.

45 Jelentéstervezet ajánlásokkal a Bizottság számára a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) 59. f).

46 Ld. Tahyné Kovács Ágnes: A természet jogai jelenségről világi és egyházi felfogásban. *Pro Futuro,* 2024/2. 43–64. https://doi.org/10.26521/profuturo/2024/2/15441

47 Deepa Das Acevedo: Deities' Rights? *Journal of Law and Religion* Vol. 38., Issue 3. (2023) 450–468. https://doi.org/10.1017/jlr.2023.27

48 Joana Vilela Fernandes: Robot citizenship and gender (in)equality: the case of Sophia the robot in Saudi Arabia.. *JANUS.NET, e-journal of International Relations,* Vol. 12. (2022) 51. https://doi.org/10.26619/1647-7251.DT0122.4

entitás jogalanyisággal való felruházása elsősorban az állam értékválasztásán múlik, és amennyiben egy ország emellett dönt, nem kizárt, hogy annak mintájára máshol is szabályozásra kerül a mesterséges intelligencia jogi státusza.[49]

Számos szempontból vonzónak tűnhet a mesterséges intelligenciák jogi személyiségének normatív elismerése. A legkívánatosabb következménye kétségkívül a perképesség lenne.[50] Ez jelentősen leegyszerűsítené a mesterségesintelligencia-rendszerek által okozott károk esetében a felelősségre vonást, figyelemmel az ilyen rendszerek működésében részt vevő szereplők komplex kapcsolatrendszerére. A mesterséges intelligenciával kapcsolatos felelősségről szóló irányelv is hangsúlyozza, hogy károsultak számára gyakran nehéz vagy éppen megfizethetetlenül költséges a felelős személy azonosítása, illetve a kártérítési igény feltételeinek bizonyítása.[51]

Az MI közvetlen felelősségre vonásának és szankcionálásának lehetősége egy kétélű kard, van potenciálisan jó és rossz oldala is. Egyrészről az ÁMI esetében előnyös lehet, hiszen a beviteli adatokból (előreláthatóan nem minden esetben ellenőrizhető, kiszámíthatatlan belső 'logika' mentén) sajátos kimeneteli adatokra következtet, így a rendszer mögött álló személyek a tőlük függetlenül bekövetkezett károkért nem felelnének. Másrészről komoly ellenérv egy ilyen fokozott veszéllyel járó technológiánál, hogy annak autonóm jogalanyként való elismerése lehetőséget teremtene a mögöttes személyeknek a felelősség elhárítására.[52]

Logikusan az ÁMI esetében merülhetne fel a jogalanyiság kérdése,[53] hiszen ezeknél a rendszereknél valószínűsíthető, hogy a 'döntéshozatali' metódus során a bemeneti és kimeneti adatok közötti determinisztikus jelleg megszűnik.[54] Az (Á)MI károkozása kapcsán – még az öntanuló mechanizmusoknál is – releváns kérdés, hogy a közvetlen vagy közvetett emberi felelősség teljesen kizárható-e, tehát valóban igazságos lenne-e az a megoldás, miszerint tisztán a rendszeré

---

49 Simon Chesterman: Artificial intelligence and the limits of legal personality. *International & Comparative Law Quarterly,* Vol. 69., Issue 4. (2020) 822. https://doi.org/10.1017/S0020589320000366

50 Chesterman i. m. 825.

51 Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a szerződésen kívüli polgári jogi felelősségre vonatkozó szabályoknak a mesterséges intelligenciához való hozzáigazításáról (a továbbiakban: MI felelősségéről szóló irányelv) Brüsszel, 2022.9.28. COM(2022) 496 final 2022/0303 (COD) indoklás 1.

52 Ld. Korba i. m.

53 Vö. Kovács Andrea i. m. 45.

54 Ződi i. m. 112.

mint jogi személyé a felelősség? Nem elhanyagolható annak kérdése sem, hogy az MI mivel és hogyan állna helyt a felelősségét érintő esetekben.

A jelenlegi MI és a – majdani – ÁMI döntését is a kapott bemeneti adatok határozzák meg. Az MI számára hozzáférhető adatok körét és minőségét végsősoron még mindig az ember alakítja, ezáltal a rendszer által hozott 'döntések' sem választhatók el teljes mértékben az emberi felelősségtől. Némileg árnyalja a képet, hogy az ÁMI képes lesz új impulzusokat is azonosítani, értékelni és az öntanulás révén értékkészletének részévé tenni. A mesterséges intelligencia azonban nem képes jót és rosszat megkülönböztetni, hanem algoritmusok által a rendelkezésére bocsátott adatokból kalkulálja ki 'saját' döntését.[55]

Az Európai Unió 'elektronikus személy' javaslatáról több száz mesterséges intelligencia-szakértő nyílt levélben fejezte ki ellenérzületét és figyelmeztette a döntéshozókat, hogy a mesterséges intelligencia jogi személyiséggel történő felruházása „etikai és jogi szempontból" sem lenne helyénvaló.[56] Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság is ellenzi, hogy „robotok vagy mesterségesintelligencia-rendszerek számára bevezessék a jogi személyiség bármilyen formáját, mivel ez elfogadhatatlan erkölcsi kockázatot rejt magában." Ugyanakkor kiemeli, meg kell vizsgálni, hogy „a felelősségre és a saját hibára vonatkozó hatályos nemzeti és uniós szabályok és ítélkezési gyakorlatok kielégítő választ adnak-e erre a kérdésre, és ha nem, akkor milyen jogi megoldásokra van szükség."[57]

Mind etikai, mind jogdogmatikai szempontból kiemelkedő álláspont, hogy az MI-rendszerekre – legyen az virtuálisan megjelenő vagy fizikai hordozóba integrált – a bevett jogalanyi formák egyike sem terjeszthető ki, ugyanis az ilyen rendszer nem más, mint ingó dolog, ezáltal cselekvését végső soron embernek kell betudni.[58]

Lehetőségként merül fel az is, hogy az MI jogi személyisége kizárólag kötelezettséggel járna. Ez a megoldás a gyakorlatban nem lenne célszerű (különösen a felelősség szempontjából), hiszen a polgári jogi felelősség – elsősorban – vagyoni felelősség, amelyhez a jogsértőnek szükségképpen képesnek kell tu-

---

55 Nagy Zoltán András: A mesterséges intelligencia és a jogi felelősség kérdése – 2010-2020-as évek fordulóján de lege ferenda. In: Madai Sándor (szerk.): *Sic itur ad astra: Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére.* Budapest, Ludovika, 2020. 378.

56 Mesterséges Intelligencia és Robotika Szakértők nyílt levele, ld. https://robotics-openletter.eu/

57 Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Mesterséges intelligencia – A mesterséges intelligencia hatásai a (digitális) egységes piacra, a termelésre, a fogyasztásra, a foglalkoztatásra és a társadalomra. [2017/C 288/01]. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016IE5369

58 Klein Tamás: Robotjog. In: Klein Tamás – Tóth András: *Technológiai jog – Robotjog – Cyberjog.* Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 194–195.

lajdonnal rendelkeznie.[59] A jogképesség ugyanakkor önmagában nem elegendő a jogügyletekben való részvételhez, a vagyon kezeléséhez, illetve ahhoz sem, hogy az adott entitás tevékenységéért, döntéseiért és az általa okozott károkért felelősségre vonható legyen. Ahhoz, hogy értelmet nyerjen az MI jogalanyisággal történő felruházása, szükség lenne a cselekvőképességre is. Azonban amíg jogképessége minden személynek (tehát az embernek, a jogi személyeknek etc.) van, addig cselekvőképessége kizárólag az embernek mint természetes személynek lehet. Cselekvőképesség révén a személy saját akaratelhatározásból, saját cselekménye által jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. A cselekvőképesség esszenciája az ügyvitelhez szükséges belátási képességben rejlik.[60] S bár legyen bármily fejlett is a mesterséges intelligencia, ott még tagadhatatlanul nem tart, hogy a belátási – ezáltal a cselekvő- – képessége elismerésre kerüljön.

Jogdogmatika alapján a belátási képesség meglétének előfeltételei a 1. szellemi érettség, azaz egy bizonyos életkor elérése, amely mindennapi életvitelben való jártasságot és élettapasztalatot kívánja garantálni; 2. a szellem épsége, tehát a személy nem szenved szellemi fogyatékosságban vagy pszichés betegségben, amely belátási képességét torzítaná; valamint 3. az észszerű akaratelhatározásra való képesség, vagyis a lehetséges alternatívák mérlegelése, az akaratnak megfelelő, felelős magatartás tanúsítása és tettei következményének előrelátása.[61]

Mindebből az következik, hogy az MI-rendszereknek – a gazdasági társaságokhoz hasonlóan – szükségük van emberi közreműködésre ahhoz, hogy a külvilág felé jogilag értékelhető módon nyilvánulhassanak meg. Egyetértek azzal az állásponttal, hogy amíg nem realizálódik a saját emancipált érdekek mentén önállóan döntéseket hozó, cselekedni és más jogalanyokkal kapcsolatba lépni képes MI – ÁMI, szuperintelligencia –, addig a polgári jog a jogalanyiság megadása nélkül, a jelenlegi szabályozási keretek között is megfelelő módon tud a mesterséges intelligencia által teremtett polgári jogi helyzetekre reflektálni.[62]

---

59 Liability for Artifcial Intelligence and Other Emerging Digital Technologies (EU Expert Group on Liability and New Technologies 2019) 38.

60 Fónyiné Kazareczki Andrea – Tolnai Ildikó: *Ingatlanjog I.* Budapest, Wolters Kluwer, 2019. https://doi.org/10.55413/9789632958224

61 Uo.

62 Metzinger i. m. 113.

3.2. Az MI szabályozásának más megközelítése

A jogalanyiságon kívül több megoldási javaslat is létezik arra, hogyan kellene a mesterséges intelligenciát szabályozni.

A mesterséges intelligenciára polgári jogi szempontból – egyelőre – mind elméleti, mind gyakorlati szempontból a dolog fogalma megfelelően alkalmazható lehet.[63] A mesterséges intelligencia dologként történő felfogása az Egyesült Államokban, Kínában és az Európai Unióban is elfogadott,[64] továbbá Oroszországban az a javaslat is felmerült, hogy az MI-t az állatokhoz hasonlóan speciális dologként kellene kezelni.[65] Jogtechnikailag az MI dologként történő megítélésében nem jelente akadályt (különös tekintettel az MI gazdasági funkciójára), hogy az MI mint virtuális rendszer esetében nem beszélhetünk „birtokba vehető testi tárgyról", ugyanis a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény[66] hasonló esetben analogia legis alkalmazásával már a „dolog módjára hasznosítható" természeti erőkre is megfelelően kiterjeszti a dolgokra vonatkozó szabályokat.[67]

Amennyiben az MI szoftver mivoltára összpontosítunk, akkor a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény alapján szerzői jogi védelem alá tartozó alkotásként kell kezelni.[68] A szoftver által okozott károk utáni felelősségi viszonyokra az Szjt. nem határoz meg erre speciális szabályokat.[69] Ezzel kapcsolatban van olyan megközelítés, amely a mesterséges intelligencia alapú szoftvert vagyontárgyként értékeli, illetve a dologi jogi megközelítés hangsúlyozása is egy lehetséges megoldásként merül fel.[70]

Az MI működésével összefüggő kárfelelősség rendezésének lehetséges módja a veszélyes üzem szabályainak alkalmazása. Ennek körében csak akkor mentesül az üzembentartó a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén

63 Rácz i. m. 83–84.

64 Hárs András: A mesterséges intelligencia nemzetközi szervezetek általi szabályozásának összehasonlítása az emberi jogok szemüvegén át. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás,* 2023/2. 125–143. https://doi.org/10.32575/ppb.2023.2.7

65 Nagy Teodóra: A jövő kihívásai: robotok és mesterséges intelligencia az alapjogi jogalanyiság tükrében. *MTA Law Working Papers,* 2020. 18–20. https://tinyurl.com/4pn6972n

66 A továbbiakban: Ptk.

67 Korba i. m.

68 A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt) 1. § és 58. §.

69 Stefán i. m. 187.

70 Uo. 188.

kívül esik.[71] Meglátásom szerint a bírói gyakorlat által kialakított, fokozott veszéllyel járó tevékenység fogalma[72] a mesterséges intelligencia sajátos tulajdonságaira és alkalmazási területeire figyelemmel az MI-rendszerekre is kiterjed.[73]

Az Európai Parlament állásfoglalásában elismeri, hogy a felelősség tekintetében meghatározó tényező az MI-rendszer típusa, amely fölött az üzemeltető ellenőrzést gyakorol. E tekintetben egyértelmű, hogy egy magas kockázatú és autonóm módon cselekvő MI-rendszer potenciálisan sokkal nagyobb mértékben jelent veszélyt a társadalomra. Az ilyen mesterséges intelligenciákra egy közös, objektív felelősségi rendszer létrehozását tartja az Európai Parlament szükségesnek azzal, hogy annak – akár több kockázati szintet is magában foglaló – kockázatalapú megközelítésen kell alapulnia.[74] Ezzel a javaslattal kapcsolatban az MI felelősségéről szóló irányelv tényként állapítja meg, hogy az olyan MI-rendszerekkel ellátott termékek és szolgáltatások, amelyek a társadalomra, illetve az alapvető jogokra gyakorolt jelentős hatásuk vagy kockázatuk miatt az objektív felelősségi rendszer alkalmazását indokolnák, jelenleg még nem érhetők el széles körben a piacon.[75]

Az MI Rendelet funkcionális szempontból közelíti meg a mesterséges intelligenciát, azt elsődlegesen szolgáltatásként vagy egy termék részeként szabályozza. A rendelet közös európai termékbiztonsági normák bevezetésével szabályozza az MI-rendszerek kifejlesztését, bevezetését és üzemeltetését az európai piacokon, garantálva egyúttal az európai értékeket és alapvető jogok védelmét.[76]

A különböző szereplők (szolgáltató, üzembe helyező, forgalmazó) kötelezettségeit a rendelet kockázat szerint határozza meg, megállapítva így a felelősség alapját is. Ebből kifolyólag megkülönbözteti a 1) tiltott MI-gyakorlatokat, 2) a magas kockázatú MI-technológiákat, valamint 3) az alacsonyabb kockázatú, átláthatósági kötelezettségek hatálya alá tartozó MI-rendszereket.[77] Azokra a – minimális kockázattal járó – mesterséges intelligencia rendszerekre, amelyek

---

71 Ptk. 6:535. § (1) bekezdés.

72 Pf. 22.067/2010/7. indoklás.

73 Vö. MI Rendelet 6. cikk és III. melléklet.

74 Az Európai Parlament 2020. október 20-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a mesterséges intelligenciára vonatkozó polgári jogi felelősségi rendszerrel kapcsolatban (2020/2014(INL)) 14.

75 MI felelősségéről szóló irányelv 16.

76 Varju i. m. 29.

77 Uo. 30.

nem illenek a fenti kategóriákba magatartási kódexek létrehozását írja elő a rendelet.[78]

A hazai – és uniós – jogalkalmazás szempontjából jelenleg az MI Rendelet szabályozza átfogó jelleggel a mesterséges intelligenciát. Célja a belső piacon történő elterjedésének, fejlesztésének és használatának elősegítése és a szükséges jogharmonizáció megteremtése az uniós jog által, garantálva a jogbiztonság, a közérdek és az alapvető jogok magas szintű védelmét.[79]

4. Záró gondolatok

Jelen tanulmány írása során többször elgondolkodtatott az Európai Parlament 2017-es állásfoglalásának bevezetésében megfogalmazott gondolatmenet, miszerint „Mary Shelley Frankensteinje által megalkotott szörnytől a Pygmalion klasszikus mítoszán és a prágai gólemen át Karel Čapek robotjáig" az embereket mindig foglalkoztatta intelligens lények 'teremtése'.[80] Úgy vélem, ezeket az entitásokat – az állatokhoz, különösen házi kedvenceinkhez hasonlóan – hajlamosak vagyunk emberi tulajdonságokkal felruházni, akár még a jogalanyiságuk lehetőségén is elmélkedni.[81] E téren érdemes megjegyezni, hogy pillanatnyilag a mesterséges intelligenciák humanizálásával szemben szkeptikus álláspont az uralkodó a jogi dokumentumokban és a releváns szakirodalomban.[82]

Az MI-rendszerek jogalanyiságának, valamint az ahhoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek szabályozása álláspontom szerint mindaddig tárgytalan, amíg az 'elektronikus személy' nem lesz képes teljesen önállósulni a működtetése mögött álló személyektől. Amíg a teljes autonómia állapota meg nem valósul, addig a mesterséges intelligencia rendszer – legyen az virtuális, vagy a fizikai világban megjelenő gépbe integrált robot – eszköznek, szoftvernek, illetve dolognak fog minősülni, amely a mögötte álló személy jogi hatalmában áll. Ennek

78 MI Rendelet (165).

79 MI Rendelet (8).

80 Az Európai Parlament 2017. február 16-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)) (2018/C 252/25) bevezetés A.

81 Ld. pl. Fedor Zsuzsanna Réka: *Az állatvédelem büntetőjogi vonatkozásai – különös tekintettel az állatkínzás törvényi tényállására.* Doktori értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2024. 10–16.; Gánóczy Sándor: Állati ember, emberi állat. *Magyar Tudomány,* 2014/5. 576–586.

82 Szentgáli-Tóth Boldizsár: A robotok jogi személyiségének koncepciója és annak lehetséges hatásai a demokráciára. Miért ne adjunk szavazati jogot a mesterséges intelligenciáknak. *Magyar Jog,* 2022/6. 321.

értelmében a már fennálló felelősségi alakzatok az MI által okozott károk esetében is – az MI felelősségéről szóló irányelv átültetésével – megfelelően alkalmazhatók.[83]

Bár a technológia fejlődésének iránya felsejlik, annak végkimenetelét előre nem lehet biztosan megmondani.[84] Álláspontom szerint e miatt a bizonytalanság miatt a normaalkotás szempontjából nem indokolt az MI-vel kapcsolatban olyan kérdések elébe menni, mint a jogalanyiság, illetve a még csak hipotetikusan 'létező' általános vagy szuperintelligens mesterséges intelligenciák szabályozása, különösen úgy, hogy hat évtizeddel később a kitűzött kognitív képességek még mindig elérhetetlennek tűnnek.[85]

[83] Rácz i. m. 98.

[84] Nagy i. m. 1.

[85] Michael. I. Jordan: Artificial Intelligence—The Revolution Hasn't Happened Yet. *Harvard Data Science Review,* Vol. 1. (2019) 4. https://doi.org/10.1162/99608f92.f06c6e61

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG HATÁRAI A SZEMÉLYISÉGVÉDELMI PEREKBEN[*]

Kovács Krisztián[**]

1. Az ember méltósága, az általános személyiségi jog

Az új Polgári Törvénykönyv személyiségvédelmi rendszerében az emberi méltóság, mint generálklauzula képezi a személyiségi jogok védelmének alapját.[1] Az emberi méltóságból vezethető le akár egy-egy személyiségi jog létezése vagy annak nem létezése, a személyiségi jogok az emberi méltóságból fakadnak.[2] Ezáltal a Ptk. nem csak a nevesített személyiségi jogok védelmét teszi lehetővé. Az emberi méltóságnak kétségtelenül vannak polgári jogi és alkotmányjogi összefüggései is. Emlékezetes, hogy az Alkotmánybíróság a jogköreinek szűkítését követően az emberi méltóságból vezette le a tulajdonhoz való jogot, mely alapján ki tudta mondani, hogy

> „Törvényben meghatározott jogcímen és mértékben, bevallással lezárt adóévben, visszaélés nélkül megszerzett bevételnek a visszaható hatályú adóztatása azonban már nem az Alkotmány 70/I. §-a új (2) bekezdésének a végrehajtása, hanem az egyén autonómiájába való olyan mértékű közhatalmi beavatkozás, amelynek nincs alkotmányosan elfogadható indoka, ezért az sérti az adófizetők emberi méltóságát."[3]

[*] A Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-25-4-I-PPKE-69 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

[**] A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1 Vékás Lajos: A Polgári Törvénykönyv első hét évéről. *Jogtudományi Közlöny,* 2021/3. 110.

2 Lábady Tamás: *A magánjog általános tana.* Budapest, Szent István Társulat, 2017. 197.

3 37/2011. (V. 10.) AB határozat.

Az emberi méltóság minden tárgyi jog megalkotásánál és alkalmazásánál a legfőbb alkotmányos vezérlő elv, az alkotmányos alapjogok, értékek és kötelezettségek rendszerének a tényleges alapja. Az alapjogoknak anyagi tartalma van, és ez a tartalom az emberi méltóságból ered. Emiatt olyan, külön jogszabály nem nevesített jogok, mint például a vérségi származás kiderítéséhez fűződő vagy a magánélethez való jog személyiségi joggá válhattak.[4] Az emberi méltóságnak az Alaptörvényben rögzített tartalma szerint az emberi méltóság sérthetetlen.[5] Következik mindez az Alkotmánybíróság korai, 23/1990. (X. 31.) AB határozatából is.[6] Továbbá a jelen tanulmány szempontjából releváns személyiségvédelmi körben az Alkotmánybíróság már működésének kezdetén is kijelentette, hogy az emberi méltóságot az úgynevezett általános személyiségi jog egyik megfogalmazásának tekinti.[7] Koltay András az általános személyiségi jogot nem az emberi méltóság anyajogi szerepét kimondó Ptk. 2:42. § (2) bekezdésében, hanem már a személyiség általános védelmét biztosító 2:42. § (1) bekezdésében azonosítja. Ezt a régi Ptk. 75. §-ával fennálló szoros tartalmi kapcsolat is alátámasztja. Álláspontja szerint az (1) bekezdés önmagában alkalmas a nevesített személyiségi jogokon túlmutató védelem biztosítására, ezért a (2) bekezdésben az emberi méltóság anyajogként történő kiemelése részben szükségtelen, a két rendelkezés egymáshoz való viszonya pedig bizonytalan. Az emberi méltóság magánjogi anyajogként való meghatározását az is problematikussá teszi, hogy abból nehezen vezethetők le a jogi személyeket is megillető személyiségi jogok, továbbá nem válik egyértelművé a méltóság magánjogi és alkotmányjogi szerepének egymáshoz való viszonya. Mindez azonban Koltay szerint nem érinti az általános személyiségi jog alkalmazhatóságát: a Ptk. 2:42. § (1) bekezdése továbbra is lehetővé teszi, hogy a bírói jogfejlesztés a személyiség védelmét a törvényben nevesített jogokon túl is biztosítsa. Ezzel párhuzamosan indokoltnak tartaná egy szűkebb tartalmú emberi méltósághoz való jog elismerését, amely önálló, nevesített személyiségi jogként az emberi státus elismerését és az

---

4 Balogh Zsolt: Az emberi méltóság: jogi absztrakció vagy alanyi jog. *Iustum, Aequum, Salutare,* 2010/4. 37.

5 Alaptörvény – II. cikk:
Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.

6 Az élettől és az emberi méltóságtól halálbüntetéssel való megfosztásra vonatkozó rendelkezések ugyanis az élethez és az emberi méltósághoz való alapvető jog lényeges tartalmát nemcsak korlátozzák, hanem az életnek és az emberi méltóságnak, illetve az ezt biztosító jognak a teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését engedik meg.

7 8/1990. (IV. 23.) AB határozat.

emberhez méltó bánásmód követelményét védené.[8] Schultz Márton álláspontja nagyrészt Koltay következtetéseivel azonos irányba mutat. Mindketten az általános személyiségi jogot a Ptk. 2:42. § (1) bekezdésében azonosítják, míg a (2) bekezdésnek nem tulajdonítanak önálló alanyi jogot keletkeztető szerepet. Koltay ugyanakkor az emberi méltóság anyajogként való megjelenítésének szimbolikus jelentőségét is elismeri, Schultz viszont határozottabban kritizálja e megoldást, mert az szerinte leszűkítheti a személyiségvédelmet, és akadályozhatja a jogi személyeket megillető jogok fejlődését. Mindketten szükségesnek tartják továbbá az általános személyiségi jogtól megkülönböztetett, szűkebb értelemben vett emberi méltósághoz való jog elismerését.[9]

Az emberi méltóság tartalma és szerepe azért is kulcsfontosságú, mert a jogsértés elleni fellépés akadálya lehet, amennyiben annak tartalma nem kellően pontos, körülhatárolt. Kovács Helga megfogalmazása szerint az emberi méltóság általános védelme kiküszöböli a tényállásszerűség megállapítását akadályozó tényezőket azokban az esetekben is, amikor a jogsértés nyilvánvaló, azonban nincs a tényleges helyzetre vonatkozó, specifikált törvényi szabály.[10] A bírói gyakorlat ezt a következőképpen fogalmazza meg: A bírói jogalkalmazás nincs elzárva attól, hogy tágítsa a személyiségi jogok körét. A félnek a magánélet nyugalmához fűződő joga sérülhet azáltal is, hogy a busz által kidöntött villanyoszlop a ház falának leomlását okozza, amely baleset köztudomású lelki traumát eredményez. Ha fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozati összefüggésben sérül a fél személyiségi joga, a sérelemdíj alóli mentesüléshez e kárfelelősség szabályait kell alkalmazni.[11] Ha viszont nincs specifikált törvényi szabály, akkor alappal lehet érvelni az ellen, hogy van az ügyben tényállásszerűség. Így ismert olyan bírósági döntés, ami kimondja, hogy nem személyiségi jog az oktatáshoz fűződő jog[12] vagy szociális ellátási formához való hozzáférés biztosításának igénye.[13]

---

8 Koltay András: Az „általános személyiségi jog” nyomában – kísérlet a méltóság, becsület, jóhírnév fogalmi elhatárolására. *Magyar Jog,* 2017/10. 611–612.

9 Schulz Márton: Gondolatok a személyiségi jogok generálklauzulájáról és az emberi méltóságról. *Magyar Jog,* 2016/12. 696–697.

10 Kovács Helga: A célba vett emberi méltóság. *Iustum, Aequum, Salutare,* 2025/1. 123.

11 BDT2019. 4041.

12 BDT2025.4926.

13 BH2023.131.

2. Inga vagy iránytű? Az értelmezés végpontjai

Jól szemlélteti a Koltay és Schultz által is felvetett bizonytalanságot, hogy a bírói gyakorlatban is következett be egészen komoly fordulat a nem nevesített személyiségi jogok kapcsán, ahol a kiindulási alapot az emberi méltóság képezte. A Kúria[14] korábbi gyakorlatában egyértelműen elismerte azt a tételt, hogy amennyiben valakit – akár tevéssel, akár mulasztással – megfosztanak a bírósághoz fordulás jogától vagy a jogorvoslathoz való jogtól, úgy azzal személyiségi jogát megsértik, melyért kérheti a jogkövetkezmények levonását.[15] A bíróság álláspontja szerint a felelősség alapját a jogorvoslathoz való, személyhez fűződő jog megsértésében és az ebből eredő hátrányban jelölte meg. A jogsértő hibája elzárta a sértettet az Alkotmányban és a Pp.-ben biztosított jogorvoslati lehetőség gyakorlásától, ami megalapozta a nem vagyoni kártérítés iránti igényét. A bírói gyakorlat különbséget tett a pernyertesség esélyének elvesztése és a bírósági igényérvényesítés lehetőségétől való megfosztás között. A pernyertesség bizonytalan esélyének elvesztése önmagában nem alapozott meg vagyoni kártérítést, az emiatt elszenvedett immateriális hátrány azonban megfelelő kompenzációt indokolhat. A BH2012.90. számú határozat ennek megfelelően a rendes vagy rendkívüli jogorvoslat gyakorlásának ügyvédi mulasztás miatti elvesztését személyhez fűződő jog sérelmeként értékelte. A BH 2013.89. számú határozat ezt az elvet szélesebb körben alkalmazta. Eszerint személyiségi jogsértést valósíthat meg az is, ha az ügyvéd valamely jogvesztő határidő elmulasztásával megfosztja ügyfelét attól, hogy igényét bíróság előtt érvényesítse. A védelem ezért nem korlátozódik a fellebbezési vagy felülvizsgálati határidők elmulasztására, hanem kiterjedhet a keresetindítási és más eljárási határidőkre, így például a hiánypótlás vagy a keresetváltoztatás határidejére is. A jogsérelem alapja ezekben az esetekben nem annak feltételezése, hogy a megbízó a pert megnyerte volna, hanem az önrendelkezési jog sérelme: az ügyvédi mulasztás elzárta annak lehetőségétől, hogy jogait független és pártatlan bíróság előtt érvényesítse, és ügyében érdemi döntés szülessen. Ez különösen jelentős akkor, ha az elmulasztott eljárás tárgya maga is valamely nevesített személyiségi jog, például

[14] Az egyszerűség kedvéért a legfőbb bírói fórumra a Kúria megnevezést fogom használni, akkor is, ha az ítélet abból az időszakban keletkezett, amikor még Legfelsőbb Bíróságnak hívták.

[15] BH2012.90. II. A jogorvoslati jogtól való megfosztás személyhez fűződő jogot sért és alapot ad a nem vagyoni kártérítésre.

az élethez, a testi épséghez vagy az egészséghez való jog sérelme lett volna.[16] Ezzel lényegében egyezően foglalt állást a Kúria a BH 2023.96. számú ügyben.

A 8/2025. JEH határozat azonban fordulatot hozott a kérdésben.[17] A határozat egyik legfontosabb állítása, hogy a bírósághoz fordulás joga, bár az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében szereplő alapvető jog, nem tartozik a Ptk. 2:42. § szerinti személyiségi jogok körébe.[18] A döntés érvelése szerint ez a jog elsődlegesen „állami kötelezettség", amelyet az állam teljesít azáltal, hogy bíróságot működtet és biztosítja a tisztességes eljárás feltételeit. A személyiségi jogok azonban – mondja a határozat – az egyén testi, szellemi és erkölcsi önazonosságához kapcsolódnak, és akkor sérülnek, ha e belső mag területét érinti valamely külső hatás. A döntés szerint tehát hiába érint hátrányosan egy ügyvédi mulasztás, a jogorvoslattól való megfosztás nem érinti a személyiség kiteljesedését, legfeljebb vagyoni érdeksérelmet okoz. A Jogegységi Panasz Tanács végkövetkeztetése az, hogy a bírósághoz fordulás jogának sérelme nem minősül személyiségi jogsértésnek, és ezért sérelemdíj nem jár.

Ez a döntés kifejezetten rögzíti, hogy a korábbi Kúria-ítélet, a Pfv.21.839/2011/3. számú határozat – valamint az ezzel azonos tartalmú határozatok – a jövőben nem hivatkozhatók kötelező jelleggel.

Nem példa nélküli a korábbi joggyakorlat megváltozása: emlékezetes a végrendeleti tanú aláírásának olvashatósága kapcsán zajlott vita,[19] amely miatt időnként attól függött két ugyanolyan végrendelet érvényessége, hogy éppen melyik jogegységi határozat idején bírálták el az ügyet: holott a jogszabály nem változott. Időnként tehát még jogszabályban meghatározott tartalom esetén és ingadozhat az értelmezés, azonban a jogszabályban nem kellő pontossággal rögzített tartalom esetén az inga végpontjai meglehetősen távol kerülhetnek egymástól.

A tényleges tartalmat tehát a bíróságoknak kell megállapítaniuk, amely időnként nehezen emészthető döntésekhez is vezet: egy döntés szerint a másik személy viselkedésének „patkányizmus"-ként történő minősítése nem egyen-

---

16 Kemenes István: Az esély elvesztése mint vagyoni és nem vagyoni hátrány. *Magyar Jog,* 2018/12. 661.

17 8/2025. JEH határozat. a Kúria Jogegységi Panasz Tanács határozata (Jpe.IV.60.038/2024/13. szám) a bírósághoz fordulás jogának személyiségi jogi összefüggéseiről.

18 Ezzel lényegében egyezően foglalt állást a Debreceni Ítélőtábla egy korábbi döntésében: BDT2017.3674. A bírósághoz fordulás joga nemzetközi egyezményen alapuló emberi jog és az Alaptörvényen alapuló alapvető jog, de a személyiséget, mint az ember fizikai, lelki és testi egységét érintő ismérvei hiányában nem minősül személyiségi jognak.

19 3/2012. Polgári jogegységi határozat és 2/2016. Polgári jogegységi határozat a végrendelet tanújának aláírásáról és a személyének megállapításáról.

értékű azzal, mintha az illetőt magát nevezte volna patkánynak.[20] Egyetértünk Kovács Helgával abban, hogy nehéz azonosulni ezzel a jogi csűrés-csavarással.[21] Egy másik ügyben egy hölgy öltözködése kapcsán az alperes azt a minősítést használta, hogy „öltözködése mint presszós … [örömlányoké]" – ez utóbbinál megállapította a személyiségi jogsértést a bíróság, tekintettel arra, hogy a PK 12. számú állásfoglalást analógiaként alkalmazva arra a következtetésre jutott, hogy a szöveg kontextusa szerint egyenlőségjelet tett az ilyen szakmát űző nők és a felperes közé.[22] Ahogyan a Példabeszédek könyvében teszik a paráznának öltözött asszony kapcsán.[23]

A bemutatott gyakorlat alapján az emberi méltóságra visszavezetett általános személyiségi jog nem mindig iránytűként, hanem időnként inkább ingaként működik. A bírósághoz fordulás, illetve a jogorvoslat lehetőségének elvesztését a Kúria korábban az önrendelkezési jogot érintő immateriális hátrányként, ezért személyiségi jogsértésként értékelte, a 8/2025. JEH határozat viszont már a személyiség körén kívül eső érdeksérelemnek tekinti. A fordulat tehát nem pusztán a jogkövetkezményeket érinti, hanem annak megítélését is, hogy egyáltalán mi tartozik a személyiségi jogi védelem körébe.

Az általános személyiségi jog nyitottsága szükséges ahhoz, hogy a jog a nevesített személyiségi jogokon túl is képes legyen védelmet biztosítani. Ehhez azonban az emberi méltóság tartalmának és alkalmazási szempontjainak kellően kiszámíthatónak kell(ene) lenniük. Ennek hiányában ugyanaz a generálklauzula nemcsak rugalmas, hanem egymással ellentétes döntések meghozatalára is alkalmassá válik. Ha pedig a méltóság tartalma csak az egyedi bírói döntésből válik megismerhetővé, az emberi méltóság már nem iránytűje, hanem ingája lesz a személyiségvédelemnek, amennyiben az ítélkezés nem kellően következetes.

3. Emberi méltóság vagy becsület – sértő közlések

A jelen tanulmány nem az emberi méltóság valamennyi lehetséges magánjogi sérelmének vizsgálatára vállalkozik. Az emberi méltóság közléstől függetlenül is sérülhet: egy emberi méltóságot sértő különadó-szabályozás értelemszerűen nem valósít meg egyúttal becsületsértést. A vizsgálatot ezért azokra az esetekre

[20] Fővárosi Ítélőtábla Pf.20.262/2021/5.

[21] Kovács i. m. 131.

[22] Budapest Környéki Törvényszék 20.P.20.753/2025/19.

[23] Péld 7,10: És ímé, egy asszony eleibe jő, paráznának öltözetében, álnok az ő elméjében.

szűkítjük, amelyekben az emberi méltóság állított sérelmét valamely közlés, így különösen kijelentés, minősítés vagy más kommunikációs tartalom okozza. Elsősorban a véleményekre szeretnénk koncentrálni.

Ebben a körben azonban már kifejezetten nehéz elválasztani az emberi méltóság sérelmét a becsülethez való jog megsértésétől. Ha ugyanis a közlés azért jogsértő, mert az érintettet emberi mivoltában lealacsonyítja vagy megalázza, rendszerint az is felmerül, hogy ugyanez a közlés a társadalmi megítélését vagy az önbecsülését is hátrányosan érinti. A kérdés ezért az, hogy a becsület sérelme mellett vagy helyett mikor állapítható meg önállóan az emberi méltóság megsértése, és ez utóbbi milyen többlettartalmat hordoz a nevesített személyiségi jog védelméhez képest. Ezzel kapcsolatosan jegyzi meg a Győri Ítélőtábla, hogy

> „A szabályozásból egyben az is következik, hogy a jóhírnév sérelmét csak a valóságnak nem megfelelő tényközlések valósíthatják meg, ezért az értékítélet, bírálat, akaratnyilvánítás, óhajok kifejezése a jóhírnév megsértéseként csak akkor jöhetnek szóba, ha legalább burkoltan tényállítást tartalmaznak. Ennek hiányában a közlés még mindig lehet a becsületet vagy az emberi méltóságot is sértő."[24]

Ugyanakkor a minden valós tényalap nélküli véleményt is kifejező, sértő értékítélettel terhelt tényállításnak minősülő közlésre a szabad véleménynyilvánításhoz való jog nem terjed ki.[25]

Koltay András szerint közszereplők esetén lehetnek helyzetek, amelyekben a közügyek vitatásakor, közszereplők vonatkozásában alkotmányosan megnyesegetett becsülethez való jog már nem képes követni a méltóság körében nyújtott védelem által még bejárható magaslatokat: ahol a becsülethez való jog véget ér, ott a méltóság által nyújtott védelem még tarthat.[26] A becsületsértés egy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás.

[24] BDT2026.4997.

[25] BDT2022.4497.

[26] Koltay i. m. 611.

3.1. Számít-e a közszereplés?

E körben álláspontunk szerint érdemes kitérni – már csak előfordulási gyakorisága miatt is – a közszereplőket terhelő fokozott tűrési kötelezettségre. Első körben érdemes azt leszögezni, hogy önmagában a köz kíváncsisága nem alapozza meg egy kérdés közérdeklődésre számot tartó jellegét.[27] A közérdeklődésre számot tartó jelleghez ennél több szükséges: a közlésnek olyan társadalmi jelentőségű kérdéshez kell kapcsolódnia, amely a közvélemény tájékoztatását, a közhatalom gyakorlásának ellenőrzését vagy valamely közösséget érintő ügy érdemi megvitatását szolgálja. Ebben az esetben lehet közügyről és ezáltal közszereplésről beszélni.

A közszereplőkkel szemben megfogalmazott értékítéletek a véleménynyilvánítás szabadságának fokozott védelmét élvezhetik, még akkor is, ha azok túlzóak, felfokozottak, élesek vagy a Felperes számára kifejezetten sértőek. Ugyanakkor még ezek a szabályok sem adnak felhatalmazást egy közszereplő személyének öncélú gyalázására. A Kúria egy ügyben elvi éllel le is szögezte, hogy az öncélú gyalázkodás, a szemben álló fél megalázására törekvés nem élvez alkotmányos védelmet.[28] A közéleti tárgy és a sértő kifejezés között elvárás, hogy konkrét kapcsolat jelenjen meg, hozzáadjon a közszereplő tevékenységének értékeléséhez. Amennyiben nem ad hozz vagy annak funkciója már kizárólag a személy becsmérlése, az nem felel meg ennek a mércének. A Szegedi Ítélőtábla ezt úgy jellemezte a „sz*rházi" és a „k*cs*g" kifejezések kapcsán, hogy azok a közszereplő negatív kritikájához, közszereplői tevékenységének értékeléséhez „semmilyen többlettartalmat nem adnak", ezért használatuk célja nem a közéleti tevékenység kritizálása, hanem a személy megsértése.[29] Bizonyos jelzők, jelzős szerkezetek önmagukban akár rendkívül éles, de még megengedett értékítéletként is értékelhetők. A kifejezésmódjukban indokolatlanul bántó vélemények azonban megfogalmazott negatív vélemény közléséhez önálló érvelő tartalma nincs.

---

27 Kúria Kpk.IV.39.259/2020/3.

28 Kúria Pfv.IV.20.387/2018/6. A konkrét ügyben a közszereplőt egy „rakás sz*r" megjelöléssel illették.

29 Szegedi Ítélőtábla Pf.I.20.564/2017/3.

3.2. A közlés megjelenési formája

Álláspontunk szerint a közszereplő-kivételnek így ebben a tekintetben nagyon sokszor nincs relevanciája, ugyanis amennyiben nem tesz hozzá a közügy megvitatásához a vélemény, úgy a közszereplőre vonatkozó magasabb tűrési kötelezettség nem érvényesül. Ugyanakkor az emberi mivoltot megkérdőjelező, sértő jelzők rendszerint nem tesznek hozzá semmit a közügy érdemi megvitatásához. A Fővárosi Ítélőtábla egy ítéletében megállapította a felperes becsülethez fűződő személyiségi jogának megsértését azon nyilvános internetes bejegyzés miatt, amelyben az alperes a felperesre utalva azt írta, hogy „szarkupaccal újra egy asztalhoz üljön".[30] Kovács Helga ezzel kapcsolatosan egy másik ügyet[31] citálva a következőket írja:

> „A Bíróság az ügyben sérelmezett cselekvések közül mindösszesze egy mozzanatot tartott emberi méltóságot sértőnek; amikor a fél a kamerát egy földön fekvő állati ürülékkupac felé fordítva kijelentette, hogy amit mutat, az azonos a perbeli ellenfelével. A videóban megfogalmazott bírálat az érintett emberi mivoltának teljes, nyilvánvaló és súlyosan becsmérlő tagadásaként az emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusába ütközött, őt emberi mivoltában alázta meg."[32]

Az emberi méltóság megsértésére alkalmas közlés fogalma nem korlátozható a szóban vagy írásban megfogalmazott kijelentésekre. A személyre vonatkozó tartalom képpel, mozgóképpel, gesztussal, szimbólummal, montázzsal, valamint a képi és nyelvi elemek összekapcsolásával is kifejezhető. A közlés közvetett formában, így célzással, utalással, egyes körülmények elhagyásával vagy a tények meghatározott csoportosításával is megvalósulhat. Ezen megjelenési formák mindegyike közvetíthet olyan lealacsonyító jelentést, amely az érintettet emberi mivoltában sérti. A jogsértő jelleg megítélésében ezért nem az alkalmazott kommunikációs eszköz, hanem a közlés valóságos tartalma meghatározó.

Ezzel összhangban a PK 12. számú állásfoglalás szerint a kifogásolt közlést nem annak formális megjelenése, hanem valóságos tartalma alapján kell érté-

30 Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.20.560/2017/7.

31 Fővárosi Ítélőtábla Pf.20.322/2020/5.

32 Kovács i. m. 133.

kelni. A közlés egyes elemei nem szakíthatók ki a szövegkörnyezetből: az egymással összetartozó részeket együtt, a társadalmilag kialakult közfelfogásra is figyelemmel kell vizsgálni. A közvetett közlés is jogsértő lehet, ha célzásokkal, utalásokkal, elhallgatásokkal vagy az egyes elemek félrevezető elrendezésével közvetít jogsértő tartalmat. Az állásfoglalás azt is világossá teszi, hogy bár a vélemény, az értékelés vagy a bírálat nem alapozhat meg sajtó-helyreigazítást, kifejezésmódjában lehet indokolatlanul bántó, lekicsinylő, lealacsonyító vagy durván sértő, amely miatt más személyiségvédelmi eszközök alkalmazásának lehet helye.[33]

Ugyanez az értelmezési módszer jelenik meg a BDT2023.4679. számú döntésben a filmbeli ábrázolás megítélésénél. A bíróság a műalkotást és az ahhoz kapcsolódó közleményt egymással összefüggésben vizsgálta, és a célközönség értelmezéséből kiindulva döntött arról, hogy a filmbeli ábrázolás tényállítást vagy értékítéletet közvetített-e. Minél inkább a valóság ábrázolásának tűnik a mű, annál inkább alkalmas lehet arra, hogy a néző a bemutatott magatartást a valós személynek tulajdonítsa. Ha viszont a célközönség számára felismerhető a történet fiktív jellege, a szereplő magatartása nem feltétlenül értékelhető a valós személyre vonatkozó tényállításként. A konkrét ügyben ezért nem állapítottak meg jogsértést, a döntésből azonban következik, hogy a filmalkotás mint összetett képi és nyelvi közlés ugyanúgy hordozhat személyiségi jogot sértő tartalmat, mint egy írásban vagy szóban megfogalmazott kijelentés.

Az emberi méltóság sérelmének vizsgálatakor ezért az explicit sértő kijelentés, a hasonlat, a képi ábrázolás, a filmbeli karakter, a gesztus, valamint az egymással összekapcsolt képi és nyelvi elemek között nem tehető elvi különbség. Így például – ahogyan azt korábban írtuk - a kamera állati ürülékre irányítása és az érintett személy azzal való azonosítása egyetlen, összetett közlést alkot, amelynek elemei külön-külön nem értékelhetők. A döntő kérdés minden esetben az, hogy a közlés egésze milyen jelentést közvetít a célközönség számára, és az csupán az érintett magatartásának negatív értékelését tartalmazza-e, vagy már emberi mivoltát kérdőjelezi meg, illetve őt emberként alacsonyítja le.

A képi közlések sajátosságait vizsgálta a BDT2023.4655. számú döntés is. Az ügy tárgya egy olyan karikatúra volt, amely a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos kormányzati kommunikáció bírálatához a keresztre feszített Krisztus alakját és a keresztény vallás egyik legfontosabb jelképét használta fel. Az ítélőtábla szerint egy véleménynek több üzenete és többszörös gondolati tartalma is lehet. A közlés ezért nem válik teljes egészében védetté pusztán azért, mert valamely

[33] PK 12. számú állásfoglalás II–III. pont.

jelentésrétege egy közügy megvitatásához kapcsolódik. Vizsgálni szükséges azt, hogy a kifogásolt képi elem valóban hozzájárul-e a közéleti mondanivaló kifejezéséhez, és a választott forma objektíve alkalmas-e az állítólagosan közölni kívánt gondolat továbbítására – ez lényegében analóg azzal, hogy hozzátesz-e egy plusz sértés a közéleti vitához.[34]

A döntés arra is rámutatott, hogy a képi ábrázolás értelmezése nem azonos a kizárólag szöveges közlések értelmezésével. Egy képhez rendszerint több lehetséges jelentés társulhat, ezért a hozzá kapcsolt szövegnek kiemelt szerepe van a képi tartalom irányításában és behatárolásában. A képet és a szöveget ilyen esetben egységes közlésként kell értékelni – a PK 12. számú állásfoglalásnak megfelelően. A közlés alkotójának szándéka önmagában nem döntő, és az emberi méltóság sérelme célzat hiányában is megvalósulhat. A karikatúra esetében az ítélőtábla arra a következtetésre jutott, hogy a Krisztus-ábrázolás és a szöveges tartalom együttes felhasználása nem közvetítette közérthetően az alperes által állított politikai üzenetet, a vallási jelkép pedig nem járult hozzá a közügy érdemi megvitatásához. Felhasználása ezért öncélú és a keresztény közösség tagjainak méltósága szempontjából indokolatlanul bántó volt. A bíróság ennek alapján megállapította a felperes közösséghez tartozásával összefüggésben érvényesített emberi méltósághoz való jogának megsértését.

4. Az emberi státusz tagadása

Az emberi méltóság megsértésének egyik leggyakrabban említett esete az emberi státusz teljes, nyilvánvaló és súlyosan becsmérlő tagadása. Ebbe a körbe sorolhatók azok a közlések, amelyek a másik személyt állattal, ürülékkel vagy más, az emberi minőséggel összeegyeztethetetlen dologgal azonosítják: így például patkánynak, féregnek vagy „egy rakás szarnak" nevezik. Az ilyen kijelentések rendszerint véleménynek minősülnek, hiszen nem tartalmaznak bizonyítható vagy cáfolható tényállítást. Jogsértő jellegük abból ered, hogy nem egyszerűen kedvezőtlen értékítéletet fejeznek ki, hanem az érintettet jelképesen kizárják az emberek közösségéből, tárgyiasítják, illetve megtagadják tőle az emberi minőséget.[35] Mindez azonban még nem válaszolja meg, hogy az ilyen közlés az emberi méltóságot, a becsületet vagy egyszerre mindkettőt sérti-e. A

[34] A téma politikai paródia aspektusait jelen írásban nem tárgyaljuk, arról részletesen: Ujhelyi Dávid: A politikai paródia célját szolgáló felhasználások szerzői jogi megítélése. *In Medias Res,* 2022/1. 49–65.

[35] 7/2014. (III. 7.) AB határozat; 13/2014. (IV. 18.) AB határozat.

becsület védelme ugyanis szintén a véleményként megjelenő, kifejezésmódjában indokolatlanul bántó közlésekre terjed ki. Az emberi méltóság és a becsület sérelme ezért éppen a szélsőségesen lealacsonyító vélemények körében kerül egymáshoz a legközelebb. A két jog közötti különbség elvileg abban ragadható meg, hogy a becsület az érintett személy társadalmi megítélését, illetve a vele szemben alkalmazott minősítés elfogadható határait védi, míg az emberi méltóság sérelméhez az emberi státuszt érintő többlettartalom szükséges. A gyakorlatban azonban korántsem mindig állapítható meg egyértelműen, hogy egy súlyosan sértő minősítés csupán lealacsonyítja az érintettet, vagy már emberi minőségét is tagadja.

Kovács Helga szerint a felsőbb bíróságok gyakorlatában a korábbinál tudatosabban jelenik meg a „vagy az egyik, vagy a másik" szemlélet: a nevesített személyiségi jog által lefedett tényállás rendszerint elnyeli az emberi méltóságra történő hivatkozást. Ezt azonban álláspontunk szerint nem lehet a joggyakorlat következetes és általánosan érvényesülő elhatárolásaként értelmezni. Maga Kovács is rámutat arra, hogy az alkotmánybírósági mércét a polgári bírói gyakorlat nem fogadta be teljesen, és számos döntésben továbbra is egymás mellett jelenik meg a becsület és az emberi méltóság sérelme. Tanulmánya egyenesen úgy fogalmaz, hogy a politikai közlések világában sokszor alig állapítható meg, hol húzódik a becsület és az emberi méltóság közötti határ.[36] Az általa azonosított „vagy az egyik, vagy a másik" felfogás ezért inkább – álláspontunk szerint – a gyakorlat egyik iránya, mintsem következetesen érvényesülő szabály.

A döntések összevetése ezt a bizonytalanságot jól érzékelteti. A „szarkupac" kifejezést az egyik ítélőtáblai döntés a becsület megsértéseként értékelte, miközben ugyanabban az ügyben az „emberi lénynek láttatja magát" fordulat miatt előterjesztett, emberi méltóságra alapított keresetet elutasította.[37] Egy másik ügyben viszont az állati ürülékkupac kamerával történő megmutatását és a felperessel való azonosítását a bíróság az emberi méltóság megsértésének minősítette.[38] Az „egy rakás szar" és a „geci" kifejezéseket elbíráló ügyben pedig a Kúria egyidejűleg állapította meg a becsület és az emberi méltóság sérelmét: a közlések egyrészt kifejezésmódjukban indokolatlanul bántóak voltak, másrészt dehumanizálták a felperest, és megtagadták tőle az emberi minőséget.[39] Az ezt

[36] Kovács i. m. 124–125., 130–133.

[37] Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.20.560/2017/7.

[38] Fővárosi Ítélőtábla Pf.20.322/2020/5.

[39] Kúria Pfv.IV.20.387/2018/6.

követő újabb közlés kapcsán az ítélőtábla ugyancsak mindkét személyiségi jog megsértését megállapította.[40]

Az egymáshoz igen közel álló kifejezések tehát a bírói gyakorlatban háromféle minősítést is kaphatnak: megvalósíthatják kizárólag a becsület sérelmét, kizárólag az emberi méltóság sérelmét, de akár mindkettőt egyszerre. A különbségek bizonyos mértékig magyarázhatók a közlés teljes szövegével, képi vagy verbális megjelenésével, céljával és kontextusával. Az azonban aligha állítható, hogy a döntésekből jelenleg világos és előre kiszámítható elhatárolási mérce lenne kiolvasható. Különösen nehezen indokolható, hogy az ürülékkel történő képi azonosítás kizárólag az emberi méltóságot, az „egy rakás szar" verbális minősítés viszont egyszerre a méltóságot és a becsületet sérti.

Az elhatárolás bizonytalansága a személyiségi jogi perekben más összefüggésben már ismert jelenséget idéz. Ha nem dönthető el egyértelműen, hogy valamely közlés tényállításnak vagy véleménynek minősül-e, a felperesek a „biztonság kedvéért" gyakran mindkét minősítéshez kapcsolódó jogsértés megállapítását kérik: tényállításként a jóhírnév, véleményként pedig a becsület megsértésére hivatkoznak. Hasonló felperesi stratégia jelenhet meg a becsület és az emberi méltóság határán álló közléseknél is. Ha a bíróság a kijelentést csupán indokolatlanul bántó véleménynek tekinti, a becsületsértésre alapított kereset lehet eredményes; ha viszont a közlésben az emberi státusz tagadását látja, az emberi méltóság megsértése állapítható meg. A joggyakorlat kiszámíthatatlansága így maga ösztönözheti arra a felperest, hogy mindkét jogalapot megjelölje.

Ennek eljárásjogi formája attól függ, hogy a felperes a két jogsértés egyidejű vagy egymást kizáró megállapítását kéri-e. Ha állítása szerint ugyanaz a közlés önállóan kimeríti mind a becsület, mind az emberi méltóság megsértésének feltételeit, valódi tárgyi keresethalmazatról lehet szó. Ha azonban az egyik jog megsértésének megállapítását csak arra az esetre kéri, ha a bíróság a másik jogalapot nem fogadja el, eshetőleges keresethalmazat állhat fenn. Az azonos közlésből fakadó igények közötti ténybeli és jogi kapcsolat mindkét konstrukció alkalmazását lehetővé teheti, hiszen ugyanabból a jogviszonyból több különböző alanyi jog is származhat.[41]

---

40 Fővárosi Ítélőtábla 32.Pf.21.034/2018/6-II.

41 Pp. 173. § (1) bekezdés; Kúria Pfv.I.20.002/2025/6.: A valódi tárgyi keresethalmazat lehetősége szempontjából nem az érvényesített jog és nem a jogalap azonossága, hanem annak a jogviszonynak az azonossága – vagy ténybeli és jogi alapon való összefüggése – a meghatározó, amelyből az érvényesített jog ered.

Álláspontunk szerint a két személyiségi jog megsértése ezért nem tekinthető fogalmilag egymást kizárónak, kettős jogsértés azonban nem állapítható meg automatikusan pusztán azért, mert a közlés különösen durva. A bíróságnak külön-külön kell azonosítania a két jogsértés tényállási elemeit. Meg kell indokolnia egyrészt, hogy a közlés miért minősül kifejezésmódjában indokolatlanul bántó véleménynek, másrészt azt is, hogy milyen további jelentéstartalom miatt tagadja az érintett emberi státuszát. Ha ez a többlettartalom nem mutatható ki, a tényállást a becsület nevesített joga elnyelheti; ha azonban a közlés a bántó minősítésen túl az érintett dehumanizálására is irányul, nem zárható ki a két jogsértés egyidejű megállapítása. Ez a jelenség nyilván a sérelemdíj mértékének növekedésével is járhat, hiszen abban értékelni kell minden egyes jogsértést. Továbbá – álláspontunk szerint – egy „halmazati" jogsértésnek, amikor akár azonos jogsértésből történik több, nagyobb a felróhatósága, így önmagában is van sérelemdíjat növelő hatása.

A világos elhatárolás az online kommunikációban különösen fontos. Az internetes közlések tömörsége, indulati jellege, képi és szöveges elemeinek összekapcsolódása, valamint a hozzászólások gyors terjedése tovább növeli a minősítés bizonytalanságát. Az emberi méltóság és a becsület következetes védelme ezért nem csupán az egyéni jogvédelem kérdése, hanem a biztonság és bizalom digitális társadalomban való megteremtésének is egyik feltétele.

5. Összegzés

Az emberi méltóság magánjogi szerepe kettős természetű. Egyrészt ez alapozza meg a személyiség átfogó védelmét, és teszi lehetővé, hogy a polgári jog olyan személyiségi érdekeket is védelemben részesítsen, amelyeket a Ptk. külön nem nevesít. Másrészt azonban az emberi méltóság rendkívül tág és nehezen meghatározható fogalma bizonytalanná teheti, hogy mely érdeksérelmek tartoznak ténylegesen a személyiségi jogok körébe. Koltay András és Schultz Márton álláspontját elfogadva az általános személyiségi jogot ezért elsősorban a Ptk. 2:42. § (1) bekezdésében indokolt azonosítani, míg a (2) bekezdésben szereplő emberi méltóság inkább értelmezési kiindulópontként szolgál. Ettől elkülönítve ugyanakkor szükség van az emberi méltóság szűkebb értelmű (megfoghatóbb), önálló személyiségi jogi tartalmának meghatározására is, amely az emberi státusz elismerését és az emberhez méltó bánásmód minimumát védi.

Az általános személyiségi jog meghatározása fenntartható, mert a jogalkotó nem képes előre meghatározni a személyiséget érő valamennyi lehetséges

sérelmet. A generálklauzula ugyanakkor csak akkor töltheti be ezt a szerepét, ha alkalmazása kellően kiszámítható. A bírósághoz fordulás és a jogorvoslat lehetőségének elvesztésével kapcsolatos gyakorlat jól mutatja, milyen jelentős kilengésekhez vezethet a személyiségi jog határainak bizonytalansága. Ugyanazt az érdeksérelmet a korábbi bírói gyakorlat az önrendelkezési jog megsértéseként a személyiségvédelem körébe vonta, a 8/2025. JEH határozat viszont már a személyiségi jogok körén kívül helyezte. Az általános személyiségi jog ebben az értelemben nem mindig iránytűként, hanem időnként ingaként működik: a jogszabály változatlansága mellett maga a védelem tárgya is egyik értelmezési végpontból a másikba kerülhet.

Hasonló bizonytalanság figyelhető meg az emberi méltóság és a becsület elhatárolásánál. Ahogyan azt bemutattuk, a tanulmányban vizsgált, közléssel megvalósuló jogsértések rendszerint véleményként jelennek meg, így elsősorban a becsület és az emberi méltóság közötti határ meghatározása okoz nehézséget. A becsületet a kifejezésmódjában indokolatlanul bántó vélemény sérti, míg az emberi méltóság sérelméhez ezen túlmutató tartalom, mindenekelőtt az emberi státusz tagadása, a dehumanizálás vagy a tárgyiasítás szükséges. A különbség tehát nem pusztán a közlés durvaságának fokában, hanem a támadás irányultságában keresendő.

A bemutatott döntésekből azonban nem rajzolódik ki következetesen érvényesülő elhatárolás. Az egymáshoz tartalmilag közel álló közlések egyes ügyekben kizárólag a becsület, máskor az emberi méltóság, ismét máskor mindkét személyiségi jog megsértését megvalósították. Kovács Helga ugyan a felsőbb bíróságok gyakorlatában egy tudatosabb, „vagy az egyik, vagy a másik" szemléletet azonosít, illetve utal erre, de saját példái is azt mutatják, hogy ez legfeljebb tendenciának, nem pedig egységesen követett szabálynak tekinthető. A „sz*rkupac", az állati ürülékkel történő képi azonosítás és az „egy rakás sz*r" minősítés eltérő jogi megítélése alapján aligha állítható, hogy a közlés címzettje vagy a peres fél előre biztonsággal meg tudná határozni az alkalmazandó személyiségi jogot.

Ez a bizonytalanság érthetővé teszi, hogy a felperesek ugyanarra a közlésre több jogalapon is keresetet terjesztenek elő. A jelenség hasonló ahhoz, amikor a tényállítás és a vélemény közötti határ bizonytalansága miatt a felperes ugyanazt a közlést tényállításként a jóhírnév, véleményként pedig a becsület megsértésére alapítva is támadja. A becsület és az emberi méltóság elhatárolásának kockázatát sem feltétlenül a jogvédelmet kereső félnek kell viselnie. Ha a felperes szerint ugyanaz a közlés mindkét személyiségi jogot önállóan sérti, valódi tárgyi keresethalmazatnak lehet helye; ha pedig az egyik jog megsérté-

sének megállapítását csak a másik jogalap elutasítása esetére kéri, eshetőleges keresethalmazat alkalmazható.

A két személyiségi jog megsértése álláspontunk szerint nem zárja ki fogalmilag egymást, de együttes megállapításuk sem lehet automatikus. A bíróságnak külön meg kell indokolnia, hogy a közlés miért minősül indokolatlanul bántó véleménynek, és ehhez képest milyen további jelentéstartalom valósítja meg az érintett emberi státuszának tagadását. A becsület sérelmének súlyossága önmagában nem alakítja át a jogsértést emberi méltóságot sértővé. Ha azonban a közlés egyszerre hordoz indokolatlanul bántó értékítéletet és az érintettet emberi minőségétől megfosztó tartalmat, mindkét jogsértés megállapítható. Ez nem jelenti a sérelemdíj automatikus megkétszerezését, a több személyiségi jogot érintő sérelem azonban a jogsértés súlya és a felróhatóság mértéke körében értékelhető.

A közlés formája ebben a vizsgálatban nem lehet meghatározó. Az emberi méltóság szóval, írásban, képpel, mozgóképpel, gesztussal vagy ezek összekapcsolásával egyaránt megsérthető. A PK 12. számú állásfoglalásból következően minden esetben a közlés egészét, szöveg- és képi környezetét, célközönségét, valamint a társadalmilag kialakult közfelfogást kell figyelembe venni. A közszereplői minőség sem nyújthat védelmet az öncélú gyalázkodásnak: ami az érintett közéleti tevékenységének értékeléséhez semmilyen tartalmat nem ad hozzá, hanem kizárólag személyének megalázására irányul, nem válik védett véleménnyé pusztán azért, mert közügyhöz kapcsolódó közegben hangzott el.

Az online kommunikáció sajátosságai mindezt még hangsúlyosabbá teszik. A képi és szöveges elemek összemosódása, a közlések gyors terjedése, a kommentek tömör és indulati nyelvezete, valamint az egyes internetes közösségek eltérő kommunikációs normái tovább növelik a jogi minősítés bizonytalanságát. A biztonság és bizalom a digitális társadalomban ezért olyan személyiségvédelmi mércét kíván, amely egyszerre veszi figyelembe az online kommunikáció sajátosságait és őrzi meg az emberi státusz feltétlen védelmét. Az inga kilengéseit nem az általános személyiségi jog bezárásával, hanem az emberi méltóság önálló tartalmának pontosabb meghatározásával és a különböző jogalapok következetesebb elhatárolásával lehet mérsékelni.

GYERMEKVÉDELMI SZEMPONTOK AZ ONLINE MEGVALÓSULÓ VÁLASZTÁSI KAMPÁNYBAN

Herédi Gergő*

A választási kampány időszaka a politikai véleménynyilvánítás egyik legfontosabb színtere, amely során a jelöltek igyekeznek megnyerni potenciális választóikat saját alkalmasságukról, illetve – és manapság sokszor úgy tűnik, hogy inkább erre irányulnak a különféle megszólalások – ellenfelük alkalmatlanságáról meggyőzni potenciális választóikat. E célból gyakran durva stílusban megfogalmazott, sőt, sok esetben formailag hamis állítások is elhangzanak egyes politikai szereplők szájából. Az internet elterjedése következtében ezen politikai csatározás egy olyan térbe helyeződött át, amelyben a jelöltek és jelölőszervezetek hivatalos megnyilatkozásain túl szinte korlátozhatatlanul áramolhatnak a sokszor bizonytalan forrásból származó, megtévesztő, akár erőszakos félrevezető, illetve újabban a mesterséges intelligencia által generált tartalmak. Az internet – és azon belül is különösen a közösségi média – bárki által hozzáférhető jellegéből fakad, hogy ezen káros tartalmak olyan kiskorúakhoz is elérhetnek, akik még nem feltétlenül tudják felmérni, és megfelelően értelmezni a politikai kommunikáció működését, és így negatív hatással lehet rájuk.

Tanulmányomban a politikai véleménynyilvánítás szabadságát állítom szembe a gyermekek megfelelő fejlődéséhez való jogával, és az online tér és a politikai kampány gyermekekre gyakorolt hatásának vizsgálatán keresztül olyan szabályozási megoldásokat vázolok fel, amelyek mindkét alapjog érvényesülésére figyelemmel vannak, különös figyelmet szentelve az Európai Unió politikai reklámokra és mesterséges intelligenciára vonatkozó szabályozásának.

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1. A kommunikációs alapjogok

A véleménynyilvánítás szabadsága a magyar alkotmánybírósági gyakorlatban kitüntetett szereppel bír, hiszen minden kommunikációs alapjog anyajoga.[1] A kommunikációs alapjogok közé tartozik a gyülekezési jog, a tudományos és művészeti élet szabadsága, vagy a tanítás szabadsága,[2] csakúgy, ahogy a politikai jellegű, közéleti témájú vélemények megosztása is. Ezek a többi szóláshoz képest kiemelt védelmet élveznek, lévén, hogy ezek olyan témákat érintenek, amelyek a demokratikus közvélemény kialakulásában fontos szerepet játszanak, és nagy nyilvánosság mutat érdeklődést irántuk. Fontos tisztázni, hogy politikai szólások alatt természetesen nem az egyes ideológiához, vagy pártpolitikához kapcsolódó véleményt, hanem általánosságban, a közéletet, társadalmat érintő közléseket.[3] A demokratikus közbeszéd ezentúl a különböző nézetek megértésére, megismerésére irányul, ez feltételezi, hogy résztvevői őszintén adják át gondolataikat, és az igazat mondják, egyfajta végső célként pedig megfogalmazható, hogy a közbeszéd a közügyeknek tartott történések megvitatására és értékelésére irányul.[4] Mindezek természetesen nem jelentik azt, hogy a politikai szólások korlátozhatatlanok lennének, az emberi méltóság, illetve a magánszféra védelme a politikai szereplőket is megilleti, emellett vannak bizonyos ismeretek, információk, amelynek titokban tartásához fontos állami érdekek fűződnek, így például a nemzetbiztonsági érdekek háború idején, vagy az államtitkok.[5]

Ezek alapján érthető, hogy miért kiemelten fontos az, hogy ezen közbeszédhez hozzájáruló vélemények, médiaanyagok – teljesen függetlenül attól, hogy tartalmuk alapján építő, vagy akár romboló jellegűek-e –, szabadon elérhetőek legyenek mindenki számára. Ezt kiemeli az Alkotmánybíróság, de az EJEB, illetve az amerikai Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában is megjelenik a politikai jellegű közlések elsődlegessége.[6]A politikai szólások kiemelt jelentőséggel bíró időszaka a választási kampány, kifejezetten azon célt szolgálja, hogy a jelöltek

---

1 ABH 1992. 167. 171.; ld. bővebben: 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

2 Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny,* 2005/1. 53.

3 Csink Lóránt: A véleménynyilvánítás szabadsága. In: Csink Lóránt (szerk.): *Alapjogi kommentár – az alkotmánybírósági gyakorlat alapján*. Budapest, Novissima, 2021. 97.

4 Jan Oster: *Media Freedom as a Fundamental Right.* Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 29–31. https://doi.org/10.1017/CBO9781316162736

5 Halmai Gábor: A véleménynyilvánítás szabadsága. In: Halmai Gábor–Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok.* Budapest, Osiris, 2008. 456.

6 Barendt i. m. 48.

programjukat népszerűsítsék, és megszólítsák a választókat, segítve őket ahhoz, hogy el tudják dönteni, kire szavazzanak.[7]

2. Az információhoz való jog a választási kampány során

2.1. A politikai reklámok a választási kampányban

A választási kampány során különleges jelentőségű időszak, ilyenkor a jelölőszervezetek minden eszközzel azon munkálkodnak, hogy üzeneteiket közvetítsék a választók felé. A választási kampányban a diskurzus a közügyeken túl, kiterjed az egyes jelöltek alkalmasságának és programjának megvitatására is,[8] ebből adódóan a véleménynyilvánítás határai még jobban kitolódnak, a vélemények és értékítéletek határai elmosódnak; azonban ilyen esetben sem korlátlan a szólásszabadság, így például a nyilvánvalóan valótlan tartalmú, politikai véleményként nem értékelhető megnyilvánulásokért helye van a felelősségre vonásnak.[9] Mindezek szem előtt tartásával érdemes megjegyezni, hogy ezek a csatározások nagy nyilvánosság előtt, sok esetben – sőt, manapság egyre inkább – az elektronikus médiában zajlanak, akár politikai reklámok vagy hirdetések formájában. Az, hogy ezen politikai csatározásokat minél nagyobb nyilvánosság előtt vívják meg az érintettek – különösen kampányidőszakban –, azért kívánatos, mert ezen politikai véleménycserék a legnagyobb érdeklődésre számot tartó közügyeket érintik, márpedig egy demokrácia akkor működőképes igazán, ha a polgárok minél nagyobb arányban tudnak részt venni közügyeket érintő diskurzusban.

A politikai reklámok, bár tartalmukban politikai beszéd körébe tartoznak, megjelenési formájukat tekintve viszont a 'klasszikus' reklámokkal mutatnak hasonlóságot (a médiaszolgáltatótól független megrendelő kérésének megfelelően közzétett, előre megszerkesztett tartalommal bíró, rendszerint rövid időtartamú közlemény)[10] A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: Ve.) meghatározása szerint a kampány eszközének

---

7 Cserny Ákos – Péteri Attila: *Választójogi és népszavazási kommentárok*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017. 278.

8 5/2015. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [26].

9 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat, Indokolás [32]; ld. még: 3240/2019 (X. 17.) AB határozat.

10 Szikora Tamás: Politikai reklámok a rádiós és televíziós médiaszolgáltatásban. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 2*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015. 322.

minősül a politikai reklám és a politikai hirdetés.[11] Az előbbi kategóriába a médiaszolgáltatásban műsorszámként megjelenő tartalmakat tartoznak, míg a politikai hirdetéseket csak sajtótermékekben, illetve audiovizuális tartalomként filmszínházban lehet közzétenni (így pl. online hírportálokon). Céljuk egy adott párt, politikai szervezet, vagy személy céljainak, programjának népszerűsítése, a választók az adott politikai csoportosulásról alkotott véleményének pozitív irányú befolyásolása.[12] Mivel kiemelten fontos társadalmi célokat, tematizálnak[13] – nevezetese a választásokon való részvétel, és a közügyekben való részvétel –, így korhatár-besorolás követelménye sem vonatkozik rájuk.

Ezen a pontom fontosnak tartom kiemelni, hogy dolgozatom során a politikai reklám kifejezést a Ve.-ben szereplő, e fejezetben részletesen bemutatásra kerülő meghatározásnál szélesebb körben fogom használni, így minden akár a hagyományos médiában, akár az interneten a kereskedelmi reklámhoz hasonló formában megjelenő, politikai tartalmú, a választói akarat befolyásolására alkalmas tartalmat értem e kifejezés alatt.

2.2. A politikai reklámok és hirdetések megjelenése az interneten

Kérdésként merül fel, hogy a különféle közösségi oldalakon, platformokon megjelenő politikai jellegű tartalmak milyen megítélés alá esnek. A problémát az okozza, hogy ezen platformok működésük tekintetében teljes mértékben eltérnek a klasszikus sajtótermékektől, vagy médiaszolgáltatóktól, legfőképpen abban, hogy a szerkesztői felelősség ténye hiányzik – amely mind a sajtótermék,[14] mind a médiaszolgáltató[15] fogalmának tartalmi eleme. Ennek következtében az a helyzet állt elő, hogy a platformszolgáltatók nem tartoznak be egyikbe se, vagyis a felületükön esetleges megjelenő tartalmak sem politikai reklámnak, sem politikai hirdetésnek nem minősülnek, ennek következtében az ezen kategóriákra vonatkozó szabályozás sem vonatkozik rájuk. A magyar szabályozás tehát nem teljesen tiszta e téren, ugyanis a politikai reklámok meghatározásából, és abból

11 Ve. 146–148. §§.

12 Uo. 335–336.

13 Vörös Judit: A média hatásának tükröződése a jogban A gyermekek védelme a médiában ábrázolt erőszakkal szemben *Jogi Fórum – Médiajog,* 2007. https://www.jogiforum.hu/files/mediajog/voros_judi-a_media_hatasanak[jogi_forum].pdf

14 A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény 1. § 6. pont.

15 Uo. 1. § 2. pont; Mttv. 203. § 41. pont.

a tényből, hogy ez a 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról (a továbbiakban: Mttv.)-ben került meghatározásra,[16] az következik, hogy politikai reklámok kategóriája csak a lineáris médiában megjelenő tartalmakra vonatkozik. Ezek alapján álláspontom szerint érdemes lenne a politikai reklám fogalmát oly módon meghatározni, hogy annak hatálya bármely médiafelületen – így az interneten – megjelenő politikai pártot, jelöltet, vagy jelölőszervezetet népszerűsítő reklámra egyértelműen kiterjedjen.

3. A gyermekek védelme az online világban

3.1. Az online tér veszélyei

Manapság a kiskorúak médiahasználatának jelentős része az online térben valósul meg,[17] ebből adódóan a veszélyeknek is leginkább ezen a felületen vannak kitéve. Azt több kutatás is megállapította, hogy az erőszakos tartalmak káros hatással bírnak a kiskorúakra, és azon gyermekek, akik rendszeresen találkoznak az erőszak valamilyen formájával (pl. filmek, vagy videojátékok formájában) nagyobb valószínűséggel folyamodnak aggresszióhoz a mindennapi életben is.[18] Ráadásul a közösségi média használatával összefüggésben más káros jelenségeket is feltártak már, úgy mint a depresszió, étkezési zavarok, vagy az online bántalmazás *(cyberbullying)* jelensége.[19]

Az internetnek – és azon belül a közösségi médiának – egyik fő veszélye az ott megjelenő tartalmak forrásainak ellenőrizhetetlensége. Az online felületen való böngészés közben könnyen rá lehet akadni olyan tartalmakra, amelyek károsan hatással lehetnek a kiskorúakra. Így például ártatlannak tűnő, gyermekbarát oldalakról is néhány kattintással erőszakos, pornográf, rasszista és bármely más módon káros üzeneteket, képeket, videókat megjelenítő oldalakon

16 Ld. Mttv. 203. § 55. pont.

17 A Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság 2017-es felmérése alapján a 15–16 éves gyermekek 96%-a rendelkezik mobiltelefonnal. – erről ld. bővebben: *Digital parenting kutatás 7–16 éves gyerekekkel és szüleikkel.* Psyma Hungary Kft., 2021. https://tinyurl.com/b3bffw7p

18 Munni Ray – Kana Ram Jat: Effect of Electronic Media on Children. *Indian Pediatrics,* Vol. 47., No. 7. (2010) 562. https://doi.org/10.1007/s13312-010-0128-9

19 Elena Bozzola – Giulia Spina – Rino Agostiniani – Sarah Barni – Rocco Russo – Elena Scarpato – Antonio Di Mauro – Antonella Vita Di Stefano – Cinthia Caruso – Giovanni Corsello – Annamaria Staiano: The Use of Social Media in Children and Adolescents: Scoping Review on the Potential Risks. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* Vol. 19., No. 16. (2022) 5. https://doi.org/10.3390/ijerph19169960

találhatják magukat az óvatlan felhasználók. Tovább tetézi a problémát, hogy sok, a közösségi média felületeken aktív profilról nem lehet megállapítani, hogy kitől származik, vagy hogy az a személy, akinek a nevét viseli, valójában létezik-e.[20] Az internetes felületek biztosította anonimitással sokan visszaélnek, így „arctalanul", vagy súlyosabb esetben, egy másik valós személynek nevében követnek el különféle visszaéléseket.[21] (ez az ún. kamuprofilok jelensége).

A fentiekhez képest újkeletűbb – de már szintén több éve létező, és egyre általánosabbá váló – jelenség a mesterséges intelligencia (röviden MI, de szélesebb körben használt rövidítés az AI, az angol *artifical intelligence* kifejezésből) által generált tartalmak megjelenése az interneten.[22] Bár az MI szoftverek rohamtempójú fejlődésével mindenkinek nehéz lépést tartani, így bárkit könnyen félrevezethetnek az egyre valósághűbb tartalmak, amit akár ártó, dezinformációs szándékkal is felhasználhatnak. Az MI által létrehozott tartalmú képeket videókat előszeretettel használnak a politikai szereplők is – mind magyar, mind külföldi politikai szereplőkről számos olyan nem valódi videó kering az interneten, amelyen olyan állításokat végeznek, vagy olyan cselekvést fejtenek ki, amely a valóságban nem, vagy legalábbis nem pont úgy hangzott el, vagy történt meg, ahogy azt az MI segítségével generált tartalom prezentálja. Bár eddig a mesterséges intelligencia dezinformációs kampányokhoz való felhasználása eddig nem öltött akkora méreteket, amelyre sokan előzetesen számítottak, de a problémáról továbbra is élénk diskurzus folyik.[23] Ez komoly aggályokat vet fel a választási kampány tisztaságának területén is, valamint gyermekvédelmi szempontból is problémás, hiszen a kiskorúak egyébként is könnyen félreérthetik a politikai reklámok állításait, főképp, ha az állítások nem is valódiak.

---

[20] Supraja Gurajala – Joshua S. White – Brian Hudson – Jeanna N. Matthews: Fake Twitter Accounts: Profile characteristics obtained using an activity-based pattern detection approach. In: Anatoliy Gruzd – Jenna Jacobson – Philip Mai – Barry Wellman (eds.): SMSociety '15: Proceedings of the 2015 International Conference on Social Media & Society, No. 9. Toronto, 2015. 1. https://doi.org/10.1145/2789187.278920

[21] Jakab György – Németh Szilvia – Patai Rita – Tímár Borbála – Bethlenfalvy Ádám: A gyermekvédelmi szakellátásban élő fiatalok online kockázati kitettsége és digitális médiahasználatának jellemzői. *Iskolakultúra,* 2022/3. 23. https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2022.3.13

[22] Yihan Cao – Siyu Li – Yixin Liu – Zhiling Yan – Yutong Dai – Philip Yu – Lichao Sun: A Survey of AI-Generated Content (AIGC). *ACM Computing Surveys,* Vol. 57., No. 5. (2025) 2. https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.04226

[23] Pintér Róbert: Új korszakot nyit-e a mesterséges intelligencia a dezinformációban? – Az MI szerepének értelmezése a dezinformációs lánc mint új elméleti keret segítségével. *Iustum Auquum Salutare,* 2025/3. 136. https://doi.org/10.69695/ias.2025.3.09

3.2. Ártalmasak-e a kiskorúakra nézve a politikai reklámok?

Mielőtt a címben feltett kérdés megválaszolásába belemennénk, meg kell említeni, hogy a gyerekek vagy kiskorúak fogalma egy meglehetősen tág, és a legkevésbé sem homogén kategóriát jelöl.[24] Míg egy tizenhat éves éppenséggel érdekelt és jártas lehet a politika világában, addig egy öt- vagy éppen nyolcéves aligha. Ebből adódóan a kiskorúak egy bizonyos rétege nyilvánvalóan nem képezi a politikai reklámok célközönségét, ugyanakkor ez – amint az előző fejezetben is kifejtésre került – önmagában nem jelenti azt, hogy ezeket korlátozni kellene.

Álláspontom szerint azonban a politikai reklámok a kisebb gyermekek számára nem pusztán irrelevánsak, hanem adott esetben károsak is lehetnek. Ezen típusú reklámok ugyanis jellegükből fakadóan alapvetően felnőtteknek szólnak, és felnőtteknek való üzeneteket közvetítenek. Sajnálatos fejlemény, hogy az utóbbi időben – a világpolitikai események következtében is – megszaporodtak az olyan témák, mint a háború, válság, bűnözés stb. Ahogy már tanulmányom egy korábbi pontján is említettem, azt már több kutatás is megerősítette, hogy az erőszakot alkalmazó tartalmak negatív hatással tudnak lenni az ezeket fogyasztó gyermekek – és a felnőttek – viselkedésére.[25] Az ilyen üzeneteket tematizáló reklámok, hirdetések – kiegészülve a manapság rendelkezésre álló fejlett technikai megoldásokkal (képi és hangi eszközök). Bár az is nyilvánvaló, hogy a családban, vagy más a gyermekek számára meghatározó közösségekben látott minták meghatározóbbak a személyiségfejlődésben a médiánál, azonban az erőszakos tartalmak is egy kockázati faktort képezhetnek abban, hogy az ilyen tartalmakat Az ilyen üzeneteket adott esetben erőszakos módon tematizáló reklámok álláspontom szerint ugyanazt a veszélyt jelentheti a kiskorúakra nézve, mint egyes filmek vagy sorozatok, amelyek ilyen jeleneteket tartalmaznak.

A politikai tartalmaknak van azonban egy másik tulajdonsága is, amely, bár máshogyan, mint az erőszak, de szintén ártalmas, de legalábbis félrevezető

---

[24] Megjegyzendő, hogy a gyermeket a legtöbb jogszabály, és javarészt a közbeszéd is a kiskorúval azonos tartalommal használja. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről meghatározása szerint kiskorúnak minősül az, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról a gyermek fogalmát a kiskorúéval megegyező tartalommal használja. A gyermekkor egyes szakaszairól és elnevezéseiről ld. bővebben: Nóbik Attila: Kísérlet a gyermekkép fogalmának meghatározására. *Magyar Pedagógia,* 2000/3.

[25] Ashlee M. Wiedeman – Jacqueline A. Black – Autumn L. Dolle – Emmanuel J. Finney – Kendell L. Coker: Factors influencing the impact of aggressive and violent media on children and adolescents. *Aggression and Violent Behavior,* Vol. 25., No 25.(2015) 191. https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.04.008

lehet a kiskorúak számára. Ez pedig az a tény, hogy ezen típusú reklámok, hirdetések jellemzően elnagyolt, túlzó, sokszor kontextusából kiragadott, olyan állításokat tartalmaznak, mivel az érzelmekre hatnak, így egy tájékozatlan befogadó könnyen félreértheti, és téves következtetéseket vonhat le az üzenetükre nézve.[26] Márpedig a kisebb gyermekek pontosan abba a kategóriába tartoznak, akik életkorukból fakadóan még nem feltétlenül tudják megérteni az olyan kommunikációs eszközöket, mint az irónia, túlzások, illetve a politikai szólások természetét sem látják át, amelynek meghatározó eleme, hogy a jelöltek egymást közéleti tevékenységét minősítik, értékelik,[27] különösen a választási kampány időszakában.

4. Az európai uniós szabályozás

4.1. A politikai reklámok szabályozása

A médiaszolgáltatók helyzetének szabályozása mellett az online dezinformáció elleni fellépés az uniós médiaszabályozásnak is kiemelt célkitűzésévé vált az utóbbi időben, ennek egyik megnyilvánulása az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/900. rendelete (2024. március 13.) a politikai reklámtevékenység átláthatóságáról és célzott folytatásáról. Ezen új rendelet értelmében a politikai reklámokat egyértelműen megkülönböztethetővé kell tenni, valamint fel kell tüntetni, hogy ki finanszírozta őket. Hatályát illetően a szabályozás a tartalmi megközelítést előtérbe helyezve minden olyan tartalomra vonatkozik, amely bármilyen politikai üzenetet hordoz, akkor is, ha nem nyíltan népszerűsíti valamelyik jelölőszervezetet vagy jelöltet,[28] így a klasszikus politikai reklámokon túl magába foglalja a nyíltan nem valamely politikai szereplő érdekét képviselő, de sokszor közéleti kérdéseket feszegető témaközpontú reklámokat is.[29] Álláspontom szerint ez önmagában egy üdvözlendő lépés, ugyanis kizárja

[26] Jens Kjeldsen – Aaron Hess: Experiencing multimodal rhetoric and argumentation in political advertisements: a study of how people respond to the rhetoric of multimodal communication. *Visual Communication,* vVol. 20., No. 3 (2021) 335. https://doi.org/10.1177/14703572211013399

[27] 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [17].

[28] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689. Rendelete a politikai reklámtevékenység átláthatóságáról és célzott folytatásáról 2. cikk (2) bekezdés. https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-90-2023-INIT/en/pdf

[29] Max Zeno van Drunen – Natalie Helberger – Ronan Ó Fathaigh: The beginning of EU political advertising law: unifying democratic visions through the internal market. *International Journal of Law and Information Technology,* Vol. 30., No. 2. (2022) 184. https://doi.org/10.1093/ijlit/

annak a lehetőségét, hogy a formálisan nem pártpolitikai, a választással összefüggő kérdésekre fókuszáló, de egyértelműen politikai témákat feszegető hirdetések mentesüljenek a hatálya alól – ez esetben ugyanis olyan helyzet állna elő, hogy a politikai jellegű tartalmak jelentős része kikerülne a hatálya alól, a mi nyilvánvalóan a szabályozás céljával ellentétes helyzetet okozna. Ugyanakkor pont a tágan meghatározott tárgyi hatály miatt a rendelet kritikájaként jelent meg, hogy adott esetben olyan tartalmak is tiltásra kerülhetnek, pusztán a témájuk miatt, amelyek nem alkalmasak a választások nem megengedett módú befolyásolására – ez utóbbi körülmény bizonyítása ráadásul meglehetősen nehéz.[30] Más szerzők azt vitatták, hogy a rendelet továbbra is a reklámok finanszírozóinak feladatkörében hagyja a tartalmak megjelölését, így azonban nehéz kikényszeríteni a szabályozás céljának megfelelő gyakorlatot az esetben, ha a finanszírozó önként nem végezné el a feladatát.[31]

A fentebb megfogalmazott véleményekkel egyetértve álláspontom az, hogy a rendelet kiegészülhetett volna egy, a gyermekek védelmére vonatkozó rendelkezéssel is. A politikai reklámok vonatkozásában például szerepelhetne benne egy olyan előírás, amely kiköti, hogy az ilyen jellegű reklámok nem tartalmazhatnak olyan vizuális, vagy akusztikai megoldásokat, illetve olyan témákat, amelyek a kiskorúakra fejlődésére károsan hatnak – így például erőszakos jeleneteket, vagy kifejezetten vulgáris nyelvezetet. Ezzel együtt előírhatná a politikai reklám-szolgáltatók számára, hogy a gyermekekre potenciálisan káros tartalmakat megfelelő figyelmeztetéssel lássák el. Igaz ugyan, hogy ilyen rendelkezések beiktatása tovább növelné a platformok és más médiaszolgáltatásokra rótt kötelezettségeket, azonban a rendelet a politikai reklámok átláthatóságával kapcsolatban már egyébként is jelentős mértékű feladatokat ír elő számukra, így ezen gyermekvédelmi szempontok beépítése nem növelné meg olyan mértékben a kötelezettségeiket, hogy azok aránytalannak minősülnének.

eaac017 – Az ún. kérdésközpontú reklámozás *(issue-based advertising*) lényege, hogy nem politikai jelöltek programját ismertetik, hanem általánosabb jellegű, szociális, társadalmi, közéleti témákat helyeznek a kommunikáció középpontjába.

30 Max van Drunen – Natali Helberger – Wolfgang Schulz – Claes de Vreese: The EU is going too far with political advertising! *DSA Observatory,* 2023. március 16. https://dsa-observatory.eu/2023/03/16/the-eu-is-going-too-far-with-political-advertising/; ld. még: EU: Political Advertising Proposal is well-intentioned yet concerning. *Article 19,* 2023. augusztus 23. https://tinyurl.com/39cjr8mp

31 Uo.

Érdekes fejlemény a rendelet kapcsán, hogy noha csak 2025 őszétől alkalmazandó teljeskörűen,[32] már ezen dátumot megelőzően több platform (így például a Meta és a Google), is letiltotta a politikai reklámok megjelenítését felületeiken.[33] Ezzel elsőre úgy tűnhet, hogy megoldást jelent a tanulmányban is taglalt problémára, azonban számos reklámnak nem minősülő, de politikai jellegű tartalom így is átcsúszik az algoritmusok szűrőjén, így ez nem csökkenti az így is fennálló kockázatot, hanem épp ellenkezőleg, növeli, tekintve, hogy ezáltal a politikai szereplők egyéb típusú minősítési kategóriákba sorolva fogják megpróbálni eljuttatni üzeneteiket a felhasználókhoz, még átláthatatlanabbá téve a már most is bonyolult rendszert.

4.2. A mesterséges intelligencia szabályozása

A mesterséges intelligencia utóbbi időben történő egyre nagyobb méreteket öltő térnyerésével párhuzamosan megjelent annak az igénye, hogy valamilyen módon ezen terület is a jog által meghatározott keretek közé legyen szorítva, így átláthatóbbá téve az AI rendszerek működését, felhasználását, és – lehetőleg – gátat szabni az esetleges káros alkalmazási módoknak. A 2024. június 13-án elfogadott, közismert nevén AI Act-ként emlegetett 2024/1689. Európai Parlamenti és Tanácsi Rendelet az első jogi normák közé tartozik, amelyek átfogóan szabályozzák a mesterséges intelligencia-rendszerek használatát.[34] A rendelet célja, hogy az Unión belül használt mesterséges intelligencia-alapú rendszerek működése és felhasználása biztonságos, átlátható és nyomon követhető legyen. A rendelet meghatározza a mesterséges intelligencia definícióját, valamint négy kockázati kategóriát állít fel az AI rendszerek jelentette potenciális veszélyek alapján: elfogadhatatlan, magas, limitált, illetve minimális kockázatú rendszerek.[35] A jogszabályt, amely elsősorban a társszabályozásra

[32] Az EU új szabályokat vezetett be a politikai reklámtevékenység átláthatóságára és célzott folytatására vonatkozóan. *Az Európai Unió Tanácsa – sajtóközlemények,* 2024. március 11. https://tinyurl.com/3a92c9n4

[33] Sam Jeffers: Meta and Google's Ad Ban Upends Political Campaigning in Europe. *Tech Poliy Press,* 2025. október 22. https://tinyurl.com/yc4m8xnd

[34] Marta Cantero Gamito – Christopher T. Masden: Artificial intelligence co-regulation? The role of standards in the EU AI Act. *International Journal of Law and Information Technology,* Vol. 32. (2024) 3. https://doi.org/10.1093/ijlit/eaae011

[35] Ezekről ld. bővebben: Gosztonyi Gergely – Gyetván Dorina – Kovács Andrea: A mesterséges intelligencia szólásszabadsága és a tartalommoderálási gyakorlata a közösségi médiában a DSA és az MI rendelet vonatkozásában. *Iustum Aequum Salutare,* 2025/3. 61–78. https://doi.org/10.69695/ias.2025.3.05.

helyezi a hangsúlyt[36] sok kritika érte – legfőbb aggályokat maga a társszabályozásra épülő modell okozza, ugyanis a rendelet a különböző átláthatósági, biztonsági mechanizmusok kidolgozását a szolgáltatókra bízza, így a kikényszeríthetőségük kérdéses.[37] Szintén a társszabályozással összefüggésben pedig a tisztességes eljáráshoz kapcsolódó alapjogi problémák is felmerülhetnek, így például a hatékony jogorvoslati lehetőség hiánya, amely biztosítva lenne abban az esetben, ha ezen feladatokat egy állami hatóság végezné, így azonban az AI-rendszerek által érintett felhasználóknak nincs ráhatásuk, hogy panasszal élhessenek a szolgáltató által kialakított mechanizmusok esetleges döntései ellen.[38]

5. Összegzés

Látható, hogy a választási kampány egyre nagyobb mértékben helyeződik át az online térbe, és így az ezzel együtt járó előnyök és hátrányok – úgy mint a politikai üzeneteknek a polgárok szélesebb köréhez való eljutása, másfelől pedig a számos kétes eredetű, félrevezető tartalmú, káros tartalom felbukkanása – egyaránt végigkísérik a kampányt. Az internet széles társadalmi elérésének következtében azonban, a politikai tartalmak olyan felhasználókhoz is eljutnak, akik ezeknek eredendően nem címzettjei, és nem is feltétlenül értik meg őket. Így a kiskorú gyermekek könnyen félreérthetik a sok esetben ironikusan, túlzásokkal tarkítva megfogalmazott üzeneteket, súlyosabb esetben félelmet is kelthetnek bennük a komoly témákkal – mint a háború, vagy a terrorizmus – foglalkozó, adott esetben erőszakot megjelenítő, és a téma súlyához mérten vizuális elemeket tartalmazó politikai reklámok. Emellett aránylag új jelenségként tűntek fel a mesterséges intelligencia által generált, sokszor hamis vagy félrevezető tartalmú képek, videók, és hangfájlok, amelyek még a felnőtteket is könnyen megtéveszthetik – könnyen belátható, hogy ez a kockázat hatványozottan áll fenn a gyermekek esetében. Mindezek alapján arra a megállapításra jutottam, hogy szükséges a politikai tartalmak valamilyen módon történő gyermekvédelmi szempontból való szabályozása.

36 Uo. 9–10.

37 Manuel Wörsdörfer: The EU's artifical intelligence act: an ordoliberal assessment. *AI and Ethics,* Vol. 5., No. 1. (2025) 267. https://doi.org/10.1007/s43681-023-00337-x

38 Uo. 268.

A politikai reklámok szabályozása tekintetében fontos mérföldkő az Európai Parlament és Tanács 2024/900. rendelete, amely a politikai reklámok átláthatóvá tételét célozza meg. Bár számos téren előremutató az uniós jogi aktus, tekintve azonban, hogy alapvetően a dezinformáció problémája felől közelíti meg a politikai tartalmak kérdéskörét, így gyermekvédelmi rendelkezéseket nem tartalmaz – úgy vélem, hogy a rendelet kiegészülhetne egy fordulattal, amely megtiltaná, hogy a politikai reklámok nem tartalmazhatnak a gyermekek számára félelmet keltő vagy egyéb módon káros elemeket. Ez esetben szükséges lenne egy értelmező rendelkezés hozzáadása is, amely tisztázná, hogy mely eseteken minősülhet egy tartalom félelemkeltőnek vagy károsnak. A 2024/1689-es AI Act általánosan a tiltott kategóriába sorolja a megtévesztésre, manipulációra irányuló MI-tartalmakat, amely így az ilyen célzatú politikai reklámokat is magába foglalja, ugyanakkor ennek a gyakorlati megvalósítása és kikényszeríthetősége kérdéses; a megvalósuló gyakorlat részletesebb értékelésére valószínűleg a közeljövőben több információ áll majd rendelkezésre.

Végezetül fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a média jellegéből fakadóan fennáll az a dilemma, hogy valamely jog által előírt tilalom vagy korlátozás puszta léte nem tudja megakadályozni, hogy egy gyermek ténylegesen végig ne olvassa, nézze, vagy hallgassa a számára potenciálisan káros tartalmakat. Éppen ezért álláspontom szerint nagy jelentősége van a jogon kívüli eszközöknek, mint például az edukációnak. A gyermekek tudatos médiafogyasztásra nevelése, valamint a politikai szólások természetével való megismertetése elősegíti, hogy kikerüljék az ártalmas tartalmakat, és a politikai reklámokat megfelelően tudják értelmezni. Ez a nevelés elsősorban a szülők feladata, de az állam is közreműködhet, például médiahasználati ismeretek oktatával. Ez már csak azért is lenne kívánatos, mert a tudatos, a közéletben tájékozott állampolgárok egy jól működő demokratikus rendszernek az alapelemeit képezik.[39]

[39] Csapó Benő Az oktatás és a nevelés egysége a demokratikus gondolkodás fejlesztésében. *Új Pedagógiai Szemle,* 2000/2. 24.

VAGYON ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK AZ ONLINE TÉREN INNEN ÉS TÚL

Pécsi Zsófia*

1. Bevezetés

A vagyon elleni- és vagyon elleni erőszakos bűncselekmények felderítése és megelőzése érdekében folyamatosan megújuló stratégiák szükségesek, mivel ahogyan az alábbi statisztikákból is kitűnik, e bűncselekményi kör igen releváns részét teszi ki az összbűnözésnek.

Alapvetően a helyi illetékességgel rendelkező rendőri szervek – mint rendőrkapitányságok és rendőrőrsök – leginkább ezen deliktumokkal kell felvegyék a harcot a nyomozások során, mivel a gazdasági helyzet, valamint az egyre kiszélesedő gazdasági olló következtében az elmúlt években növekedett – de legalábbis stagnált – azoknak az aránya, akik a társadalom perifériáján küzdenek mindennapi megélhetési problémákkal. A súlyos egzisztencia-beli válság egyes szegregált területeken élő személyek számára komoly húzóerő abba a negatív irányba, hogy valamilyen törvénysértés elkövetésével jussanak anyagi javakhoz.

Elsődlegesen ennek következtében az elmúlt években a sorozatosan – üzletszerűen – elkövetett lopások száma igencsak megugrott. Nem beszélve a fiatalabb korosztályra ható egyre több negatív befolyásoló tényezőről – a teljesség igénye nélkül: a *social media* által rájuk áradó gazdagság-kultusz, a materiális javak túlpozicionálása a fogyasztói társadalom értékrendjében, hova tovább egyes platformokon terjedő *'challange'*-k melyek egyes esetekben trendet teremtenek akár a lopásból is – amelyek egyre lejjebb tolják az elkövetői kör alsó korhatárát is.

---

* A Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója.

A társadalomban releváns problémaként velünk élő kábítószerfogyasztás – legtöbb esetekben inkább az új pszichoaktív szerek fogyasztói érintettek – amelynek függői az addiktív szer előteremtése érdekében egyre inkább hajlamosak a kriminalizáció irányába elmozdulni.

A kisebb súlyú vagyon elleni bűncselekmények a morális értékrend torzulása végett egyre gyakrabban 'dekriminalizálódnak' az emberek tudatában, hiszen annyi súlyos és hátborzongató bűntettről hallhatnak, olvashatnak a médiatartalmak végtelen sorában, amelyek mellett egy áruházi lopás elenyészővé, menthetővé válik. A legtöbb esetben azonban a később súlyos-, erőszakos bűncselekményeket elkövető személyek közül is a bűnözői karrier elején szinte maradéktalanul követnek el efféle kisebb tárgyi súlyú cselekményeket, ergo a lopást akár tekinthetjük a fegyveresen elkövetett rablás előszobájaként is, ami egyértelműen növeli a deliktum prioritását, a prevenció, a felderítés és a büntetést követő sikeres reintegráció fontosságát.

A Központi Statisztikai Hivatal[1] és a Legfőbb Ügyészség[2] vonatkozó adatait áttekintve láthatjuk, hogy a vagyon elleni bűncselekmények esetében a 2019-es 81 810-et követően 2020. esetében 74 053, míg 2021. esetében csupán 65 155, majd 2022-től ismét növekvő tendencia figyelhető meg, 78 467, végül 2023-ban ez a szám 87 687 volt.

A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények esetében 2019 és 2021 között szintén ugrásszerű csökkenés, majd növekvő tendencia figyelhető meg, a tavalyi évben 2129 ezen körbe tartozó bűncselekményt regisztráltak. Legmagasabb számban kifosztást követtek el, majd ezt követi a rablás, a zsarolás és az önbíráskodás. A vizsgált időszakban kiugró növekedés a zsarolás esetében tapasztalható, mely 2019-hez képest 2023-ra több mint a duplájára nőtt.

A csalások számadatait tekintve 2019-ben 14 350, 2020-ban 12 026, 2021-ben 12 755, 2022-ben 16 747, míg 2023 19 704 regisztrált esetet találunk. Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás esetében pedig 2019. évben 2 634, 2020. évben 3 401, 2021. évben 2 700, 2022. évben 4 084, s végül 2023. évben 8 561 regisztrált bűnesetről számol be a statisztika.

A KSH statisztikájában a legutolsó rögzített adat 2024-re vonatkozik, amely szerint a lopás 2023-ról 2024-re releváns növekedést mutatott, mivel az összes regisztrált lopási cselekmény közel 10 000-el nőtt, 58 419 lett. Ahogyan a 669 elkövetett rablás, a 26 565 elkövetett csalás, a 7 594 rongálás, de még elenyésző

[1] KSH: *Regisztrált Elkövetők, elkövetések.* https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0004.html

[2] *Tájékoztató a bűnözés 2023. évi adatairól*. Budapest, Legfőbb Ügyészség, 2024. https://tinyurl.com/83twmujm

mértékben az 1 421 sikkasztás is növekvő tendenciát tükröz az előző évhez képest. Csökkenő tendencia a statisztikában szereplő vagyon elleni-, és vagyon elleni erőszakos bűncselekmények tekintetében kizárólag az orgazdaság esetében mutatkozik, de ez természetesen a jogszabályváltozásnak köszönhető, amely következtében igen csekély esetszámban állapítható meg orgazdaság, melynek helyét releváns mértékben a pénzmosás törvényi tényállása vette át.

2. Változó világ, változó bűnözés

Láthatjuk, hogy szinte minden 'klasszikus' vagyon elleni bűncselekmény elkövetése esetében visszaesés tapasztalható a COVID 19 világjárvány okozta pandémiás időszakban. A lopás esetében a vonatkozó statisztikai adatok szerint 2019-hez képest 2021-ben 15 000-el csökkenő esetszámban került regisztrációra az ENYÜBS[3] rendszerben. A kijárási tilalom teljes feloldását követően azonban 2021-hez képest 2023-ra újból 10 000 esettel nőtt a statisztika mutatója.

A szintén releváns vagyon elleni és vagyon elleni erőszakos bűncselekmények – mint rongálás, rablás – hasonló tendenciát mutatnak.

Mindezzel párhuzamba állítva a csalás-, valamint az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás esetében szinte ugrás-szerű növekedést figyelhetünk meg a fentiekben prezentált adatok alapján, ennek oka nem más, mint hogy a pandémia időszaka átterelte a 'bűnös úton történő vagyonszerzés' színterét is az online platformokra.

A bűnmegelőzés uralkodó szemléletrendszere[4] alapján azonban a preventív tevékenységben közreműködő valamennyi szervtől elvárt, hogy a folyamatos fejlődés dinamikájával lépést tartson, továbbá hogy időről-időre hiteles módon térképezze fel az elkövetővé és áldozattá válás aspektusából fokozottan 'veszélyeztetett' csoportokat.

---

[3] 12/2018. (VI. 7.) BM rendelet az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikai rendszerről, az adatgyűjtés és -feldolgozás részletes szabályairól által szabályozott nyilvántartás.

[4] A bűnmegelőzés terén releváns iránymutatók közül kiemelkedik: *Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (2024–2034).* https://njt.hu/document/cc/cc74EJR_3934437-3X05849.pdf

3. A COVID 19 járvány hatása a bűnözésre

A COVID 19 járvány bűnözésre-, deviáns viselkedésre gyakorolt hatásait számos hazai kutató is vizsgálta. Katona Gergő *A Covid-19 kiberbiztonsági kihívásai az első hullám idején*[5] című kutatásában az általa megfogalmazott első hipotézist, miszerint világjárvány első hullámának ciklusában hazánkban a korábban alkalmazott kiberbűnözés tárgykörébe tartozó elkövetési magatartások köre nem szélesedett, azonban számuk megugrott és az elkövetés sokkal kifinomultabbá vált ezen időszakban, a fentiekben említett kutatásában igazolta.

Kijelenthetjük, hogy az életvitelünk alapjaiban változott meg egy addigiakban nem tapasztalt helyzetnek köszönhetően. Nevezhetjük szinte a teljes társadalmat érintő „sokknak" azt a szituációt, melyben korlátozva lettünk a szabad mozgás jogában, az oktatás időszakonként egészében, máskor pedig részben áttevődött az online színtérre, s a legtöbb dolgozó is megismerkedhetett a *'home office'* kifejezéssel. Online meetingek, kapcsolattartás a kibertérben, kijárási korlátozás és tilalom. A kötelességeink mellett a szórakozási lehetőségeink is a négy fal közé korlátozódtak, ahogy a kereskedelemben bevezetett idősávok és egyéb korlátok miatt a mindennapi létfenntartásunk – s mindennek következtében vásárlási szokásaink is – teljes mértékben átalakultak. Megjegyzendő e tárgykörben, hogy a COVID járvány alatti izolációban eltöltött hónapok alatt sokan oly mértékben átálltak erre az életritmusra, hogy a korlátozások feloldását követően sem járnak már oly sűrűn az addig kedvelt közösségi kikapcsolódási formákat, sportolási lehetőségeket gyakorolni, s bizony megszokták az online vásárlás kényelmét is.

A COVID 19 járvány lélektani aspektusból is rendkívül érdekes hatásmechanizmussal bírt társadalmunkra. Úgy vélem, ha felidézzük ezeket a hónapokat, az egyik szó, amely bizton valamennyiünknek eszébe jut nem más, mint a pánik. Az emberiség egy eddig nem látott szituációval találta szemben magát, amire annak ismeretlen volta miatt mondhatjuk, hogy reagálni sem könnyen tudott. Szinte mindenki találkozott a bizonytalanság-érzéssel a saját életterében akár a munkahelyét-, megélhetését illetően, akár a mindennapi ellátás, akár az egészségügyi kihívás, de épp az addig megszokott életvitel felborulása terén is. Egyiken sem tudtuk, hogy a szituáció meddig fog fennállni, milyen hosszan kell berendezkedjünk erre a helyzetre. A pánik az emberek jelentős részén már pusztán a vírus miatt is eluralkodott, hiszen annak valós veszélye nem

[5] Katona Gergő: A Covid-19 kiberbiztonsági kihívásai az első hullám idején. *Hadmérnök – Védeleminformatika,* 2021/3. 203–218. https://doi.org/10.32567/hm.2021.3.12

volt ismert. Egyesek könnyelműen tekintettek rá, s az óvintézkedéseket pánikkeltésként aposztrofálták, míg mások a szó szoros értelmében halálfélelemben éltek. Sajnálatos módon az utóbbiakat megtévesztő és kizsákmányoló online bűncselekmények is megjelentek. Számos olyan hamis webes csalási platform jelent meg, ahol csodaszereket ígértek, majd a megrendelők sosem kapták meg – az egyébként nem is létező – készítményeket. Álhíreket terjesztő linkek vezettek szintén adathalász oldalakra, valamennyi kihasználva a társadalmunkat egyöntetűen jellemző félelmet.

Csupán kitekintésképp, az online oktatás szintén hordozott magában negatív vonzatokat. Érdekes jelenség az, miszerint a fiatalok körében a devianciára való hajlam esetében is destruktívan hatott a világjárvány megjelenése. Bolyky Orsolya és Sárik Eszter *Gondolatok a gyermek- és fiatalkorúak bűnözéséről a statisztika tükrében*[6] című kutatása ugyanis bebizonyította, hogy noha a fokozott szülői jelenlét a kriminalitás tekintetében pozitív hatásként értékelhető a világjárvány vonatkozásában, azonban az online oktatás-, valamint az annak leple alatt történő szülői felügyelet nélküli internethasználat nagyban befolyásolta az internetes bűnelkövetést (online zaklatás), továbbá a pornográf tartalmak intenzívebb ‘fogyasztását’ is okozta a vizsgált korosztály körében.

Mégis úgy vélem, a leginkább a *lock down* helyzet az, ami – ha a vizsgált vagyon elleni bűncselekmények körét vesszük górcső alá – a leginkább befolyásolta a bűncselekmények statisztikájának alakulását. Ahogy azt a fenti számadatok is mutatják, a kijárási tilalom alatt lényegesen lecsökkent a vagyon elleni bűncselekmények közül a lopás, rablás, rongálás száma, de mindezek mellett valamennyi erőszakos bűncselekményé is. Ennek egyértelmű oka, hogy a súlyosan szankcionált kijárási tilalom megszegése mellett a bűnelkövetők is kényszerültek otthon maradni. Mindemellett – kiváltképp a korlátozás ellenőrzése céljából – megnövekedett rendőri jelenlét miatt sem mertek volna az éj leple alatt az addig életvitel-szerűen besurranó tolvajként, köznapi megnevezéssel betörőként tevékenykedő személyek elkövetni az addig megszokott törvénysértéseket, nem beszélve a vásárlási körülmények átalakulását követően a bolti tolvajok megváltozott lehetőségeiről a kereskedelmi egységekben.

S ha már a vásárlást, mint legtöbbünk mindennapjainak releváns cselekvését említjük, a társadalom nagy része ezen hónapok alatt szokott rá, de legalábbis jócskán fokozta az online térben történő vásárlást. Az üzletek bezárása, a *social distancing* jelensége miatt egyaránt alábbhagyott a személyes vásárlások száma,

[6] Teljes terjedelmében: Bolyki Orsolya – Sárik Eszter: Gondolatok a gyermek- és fiatalkorúak bűnözéséről a statisztika tükrében. *Belügyi Szemle,* 2023/10. 1715–1727. https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.10.2

míg az online boltok forgalma igencsak fellendült a személyes érintkezés lehető legnagyobb leredukálásának igénye miatt. A forgalmazók maguk is propagálták az online vásárlást, a fogyasztók pedig mind a kényelem, mind a lehetőségek szűkössége miatt szintén efelé fordultak.

Ennek következtében sem az áruházi lopások, sem a zsebtolvajlás nem kínált hasonló potenciált az elkövetőknek, mint az eddigieben s így egyesek – természetesen az ehhez kellő minimális ismeretekkel és leleményességgel rendelkezők – áttették az elkövetésük színterét a kibertérbe.

4. A kiberbűnözésről és az adathalászatról általánosságban – ellentmondások az adat mint elkövetési tárgy kérdésében

Alapvetően a kiberbűnözés gyűjtőfogalma összességében azokat a bűncselekményeket takarja, melyek során egy számítógép segítségével egy másik számítógépre, illetve hálózatra irányulnak támadások, törvénybe ütköző cselekmények. Ezek lehetnek akár zsarolóvírusok, vagy épp online banki csalások, de akár igen komoly összegek eltulajdonítása is. Elsődleges 'célpontok' lehetnek: „[...] a nyilvános és nem nyilvános állami és civil weboldalak, szerverek, a vállalkozások nem publikus információi, amelyek a vetélytársak hasznára szolgálhat, kiskorúak, valamint szinte mindannyiunk személyes információi."[7] Habár a fogalom sokunk számára távolinak tűnhet, azonban a kiberbűnözés célpontjává egyre gyakrabban válhatunk mi, átlagemberek is. A hatóságok számára egyértelműen a legnagyobb kihívást és nehézséget az elkövetők módszereinek és eszközeinek folyamatos korszerűsödésével való megküzdés jelenti.

> „Az »adathalászat« kifejezés az angol nyelvű »phishing« magyarítása, jelentése pedig arra utal, hogy a támadók olyan adatokat, információkat próbálnak megszerezni a célpontoktól, amelyeket később fel tudnak használni anyagi haszonszerzés vagy további támadások céljából."[8]

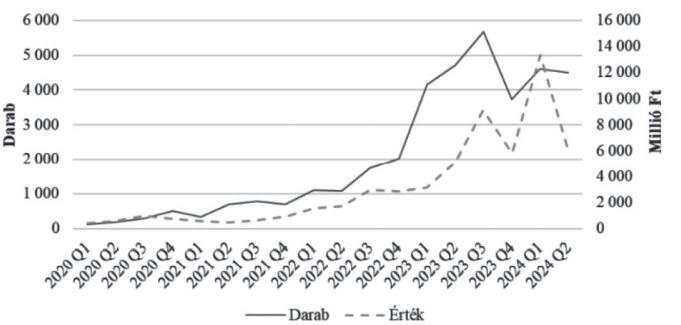
[7] Tóth József Lukács: Kiberbűnözés és adathalászat, aktuális internetes fenyegetettségek. In: Hankó Viktória – Baranyi Ágnes (szerk.): *Tanulmánykötet 2020–2021.* Budapest, Nemzetbiztonsági Szakkollégium, 2022. 67. https://tinyurl.com/473p9mxn

[8] Oroszi Eszter Diána: Social Engineering a koronavírus tükrében, avagy a rendkívüli helyzetet kihasználó támadási technikák és megelőzésük. *Dunakavics,* 2020/5. 15. http://dunakavics.uniduna.hu/Online_2005.pdf

Valamennyien internethasználókként alapvetően jóhiszeműen járunk el a mindennapi webböngészés során, azonban annak érdekében, hogy ne válhassunk a kiberbűnözés, kiváltképp az adathalászat *(phishing)* áldozatává számos óvintézkedést megtehetünk. Ilyenek akár a jelszavaink erősségének megfelelő megválasztása, különböző spam-szűrők és tűzfalprogramok alkalmazása, fokozott elővigyázatosság a felugró ablakok, e-mailekben található linkek megnyitása, az internetes vásárlások, vagy épp az internetbank használata során, s mindenekelőtt folyamatos tájékozódás a csalók – elkövetők – napról napra szélesedő elkövetési módjait illetően. A tárgykörben angol nyelven számos hasznos tippet olvashatunk annak érdekében, hogy az adathalászokkal szemben kellő védelmet biztosítsunk informatikai eszközeinknek és fiókjainknak.[9]

A leggyakoribb visszaélési formák egyike a banki adatok megszerzésével történő adathalász módszer alkalmazása. Ezen sikeres visszaélésekkel kapcsolatosan a Magyar Nemzeti Bank statisztikát vezet, melynek alakulása az elmúlt öt évben:

1. ábra
Az elektronikus pénzforgalomban bekövetkezett sikeres visszaélések darabszáma és értéke

Forrás: MNB statisztika (2024)[10]

A statisztika, mint látható, nagymértékű növekedést mutat, noha a visszaélésekkel érintett pénzösszegek – természetesen nem a sértetti kör szemszögéből – mégsem kiemelt jelentőségűek. Az MNB megjegyzi, hogy „[...] a visszaélések során alkalmazott módszerek tekintetében 2023-ban az adathalász módszerek

9 A tárgykörben a kibertérben biztonságunk érdekében megtehető legfontosabb lépésekről hasznos tudnivalók találhatóak például: Martin Casado: Cybersecurity and You. *16z Enterprise,* February 20, 2020. https://tinyurl.com/5ej3s468

10 Magyar Nemzeti Bank statisztikája *Pénzforgalmi visszaélések*. 2024. https://www.mnb.hu/letoltes/fizete-si-rendszer-jelente-s-2024-hun-digitalis-vegleges.pdf

aránya volt a legmagasabb, az összes sikeres kártyás visszaélés 71 százalékát tette ki”[11]

A leggyakrabban az adathalászat során tömegesen kerül kiküldésre az adott e-mail, illetve SMS üzenet, hiszen jó eséllyel nem mindenki válik áldozattá.

Végül, de nem utolsó sorban érdemes kitekintést tennünk az adat büntetőjogi értelmezésének nézetei felé. Ambrus István *Digitalizáció és büntetőjog* című könyvében az elkövetési tárgy új definíciójának kialakítását javasolja. Álláspontja szerint ugyanis a törvényi tényállásban definiált személy, dolog vagy más speciális tárgy kellene legyen, akire vagy amelyre az elkövetési magatartás hatása irányul. A *vagy más speciális tárgy* fordulatot nézete szerint azért javasolt beépíteni, mivel a hatályos Büntető Törvénykönyv rendszerében léteznek olyan élettelen – értelemszerűen személynek nem tekinthető – élettelen „tárgyak”, melyek nem vonhatóak a dolog fogalom alá sem.[12] Ilyen akár az információs rendszer vagy adat megsértése tekintetében a számítógépes adat, vagy a személyes adattal visszaélés körében a bűncselekmény elkövetési tárgya maga a személyes adat, míg az adat által azonosított vagy azonosítható természetes személy a bűncselekmény sértettje lesz.

A szakirodalmak körében azonban ezzel ellentétes nézőpontot is találhatunk: Szomora Zsolt álláspontja szerint a személyes adat eszmei jellegére tekintettel elkövetési tárgynak nem tekinthető.[13]

5. Ugyanaz, vagy mégsem? Csalás az online térben, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás

Elsősorban – az alacsonyabb szintű informatikai tudással rendelkezők között – az online térben elkövetett egyszerű csalások terjedtek el.

A fejlettebb ismeretekkel és technikai háttérrel rendelkezők azonban létrehoztak ál-webáruházakat, vagy akár a banki adatok kiszivárogtatását szolgáló szoftverek és applikációk, vagy épp zsarolóvírusok segítségével csaltak ki

[11] Bíró Gabriella – Kiss Milán: Adathalászat és az ellene történő egyes védekezési lehetőségek. *Gazdaság és Pénzügy,* 2024/3. https://doi.org/10.33926/GP.2024.4.2

[12] Ambrus István: *Digitalizáció és büntetőjog.* Budapest, Wolters Kluwer, 2021. 328. https://doi.org/10.51783/ajt.2022.1.07

[13] Ld. Szomora Zsolt: Btk. XXI. fejezet – Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető törvénykönyvhöz.* Budapest, CompLex, 2013. 459. https://doi.org/10.51783/ajt.2022.1.07

– olykor jelentős – pénzösszegeket az online tér végtelen 'bevásárlóközpontjában' válogató áldozataikból.

E tárgykörben – a már statisztikai aspektusból érintett – csalás, és információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás vizsgálata indokolt.

Az online térben elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatosan megállapítható, hogy az IKT[14] forradalomnak köszönhetően egyre inkább térhódításba kezdtek az elmúlt évek során. Mindannyiunk számára ismeretes lehet akár a híradásokból, vagy ismeretségi körünkből, de sajnos sokak számára saját negatív tapasztalat útján is az a tény, hogy milyen könnyen eshetünk bűncselekmény áldozatául az online térben. Fontos azonban megkülönböztetnünk e tekintetben kétféle esetkört.

Az első az a szituáció, melynek a legtöbben áldozatául esnek nem más, mint mikor bizonyos személyek jogtalan anyagi haszonszerzésre használnak internetes piacokat, kiváltképp egyes közösségi oldalakon működő online piactereket (pl. Facebook Marketplace). Az egyszerűbb és leginkább gyakori esetkörben a meghirdetett termékek nem is léteznek – és az 'eladók' is fiktív profilokkal vannak jelen a weboldalon –, majd a hirdető előre történő utalással kéri a vételár megtérítését. Ez a legtöbb esetben internetbankon keresztül megtörténik, majd a jóhiszemű vásárló várakozik a termék érkezésére, azonban nem kap semmit, vagy épp egy teljesen más, jóval kisebb értékű, silányabb minőségű termék érkezik meg részére. Ennek során egész egyszerűen csalás történik: „373. § (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el."[15] Érdemes megjegyeznünk, hogy a legtöbb ilyen esetben az üzletszerűség, mint minősítő körülmény megállapítható, hiszen nem eseti jelleggel követik el ezeket a cselekményeket, hanem egy jól bevált metódus mentén tévesztik meg a jóhiszemű vásárlókat. Az általános rendőrségi feladatokat ellátó szerv prevenciós tevékenysége során az egyik legnagyobb hangsúlyt e bűncselekmények elkövetésének megelőzésére helyezi, amelynek egyértelmű kiváltó oka az elkövetett deliktumok számának ugrás-szerű növekedése. Több ezzel kapcsolatos tájékoztató is megtalálható az online térben,

[14] Az angol ICT (information and communication technologies) terminológiából ered, melynek tömör definíciója: „The term ICT is now also used to refer to the merging (convergence) of audio-visual and telephone networks with computer networks through a single cabling or link system." In: *Information and Communication Technologies.* Coimbatore, Tamilselvan Chief Librarian & Head Rathinam Technical Campus, 2012. 1.

[15] A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.).

visszatérő bűnmegelőzési téma az interneten elkövetett csalások esetköre a police.hu oldalon is.[16]

Ezen bűncselekmények nyomozati aspektusból rendkívül sok nehézségbe ütköznek több okból is: elsőként megnevezhető a sértettek száma, amely mindkét véglet esetében nehezítőleg hat a felderítés szemszögéből. Nagy számban maradhatnak látenciában a sértettek az igazságszolgáltatás felé irányuló általános attitűd miatt, amely társadalmunkat uralkodóan jellemzi, miszerint az emberek legtöbbje – még sértettként, vagy akár tanúként is – egyfajta traumaként él meg egy hosszan elhúzódó rendőrségi eljárást, így inkább eltekint a feljelentés megtételétől. Míg ezzel szemben van precedens a másik szélsőségre is, minek során az úgynevezett előzménykutatás során ugrás-szerűen megnövekedhet az ugyanazon elkövető által megvalósított cselekmények sértettjeinek száma, minek következtében a nyomozás szinte kezelhetetlenné válhat, hosszan elhúzódhat. Mindemellett a közösségi platformok és online piacterek (mint az elkövetés színtere) megkeresése igencsak nehézkes, a válasziratok megérkezése az elkövető IP címének, egyéb adatainak felkutatása céljából végzett egyéb intézkedések szinte hónapokig is eltarthatnak, míg érdemi eredményre juthat a hatóság. Egyes online platformok jelentősen leredukált verzióban szolgáltatnak ki adatokat és csak meghatározott esetkörben, s az együttműködési hajlandóság és lehetőségek effajta hiánya sem előre lendíti a nyomozást. Még ha az elkövető-, vagy elkövetők felelősségre vonása meg is történik, jó eséllyel a sértetti kör anyagi kárának megtérítésének reális esélye igen csekély. A büntetőeljárás során ugyanis a sértettekkel kitöltetésre kerül az úgynevezett ‘Polgári jogi igényről szóló nyilatkozat’, melyben a sértett nyilatkozatot tehet a tekintetben, hogy a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére igényt tart-e, s amennyiben igen, miképpen. Értelemszerűen ez esetben az anyagi kár pénzbeli visszatérítését igényelhetik az érintettek, melyre egy, a büntetőeljárás ‘keretén belül’ egy sajátos eljárásban kerülhet sor. Az adhéziós eljárás sikerét sokszor természetesen az elkövető egzisztenciája is gátat szab, mivel a legtöbb esetben az okozott anyagi kár megtérítésére nincs fedezete.

Az említett bűncselekmények felderítését tovább nehezíti a technológia folyamatos és megállíthatatlan fejlődése mellett az is, hogy a legtöbb ilyen cselekmény elkövetési platformját jelentő közösségi média szolgálatókkal a kapcsolattartás finoman szólva is nehézkes. Megjegyzendő, hogy – a nemzetközi bűnügyi együttműködések dacára is – a legtöbb social media oldal csupán a súlyosabb,

[16] Ld. pl. Police.hu tájékoztató, 2019. https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/internetes-csalasok

nagyobb társadalmi megrendülést keltő bűncselekmények esetében mutat valóban hathatós és időszerű együttműködést. Konkretizálva a gyermekpornográfia, vagy egyéb, az elkövetés jellegére, illetve a sértettre tekintettel kiemelten szenzitív deliktumokkal kapcsolatosan számíthat a hatóság gyors reakcióra, amelynek segítségével az elkövető kilétére, tartózkodására, a vele kapcsolatos további releváns információkra való következtetés lehetősége fennáll.

Ezzel szemben a kisebb súlyú vagyon elleni bűncselekmények prioritása csekély, az adatszolgáltatás így jó eséllyel meghiúsul. Ez már csak azért is elkeserítő, mert az online térben regisztrált rétetté válás statisztikai mutatója tekintetében az online csalás igen előkelő helyet foglal el:

> „Az online áldozattá válási formák közül a leggyakoribb cselekmény a nem kívánt jellegű szexuális hozzászólás (13,5%), ezt követi a számítógépes vírus vagy program (11,8%) és az e-mailes, webes csalások (8,8%).”[17]

Mindannak ellenére, hogy – főképp a sértetté válás szempontjából leginkább sérülékeny személyek, mint a gyermekek és a nyugdíjasok részére – számos online tudatosságot célzó ismeretterjesztő program, reklám és egyéb olyan törekvés van napjainkban, amely az online csalások sértetté válásának kockázatát hivatott leredukálni, az egyes-, kifejezetten megtévesztési célzattal létrehozott weboldalak, de akár hirdetések is megtéveszthetik még a leginkább gyakorlott felhasználókat is.

A közösségi médiában elkövetett csalásokkal kapcsolatosan tehát megállapíthatjuk, hogy legtöbb esetben a social media platformokat azért használják elkövetésük színteréül, mert ezeken online felületeket valamennyi internethasználó ismer, napi szinten használ – és talán főképp emiatt – meg is bízik az oldalakban. Sajnálatos módon az áldozattá válás elkerülését az sem segíti, hogy manapság a társadalom nagyrésze érez ellenállhatatlan késztetést az ún. *oversharing* tevékenységre, vagyis arra, hogy élete legapróbb mozzanataiba is beavassa az ismerőseit, követőt. Ezzel nem csak megismerhetővé, de kiismerhetővé és kiszolgáltatottá is téve magát.

A közösségi média mellett a már említett webáruházak is releváns teret kínálnak az áldozatok megtévesztésére a csalóknak-, és a szervezett hálózatoknak egyaránt:

---

[17] Barabás Andrea Tünde – Koplányi Gergely: Viktimizáció az online térben Egy nemzetközi kutatás eredményei hazai szemszögből. *Belügyi Szemle,* 2023/10. https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.10.1

> „Ilyenek például a fiktív online áruházak, ezekben az esetekben az elkövetők az online vásárlási technológiák gyengeségeit és buktatóit használják ki. [...] Az e-kereskedelmi csalások esetei jellemzően pénzügyi veszteséget okoznak mind a fogyasztók, mind az online kiskereskedők számára."[18]

A csalás törvényi tényállását illetően – természetesen főképp laikus személyek esetében – sokszor előfordul az a tévedés, miszerint, ha valakitől megtévesztéssel csalnak ki pénzt az online térben az nem más, mint információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás. Bár a Btk. által használt megnevezésből tényleg nem hibáztatható, ha valaki erre következtet, azonban a nevezett tényállás egészen mást takar.

> 375. § (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett információs rendszerbe adatot bevisz, az abban kezelt adatot megváltoztatja, törli, vagy hozzáférhetetlenné teszi, illetve egyéb művelet végzésével az információs rendszer működését befolyásolja, és ezzel kárt okoz, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. […]"[19]

Láthatjuk, hogy habár vagyoni értéket sértő – károkozó – magatartásról van szó, a korábban taglalt csalás tényállási elemei közül sem a tévedésbe ejtés, sem a tévedésben tartás nem jelenik meg ezen tényállásban. A bűncselekmény első alakzata az (1) bekezdésben tárgyalt adat: bevitele, megváltoztatása, törlése, hozzáférhetetlenné tétele, valamint minden további művelet, mely befolyásolja az információs rendszer működését.[20]

Adatbevitelen információk feltöltését értjük, az adat megváltoztatása a rendszerben tárolt adat módosítása, átírása, részleges törlése, az adattörlés pedig az adat teljes eltávolításával valósul meg. A hozzáférhetetlenné tétel nem más, mint az arra jogosultsággal rendelkező személy megakadályozása az adathoz való hozzáférésben.

---

[18] Berkényi Pál: Szervezett bűnözés megjelenése a kibertérben. In: Békés Ádám – Kurunczi Gábor – Pogácsás Anett – Varga Ádám (szerk.): *„A tudomány fényénél egyre tisztábban látunk..." A Zlinszky János Szakkollégium első két éve.* Budapest, Pázmány Press, 2025. 8. https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/3392

[19] Btk. 375. §

[20] A bűncselekmény fogalmi megközelítéseinek ismertetése bővebben: Nagy Richárd: A kibertérben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények. *Belügyi Szemle*, 2018/7–8. 8. https://dio.org/10.38146/BSZ.2018.7-8.6

A törvényi tényállás (2)–(4) bekezdése a minősített esetek körét taglalja, a másik elkövetési alakzat hamis, hamisított vagy jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával vagy az ilyen eszközzel történő fizetés elfogadásával valósítható meg.

6. Csalók a rácsok mögött – néhány gondolat egy kutatás tapasztalatairól

De miért is olyan nehéz felderíteni az online csalások mögött megbújó elkövetők kilétét? Miért könnyebb az offline vagyon elleni bűncselekmények nyomozása? Ahogy arra már fentebb kitérben sok esetben a közösségi média szolgáltató részéről tapasztalható elutasító attitűd mellett a felderített és bizonyított – vagy ha úgy tetszik vádképes – bizonyítás prezentálása a vagyon elleni bűncselekmények esetében a közhiedelemmel ellentétben igen összetett és alapos nyomozati munkát igényel, melyet tovább nehezítenek a technikai kihívások is az online térben elkövetett csalások esetében.

Az alábbiakban néhány mondat erejéig az általam eddigiekben elvégzett primer kutatás néhány tapasztalatára és azok következtetéseire szeretnék kitérni, mely kétségkívül alátámasztja, hogy a csalás elkövetőinek száma jóval csekélyebb a vizsgált büntetés-végrehajtási intézetek fogvatartottjai között, mint a lopás, vagy épp a rablás elkövetőié. A miérteket keresve a továbbiakban személyes álláspontomat szeretném megosztani.

A BVOP iránymutatásának megfelelően a kutatás eddigi részcselekményei során keletkezett anyagokról komplex, átfogó és teljes konklúzió közzétételére a tervezett disszertációmban kerülhet sor. Az alábbiakban a vizsgált intézetek közül kiemelve szeretnék két intézet összehasonlítása mentén néhány olyan konklúziót felvezetni, amelyek már az eddigiekben elvégzett primer kutatásom alapján egyértelműen bizonyosságot nyertek a mintavételi csoportban szereplők válaszadása alapján, továbbá az eredményeket a jövőben tervezett kutatási cselekmények kontextusa sem torzíthatja majd. Az alábbi néhány következtetés hitelességét azon tény igazolja, hogy az elvégzett kutatási cselekmények mintavételének teljes anyagát mellékelve kutatási beszámoló benyújtására került sor általam a BVOP felé a korábbiakban, mely elfogadásra került.

A kutatásom elsődleges fókusza a vagyon elleni, illetve vagyon elleni erőszakos bűncselekmények elkövetőinek motivációjának feltárása a szubjektumon keresztül kérdőíves, valamint félig strukturált interjús módszerrel. A mintavételi csoportba azon fogvatartottak kerültek az eddigiekben – és természetesen a

reprezentatív eredmény érdekében a továbbiakban is – akik az alábbi feltételeknek megfelelnek: férfi, magyar állampolgár, vagyon elleni, illetve vagyon elleni erőszakos bűncselekmény elkövetője.

Az eddigiekben elvégzett kutatás során négy hazai büntetés-végrehajtási intézetben sikerült – változó adatmennyiségben – mintavételt végeznem. A félig strukturált interjúkba 22 fő került bevonásra, akik közül 13 fő a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében Tökölön, míg 9 fő a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei BV. Szirmabesenyői Objektumában töltik büntetésüket. Kérdőívekkel összesen 115 fő vizsgálata történt meg az eddigiekben.

Mivel a lehetőség is korlátozott, és nem is kívánok e körben messzemenő konklúziókat papírra vetni, csupán néhány eddig kiértékelt eredményt szeretnék említeni.

Megállapítható a fenti téma kontextusában elsődlegesen, hogy az interjúkkal eddig érintett mintavételi csoportban nem merült fel egyetlen olyan elkövető sem, aki csalás, valamint információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás bűncselekménye miatt került összeütközésbe a törvénnyel. Természetesen a 18-22 éves korosztály tekintetében a prekoncepcióimban sem merült fel annak gondolata, hogy a legtöbbjük e két bűncselekmény elkövetője lenne, hiszen korábbi – a büntető-igazságszolgáltatásban szerzett – tapasztalataim alapján ez a korosztály legtöbbször impulzív módon követ el erőszakos vagyon elleni deliktumokat, amennyiben pedig sorozatos bűnelkövetés merül fel esetükben, az legtöbbször üzletláncok sérelmére elkövetett alkalmi lopások ismétlődése miatt van.

A legtöbb interjúval érintett személy esetében leginkább a társadalom marginalizálódott rétegeiből kikerült személyeket ismerhettem meg, a 22 interjúalany között csupán 3 (2 fiatalkorú és 1 felnőttkorú) személy volt, aki nem számolt be a korábbi életéből egzisztenciális, megélhetési – súlyosabb, vagy kevésbé súlyos – válságról.

Ahogyan az már szóba került, mind a csalás, mind az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás esetében magasabb logikai képességekre van szükség az elkövető tekintetében, mint egy egyszerű lopás – 'jogtalan elvétel' – , vagy akár a csupán nyers erőt és agressziót igénylő rablás esetében. Ezzel természetesen semmiképp nem célom azt állítani, hogy minden csalásért elítélt magasan iskolázott értelmiségi személy, ellenben az elkövetéshez tény és való, hogy összetettebb tervezés, szervezettség szükséges.

Amelyhez pedig álszentség volna azt állítanunk, hogy nem szükségeltetik valamelyest magasabb szintű logikus gondolkodás, ha másért nem is, de annak

érdekében, hogy nehezen visszakövethető álprofilokról bonyolítsák le a csalást megvalósító 'üzletet'.

Meg kell említenünk emellett azt is, hogy az online térben elkövetett csalás esetében a legtöbbször a háttérben szervezett, több személyből álló bűnözői csoport állhat, így a lelepleződés esélye is jóval kisebb, a felderítés pedig mind technikai, mind egyszerűen szólva kriminál taktikai szempontból jóval nehezebb, mint például az oly sokat említett lopás esetében. Emellett a bűncselekmény szankciós tétele sem enged arra következtetni, hogy az elkövető egyértelműen szabadságvesztés büntetést kap abban az esetben, ha mégis sikerülne a hatóságnak kézre keríteni őt.

Mindenképp menteni szeretném magam attól, hogy az a vád érhessen, hogy a hazugság képességét egyfajta üdvözlendő, az intelligenciáról tanúskodó képességként aposztrofálom, de ha végig gondoljuk, a legtöbb – sokszor 'megélhetési' – bűnelkövető azonnali eredményt szeretne oly módon, hogy a cselekményével egyidőben anyagi haszonhoz juthasson, míg – kiváltképp az online térben – a legtöbb esetben az 'eredmény' várat magára.

A csalás tudati hátterét tekintve összetettségét például a lopással és rablással szembe állítva mindannyiunk eszébe juthat a 'csalókirály'-ként emlegetett férfi, Bósa István. Bár Bósa még az IKT forradalmat jóval megelőzően élte bűnelkövetői karrierjét, végig követve pályafutását semmiképp nem elvitatható tőle a tény, hogy nagyban hozzájárult sikeres elkövetéseihez a jó logikai képesség, a frappáns és megnyerő – megtévesztő – kommunikációs készség, valamint személyiségének, megnyilvánulásainak mibenléte, melyeknek köszönhetően sajnos még a nála jóval okosabb, intelligensebb személyeket is könnyedén megtévesztette. A nemzetközi hírnévre szert tett magyar bűnöző a csalás bűncselekményének tudati aspektusának vizsgálata során álláspontom szerint megkerülhetetlen – és ennek oka semmiképp sem a bulvárhírnév, amelyre cselekményei miatt szert tett –, hiszen, ha kriminológiai gondolkodó szemmel tekintünk a férfira, tényleg kivételesen szövevényes gondolkodás tárulhat elénk. A férfi ékes példája annak, hogy a bűnöző elme esetében nem csupán az élet elleni – főképp sorozatos – elkövetők azok, akik hátborzongatóan 'lenyűgöző' gondolatvilággal rendelkeznek.

Összegezve tehát az eddigi kutatásom során tapasztaltak szerint a többi vagyon elleni-, illetve vagyon elleni erőszakos bűncselekmény elkövetőihez képest a valamelyest intellektuális téren nagyobb 'befektetést' igénylő cselekmények, mint a csalás, illetve az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás elkövetői csupán elenyésző számban fordultak elő a vizsgált büntetés-végrehajtási intézetekben, nem beszélve a sikkasztásról, mely elkövetői közül csupán

1 fővel sikerült interjút készítenem a B-A-Z Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

Mindez tehát alátámasztja, hogy – különösen a kifinomult, online térben tevékenykedő – elkövetők által végrehajtott bűncselekmények felderítése során a nyomozóhatóságnak egyáltalán nincs könnyű dolga. Hiszen a feljelentések számából, de akár az ismeretségi körünkből is tudhatjuk, hogy nem ezért nincsenek a rácsok mögött az online csalások elkövetői, mert ne volnának ilyen bűncselekmények!

AZ IRREGULÁRIS MIGRÁCIÓVAL KAPCSOLATOS BŰNCSELEKMÉNYEK MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Elgabaili Tira*

„Legszélesebb értelemben mindenkit migránsnak tekinthetünk, aki elhagyja szülő- vagy lakóhelyét. Belső migrációról beszélünk, ha a mozgás az országon belül egyik helyről a másikra irányul; külső migrációról, ha a személy más-más országba költözik. Ez utóbbival kapcsolatban szoktunk szűkítő értelemben nemzetközi migrációról beszélni."[1]

1. Bevezető gondolatok

Az emberek vándorlása nem újkeletű jelenség. A globalizáció hatására megjelentek új toló – konfliktusok, háború, szegénység, munkanélküliség – és húzó erők – gazdasági lehetőségek, biztonság, diaszpóra, szociális jólét. A migrációs folyamat egy döntéssel kezdődik majd útvonal kijelölésével. Ekkor gyakran felveszik a kapcsolatot az irreguláris bevándorlók az embercsempészekkel, akik megszervezik a jogtalan határátlépést számukra. Gyakori a szárazföldi illegális határátlépés, de felfedezhetünk veszélyesebb vízi vagy akár repülőn történő belépést is. A hivatalos út általában járhatatlan számukra, mivel nem rendelkeznek jogszerű dokumentumokkal, érvényes vízummal vagy tartózkodási engedéllyel. Jelen tanulmány célja, hogy feltárja a migráció okait, rejtett veszélyeit, átfogóan bemutassa és rávilágítson a tömeges migráció által létrejött bűnözésre és annak nemzetbiztonsági kockázataira. Végül pedig azt az Európai Unióban megvalósuló új migráció és menekültügyi paktum bemutatása, mely egy eredményesebb együttműködést célzott a tagállamok számára.

* A Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1 Örkény Antal – Csepeli György: *Nemzet és migráció*. ELTE TáTK, Budapest, 2017. 109.

2. A migráció kialakulása

Jelenleg nincs egységes módszertani csoportosítása a migrációnak a szakirodalomban. Így több sajátosságot és felosztást is figyelembe véve megállapítható, hogy a migráció lehet legális vagy illegális, időszakos vagy tartós, kifelé vagy befelé irányuló, egyéni vagy tömeges, szabad vagy kényszerített, gazdasági, politikai vagy kulturális és mozgás függvényében pedig belső vagy külső.[2] Megfigyelhető, hogy a migráció leginkább egy folyamatos mozgást jelent az egyszeri költözés helyett, mivel az emberek leginkább a célország irányába mozdulnak el a perifériáról a centrum felé. A nemzetközi jog szabályai alapján politikai menekültnek tekinthetünk mindenkit, akinek élete valamilyen veszélyben van, így kénytelen elhagyni az országát. Az ENSZ 1951. évi menekültügyi egyezménye szól erről és szabályozza, mit és kit tekintünk menekültnek. Ezen felsorolás mellett számos elmélet is kialakult a migrációról. Megkülönböztethetünk több közgazdaságtani vagy szociológiai teóriát. De egy elmélet sem elég ahhoz, hogy elírja a vándorlás okait, hanem ezek az elgondolások egymást kiegészítve, egymás mellett létezve írják le a folyamatot. Vonzóerő a bevándorlók számára a munkaerőpiac biztosította lehetőségek. Manapság a fejlett technológia, a média, a már jelenlévő diaszpóra sikeres integrációja, vagy a befogadó ország migrációs- és menekültügyi politikája is csábító lehetőségeket biztosít.[3]

A helyi társadalom reakciója a beérkező tömegekre nagyon változó. Magyarországról elmondható, hogy a rendszerváltás után homogén társadalomszerkezettel rendelkezett, ezért nem igazán volt jelen nagy létszámú bevándorló az országban. 2015-től a periférián kezdődő háborús konfliktusok eredményeként egyre többen érkeztek az Európai Unióba. Az irregulárisan érkezőket három csoportba sorolhatjuk. Legtöbben az jogtalan utat járva, embercsempészek segítségével jönnek. Az embercsempészek jelentős összegekért cserébe biztosítanak számukra hamis dokumentumokat, utaztatást, szállást és eljuttatják őket szárazföldön, vízen vagy levegőben a célországba. Az út számos veszélyt rejt magában. Előre nem látható akadályok sora áll az bevándorlók előtt. A második lehetőség szerint legális dokumentumokkal érkeznek meg az Európai Unióba, azonban miután lejár a tartózkodási engedélyük, nem lépnek ki az országból. Így lesz a legális tartózkodás jogellenes. A harmadik lehetőség pedig a jogszerűtlen munkavállalás. Számtalan eset létezik melyben a

[2] Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán: *A migráció elmélete*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, 2014. 3–19.

[3] Örkény–Csepeli i. m. 116–118.

helybéliek vagy az embercsempészek fekete munkát biztosítanak a bevándorlók számára. Ilyen esetben lejárt hivatalos dokumentumokkal vagy nem munkavállalói vízummal rendelkezők is könnyedén maradnak az adott ország területén.[4] Megállapítható, hogy az irreguláris migráció számos bűncselekményt vonz magával, mint a szervezett bűnözés, közokirat-hamisítás, illegális munkavállalás.

David Faulkner elmélete alapján megkülönböztetünk befogadó és elutasító helyi társadalmat. Az inkluzív társadalomban megjelenik a segítségnyújtás, az egyéniségek szerepe, az emberi méltóság, a nyitottság és az egymás iránti tisztelet. Egy ilyen társadalomban a bevándorlókat elismerik és el tudnak helyezkedni a munkaerő piacon, mivel egyenrangú félként kezelik őket a helyi lakossággal. A másik elmélete David Faulkernek az exkluzív modell, ahol a társadalom elutasító. Nem veszik figyelembe az egyéniségeket, az emberek személyes problémáit, körülményeit. Előtérbe lép az egyéni felelősségvállalás és a sajátos megoldások kialakulása egyes szituációkra. Ez főképp megmutatkozik a külföldieknél. A helyi társadalom ellenséges velük szemben, mivel félnek attól, ami nem megszokott így kialakulnak bizonyos sztereotípiák. Az ilyen társadalomba nehéz beilleszkedni és megélhetést biztosítani. Ezért nagyobb eséllyel lépnek a bevándorlók az illegalitás talajára.[5]

A migrációs válság nemcsak az Európai Uniót de Magyarországot is megrendítette. Az Europol 2024-ben 266 műveletet indított embercsempész hálózatok ellen. 188 transznacionális hadművelet indult kifejezetten emberkereskedők leküzdéséért.[6] Összesen 58 terrortámadás indult meg az Európai Unió területén. Ezek közül 34 teljesült, 5 sikertelen volt és 19-et pedig megakadályoztak. Az Europol 449 embert tartóztatott le főképp Spanyolországban, Franciaországban és Németországban. Adataik szerint a terrorista jellegű bűncselekmények az Európai Unió területén megduplázódtak 2023 óta.[7] A magyar kormány figyelmét is felkeltették ezen adatok így egyértelmű volt, hogy az irreguláris migrációt csakis erőteljesen fellépéssel lehet megfékezni. Országunk, mint tranzitzóna jelenik meg a vándorlás térképén, mivel az irreguláris bevándorlók nem állnak meg a célországig. A legtöbb jogtalan határátlépés a déli és a dél-

4 Illegális migráció Magyarországon (2012–2014) https://emberijogok.kormany.hu/illegalis-migracio-magyarorszagon

5 Bezerédi Imre: Kriminálstratégia és a rendészeti bizalomépítés. *Rendőrségi Tanulmányok,* 2022/4. 18–19.

6 Europol: 2025 European Migrant Smuggling Centre Yearly Activity Overview 9th Annual Report. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2025. 4–6. https://doi.org/10.2813/1986245

7 European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2025. 13–15. https://doi.org/10.2813/5425593

nyugati határokon történik. A bevándorlók jelentős része Törökországból indult meg Magyarország felé. Első állomás Görögország vagy Bulgária, majd Szerbia vagy Románia. Általában Magyarországot érintve nem állnak meg, hanem tovább folytatják útjukat a tőlünk nyugatabbra eső országok felé. Legtöbben a közel-keleti és az afrikai országokból érkeznek. A határrendészet és munkatársai török, albán, szomáliai, algériai, marokkói, pakisztáni, tunéziai, bangladesi, eritreai irreguláris bevándorlókkal találkoznak, azonban a személyazonosságuk nehezen igazolható.[8]

3. Az irreguláris migráció és bűnözés számának alakulása Magyarországon

A határrendészet számos adatot vezet az irreguláris migráció alakulásáról. Jogalapja az államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX. törvény. A migrációs válság kezdetén 2016-ban összesen 2000 ember próbált egy héten Magyarországra illegálisan bejutni, ebből 1321 átlépést akadályoztak meg, 584 irreguláris bevándorlót tartóztattak fel és 94 személy ellen indult meg büntetőeljárás. Ez a tendencia 2025-re csökkenő félben van már. A megakadályozott tiltott határátlépések száma 377, feltartóztatott majd az IBH-kapun átkísért személyek száma 133, és az elfogott és eljárás alá vont személyek száma 19 fő volt.[9] Az évek során ezek a számok tovább ingadoztak. Ez főként a magyarországi megszorító migrációs politikának is köszönhető. A határrendészeti intézkedések esetszámai szerint összesen 2223 irreguláris migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekményt regisztráltak 2024-ben. Ez a szám 825-tel volt több mint 2025-ben, amikor is 1398 eset volt feljegyezve. Az irreguláris migrációhoz kapcsolódó bűnözés mértéke hazánkban leginkább az jogszerűtlen határátlépésben jelenik meg. A 2024/2025-ös év során a határrendészet által összegyűjtött adatokból megtudható, hogy a legtöbb külföldiek által elkövetett bűncselekmények a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények voltak. Ide tartozik a határzár tiltott átlépése, a határzár megrongálása, a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása, az embercsempészés, a jogellenes bevándorlás és tartózkodás elősegítése, a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vagy a harmadik or-

[8] Pesztericz-Kalas Vivien: Uniós helyzetkép az illegális bevándorlásról. *Öt perc Európa Blog,* 2025.05.27. https://www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2025/05/27/unios-helyzetkep-az-illegalis-bevandorlasrol

[9] Ld. a Rendőrség hivatalos weboldalán elérhető adatokat: *Illegális migráció alakulása – heti bontásban (2016-2025)* https://tinyurl.com/445hzy97

szágbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása is.[10] 2024-ben 31, 2025-ben 10 esetet regisztráltak. Továbbá megjelenik még a beutazás és tartózkodási tilalom megsértése, irreguláris migrációhoz kapcsolódó közokirat-hamisítás, határzárral kapcsolatos bűncselekmények, tiltott határátlépés és kísérlete szabálysértés és a külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértések. Összességében elmondható, hogy a 2025-ös adatok csökkenést mutatnak 2024-hez képest. Az intézkedések száma 2024-ben 7670 volt, míg 2025-re lecsökkent 3727-ra. Ide tartozik a megakadályozott határátlépések és a visszakísérések. Az adatbázisokban megtalált nemzetközi körözések a SIS és Interpol rendszerekben is jelen volt számos alkalommal.

	2024	**2025**
irreguláris migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények	2 223	1 398
megakadályozások és átkísérések	2 818	860
adatbázis találatok	2 234	1 200
Összes intézkedés	7 670	3 727

1. táblázat: Regisztrált intézkedések megoszlása[11]

Az adatok bizonyítják, hogy az irreguláris migráció olyan jelenség, melyre figyelmet kell fordítani. Az Európai Bizottság kidolgozott egy új javaslatot mely a kiutasítási és visszaküldési folyamatot gyorsítja és egyszerűsíti. Célja, hogy a visszatérítési folyamat során ne szökjenek el a bevándorlók. Továbbá az önkéntes visszafordítást kell előnyben részesíteni. Több visszaküldési bázist állítana fel az Európai Bizottság a nem uniós tagállamokban, ahová a kiutasítottokat lehetne szállítani.[12] A magyarországi statisztikák azt mutatják, hogy a legtöbb kiutasított személy albán, szerb, észak-macedón és török állampolgárságú. Az adatok szerint 2024-es évhez képest, 2025-ben több irreguláris bevándorlót sikerült kiutasítani az ország területéről. Pontosabban azokat, akik nem rendelkeztek megfelelő vízummal, tartózkodást engedéllyel vagy nem tudták a hatóságok felé igazolni legális tartózkodásuk alapját vagy bármilyen célját (ld. 2. táblázat).

[10] XXXIV. Fejezet a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények 2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

[11] Ld. a Rendőrség hivatalos weboldalán elérhető adatokat: Határrendészeti helyzetkép – 2025. *I. Határrendészeti szakterület intézkedéseinek összetétele* 2. https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/statisztikak/hatarrendeszet

[12] Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a common system for the return of third-country nationals staying illegally in the Union, and repealing Directive 2008/115/EC of the European Parliament and the Council, Council Directive 2001/40/EC and Council Decision 2004/191/EC, COM/2025/101 final, 2025/0059(COD),11.3.2025, 1–4.

	2024	2025
albán	423	569
szerb	221	483
észak-macedón	74	213
összesen	1 201	1 522

2. táblázat: Kiutasított személyek állampolgárság szerint[13]

A csökkenés köszönhető az észak-afrikai országokkal – Marokkó, Tunézia, Líbia és Egyiptom – kötött egyezményeknek. A megegyezések értelmében az országok feltartóztatják azokat, akik az Európai Unió területére érkeznének és cserébe anyagi támogatásban részesülnek.[14] A statisztikai adatokból is látható, hogy leginkább ukrán, szerb, albán, észak-macedón és román állampolgárságúak próbálkoznak illegálisan bejutni (3. táblázat). Noha kérdéses, hogy a dokumentumok valósak vagy hamisak mivel az embercsempészek hamisított dokumentumokat állítanak ki az irreguláris bevándorlók számára. Ezt példázza a budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság elmarasztaló döntése is, melyben embercsempészés és többrendbeli közokirat-hamisítás bűntette miatt börtönbüntetésre ítélt egy iraki házaspárt, akik gyermekeiket szerették volna illicit dokumentumokkal Ausztriába csempészni Magyarországon keresztül. A gyerekeket más nevére szóló dokumentumokkal próbálták bejuttatni az Európai Unió területére.[15] A közokirat-hamisítás bűntette a magyar Büntető Törvénykönyv szerint alapesetben három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.[16] Előkészület miatt vétség határozandó meg, melynek büntetése egy évig terjedő szabadságvesztés. Az elkövetés tárgya hamis, más nevére szóló közokirat, melynek fogalmát a Btk. 195. § (1) határozza meg. Ez lehet igazolvány, bizonyítvány, hivatalos nyilvántartások, hatósági határozatok, egyéb hivatalos okmányok, mint születési anyakönyvi kivonat.[17]

---

13 Ld. a Rendőrség hivatalos weboldalán elérhető adatokat: Határrendészeti helyzetkép – 2025. XX. Kiutasítások száma. 31. https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/statisztikak/hatarrendeszet

14 Pesztericz-Kalas i. m.

15 Fővárosi Törvényszék: Felfüggesztett szabadságvesztés büntetések embercsempészés bűntette miatt, 2019.08.21. https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/fovarosi-torvenyszek-felfuggesztett-szabadsagvesztes buntetesek

16 Btk. 342. § (1) bekezdés: Aki hamis közokiratot készít, vagy közokirat tartalmát meghamisítja, hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál, közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljanak közokiratba, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

17 Közbizalom elleni bűncselekmények. Közokirat-hamisítás. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar bünte-*

	2023	2024	2025
ukrán	12 295	8 351	6 684
szerb	5 168	5 308	4 038
albán	6 987	5 515	2 789
összesen	58 254	33 343	18 571

3. táblázat: Irreguláris migráció állampolgárság szerinti megoszlása[18]

A felmérések azok a bevándorlók, akik már letelepedtek és tartózkodási engedéllyel rendelkezek, vagyis a második generációs bevándorlók, nagyobb veszélyt jelentenek bűnözés szempontjából, mint azok, akik csak áthaladnak Magyarországon. Ez általában a helyismeretnek, nyelvtudásnak, felépített kapcsolatoknak köszönhető. A második generációs bevándorlók már megfelelő tudással rendelkeznek a helyi közösségről és az életviszonyokról.[19] Az első generációs beérkezőkről elmondható, hogy nem rendelkeznek felsőoktatási dokumentumokkal. Megfelelő képzettséget biztosító iratok nélkül nehezen tudnak elhelyezkedni vagy olyan bevételi forrást találni, mely megfelelően fedezi az itt tartózkodásuk alatti kiadásokat. Alacsony bérű, illegális munka marad a végső megoldás számukra azért, hogy biztosítani tudják a megélhetésüket. Nagyon sok munkaadó olyan munkavállalókat keres, akiket nem szükséges bejelenteniük és alacsonyan fizetnek meg.[20] Ez arra készteti az irreguláris bevándorlókat, hogy egyszerűen tovább mennek a következő országba, ahol jobb lehetőségeket találnak, ezzel is nehezítve a hatóságok feladatát a regisztrációval vagy a nyomon követéssel helyett, hogy megpróbálnának beilleszkedni a társadalomba, oktatásba vagy nyelvtanulásba részt venni.[21]

A szakirodalom számos elméletet alkotott arról, hogy miért követnek el bűncselekményeket az irreguláris bevándorlók. Urbán Ferenc magyarázata a jelenségre elsősorban a nehezített munkaerőpiaci beilleszkedés. Elmondható, hogy a helyi lakosság jogsértő magatartása súlyosabban értékelhető, mint a bevándorlóké, mivel ők nem rendelkeznek hivatalos dokumentumokkal, így

tőjog. Különös rész. Wolters Kluwer Kft. – Akadémiai Kiadó, 2016. XXXIII. fejezet.

18 Ld. a Rendőrség hivatalos weboldalán elérhető adatokat: Határrendészeti helyzetkép – 2025. II. Illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények 4. https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/statisztikak/hatarrendeszet

19 Hegyaljai Mátyás: *Migráció, bűnügy, nemzetközi kitekintés. A migráció bűnügyi hatásai.* Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, 2016. 13–16.

20 Pour la Solidarité–Diesis: The illegal work of migrants in the EU. 2014/09. 5–9. https://tinyurl.com/4bvk6s87

21 Póczik Szilveszter: A bűnözés és a kisebbségek. In: Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia, szakkriminológia.* Budapest, CompLex, 2006. 587–588.

kisebb az esély, hogy bűncselekményekért el tudják őket fogni. Második elmélet a szervezett bűnözéshez kapcsolódik. A bevándorlók zárt csoportjaikon belül megjelenik a bizalom. Így a szervezett bűnözés könnyedén kialakulhat mivel nekik nincs kötődésük a helyi társadalomhoz. Ezek a csoportok leginkább prostitúcióval, drogokkal, pénzmosással, fegyverkereskedelemmel foglalkoznak. Amint a tagok megismerkednek a helyi szokásokkal, emberekkel vagy a jogszabályokkal, máris csökken a lehetősége annak, hogy a bűnözési hálózat biztonságot nyújtson, mivel a befogadó ország szabályaihoz kezdenek alkalmazkodni. Harmadik meglátás szerint, az irreguláris bevándorlók jogsértő magatartása feltételezhető a helyi törvények ismerethiánya miatt is. Így nagyobb a lehetősége annak, hogy bűncselekményeket követnek el. Ezért fontos a helyi jog ismertetése, akár angol nyelven elérhető forrásokból. De a szegényes életkörülmények is talajt biztosítanak a bűnözésre. Többnyire ilyen esetben megjelennek a vagyon elleni bűncselekmények.[22]

Fontos elmélete a bűnelkövetésnek a szegregáció, mely a helyi társadalom és a beérkezettek között jelentkezik. Más szokásrendszer, kulturális különbségek mutatkoznak meg, így erre megoldás, ha a beérkezők alkalmazkodnak a helyi viszonyokhoz. A befogadó ország nyitottsága elősegíti ezt a folyamatot. Ha ez nem történik meg nemzetbiztonsági és közbiztonsági kockázatot is jelenthetnek a beérkezők, mivel nem kapják meg a megfelelő ellátást vagy védelmet a helyi politikai erőktől és könnyedén csatlakozhatnak nacionalista, fundamentalista vagy szeparatista mozgalmakhoz. Más elmélet szerint a beilleszkedési folyamat nehéz lehet kulturális szempontból. Új identitás jelenik meg az emberekben, mely belső konfliktust eredményezhez. Csatlakozni szeretnének a kielégítő anyagi helyzetű helyi társadalomhoz a szegényes állapotból. Ilyenkor megjelennek a könnyű pénzszerzési lehetőségek: a szervezett bűnözés, emberkereskedelem, embercsempészés. Emellett előfordulhatnak kultúra-specifikus bűnözési formák is, ahol a bűncsoportokba szerveződés alapja az etnikai hovatartozás. Gyakori elkövetési formák a galeri-bűnözés, erőszakos és vagyon elleni bűnözés vagy a szervezett bűnözés. A diszkrimináció és címkézés pedig hamis sztereotípiákat szülhet, mely tovább nehezíti az asszimilációs folyamatot. Ilyen esetben megoldás lehet a pozitív diszkrimináció, az esély kiegyenlítés, gazdasági, szociális támogatások, mint a társadalmi egyenlőtlenségi mérleg ellensúlya.[23]

---

22 Urbán Ferenc: *Bevándorlás és bűnelkövetés kapcsolata Magyarországon. Migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, 2016. 60–65.

23 Póczik Szilveszter: A bűnözés és a kisebbségek. In: Gönczöl–Kerezsi–Korinek–Lévay (szerk.) i. m. 2.14.4-2.12.6.

4. Migrációs és menekültügyi paktum

A Frontex adatai szerint 2025-ben több mint 133 400 irreguláris bevándorló lépte át az Európai Unió határát, mely az elmúlt évekhez képest 22%-os csökkenést eredményezett. A legforgalmasabb útszakasz a közép-mediterrán rész, miközben a nyugat-afrikai és nyugat-balkáni útvonalakon majdnem több mint 50%-os visszaesés tapasztalható.[24] Az Európai Parlament és a tagországok politikusai egyre inkább szorgalmazzák a migrációs törvények megszorítását, a kitoloncolásokat és a visszatérítéseket. Európai Tanács megszavazott egy új menekültügyi és migrációs paktumot, melyet 2026-ban terveznek bevezetni. A Bizottság már 2020-ban elkészítette a paktum tervezetét. Az Európai Parlament tagjai 2024-ben szavaztak a paktumról, melyet az Európai Tanács elfogadott ugyanabban az évben, még ha néhány tagállam ellenszavazattal is élt.[25]

A paktum összesen tíz aktust foglal össze: első az Eurodac megerősítése, mely egy uniós ujjnyomat-adatbázis. Fontos fejlesztése, hogy a menedékkérőket listázza ki a kérelmek helyett. Emellett megjelennek biometrikus adatok is, amely kötelező minden hatodik életévét betöltött személy esetében. A második szabályzás egy új rendelet a menekültügy és migráció kezeléséről. Célja, hogy szabályozza melyik tagállam jogosult a menedékjog elbírálására és emellett kellő figyelmet fordítanak továbbutazások megelőzésére. A paktum harmadik pontja olyan közös befogadási rendszer kiépítése, mely azonos feltételek biztosít a tagállamokban az oktatáshoz és a munkavállaláshoz. A negyedik fejezet szerint egy gyorsabb és hatékonyabb menekültügyi elbíráló rendszer felépítése szükséges. Így közös minimumszabályokat és elbírálási szempontokat alkotnak a tagállamok megakadályozva az *„asylum shopping”*-ot, amely azt jelenti, hogy egy kérelmező több tagállamban nyújt be menedékkérelmet. Az ötödik megállapítás szerint a tagországoknak részt kell venniük az áttelepítési programban. A terv meghatározza, hogy egy tagállam mennyi bevándorlót vállalhat figyelembe véve az ország földrajzi adottságait. A hatodik és hetedik fejezet részletezi az előszűrési folyamatot, mely során vagy elkezdődik a menekültügyi eljárás, avagy, ha jogtalanul tartózkodna a bevándorló az EU területén, visszaküldik a harmadik országbeli állampolgárt a származási országába. A tervek szerint ezt a döntést hét napon belül meg kell hoznia a hatóságoknak a személyazonosság és Eurodac adatbázis ellenőrzés után. A nyolcadik pontban

[24] EU external borders: irregular crossings fall 22% in the first 9 months of 2025. *Frontex News,* 2025. 10. 10. https://tinyurl.com/2j765z4m

[25] European Commission: Pact on Migration and Asylum. A common EU system to manage migration, 2024. 05. 21. https://tinyurl.com/w2n3nd2

az új menekültügyi ügynökség felállításáról döntöttek, ami az Európai Unió Menekültügyi Ügynöksége (EUAA). Ez az Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal (EASO) helyébe lépne. Feladata, hogy operatív és technikai segítséget nyújtson a tagállamok számára és fokozza az együttműködést. A kilencedik és tizedik pontban megfogalmazásra kerültek azok az intézkedések, melyek hasonló menekültügyi válsághelyzetekre és *vis maior* szituációkra készítik fel a tagállamokat. A kiépített szolidaritási és gyors reagálási mechanizmusok lényege, hogy a tömeges migrációra felkészítse az Európai Unió rendszerét és egy esetleges rendkívüli helyzetben legyen szó világjárványról vagy természeti katasztrófáról a tagállamok sikeresen megállják helyüket.[26]

5. Záró gondolatok

A migráció akár legális, akár jogtalan, mindig is jelen volt az emberiség történelme során. Olyan jelenség, mely elkerülhetetlen, ezért megakadályozása helyett inkább az elfogadására van szükség. A szakirodalom számos teóriát állít a migráció kezdetére annak folyamatára és kialakulásának okaira. Leírja, hogy a befogadó országban élők hogyan reagálhatnak az idegenekre és a lakosság viszonyulása milyen reakciókat eredményezhet a bevándorlásra. A migrációs válság kezdetén nem látott embertömegek érkeztek a kontinensre és a tagállamok tehetetlenül álltak a történések előtt. Az Európai Uniónak számos új lépést kellett kidolgoznia, hogy megbirkózzon ezzel a feladattal. Azonban megállapítható, hogy továbbra sincs egységes nézőpont a tagállamok között. Az országok vezetői észlelték azt a problémát, hogy a visszatérítések és a kiutasítások mindössze a 20%-át tudták végrehajtani. Az irreguláris bevándorlók jelentős többsége nem távozik, hanem jogtalanul tovább tartózkodik valamely másik tagállam területén. Továbbá az embercsempészek új útvonalakat építettek ki, hogy jogtalanul juttassák meg az embereket az Európai Unió területére. Így fontossá vált a szigorított határellenőrzés, mely a technológia fejlődésével új lehetőségeket hordoz magában. Ilyen a biometrikus adatok tárolása, vagy a drónok felhasználása a határokon.[27] A közös menekültügyi rendszer létrehozására irányuló kezdeményezés a migrációs és menekültügyi paktum. Lényege a külső határvédelem, az eljárások gyorsítása és hatékonyságának növelése, a

[26] Európai Tanács: Migrációs és menekültügyi paktum, 2025. december 8. https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-migration-asylum-reform-pact/

[27] EPP Group: Europe must protect its borders and tackle illegal migration, 2025. 04. 02. https://www.eppgroup.eu/newsroom/europe-must-protect-its-borders-and-tackle-illegal-migration

szolidaritás megteremtése és a felelősségvállalás. Emellett megjelenik a partnerség több nem EU-s országgal is, hogy megfékezzék az embercsempész hálózatok elterjedését, megakadályozzák a jogtalan belépéseket az Európai Unió területére és több visszaküldési és visszafogadási együttműködést teremtsenek. Újítása, hogy az tagállamok saját döntésük alapján vesznek részt a paktumban.[28] A migrációs és menekültügyi tervezet megvalósítását 2026 közepére tűzték ki. A folyamat még nincs lezárva, és az Európai Bizottság és az Európai Tanács további kezdeményezéseket és jogszabályokat fog adaptálni.[29] Az európai integritás megteremtéséhez elengedhetetlen egy álláspont képviselete a migráció területén. Fontos, hogy a tagállamok támogassák és segítsék egymást az átláthatóság növelése érdekében. Így megakadályozható a jövőben egy hasonló méretű migrációs válság kialakulása, szoros együttműködéssel és egyetértéssel leküzdhető minden akadály.

[28] European Commission: Pact on Migration and Asylum. A common EU system to manage migration, 2024. 05. 21. https://tinyurl.com/w2n3nd2

[29] Windt Szandra – Kiss Anna: Az Európai Unió migrációs és menekültügyi paktumáról. *Ügyészségi Szemle,* 2024/3. 101–103.

AZ ONLINE BÁNTALMAZÁS JOGI DIMENZIÓI

A cyberbullying kezelése a büntetőjog eszközeivel

László Bernadett*

1. Bevezetés, problémafelvetés

Tagadhatatlan, hogy az internet elterjedésével, illetőleg a közösségi média platformok felvirágzásával életünk több területe jelentősen átalakult. Különösen igaz ez a fiatalabb generációk esetében, akik beleszülettek az online világba. Esetükben kiemelten érvényes, hogy a digitális térben élik mindennapjaikat, itt tartanak kapcsolatot barátaikkal, ismerkednek, játszanak, mondhatjuk, hogy a szocializációjuk meghatározó része itt történik. Ez pedig azzal jár együtt, hogy részben a *bullying* jelensége is a digitális térbe helyeződött át, ezzel megteremtve a *cyberbullying* kategóriáját, amely számos gyermekvédelmi, büntetőjogi aggályt is felvet.

Problematikus, hogy a *cyberbullying*nak egyelőre nincs egy általánosan elfogadott definíciója,[1] illetve a technológiai fejlődéssel párhuzamosan a lehetséges elkövetési magatartások is folyamatosan változnak, így meglehetősen nehéz naprakész joganyagot biztosítani az ilyen jellegű cselekmények kezelésére. Tovább nehezíti a megfelelő jogi keretek kialakítását és a hatékony jogalkalmazást az, hogy – bár nem kizárólagosan – az esetek meghatározó részében a kibertérben lezajló *bullying*ban résztvevő mindkét fél, így az áldozat és a cselekményt tanúsító személy is gyermekkorú vagy fiatalkorú.

* A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója.

1 Colin Murphy: Cyberbullying among young people: Laws and policies in selected Member States. *European Parliamentary Research Service*, 2024. június, 1–12. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762331/EPRS_BRI(2024)762331_EN.pdf

A téma napjainkban különösen aktuális, tekintettel arra, hogy az utóbbi néhány évben számottevően megszaporodtak az online zaklatási esetek,[2] amelyeknek nem egyszer halálos kimenetele volt.[3] Emellett a szakemberek egyre többször figyelmeztetnek a közösségi oldalakon a gyermekekre leselkedő veszélyekre, emlékeztetve a szülőket, hogy a digitális térben is legalább olyan magas szintű védelmet szükséges biztosítani a gyermekeknek, mint a fizikai világban. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy nem kizárólag a szülők felelőssége a *cyberbullying* megelőzése, illetve kezelése, hanem a tagállamoknak és az egyes platformoknak is lépéseket kell tenniük a biztonságos online környezet megteremtése érdekében. Ezen az álláspontón van az Európai Unió is, éppen ezért az Európai Bizottság azt ígérte, hogy a 2025-2029 közötti időszakban kiemelt figyelmet fordít a *cyberbullying* elleni küzdelemre,[4] prioritásként fogja kezelni a gyermekek és fiatalok online biztonságának erősítését, és a jogi keretek egységesítését. Ennek részeként 2025. szeptemberében tanárok, szülők és diákok bevonásával széleskörű nyilvános konzultációt[5] folytatott az Unió, amelynek eredményeire alapozva 2026. február 10-én új uniós akciótervet[6] jelentetett meg, amely alapot szolgáltathat a tagállamok jogalkotása számára.

2. A hagyományos *bullying* és a *cyberbullying* elhatárolása

Jelenleg a *cyberbullying*nak nincs egy egységesen – uniós vagy nemzetközi szinten – elfogadott definíciója, definíció hiányában pedig uniós szintű átfogó *bullying* elleni szabályozás sincs hatályban,[7] amely jelentősen megnehezíti az

[2] David Smahel – Hana Machackova – Giovanna Mascheroni – Lenka Dedkova – Elisabeth Staksrud – Kjartan Ólafsson – Sonia Livingstone – Uwe Hasebrink: EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. *EU Kids Online,* (2020) 1–156. https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo

[3] Ariel Schonfeld – Dale McNiel – Takeo Toyoshima – Renée Binder: Cyberbullying and Adolescent Suicide. *The journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, Vol. 51., Issue 1. (2023) 112–119. https://doi.org/10.29158/JAAPL.220078-22

[4] European social fairness, Supporting people, strengthening our societies and our social model. European Commission, 2025, https://commission.europa.eu/priorities-2024-2029/european-social-fairness_en

[5] European Commission, Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology: Public Consultation on the Action Plan against Cyberbullying. Data Accessibility, Multilingualism and Safer Internet Report, Ref. Ares(2025)10068278, 20 November 2025.

[6] European Commission: Action plan against cyberbullying – "Safer online, stronger together", COM(2026) 71 final, Strasbourg, 2026. február 10. (továbbiakban: Action plan against cyberbullying).

[7] Murphy i. m. 1–12.

ellene folyó küzdelmet. Azonban a különböző szervezetek mind megalkották saját *cyberbullying* fogalmukat. Az UNICEF például úgy fogalmaz, hogy „A cyberbullying digitális eszközök felhasználásával elkövetett bullying. Megvalósulhat a közösségi médiában, üzenetküldő alkalmazásokban, játékplatformokon és mobiltelefonokon. Ismétlődő magatartásról van szó, amelynek célja az érintettek megfélemlítése, felháborítása vagy megszégyenítése."[8] Az Európai Bizottság szerint „Egy személy vagy csoport által másokkal szemben elkövetett ismétlődő verbális vagy pszichológiai zaklatás."[9] Míg a *Cyberbullying Research Center* megfogalmazásában nem más mint: „Szándékos és ismétlődő károkozás, amely számítógépek, mobiltelefonok és egyéb elektronikus eszközök használatával valósul meg."[10]

Az újonnan megjelent uniós akcióterv tartalmaz egy, a közös értelmezést elősegítő, átlátható fogalommeghatározást, amely a későbbiekben feltehetően hozzájárul a tagállami jogszabályok közelítéséhez, valamint a jogalkalmazás egységesebbé tételéhez. Eszerint az Európai Unió *cyberbullying* alatt olyan magatartást ért, amelyet digitális technológiákon keresztül valósítanak meg, és amelynek elsődleges célja vagy hatása különösen a gyermekek vagy fiatalok ismételt vagy folyamatos megalázása, társadalmi kirekesztése, bántalmazása, zaklatása vagy károsítása.[11] Látható, hogy az előzőekben ismertetett fogalommeghatározásoknak mind elengedhetetlen eleme a magatartás ismétlődő jellege,[12] egyszeri előfordulás esetében nem lehet *bullying*ról beszélni, ugyanakkor az elkövetett cselekmény jellegétől függően más bűncselekményi kategória ekkor is megállapításra kerülhet, például internetes agresszió, gyermekpornográfia stb.

Az elemzés során a jelenség szükségszerű központi eleméből, a digitális eszközök által az interneten történő elkövetésből kell kiindulnunk. Ez ugyanis az a meghatározó sajátosság, amely elhatárolja egymástól a hagyományos *bullying*ot és a *cyberbullying*ot. A hagyományos *bullying* esetében elmondható, hogy a zaklatás többnyire az iskola falain belül marad,[13] így a tanítási időn kívül az áldozat általában nem tapasztalja a bántalmazó magatartást, amennyi-

8 Cyberbullying: What is it and how to stop it. UNICEF, 2025. https://www.unicef.org/stories/how-to-stop-cyberbullying

9 Murphy i. m. 1–12.

10 Sameer Hinduja: Cyberstalking. *Cyberbullying Research Center, é.n.* https://cyberbullying.org/cyberstalking

11 Action plan against cyberbullying.

12 Murphy i. m. 1–12.

13 Uo.

ben mégis, legtöbbször az iskolaváltás, különösen súlyos esetekben a költözés végleges megoldást nyújthat.

Ugyanez a *cyberbullying* esetében már nem mondható el. A digitalizáció eredményeként manapság a gyerekek gyakorlatilag a nap minden pillanatában össze vannak kötve egymással, folyamatosan tudnak kommunikálni, ez pedig azt eredményezi, hogy a zaklató magatartásnak nincsenek sem fizikai, sem időbeli határai.[14] A bántó üzenetek küldése, a közösségi médiában a privátnak szánt anyagok megosztása bárhol, bármikor megtörténhet, és mondhatni lehetetlen elmenekülni előle. Az iskolaváltás, illetve a költözés nem jelent valós megoldást, hiszen a *bullying* nem szemtől szemben személyesen történik, hanem online. Emiatt a *cyberbullying* során az áldozatnak folyamatosan olyan érzése van, hogy nincs kihez fordulnia, helyzete kilátástalan, az online térben zaklatója bármikor elérheti őt. Elképzelhető, hogy az áldozat esetleg már nem is vesz részt a kommunikációban, vagy profilját letörölte a közösségi oldalakról, azonban a róla készült fotó, videó továbbra is mindenki számára elérhető marad, és ezzel ő maga is tisztában van. Ez már önmagában megterhelő lelkileg, különösen egy fiatal számára,[15] a helyzetet pedig tovább súlyosbítja, hogy ami egyszer felkerült az internetre, azt többet véglegesen eltávolítani nem lehet, ez pedig amellett, hogy az ismételt viktimizáció bekövetkezéséhez vezethet,[16] óriási mentális megterhelést jelent az áldozat számára. Egyes kutatások szerint a *cyberbullying* olyan mély és tartós pszichés terhelést jelenthet, hogy PTSD-szerű tüneteket képes előidézni a fiatalok esetében.[17]

A *cyberbullying* sajátossága továbbá az anonimitás. Míg a szemtől szemben történő zaklatás esetében nem kérdés kik vesznek részt a cselekményben, addig az online környezet lehetőséget biztosít arra, hogy az elkövető titokban tartsa kilétét, esetleg más létező/nem létező személynek, leggyakrabban kamaszkorúnak adja ki magát, ezzel manipulálva az áldozatot.[18] Az ilyen jellegű elkövetés kevésbé jellemző fiatalkorúak esetén, sokkal inkább felnőttek alkalmazzák ezt

---

14 Uo.

15 Suhans Bansal – Naval Garg – Jagvinder Singh – Freda Van Der Walt: Cyberbullying and mental health: past, present and future. *Frontiers in Psychology,* Vol. 14. (2024) https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1279234

16 Action plan against cyberbullying.

17 Sameer Hinduja – Justin W. Patchin: Cyberbullying through the lens of trauma: an empirical examination of US youth. *BMC Public Health,* Vol. 25., No. 1709. (2025) https://doi.org/10.1186/s12889-025-22692-6

18 Online Sexual Coercion and Extortion as a Form of Crime Affecting Children – Law Enforcement Perspective. Europol, 2017. https://tinyurl.com/yc7bneb2

a módszert,[19] ugyanis jelentősen könnyebb egy gyermek bizalmába férkőzni, ha abban a téves feltevésben van, hogy egy korabeli személy lépett vele kapcsolatba. Emellett a világ bármely pontján élő személlyel kapcsolatba tud lépni az elkövető, ezzel gyakorlatilag végtelenítve a potenciális áldozatok számát. Természetesen a könnyebb kapcsolatfelvételen túl az anonimitás jelentős előnyt biztosít a nyomozóhatóságok elől való rejtőzködés során is. A 24 óra elteltével automatikusan törlődő üzenetek, illetve egyes közösségi média platformokon a szintén csak 24 órán keresztül látható történetek ugyancsak nagymértékben hozzájárulnak az ilyen jellegű bűncselekmények felderítetlenségéhez, illetve a bizonyíthatóság csökkenéséhez.

3. A *cyberbullying* lehetséges megjelenési formái

A lehetséges elkövetési módok köre rendkívül változatos, taxatív felsorolásuk nem lehetséges: a klasszikus megjelenési formák közé tartozik például a sértő üzenetek küldése, a hamis profilok létrehozása, a kompromittáló, kellemetlen képek, videók terjesztése, a nyilvános megszégyenítés vagy a szándékos kizárás online közösségekből. Ezek a formák tipikusan azokban az esetekben fordulnak elő, amikor a *cyberbullying* kizárólag gyermekek között valósul meg, vagyis amikor mind a bántalmazó magatartást tanúsító személy, mind az áldozat kamaszkorú.[20]

A *cyberbullying* legsúlyosabb formái kétségkívül a szexuális jellegű visszaélések, amelyek büntetőjogi szempontból is sajátos elbírálás alá esnek. Ilyen például a *sextortion,* amely kifejezés a szex, illetve *extortion,* vagyis zsarolás szavakból tevődik össze,[21] és azt a jelenséget írja le, amely során az elkövető zsarolással vagy fenyegetéssel kényszeríti az áldozatot intim tartalmak megosztására vagy valamilyen szexuális cselekmény megtételére, illetve abban az esetben, amikor már rendelkezik szexuális jellegű felvételekkel az áldozatról, pénz fizetésére kényszeríti őt, különben a felvételeket feltölti az internetre, vagy megosztja az áldozat családjával, barátaival. A *sextortion* esetében az elkövető jellemzően felnőtt, míg az áldozat általában 15–18 év közötti személy, azonban 2024. évi adatok szerint a 14–15 év közötti gyerekek körében exponenciálisan

[19] Uo.

[20] Justin W. Patchin – Sameer Hinduja: 2023 Cyberbullying Data. *Cyberbullying Research Center,* 2024. https://cyberbullying.org/2023-cyberbullying-data

[21] Uo.

nőtt a *sextortion* áldozatainak száma, sőt 11–13 év közötti gyerekektől is érkezett bejelentés.[22] Továbbá aggodalomra ad okot, hogy különösen az Egyesült Államokban riasztóan magas a fiatalok körében a *sextortion*nel összefüggő zsarolás miatt bekövetkező öngyilkosságok száma.[23]

Emellett jellemző forma a *revenge porn,* vagyis bosszú pornó alkalmazása is, amely során korábban bizalmasan átadott, intim felvételeket tesznek közzé az interneten kifejezetten megtorlási szándékkal. Ez a fajta elkövetési mód rendszerint felnőttek között valósul meg, általában egy párkapcsolat konfliktusos lezárását követően.[24]

3.1. A *cyberbullying* klasszikus formái

A *cyberbullying* klasszikus megjelenési formái közül a sértő üzenetek/tartalmak küldése az egyik leggyakoribb a fiatalok között.[25] A hagyományos sértő üzenet fogalmát talán nem szükséges részletezni, ilyenek a tipikus pletykák, gúnyolódó megjegyzések, amelyek adott esetben akár az iskolában is elhangoznak, a tanítási időn túl pedig online formában megismétlődnek a közösségi média oldalakon. Azonban a sértő, káros tartalom már bővebb magyarázatra szorul. Ilyen tartalom lehet akár valós, az áldozatról készült fotó esetleg videó, illetve manipulált, vagy teljes mértékben mesterséges intelligencia által generált *deepfake* anyag is. Az utóbbi időben a generatív mesterséges intelligencia elsöprő mértékű térnyerése figyelhető meg, ennek következtében pedig a *cyberbullying* is jelentősen átalakult. A hagyományos *bullying*gal szemben a *deepfake* technológia lehetővé teszi olyan rendkívül valósághű, de hamis tartalmak létrehozását, amelyek az embereket olyan megalázó vagy kompromittáló helyzetekben tüntetik fel, amelyek valójában nem történtek meg. Ezek a mani-

22 'Exponential increase in cruelty' as sextortion scams hit younger victims. Internet Watch Foundation, 2024. augusztus 23. https://tinyurl.com/2s3hfaz5

23 Mirjana Gavrilović Nilsson – Calli Tzani-Pepelasis – Maria Ioannou: Understanding the link between Sextortion and Suicide. *International Journal of Cyber Criminology*, Vol. 13. No. 1. (2019) https://doi.org/10.5281/zenodo.3402357

24 Vasileia Karasavva: Personality, Attitudinal, and Demographic Predictors of Non- consensual Dissemination of Intimate Images. *Journal of Interpersonal Violence,* Vol. 37. No. 21–22. (2022) NP19265–NP19289 https://doi.org/10.1177/08862605211043586

25 Murphy i. m. 1–12.

pulált képek és videók a közösségen belüli megítélés romlásához vezethetnek, illetve komoly lelki megterhelést okozhatnak az érintettek számára.[26]

Általános reakció a felnőttek részéről a *cyberbullying* és káros hatásainak figyelmen kívül hagyása, gyakran nem veszik komolyan a bántalmazásnak ezen formáját, nem is tekintik igazán zaklatásnak, hiszen a gyerekek az iskolában is rendszeresen gúnyolódnak egymással, miért lenne ez más amiatt mert online történik. A helyzet azonban nem ilyen egyszerű. A *cyberbullying* bizonyítottan fizikai, érzelmi, pszichológiai megterhelést jelent az áldozat számára, gyakran vezet depresszióhoz és társadalmi elszigetelődéshez, legsúlyosabb esetben öngyilkossághoz.[27] Különösen igaz ez serdülőkorban, amikor az egyén identitása még kialakulóban van, melyre köztudottan jelentős hatással van a kortársak általi megítélés, a velük való viszony. Azok a fiatalok, akik naponta minimum 5 órát töltenek online, átlagosan 66%-kal nagyobb eséllyel követnek el öngyilkosságot, mint azok a gyerekek, akik naponta mindössze 1 órát interneteznek. Igaz, hogy ezek a következmények a hagyományos bullying esetében is fennállhatnak, az online térben elkövetett zaklatás esetében azonban jelentősen nagyobb arányban következnek be.[28]

Amellett, hogy az online térben könnyebben válnak áldozattá a gyerekek, a korábban említett közösségi média platformok nyújtotta anonimitás, a csoportokból való szándékos kizárás esetében a társak általi támogatottság, a 24 óra után eltűnő üzenetek esetében a nehéz nyomon követhetőség mind ösztönzőleg hatnak a fiatalokra, hogy az online térben ők maguk is zaklatásba kezdjenek, esetleg bűncselekményeket kövessenek el. Emellett nem ritka, hogy a bántalmazott gyerekek maguk is elkezdenek online zaklatni másokat annak érdekében, hogy így kikerüljenek az áldozati szerepkörből, és könnyebben beilleszkedjenek, támogatásra találjanak társaik körében.

---

[26] Sergio Alexander: Deepfake Cyberbullying: The Psychological Toll on Students and Institutional Challenges of AI-Driven Harassment. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas,* Vol. 98., No. 2. (2025) 36–50. https://doi.org/10.1080/00098655.2025.2488777

[27] Liat Franco – Khalid Ghanayim: The Criminalization of Cyberbullying Among Children and Youth. *Santa Clara Law Journal of International Law,* Vol. 17., No. 2. (2019) 1–56. https://digitalcommons.law.scu.edu/scujil/vol17/iss2/2/

[28] Uo.

3.2. A szexuális jellegű *cyberbullying*

A szexuális jellegű *cyberbullying* egyre gyakoribbá válásának hátterében egy viszonylag új, főként középiskolások körében népszerű trend áll, a *sexting*. Manapság a tinédzserek közötti ismerkedésnek szinte elengedhetetlen hozzátartozója az erősen szexuális töltetű üzenetváltás, amely során gyakran készítenek magukról olyan fotókat, amelyeken meztelenül szerepelnek, és ezeket megosztják egymással privát üzenetekben.[29] Ez a jelenség azonban gyakran vezet *cyberbullying*hoz. Általában a fiatalok az ilyen jellegű fotókat tovább küldik több személynek, legtöbbször a képen szereplő személy közeli ismerőseinek, például osztálytársaknak, barátoknak, de nem ritka az sem, hogy az internetre is feltöltik őket, esetleg arccal, névvel, elérhetőséggel együtt.[30] Innen pedig egyenes út vezet a *cyberbullying*hoz. Hasonló történt a kanadai Amanda Todd esetében is,[31] akitől ugyan egy felnőtt férfi zsarolt ki meztelen fotókat *sextortion* során, de ezeket elterjesztette a 15 éves lány társai között is, akik ezután a felvételek miatt rendszeresen zaklatták Amandát online, halálos fenyegetéseket küldtek neki, öngyilkosságra bíztatták, az eset következményeként fellépő depressziója és tanulási nehézségei miatt gúnyolták, illetve előfordult, hogy fizikailag bántalmazták. Végül 2012-ben, közel 3 évig tartó folyamatos megalázás, *bullying* és zaklatás után Amanda öngyilkosságot követett el. Az ő esete volt az egyik első, és legnagyobb hatású *cyberbullying* ügy, amely alapjaiban formálta át a kanadai jogrendszer hozzáállását az online térben elkövetett bűncselekményekhez, amely később példaként szolgált más államok jogalkotása számára is.[32]

A serdülők körében szokásos *sexting* gyakorlata mára széles körben elterjedté vált, amelynek működésével és jellegzetességeivel sajnálatos módon a bűnelkövetők is tisztában vannak, és azt tevékenységük során ki is használják. Ez pedig a *sextortion* jellegű cselekmények egyre magasabb számú előfordulását eredményezi. Az elkövetők álprofilok létrehozásával probléma nélkül képesek tinédzsernek kiadni magukat online, és beszélgetésbe kezdeni a fiatalokkal, akik így abban a téves feltevésben vannak, hogy egy korban hozzájuk közel álló

---

29 Kamil Kopecký – René Szotkowski: Sexting in the Population of Children and Its Risks: A Quantitative Study. *International Journal of Cyber Criminology,* Vol. 12 No. 2. (2018) 376–391. https://www.cybercrimejournal.com/pdf/Kopecky&Szotkowskivol12issue2IJCC2018.pdf

30 Uo.

31 Edward Butts: Amanda Todd Case. *The Canadian Encyclopedia,* 2024. október 25. https://thecanadianencyclopedia.ca/en/article/amanda-todd-case

32 Murphy i. m. 1–12.

személlyel ismerkednek.[33] Az ilyen jellegű kommunikáció rendszerint rövid időn belül romantikus/intim irányba mozdul el, amelyet a felek között szexuális tartalmú üzenetek váltása követ, majd az elkövetők viszonylag gyorsan elérik, hogy a fiatalok meztelen felvételeket küldjenek magukról. Ilyen esetekben legtöbbször kétféle kimenetel elképzelhető az elkövető motivációjától függően, vagy egyszerű *sextortion*, vagy *financial sextortion,* vagyis pénzügyi célú elkövetés valósul meg.[34]

Az Europol kimutatása szerint a leggyakoribb eset az egyszerű *sextortion,* amikor az elkövető további, általában még erotikusabb tartalmat próbál meg kicsalni a gyermektől[35] úgy, hogy megfenyegeti, hogy továbbítja a fotót másoknak, vagy feltölti az internetre. Amanda esetében a zaklató férfi is így járt el, további szexuális kéréseket fogalmazott meg a lány felé, mielőtt a fotóit megosztotta másokkal. Ezzel szemben, bár kisebb arányban, de olyan esetek is előfordulnak, amikor az elkövetést nem szexuális indíték, hanem kifejezetten anyagi haszonszerzés motiválja. Legtöbbször szervezett bűnözői csoportok tagjai keresnek meg fiatalokat online, és miután a kompromittáló képek birtokába jutottak, az áldozattól pénzt követelnek[36] azért cserébe, hogy azokat ne bocsássák át harmadik személyek részére. Ezek a bűnözői csoportok általában mélyszegénységgel, magas arányú munkanélküliséggel küzdő Európán kívüli államokból származó fiatalokból állnak, akik rendelkeznek a szükséges technológiai ismeretekkel egy ilyen cselekmény elkövetéséhez, és akik számára a bűnözés rövid időn belül kiemelkedő jövedelemforrást jelent. Az elkövetők tudatosan alkalmazkodnak a célcsoport kommunikációs szokásaihoz, jellemzően jól ismerik a kamaszok által használt szlenget, illetve szükség esetén a mesterséges intelligenciát használják fel az életszerű, folyamatos kommunikáció fenntartásához. Gyakori taktika továbbá, hogy a kiszemelt áldozat közvetlen környezetéből több személlyel is kapcsolatba lépnek, ezzel azt a látszatot keltve, hogy az elkövető valóban egy közülük, ő is a közösséghez tartozik.[37]

---

33 Federal Bureau of Investigation: Sextortion. *FBI.gov.* https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/scams-and-safety/common-frauds-and-scams/sextortion

34 Online Sexual Coercion and Extortion as a Form of Crime Affecting Children – Law Enforcement Perspective, Europol, 2017. https://tinyurl.com/yc7bneb2

35 Uo.

36 Uo.

37 German Velez: Sextortion: An Increasing Risk for Youth in the Digital Age. *Psychiatric News,* Vol. 59. No. 09. (2024) https://doi.org/10.1176/appi.pn.2024.09.9.16

A pénzügyi célú *sextortion* tipikus példája a 2022-ben az Egyesült Államokban nagy port kavart, akkor 17 éves Jordan DeMay esete,[38] aki egyik éjjel privát üzenetet kapott Instagramon egy látszólag korabeli lánytól. Beszélgetni kezdtek egymással, majd, hogy az esetleges gyanút eloszlassa, a lány felajánlotta, hogy küld magáról meztelen fotót, ha ezt Jordan is viszonozza. A profil mögött azonban egy nigériai testvérpár állt,[39] akik zsarolni kezdték a fiút amint megkapták a kért fényképet, ezer dollárt követeltek tőle azért, hogy ne hozzák azt nyilvánosságra. Jordan átutalta nekik az összes pénzét, több mint háromszáz dollárt, majd órákon keresztül könyörgött nekik, hogy ne osszák meg a fotót online, de az elkövetők folyamatosan üzenetekkel bombázták, szerkesztőprogramokkal manipulálták a fotót, így intenzív pszichés nyomás alatt tartották a fiatalt. Ekkor Jordan közölte zsarolóival, hogy megöli magát, ha nem hagyják abba a zaklató magatartást, a két férfi azonban elkezdte öngyilkosságra biztatni a fiút, sőt megírták neki, hogy amennyiben nem öli meg magát, akkor ők gondoskodnak róla, hogy meghaljon. Végül alig 6 órával azután, hogy az első üzenetváltás megtörtént a felek között, Jordan öngyilkosságot követett el.[40] A nyomozás során a rendőrség megállapította, hogy a testvérpár több mint száz személyt tévesztett meg és zsákmányolt ki, köztük 11 kiskorút. Az eljáró bíróság ítéletében 17 év és 6 hónap letöltendő börtönbüntetést szabott ki az elkövetőkre. Az ügy jelentős sajtónyilvánosságot kapott, és feltárt több, ehhez hasonló esetet is, illetve felhívta a hatóságok figyelmét arra, hogy a kibertérben elkövetett szexuális kizsákmányolás akár halálos kimenetellel is járhat, ezért ugyanakkora jelentőséget kell tulajdonítani az ilyen típusú bűncselekményeknek, mint a szemtől szemben történő elkövetés esetén. Az eset pozitívumának tekinthető azonban, hogy világossá vált, hogy az elkövetők erőfeszítései, és az online elkövetés nyújtotta anonimitás ellenére ezek a bűncselekmények is felderíthetők, az elkövetők nem kerülhetik el a büntetőjogi felelősségre vonást.

---

38 Aude Soichet – Kevin Rochford – Mack Muldofsky – Ivan Pereira: Michigan teen's suicide highlights growing dangers of online sextortion plots. *ABC News,* 2023. október 20. https://tinyurl.com/y8shndar

39 United States Department of Justice: Nigerian Brothers Sentenced in Sextortion Scheme that Resulted in Death of Teen. *Justice.gov,* 2024. szeptember 5. https://tinyurl.com/yt45u8bw

40 Joe Tidy: Dead in 6 hours: How Nigerian sextortion scammers targeted my son. *BBC News,* 2024. június 09. https://www.bbc.com/news/articles/c2llzppyx05o

4. Nemzetközi és uniós adatok a *cyberbullying* alakulásáról

A *cyberbullying*ot érintő jogi szabályozás hiánya azért is aggasztó, mert a számok azt mutatják, hogy komoly problémáról van szó, amely egyre több embert érint, főként a fiatalokat,[41] így már évekkel korábban indokolt lett volna a szabályozás megalkotása.

Az UNICEF 30 ország bevonásával készített egy felmérést, amelyben 170.000 fiatalt (13–24 év közötti személyt) kérdeztek meg a tapasztalataikról. Több mint egyharmaduk nyilatkozott úgy, hogy volt már online *bullying* áldozata, illetve egyötödük esetében a zaklatás olyan szintű volt, hogy hiányoztak az iskolából is. A mentális egészségükre gyakorolt negatív hatásokon túl pedig a *cyberbullying* kihat a tanulmányaikra is, illetve a hosszútávú következmények felnőttkorban is elkísérik őket. Több tinédzser vallott arról, hogy az online zaklatás következményeképpen evészavar lépett fel nála, de gyakori az önbántalmazás, illetve ahogyan azt láthattuk, egyre több olyan esettel találkozunk, amikor a bántalmazott fiatal öngyilkosságot követ el az online bántalmazás miatt.[42] A korábbi feltételezésekkel szemben bebizonyosodott az is, hogy a *cyberbullying* nem kizárólag a fejlettebb, gazdagabb államokban van jelen, hanem világszerte érinti a gyermekeket, legyen szó magas vagy alacsony jövedelmű országokról.[43] Európában például a 9–16 év közötti gyerekek 10%-a nyilatkozott úgy, hogy minden hónapban legalább egyszer *cyberbullying* áldozatává vált, valamint szintén 10% kijelentette, hogy sosem érzi magát biztonságban online.[44]

Az Egyesült Államokban a *Cyberbullying Research Center* részletes kimutatást készített a középiskolások körében a 2007–2025 közötti időszakra vonatkozóan az online zaklatás alakulásáról. Az említett időszakban a diákok közel fele (46%) nyilatkozott úgy, hogy volt már *cyberbullying* áldozata. 2016-ban 16,5% állította, hogy az elmúlt 30 napban tapasztalt zaklató magatartást online, míg 2025-ben ez a szám 32,7% volt, vagyis mondhatni megduplázódott. De nem kizárólag az áldozatok arányában kimutatható ez a növekedés. 2019-ben a megkérdezett fiatalok 14%-a vallotta be, hogy zaklatott már másokat az

41 Action plan against cyberbullying.

42 Schonfeld–McNiel–Toyoshima–Binder i. m. 112–119.

43 More than a third of young people in 30 countries report being a victim of online bullying. UNICEF, 2019. szeptember 3. https://tinyurl.com/wdb6yxyh

44 Smahel–Machackova–Mascheroni–Dedkova–Staksrud–Ólafsson–Livingstone–Hasebrink i. m. 1–156.

interneten, a tavalyi évben ez a mutató 24,5% volt.[45] Saját bevallásuk szerint a leggyakoribb eset, amikor szándékosan kizárják egy társukat az online csoportos beszélgetésből, bántó megjegyzéseket osztanak meg róla a közösségi média oldalakon, illetve amikor szándékosan megalázzák egy nyilvános fórumon.[46]

Az áldozatok esetében a nemek arányát illetően a különböző kutatások ellentmondásos eredményt mutatnak. Egyes statisztikák szerint a lányok nagyobb eséllyel tapasztalják meg az online *bullying*ot,[47] míg mások nagyobb arányban azonosítják a fiúkat áldozatként.[48] Az eltérés leginkább abból fakad, hogy egységes definíció hiányában minden kutatás máshogy értelmezi a *cyberbullying* jelenségét, egyes megjelenési formákat kirekesztenek a vizsgálatból, vagy eltérően kategorizálják azokat, amely az adatok torzulásához vezet. Leggyakrabban a szexuális jellegű *bullying,* például a *sextortion,* amelynek elsődleges áldozatai lányok,[49] külön vizsgálat alá esik. Ugyanakkor a tavalyi évben több kutatás is megerősítette, hogy új tendencia van kibontakozóban a *sextortion* kapcsán, különösen annak egy alkategóriája, a *financial sextortion,* vagyis a pénzügyi célú elkövetés esetén. Ennél a bűncselekménytípusnál jelentősen megnőtt a fiú áldozatok száma, pontosabban szólva szinte kizárólag fiatal fiúkat zsarolnak szexuális tartalommal anyagi haszonszerzés céljából, lányokat jellemzően nem, az ő esetükben a további szexuális tartalom megszerzése a cél, nem a vagyoni előny realizálása.[50]

Az ellentmondásos adatok tisztázását tovább nehezíti az a tény, hogy számos gyermek nem tesz bejelentést akkor sem, ha online bántalmazás áldozatává válik. Ez különösen a *sextortion* eseteiben jellemző, amikor a fiatalkorúakat az általuk korábban megosztott, szexuális jellegű tartalmakkal zsarolják, ők viszont a szülők, illetve a tanárok reakciójától tartva inkább nem kérnek segítséget, hanem egyedül próbálnak megoldást találni helyzetükre.[51]

Ezen túlmenően több kutatás is megerősítette, hogy a *cyberbullying* és az offline *bullying* között figyelemre méltó összefonódás van. A vizsgálatok

---

45 Justin W. Patchin – Sameer Hinduja: Summary of Our Cyberbullying Research (2007–2025). *Cyberbullying Research Center,* 2025 https://cyberbullying.org/summary-of-our-cyberbullying-research

46 Uo.

47 Murphy i. m. 1–12

48 Justin W. Patchin – Sameer Hinduja: 2025 Cyberbullying Data. *Cyberbullying Research Center,* 2025. https://cyberbullying.org/2025-cyberbullying-data

49 Online Sexual Coercion and Extortion as a Form of Crime Affecting Children – Law Enforcement Perspective, Europol, 2017. https://tinyurl.com/yc7bneb2

50 Uo.

51 Murphy i. m. 1–12.

szerint a *cyberbullying* áldozatainak 95%-a az iskolában is elszenved fizikai, verbális bántalmazást, nem kizárólag online. A leginkább veszélyeztetett csoportok a fogyatékossággal élő gyermekek, a vallási, etnikai kisebbségek tagjai, az LMBTQ+ fiatalok, a mélyszegénységben élők,[52] a migránsok, valamint a magasabb szintű szorongással, depresszióval vagy dühvel küzdő gyermekek, amely nemcsak a bántalmazás súlyosbodásához vezethet, hanem ahhoz is, hogy maguk is bántalmazó magatartást tanúsítsanak, különösen az online térben.[53] Éppen ezért az új uniós akcióterv elsősorban ezekre a csoportokra fókuszál, ezzel várhatóan hozzájárulva mind az online, mind az offline térben megvalósuló bántalmazás visszaszorításához.

5. A *cyberbullying* jogi szabályozása

5.1. A *cyberbullying* jelenlegi szabályozása

Az európai szabályozást tekintve azt látjuk, hogy nincs uniós szintű, kifejezetten a *cyberbullying*ot tiltó joganyag, és egészen az új uniós akcióterv megjelenéséig jogharmonizációs törekvés sem irányult a jelenség egységes, uniós szintű kezelésére. A tagállamok büntetőjogi rendszerei továbbra is jelentős eltéréseket mutatnak, a *cyberbullying* kriminalizálását tekintve két modell állítható szembe egymással, az úgynevezett önálló *cyberbullying* tényállás modell, és a meglévő büntetőjogi tényállásokra épülő modell.[54] Előbbi viszonylag ritkának mondható, a legtöbb országban a *cyberbullying* nem jelenik meg önálló tényállásként, hanem a jelenség más, már létező bűncselekmények alá sorolható be[55] attól függően, hogy milyen formában jelenik meg, például zaklatás, gyermekpornográfia, személyes adattal visszaélés stb. Vagyis a legtöbb uniós országban a meglévő büntetőjogi tényállásokra épülő modellt alkalmazzák. Ez azonban azt eredményezi, hogy egyes káros magatartások a büntetőjog szabályozási körén kívül maradnak, vagyis ezekben az esetekben az áldozatok számára a jogrend-

[52] Action plan against cyberbullying.

[53] K. T. A. Sandeeshwara Kasturiratna – Andree Hartanto – Crystal H. Y. Chen – Eddie M. W. Tong – Nadyanna M. Majeed: Umbrella review of meta-analyses on the risk factors, protective factors, consequences and interventions of cyberbullying victimization. *Nature Human Behaviour*, Vol. 9. (2025) 101–132. https://doi.org/10.1038/s41562-024-02011-6

[54] Franco–Ghanayim i. m. 1–56.

[55] Murphy i. m. 1–12.

szer nem biztosít megfelelő és hatékony védelmet, miközben egyes elkövetők a joghézagok következtében büntetőjogi felelősségre vonás nélkül maradhatnak.

Az Európai Parlament Kutatószolgálatának háttértanulmánya 2024-ben több uniós ország *cyberbullying*gal kapcsolatos szakpolitikáját hasonlította össze[56] annak érdekében, hogy a meglévő jó gyakorlatokat feltárja, és ezzel segítse a többi tagállam jogalkotását. A tanulmány egyértelműen az önálló *cyberbullying* tényállás modellt alkalmazó tagállamok gyakorlatát értékelte pozitívabban, ami nem meglepő, tekintettel arra, hogy például Ausztriában a modell bevezetése előtt rekordmagas volt az online térben megvalósuló erőszak,[57] amelyet a meglévő büntetőjogi tényállásokra épülő modell nem volt képes megfelelően kezelni. Azonban az új tényállás hatályba lépése után a *cyberbullying* száma jelentősen visszaesett az országban.

Az Osztrák Büntető Törvénykönyv 107c. §[58] a folyamatos zaklatás távközlési eszköz vagy számítógépes rendszer útján tényállás alatt szabályozza az olyan mértékű *cyberbullying*-szerű magatartást, amely alkalmas arra, hogy egy személy életvitelét elviselhetetlen mértékben megzavarja, akár az adott személlyel kapcsolatos tény, vagy képfelvétel beleegyezés nélküli közzétételével, akár a személy becsülete ellen irányuló cselekmény megvalósításával követik el. Minősített esetként szabályozza a törvény, amikor a zaklatás következményeként a sértett öngyilkosságot követ el, vagy azt megkísérli, illetve, ha a büntetendő magatartást az elkövető egy évet meghaladó időtartamon keresztül folyamatosan tanúsítja.[59] Vagyis a szabályozás megalkotásakor a jogalkotó figyelemmel volt a *sextortion* esetében kifejtett legújabb elkövetési módokra és következményekre is, ezzel a sértettek számára a jogvédelem magasabb fokát biztosítva.

Emellett Ausztriában 2021-ben hatályba lépett egy jogalkotási csomag, amely az online gyűlölet elleni fellépés részeként több intézkedést bevezetett az áldozatok hatékonyabb védelme érdekében, valamint jelentősen megkönnyítette számukra a jogérvényesítést. Az új szabályozás egyúttal kiterjesztette a polgári jogi és médiajogi igényérvényesítés lehetőségeit is.[60]

Ezzel szemben a háttértanulmány a magyar jogalkotás tekintetében mindössze egyetlen mondatban annyit állapít meg, hogy 2018-ban felmerült Magyarországon a *cyberbullying* önálló bűncselekményként való kriminalizá-

56 Uo.

57 Franco–Ghanayim i. m. 1–56.

58 Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB), BGBl. Nr. 60/1974, § 107c.

59 Uo.

60 Murphy i. m. 1–12.

lásának ötlete, de konkrét jogi aktus végül nem született.[61] 2025 januárjában azonban bekerült a Büntető Törvénykönyvbe a köznyugalom elleni bűncselekmények közé egy új tényállás, az internetes agresszió,[62] amely főként az online térben elkövetett gyűlöletbeszéd, vagy egyéb félelemkeltő, gyűlölködő megnyilvánulások, kommentek esetén alkalmazható, vagyis lefedi a *cyberbullying* bizonyos megnyilvánulási formáit, de önmagában nem jelent teljes körű szabályozást az online zaklatás kezelésére. Ezért a most megjelent uniós akcióterv alapján a magyar jogi szabályozás jelentős átalakítása várható, feltehetően ez magában foglalja majd az önálló *cyberbullying* tényállás modell adaptálását is.

5.2. A *cyberbullying* elleni akcióterv főbb pontjai, a platformok jogi felelőssége

Az akcióterv elsők között szögezi le, hogy a gyermekeknek és a fiataloknak joguk van hozzá, hogy biztonságosan keressenek információt az interneten, tanuljanak, kapcsolatokat építsenek, és a társadalom aktív tagjaivá váljanak.[63] Ahhoz, hogy a biztonságos online környezetet garantálni lehessen számukra, a tagállamoknak és az Uniónak közösen olyan intézkedéseket kell kialakítaniuk és következetesen alkalmazniuk, amelyek hatékonyan képesek megelőzni a digitális térben megvalósuló káros magatartásokat, valamint biztosítani a gyermekek és fiatalok megfelelő védelmét és jogérvényesítési lehetőségeit.

Tekintettel arra, hogy több tagállam is fontolgatja, hogy minimumkorhatárt vezet be a közösségi média platformok használatát illetően, Ursula von der Leyen szakértői tanácsadást kezdeményez az európai közösségi média korhatárok kérdésében az online kockázatokra tekintettel, majd a szakértői vélemények alapján az életkori küszöbök összehangolására tesz kísérletet az Unió. Az egységes minimumkorhatár biztosítaná, hogy valamennyi gyermek azonos szintű védelemben részesüljön, illetve megelőzné a jogi széttagoltságot. Az Európai Parlament uniós szinten korhatárként a betöltött 16. életévet javasolja a közösségi média, a videómegosztó platformok és a mesterséges intelligencián alapuló virtuális terek eléréséhez, valamint a 13-16 év közötti gyermekek számára ugyanezt szülői beleegyezéssel tenné lehetővé.[64]

---

61 Uo.

62 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.), 332/A. §.

63 Action plan against cyberbullying.

64 Uo.

Az akcióterv hangsúlyozza, hogy kizárólag összehangolt fellépéssel érhető el a kívánt védelmi szint, amely során a szülők, szakemberek, pedagógusok, civil szervezetek és maguk a fiatalok is szerepet vállalnak, de kiemeli, hogy elsősorban a platformokat terheli a felelősség, hogy már a tervezés során biztonságos módon alakítsák ki szolgáltatásaikat. Ehhez az akcióterv iránymutatást is ad, a három pillérre épülő szabályozás első pillére több követelményt is támaszt a platformszolgáltatókkal szemben. Elsődleges feladat a megelőzés, vagyis, hogy az online platformok hatékonyabban szűrjék a káros tartalmakat, a kiskorúak eleve ne kerüljenek olyan helyzetbe az adott közösségi oldalon, amely lehetőséget ad az online zaklatás megvalósulására. Emellett elengedhetetlen a hatékonyabb bejelentési eszközök alkalmazása, amelyet a kisebb gyerekek is problémamentesen tudnak kezelni, valamint a szolgáltatók részéről gyors, megfelelő intézkedés alkalmazása a gyermekektől érkező bejelentésekre.

A Bejelentés és átfogó támogatás elnevezésű harmadik pillér tartalmazza továbbá egy olyan online biztonsági alkalmazás bevezetésének támogatását minden tagállamban, amely lehetővé teszi, hogy a gyermekek egyszerűen bejelentsék az online zaklatást egy segélyvonalon keresztül, személyre szabott segítséget kapjanak, valamint biztonságosan tárolják és továbbítsák a bizonyítékokat a bűnüldöző szervekhez vagy gyermekvédelmi szolgálatokhoz.[65] Ez azonban nem menti fel a platformszolgáltatókat a kötelezettségeik teljesítése alól, továbbra is felelősek a hatékony bejelentési mechanizmusok kialakításáért, e törekvések kiegészítéseként lesz az alkalmazás integrálható az online platformok bejelentési és felhasználótámogató rendszereibe.

Látható, hogy az Unió célja nem csupán a jogi keretek pontosítása, hanem egy olyan összehangolt, tagállamokon átívelő védelmi rendszer kialakítása, amely a jövőben képes egységes szintű biztonságot és védelmet garantálni minden gyermek számára.

6. Összegzés

Összegzésképpen elmondható, hogy a *cyberbullying* napjaink egyik legsúlyosabb, gyermekeket és fiatalokat érintő társadalmi és jogi kihívása. A digitalizáció következtében a zaklatás kilépett az iskola falai közül, és folyamatos, határok nélküli fenyegetéssé vált, amely az anonimitás és a technológiai fejlődés miatt gyakran nehezen felderíthető. A szexuális jellegű visszaélések,

[65] Uo.

különösen a *sextortion* rávilágítanak arra, hogy az online bántalmazás, amennyiben kezeletlen marad, tragikus kimenetellel is járhat. A nemzetközi adatok egyértelműen jelzik a probléma növekvő mértékét, miközben a jogi szabályozás több tagállamban még mindig elmaradott, esetleg teljes mértékben hiányzik. Az új uniós akcióterv fontos lépés az egységesebb fellépés irányába, azonban valódi eredmény csak akkor érhető el, ha a társadalom minden tagja felelősséget vállal, és prioritásként kezeli a gyermekek online térben való védelmét, hiszen a *cyberbullying* visszaszorítása kizárólag összehangolt, közös társadalmi fellépéssel valósítható meg.

BŰNELKÖVETŐK KÖVETÉSE AZ MI KORÁBAN

Prediktív rendészet és kockázatértékelő rendszerek

Szabó Kriszta*

1. Bevezetés

A jogtudománynak elsősorban a társadalmi változásokra kell hatékonyan reagálnia, amely feladat teljesítését az utóbbi években több kihívás is nehezítette, elsősorban a gyors és átfogó szabályi keretek megalkotását illetően. A technológiai fejlődés alapjaiban formálta át a jogi gondolkodást, a mesterséges intelligencia (MI) által generált komplex kihívások pedig szükségszerűen felértékelték a több tudományágat átfogó, interdiszciplináris megközelítések szerepét. Mindezek okán, a büntetőjog területén is számos felhasználása lehet az új technológiai vívmányoknak, amelyek nem csak fennálló problémákat oldanak vagy könnyítenek meg, hanem felhasználásukkal újabb kihívásokat is eredményeznek. Az MI a bűnüldözésben nem csupán egy technikai eszköz, hanem egy paradigmaváltás, ugyanis képes elmozdítani a hangsúlyt a bűncselekmények utólagos felderítésétől a megelőző prevenció irányába. A relevanciája pont abban rejlik, hogy képes olyan összefüggéseket és mintázatokat felismerni az elkövetői életutakban, amelyeket a hagyományos statisztikai módszerek több esetben figyelmen kívül hagynak. Elöljáróban pedig azt is kijelenthetjük, hogy észrevételeit az emberi kapacitásokhoz viszonyítva gyorsabban tudja megfogalmazni és prezentálni. A visszaeső bűnelkövetők kapcsán fogalmazódik meg több gondolkodóban is, hogy hogyan tudná az MI segíteni a hatékonyabb bűnmegelőzést és bűnüldözést, illetve, hogy a gyakorlatban mindez milyen próbálkozások útján valósítható meg. A kutatás arra próbál rávilágítani, hogy a technológiai optimizmus mellett, milyen negatív hatásokat rejt magában az MI

* A Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója.

ezeken területen való felhasználása, illetve a bírói és hatósági mérlegelés köré felépülő dilemmákat is boncolgatja.

2. A büntetőjog és MI kapcsolódása

A mesterséges intelligencia alapú rendszerek hasznos kiegészítői lehetnek az igazságügyi munkának, hiszen képesek felgyorsítani néhány alapvető folyamatot. Az is jól látható, hogy segítségükkel a bűnügyi nyilvántartásokból sokkal gyorsabban és egyszerűbben lehet adatokat kinyerni, sőt akár maga az MI is kezelheti azokat. Amennyiben a megfelelő működése biztosított, úgy minden képességét az adatok feldolgozására és elemzésére tudja összpontosítani, amelyekből összefüggéseket vonhat le. Ezen előnyöknek köszönhetően már számos területen alkalmazzák, ami egyben előrevetíti az MI rohamos térnyerését a jövőben is. A nyomozás tervezése és megszervezése, illetve a kockázatértékelés színtere az, ami elsősorban a jelenlegi tanulmány középpontjába kerül, ugyanakkor fontos kiemelni azt, hogy az MI felhasználási lehetősége ennél jóval szélesebb körű.

2.1. A prediktív rendészet és annak fejlődő gyakorlata

A büntető igazságszolgáltatás digitalizációjának egyik meghatározó iránya a bűncselekmények korai észlelése és előrejelzése. Ez egy olyan terület, ahol a mesterséges intelligenciában számos potenciál rejlik, hiszen hasznosítható a bűnözés földrajzi és időbeli gócpontjainak vagy a bűnözők profiljának meghatározásában. A prediktív rendészet *(predictive policing)* először a 90-es években jelent meg az Amerikai Egyesült Államokban, pontosabban New York államában, majd tovább terjedt Chicagoba és Kaliforniába is.[1] Lényege az adatvezérelt bűnmegelőzés, ahol a rendészeti adatbázisokból származó részletes információk szisztematikus feldolgozása révén próbálja azonosítani a bűnözési mintázatokat.[2] Ez a módszer elsősorban matematikai műveleteken alapul, ezért a szakirodalom szerint az előrejelzés objektív, tudományos és megismételhető, szemben a predikcióval, ami szubjektív, megérzésre alapo-

[1] Suhajda Attila: Néhány gondolat a prediktív rendészetről. *Rendőrségi Tanulmányok,* 2019/3. 75–85.

[2] Bilel Benbouzid: To predict and to manage. Predictive policing in the United States. *Big Data & Society,* Vol. 6., No. 1. (2019) 1–13. https://doi.org/10.1177/2053951719861703

zott és nem megismételhető.[3] Elődjének a kriminálstatisztika nevezhető meg, amelynek módszerében egyszerűbb matematikai technikákat alkalmaztak, kisebb adatokat felhasználva.[4] Mindennek egyfajta tovább gondolása a prediktív rendészet, amelyben már nagyobb és komplexebb adathalmazokkal dolgozik az MI. Ez a fajta előrejelzés-alapú megközelítés a rendvédelmi stratégiát a reaktív módszerek helyett a proaktív irányba mozdítja el, lehetővé téve az erőforrások bűnmegelőzésre irányuló, hatékony alkalmazását, ami közvetlenül befolyásolja a bűnügyi kimeneteleket.[5]

A mindennapos használata során, az MI a már előre betáplált, feldolgozott adatokkal dolgozik az erre szánt, saját algoritmusa alapján, amelynek segítségével közli megállapításait a legközelebbi bűncselekmény elkövetésére vonatkozóan. A számításai alapján a rendőri szervek a megadott helyszínre mennek és megpróbálják megakadályozni a lehetséges jogsértés bekövetkeztét.[6] Az ilyen rendszerek pozitív hozadéka mellett, elkerülhetetlen az azonnali vagy későbbi problémák bekövetkezte, hiszen a nagy mennyiségű adattal való működés magában rejti a jogsértés kockázatát is. Így volt ez már a korai fázisban is, ahol a módszer alkalmazása során kritikus pontként merült fel a személyes adatok aránytalan felhasználása, valamint a nyilvánossá tett bűnügyi térképek stigmatizáló hatása. Utóbbiak ugyanis felerősítették a társadalmi előítéleteket a területekkel szemben és rontották a későbbi társadalmi megítélést.[7]

A gyakorlati alkalmazásának egyik példája a közel ismétlődő megközelítés, amely a bűncselekmények (például a betöréses lopás) előrejelzését teszi lehetővé. A módszer alapvetése, hogy a sorozatelkövetők racionális döntéshozatali mechanizmusán alapul, hiszen a tettesek tudatos költség-haszon elemzést végeznek és a korábbi sikeres tapasztalataik alapján, módszeresen választják ki az újabb célpontokat.[8] A tettesek viselkedésén túl a modern algoritmusok a környezeti adottságokat is képesek elemezni, hogy meghatározzák a bűnügyi

[3] Walter L. Perry – Brian McInnis – Price C. Carter – Susan Smith – John S. Hollywood.: *Predictive Policing: The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations*. Santa Monica, RAND Corporation, 2013. 45.

[4] Harmati Barbara – Szabó Imre: A prediktív rendészet és az automatizált igazságszolgáltatás. *Belügyi Szemle,* 2020/5. 23–37. https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.5.2

[5] Beth Pearsall: Predictive Policing: The Future of Law Enforcement? *National Institute of Justice Journal,* No. 266. (2010) 16–19.

[6] Korinek László: A mesterséges intelligencia (MI) a kriminológia nézőpontjából. *Kriminológiai Tanulmányok,* 2025/62. 11–29.

[7] Sallai János: Bűnözésföldrajz: a rendőrség szolgálatába állított tudomány. *Belügyi Szemle,* 2014/9. 95–107. https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2014.v62.i9.pp95-107

[8] Herke Csongor: A mesterséges Intelligencia Kriminalisztikai Aspektusai. *Belügyi Szemle,* 2021/10. 1709–1724. https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.2

szempontból kockázatos pontokat. A Risk Terrain Modeling (RTM) egy olyan algoritmus, amely a rendelkezésre álló adatok alapján kijelöli azokat a földrajzi területeket, ahol statisztikai szempontból valószínűbb a kábítószer bűncselekmények elkövetése. A számításnál olyan tényezők kapnak szerepet, mint a közvilágítás állapota, vagy a specifikus vonzáspontok (ATM-ek, oktatási intézmények, közlekedési csomópontok) közelsége.[9] A technológiai vívmányok ilyen szintű és célú használata alapjaiban határozzák meg a proaktív rendészeti stratégiákat.

Hasonló logikát követ a PredPol is, amely a bűncselekmények típusát, helyszínét és időpontját szintetizálva, kifejezetten három bűncselekménytípusra fókuszál: a betöréses lopásra, a gépjárműlopásra és a gépjárműfeltörésre. George Mohler és kutatócsoportja rávilágított, hogy a bűnözési mintázatok a földrengések utórengéseihez hasonló logikát követnek: egy adott bűncselekmény elkövetése térben és időben koncentráltan növeli meg az újabb deliktumok bekövetkezésének valószínűségét.[10] A PredPol algoritmusa is a szeizmológia területéről merített ihletet, azon a tényen alapulva, hogy bizonyos bűnözési mintázatok a földrengések utórengéseihez hasonló, kiszámítható logikát követnek. Kutatások igazolják, hogy egyes vagyon elleni bűncselekmények, mint például a lakásbetörések, szinte fertőző jellegűek, vagyis egy adott betörést gyakran több hasonló bűncselekmény követ az eredeti helyszín térbeli és időbeli közelében.[11] A PredPol nem használ letartóztatási adatokat, kizárólag eseményjelentéseket, a bűncselekmény típusát, idejét és helyszínét használja bemeneti adatként. A sértettek által bejelentett tényleges bűncselekményeket rögzítik, ezeket az adatokat a rendszer naponta elemzi, és konkrét hotspotokat (gócokat) prognosztizál.[12] Az elrettentés, illetve az áldozattá válás csökkentésének céljából ezeken a területeken fokozott a rendőri jelenlét.

A PredPol rendszerrel egyenértékűnek tartott PreCobs egy kereskedelmi forgalomban lévő ugyancsak prediktív szoftver, az első ilyen jellegű rendszer, amelyet Németországban alkalmaztak. A fentebb említett közel ismétlődő elmélet alkalmazásán alapult, célja a lakásbetörések valószínűségének előrejel-

9 Herke i. m. 1716.

10 George O. Mohle – Martin B. Short – Sean Malinowski – Mark Johnson – George E. Tita – Andrea L. Bertozzi – P. Jeffrey Brantingham: Randomized controlled field trials of predictive policing. *Journal of the American Statistical Association*, Vol. 110., No. 512. (2015) 1399–1411. https://doi.org/10.1080/01621459.2015.1077710

11 Andrew Guthrie Ferguson: Predictive Policing Theory. In: Tamara Rice Lave – Eric J. Miller (szerk.): *The Cambridge Handbook of Policing in the United States*. Cambridge, Cambridge University Press, 2019. 494.

12 Ferguson i. m. 494.

zése volt.[13] Bajorországban a szoftver rendőrségi használatának megszüntetése mellett határoztak, de ezzel párhuzamosan Németország különböző szövetségi államaiban több, saját fejlesztésű (in-house) prediktív szoftvert hoztak létre, például: KLB-operativ, KrimPro, PreMAP, SKALA.[14]

A PredPol és RTM ötvözete a HunchLab, ahol a rendszer nem csupán a bűnügyi kockázati helyszíneket jelzi előre, hanem célzott rendészeti taktikákat is javasol e kockázatok kezelésére. A modell bűnügyi adatokkal és azok rendszerezésére szolgáló algoritmusokkal indul, azonban ezeket nem bűnügyi jellegű adatsorokkal is kiegészíti, mint például időbeli ciklusok és események (szezonalitás, a hét napjai, ünnepek, sportesemények stb.).[15] Emellett tartalmaz információkat ismert elkövetőkről, társadalmi-gazdasági tényezőkről és időjárási mintázatokról is. A változók nagy száma miatt ez a modell jóval összetettebb társainál, ami egyaránt hordoz magában kockázatokat és előnyöket. A HunchLab gépi tanulási *(machine learning)* technikákat alkalmaz a bűnügyi adatok elemzésére, a modellek tanítására és tesztelésére és az előrejelzésekhez, amelyek később járőrkirendelési javaslatokká alakulnak át.[16] Ezek az elemzett gyakorlatok is mutatják azt a társadalmi törekvést, amely a rendőri, illetve igazságszolgáltatási szervek hatékonyabb és prediktív tevékenységét célozzák meg. Ezzel egyidejűleg elengedhetetlen a felmerülő jogi és etikai dilemmák szisztematikus feltárása. Az előrejelzések egyik negatív hozadéka a rendőri tevékenység átszerveződése, a még el nem követett bűncselekményekre és bűnelkövetőkre való fókuszálás. Az eddig említett rendszerek elsősorban a területi tényezőkre és jellemzőkre építkeznek, ugyanakkor az algoritmus által generált eredmények és megállapítások előítélettel való kezelése tovább ronthatja, az amúgy is jellemzően hátrányos helyzetűek által lakta térségeket. Az átláthatóság kérdése is felmerül, valamint a megadott adatok pontossága és azok felhasználása is ütközhet adatvédelmi problémákba.

Az előrejelzés-alapú rendészetből kiindulva egy sajátos predikció forma lehet a bűnözés összekapcsolása, ami alapján múltbéli bűncselekményeket vetnek össze már azonosított vagy akár azonosítatlan személyekkel, abból a célból, hogy megbecsüljék, hol és mikor követhetik el ezek a személyek a

---

13 Johanna Sprenger – Dominik Brodowski: 'Predictive Policing', 'Predictive Justice', and the use of 'Artificial Intelligence' in the administration of criminal justice in Germany. *e-Revue internationale de droit pénal,* 2023. 6. https://doi.org/10.22028/D291-39980

14 Sprenger–Brodowski i. m. 7–8.

15 Ferguson i. m. 496–497.

16 Bilel Benbouzid i. m. 1–13.

következő bűncselekményt.[17] Ez tehát a sorozatos, illetve visszaeső bűnelkövetőkre összpontosít. Ezek a gyakorlatok részben eltérnek az eddig tárgyaltaktól, tartalmukat tekintve már megjelenik a predikció emberi viszonylatokban is.

Az egyik ilyen első előrejelzés-alapú rendszert a milánói rendőrség fejlesztette ki, 2008-ban. A KeyCrime nevezetű szoftver mikroszintű adatokat gyűjt és elemez minden olyan kereskedelmi egység ellen elkövetett rablásról, amely Milánó önkormányzat területén történt.[18] A szoftver a rablók egyéni jellemzőit és egyedi bűnelkövetési stratégiáját tartalmazó adatállományokat dolgozza fel, amelyek a biztonsági kamerák felvételeiből és az áldozati beszámolókból áll össze.[19] Ennek célja kettős, elsősorban azonosítani azokat a rablásokat, amelyekben legalább egy elkövető vagy egy jármű közös, valamint előre jelezni, hogy az elkövetők mikor és hol fognak legközelebb lecsapni. Így a legtöbb prediktív rendészeti szoftverrel ellentétben ez a rendszer egyéni szinten fogalmazza meg a számításait. Fontos hangsúlyozni, hogy a rablások közötti kapcsolatok felderítése független attól, hogy történt-e az ügyben letartóztatás.[20]

2.2. A kockázatértékelő rendszerek és a felmerülő kérdések

A dolgozat eddigi pontjáig bemutatott rendszerek és modellek felhasználása váltott ki vitát, úgy a szakirodalomban, mint azok gyakorlati alkalmazásában. Ez elsősorban az adatok felhasználásából és az algoritmus eredményeinek esetlegesen diszkriminatív hatásaiból ered. A tanulmány fokozatos felépítéséből adódóan, a módszertani következetesség jegyében az elemzés ezen fejezete az egyik legvitatottabb területet, a specifikus elkövetői profilok mesterséges intelligencia alapú modellezését tárgyalja. Ezen elméleti keretek gyakorlati megnyilvánulásának egyik releváns nemzetközi példája a brit rendészeti gyakorlatban alkalmazott algoritmus. A Cambridge-i Egyetem és a Durhami rendőrség közösen kifejlesztett *Harm Assessment Risk Tool* (HART) modelljének célja, az őrizetbe vételi tisztek döntéshozatalának segítése a jövőbeli bűnismétlés kockázatának felmérésekor. Törekvései közé sorolható az emberek a büntető igazságszolgáltatási rendszerből való kivonása, illetve a rehabilitáció

17 Herke i. m. 1716.

18 Giovanni Mastrobuoni: Crime is Terribly Revealing: Information Technology and Police Productivity. *The Review of Economic Studies,* Vol. 87., No. 6. (2020) 2727–2753. https://doi.org/10.1093/restud/rdaa009

19 Mastrobuoni i. m. 2727–2753.

20 Uo.

előnybe részesítése a büntetéssel szemben. A HART-modell 34 változót használ a bűnismétlési kockázat becsléséhez, melyek között megjelenik a bűnügyi múlt, a bűncselekmény súlyossága és a menekülés valószínűsége.[21] Mindezek mellett szerepelnek vitatott változók is, mint például, irányítószám-alapú szociodemográfiai adatok.[22] Három kategóriát nevesít, ezek: a magas kockázatúak, akiknél fennáll a valószínűsége annak, hogy 2 éven belül súlyos bűncselekményt követnek el (emberölést, erőszakos bűncselekmények); a közepes kockázatúak, akik esetében nem súlyos bűncselekmény elkövetése a valószínűbb; az alacsony kockázatúak, akiknél az előrejelzés szerint nem várható újabb elkövetés.[23] Kiemelendő, hogy a modell nem rendelkezik az összes releváns információval, ezért csupán segítheti az emberi döntéshozókat, ahelyett, hogy helyettesítené őket. Ezen személyek hosszú távon megőrzik mérlegelési jogkörüket, és a modell nem korlátozza a rendelkezésükre álló lehetőségeket.[24]

A mesterséges intelligencia az adatok széles spektrumát – beleértve a lakóhelyi és munkahelyi környezetet, a napi rutint, közösségi hálókon való tevékenységet, valamint az elkövetett bűncselekmények jellegzetességeit – integrálva alkothat egy átfogó képet az elkövetői viselkedésről, segítve ezzel a jövőbeli kockázatok azonosítását. Erre egy kiváló példa az Amerikai Egyesült Államok egyik MI-alapú rendszere, a *Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions* (COMPAS). A COMPAS egy kockázatértékelő eszköz, amelyet a Northpointe (ma Equivant) fejlesztett ki, annak érdekében, hogy segítséget nyújtson az előzetes szabadlábra helyezéssel, bírósági ítélettel és feltételes szabadlábra helyezéssel kapcsolatos döntések meghozatalában.[25] Egy magáncég által kifejlesztett döntéstámogató eszköz, amely a vádlott bűnügyi aktája és egy kérdőíves interjú alapján készít előrejelzést. Pontosabban a szoftver 137, az egyénre és annak bűnügyi múltjára vonatkozó jellemző alapján határozza meg a vádlott kockázatát arra nézve, hogy az értékeléstől számított

[21] Marion Oswald – Jamie Grace – Sheena Urwin – Geoffrey C. Barnes: Algorithmic risk assessment policing models: lessons from the Durham HART model and 'Experimental' proportionality. *Information & Communications Technology Law*, Vol. 27., No. 2. (2018) 223–250. https://doi.org/10.1080/13600834.2018.1458455

[22] Fair Trials: Automating Injustice: The use of Artificial Intelligence & automated decision-making systems in criminal justice in Europe. (2021) 21. https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/2021/09/Automating_Injustice.pdf?x19059

[23] Uo.

[24] Oswald–Grace–Urwin–Barnes i. m. 223–250.

[25] Antonio Rodà: The COMPAS Case: An Educational Journey for Explaining Fairness in AI-based Applications. *AIMMES,* Vol. 3961., No. 4. (2025) 2.

két éven belül vétséget vagy bűntettet követ-e el.[26] E jellemzők közé tartozik például az életkor, a nem és a bűnügyi előélet, ugyanakkor a rasszt nem veszi figyelembe. A kérdéssort vagy az érintett tölti ki, vagy pedig az ügyészség a rendelkezésre álló adatokból.[27] Bár eredetileg a tárgyalás előtti szabadlábra helyezéssel kapcsolatos és az ítélethozatalt követő (például feltételes szabadságra bocsátásról szóló) döntésekhez tervezték, az eszköz használata fokozatosan kibővült az ítélethozatali szakaszra is, amint azt a Loomis-ügy is szemlélteti.[28]

A COMPAS körüli vita, 2016-ra érte el a csúcspontját, amikor Eric Loomis – akinek ítéletét részben a COMPAS-pontszáma alapján hozták meg, – kritizálta az algoritmus ítélethozatalban való alkalmazását. Fő érvei között szerepelt a tisztességes eljárás megsértése és a nemi alapú diszkrimináció is.[29] A Bíróság ugyan megerősítette a rendszer további használatát, de egyben előírta, hogy a bírókat tájékoztatni kell a segédeszköz korlátairól, ideértve a nemi és faji alapú előítélet lehetőségét.[30] Amikor a COMPAS pontszámokat az ítélkezési döntések során figyelembe veszik, a legnagyobb veszély az automatizációs torzításban *(automation bias)* rejlik. Előfordulhat, hogy a döntéshozó túlterheltségében kritika nélkül elfogadja az algoritmus javaslatát, ezzel lemondva a tényleges emberi kontrollról.[31] Így tehát a hangsúly azon van, hogy a bírók ne „hagyatkozzanak" *(rely)* kritikátlanul a gép eredményeire, hanem csak „mérlegeljék" *(consider)* annak eredményeit.

A szakirodalom számos ponton kifejezte aggályait a rendszerrel kapcsolatban, kezdve annak rejtett életkori vagy faji alapú diszkriminációjával. Kiemelték, hogy az összehasonlítható körülmények esetében, az előrejelzések pontossága nem jobb, mint a laikusoké, illetve az átláthatóság hiánya is említésre került, hiszen egy nagy jelentőségű normatív döntést egy kereskedelmi szervezet hoz meg, elrejtve azt a nyilvános ellenőrzés elől.[32] Engel és munkatársai azt fogalmazták meg, hogy a COMPAS nemcsak bizonyos vádlotti csoportokkal szemben elfogult, hanem az algoritmus magával a vádlotti minőséggel szemben

---

26 Vanessa Franssen – Alyson Berrendorf: The Use of AI Tools in Criminal Courts: Justice Done and Seen to Be Done? *Revue Internationale de Droit Pénal*, Vol. 92., No. 1. (2021) 199–225.

27 Herke i. m. 1719.

28 Franssen–Berrendorf i. m. 199–225.

29 Rodà i. m. 2.

30 Uo.

31 Uo. 8.

32 Christoph Engel – Lorenz Linhardt – Marcel Schubert: Code is law: how COMPAS affects the way the judiciary handles the risk of recidivism. *Artificial Intelligence and Law*, Vol. 33. (2025) 383–404. https://doi.org/10.1007/s10506-024-09389-8

is prekoncepciókkal bír.[33] Álláspontjuk alapján, amennyiben a bíró készpénznek veszi a COMPAS előrejelzését, lényegesen nagyobb valószínűséggel börtönöz be egy olyan vádlottat, aki egyébként nem vált volna bűnismétlővé, mint amennyire szabadlábra helyezne egy olyat, aki a tárgyalás előtt újabb bűncselekményt követ el. Egy másik kutatás pedig rávilágít egy korábban többek által figyelmen kívül hagyott torzításra, a nemi alapú diszkriminációra. A COMPAS szigorúbb a nőkkel szemben, és gyakrabban bélyegzi őket indokolatlanul magas kockázatúnak.[34]

A jelenlegi és használatban levő MI-alapú rendszerekből kifolyólag, felmerül a kérdés, hogy etikus, illetve jogszerű lenne-e egy olyan algoritmus használata, amely első körben a rendőrségi rendszerben szereplő, visszaeső bűnelkövetőket próbálja hozzákötni az elkövetett bűncselekményekhez. A gyakorlatban ez egy működőképes rendszer lehetne, hiszen a már meglévő objektív adatokkal dolgozna a rendszer, pontosabban a visszaeső bűnelkövetők eddigi elkövetett bűncselekményeikből kiolvasható mintázatokat vethetné össze, az épp aktuális és nyomozati szakaszban levő esetekkel. Kihívást az algoritmus etikus használata jelenthetne, hiszen alkalmazásával egyetemben az ártatlanság vélelmének, mint alapvető elvnek a létjogosultsága is megkérdőjeleződne. További hátrányt a diszkriminatív megkülönböztetés és a jelentős stigmatizáció fellépése okozhatna, amelyeknek köszönhetően ezeknek a személyeknek a társadalomba való visszailleszkedés jelentősen nehezebbé válna.

Az elméleti keretek kiterjesztése megköveteli annak elemzését, hogy a hagyományos bűnügyi adatállományok hogyan egészíthetők ki más tudományágak – így különösen a pszichológia és neuropszichológia – eredményeivel a hatékonyabb kockázatbecslés érdekében. A kérdés tehát, amennyiben a bűnelkövetőkre jellemző agyi folyamatok között van összefüggés, illetve a nem bűnelkövetőkhöz képest felfedezhető elváltozás, úgy egyéni esetekben az MI figyelembe vehetné-e ezeket az eredményeket és pontozhatná-e kockázati szempontból az adott eljárás alatt álló személyt vagy előre jelezhetné-e annak ismételt bűnelkövetését? Az MI és az agyi képalkotás kombinációjára már léteznek tanulmányok, amelyek az úgynevezett MI-neuropredikció jelenségét és lehetőségét boncolgatják. Több kutató is kifejtette véleményét, amely szerint bizonyos mértékig ugyan, de az agyi képalkotás segítségével lehetséges a szándékok és észlelési állapotok dekódolása, valamint az egészséges és a beteg

[33] Engel–Linhardt–Schubert i. m. 383–404.

[34] Rodà i. m. 7.

agy megkülönböztetése.[35] A bűnmegelőzés és a neuropszichológia ötvözésére az első lépéseket Aharoni és munkatársai tették meg, akik tanulmányukban fMRI adatokat használtak fel a bűnismétlés előrejelzésére.[36] Kutatásuk alapján bizonyos agyi területek alacsony aktivitása (pontosabban az elülső cingulátum) a tartós bűnözői viselkedés potenciális neurokognitív biomarkere lehet.[37] A későbbi tanulmányokban is megjelenik az agyi képalkotás MI-alapú kockázatértékelési modellekbe történő beépítésének törekvése.

A mesterséges intelligencia ilyen szintű felhasználása és alkalmazása kapcsán még jelenleg is aktuálisak a kutatások. Számos pozitív hozadékot rejt magában, említve ide az objektívebb előrejelzést, a döntési folyamatok támogatását és a bűnmegelőzés hatékonyabbá tételét. Mindezek mellett ugyanakkor, számos etikai aggály is felmerül nem csupán a prediktív és kockázatértékelő tevékenység kapcsán, hanem ez esetben az orvosi beavatkozások révén is, legfőképpen, ami a beleegyezés kérdését illeti. Ezekben az esetekben is alapvető fontosságú az egyensúly megteremtése egyfelől az elkövetők egyéni jogainak védelme, másfelől a közbiztonság növelése között.

3. A prediktív rendészet és a kockázatértékelő rendszerek szabályozása

Az eddigi gyakorlatból ítélve a mesterségesintelligencia-alapú rendszerek központi kérdése az algoritmus méltányos használata. A mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály (AI Act) iránymutatásai megkülönböztetik a törvényes és a tiltott prediktív rendőri alkalmazásokat. A jogszabály 5. cikk (1) bekezdés d) pontja szerint tilos az MI-rendszerek használata prediktív rendőri feladatokra olyan esetekben, amikor a rendszerek egy természetes személy bűncselekmény elkövetésének kockázatát kizárólag profilalkotás, személyiségjegyek vagy viselkedésbeli jellemzők alapján értékelik, vagy jelzik előre. Ez a tilalom az EU elkötelezettségét tükrözi az alapvető jogok védelme mellett, beleértve a magánélethez való jogot, a diszkrimináció tilalmát és az eljárásjogi

[35] Tortora Leda – Meynen Gerben – Bijlsma Johannes – Tronci Enrico – Ferracuti Stefano: Neuroprediction and A.I. in Forensic Psychiatry and Criminal Justice: A Neurolaw Perspective. *Front. Psychol,* Vol. 11. No. 220. (2020) 1–9. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00220

[36] Leda–Gerben–Johannes–Enrico–Stefano i. m. 1–9.

[37] Uo.

garanciákat, amelyeket az EU Alapjogi Chartájának 7. és 8. cikke biztosít.[38] Az ilyen prediktív gyakorlatok tilosak, ha profilalkotásra alapoznak, amely nem kapcsolódik ellenőrizhető tényekhez, vagy ha érzékeny jellemzőket – például faji hovatartozást, társadalmi-gazdasági státuszt vagy politikai nézeteket – használnak előre jelző tényezőként. Továbbá, tilosak, ha egyéni 'kockázati pontszámokat' állítanak elő kizárólag a feltételezett viselkedési profilok vagy személyiségjegyek alapján, anélkül, hogy bizonyítható kapcsolat lenne konkrét bűncselekményekhez. Erre egy remek példa, ha egy algoritmus azt látja, hogy a munkanélküli vagy alacsonyabb végzettségű csoportok körében magasabb a bűnözési ráta, akkor hajlamos lesz minden ilyen jellemzővel bíró embert eleve magasabb kockázatúnak bélyegezni, ezáltal diszkriminatívan és elfogultan hozva döntést. Hasonlóképpen, azok a prediktív rendszerek, amelyek ellenőrizetlen korrelációkra támaszkodnak, például családi vagy társadalmi kapcsolatok, rendszerszintű előítéleteket és megbélyegzést örökítenek és jogellenesnek minősülnek.

A prediktív rendőri MI-rendszerek engedélyezett felhasználása az iránymutatásokban egyértelműen meghatározott. A 6. cikk (3) bekezdésének d) pontja utalást tesz az AI Act III. mellékletére, ahol a nagy kockázatú MI rendszerek besorolása és kategorizálása történik meg. Jogszerű például az az MI-alapú bűnözési térképezés, amely a történeti bűnügyi adatok alapján azonosít magas bűnözési kockázatú területeket, mert itt földrajzi mintákra összpontosítanak, nem pedig egyéni profilokra. Emellett jogszerűek azok is, amelyek a rendőri döntéshozatalt segítik, amennyiben az emberi felügyelet biztosított, és az MI nem hoz önálló végső döntést. Ezeknek a rendszereknek ellenőrizhető bizonyítékokra kell támaszkodniuk, amelyek közvetlenül kapcsolódnak konkrét bűncselekményekhez, és követniük kell az elszámoltathatóság, az átláthatóság és az arányosság elveit. A tilalom az AI Act szélesebb céljait is tükrözi, nevezetesen azt, hogy megakadályozza az MI-technológiák olyan felhasználását, amely aláássa a méltányosságot, a jogbiztonságot és az egyéni autonómiát.[39] Az MI-rendszerek fejlesztőinek és üzemeltetőinek biztosítaniuk kell az 5. cikk (1) d) pontjában megfogalmazottaknak – „[…] [a] tilalom nem alkalmazandó azon MI-rendszerekre, amelyek a személyek bűncselekményben való részvételének

[38] European Union Agency for Fundamental Rights: *Assessing High-risk Artificial Intelligence: Fundamental Rights Risks*. Publications Office of the European Union, 2025. 10. https://doi.org/10.2811/3952332

[39] Gstrei J. Oscar – Haleem Noman – Zwitter Andrej: General-purpose AI regulation and the European Union AI Act. *Internet Policy Review*, Vol. 13. No. 3. (2024) 2–26. https://doi.org/10.14763/ 2024.3.1790

emberi értékelését támogatják, amely értékelés alapjául már rendelkezésre állnak a bűnözői tevékenységhez közvetlenül kapcsolódó, objektív és ellenőrizhető tények"[40]– való megfelelést olyan intézkedések révén, mint az átláthatóság, az emberi felügyelet, az adatok célhoz kötöttsége és minimalizálása. Az iránymutatások hangsúlyozzák, hogy bármilyen eltérés e kötelezettségektől – különösen a profilalkotás vagy érzékeny jellemzők prediktív célú használata – a rendelet megsértését jelenti, és a jogsértőket jelentős szankciók fenyegetik. A tiltott kategória esetében az MI kizárólag személyiségjegyek és profilalkotás alapján jósolja meg a bűnelkövetést, míg a nagy kockázatú, de megengedett kategóriában konkrét, objektív adatok és múltbeli viselkedés alapján, emberi döntéshozatalt támogatva értékeli a visszaesés vagy elkövetés kockázatát.

Mindezeken túl központi kérdéssé válik, a nagy kockázatú MI-rendszerekre vonatkozó alapvetőjogi hatásvizsgálat, amelyet az AI Act 27. cikke szabályoz. A nagy kockázatú mesterséges intelligencia rendszerek egyes alkalmazói kötelesek alapjogi hatásvizsgálatot végezni. Ez vonatkozik a közjogi szervekre, közszolgáltatást nyújtó magánjogi szervezetekre, hitelképesség-vizsgálatra vagy hitelpontszám megállapítására szolgáló MI-rendszerek alkalmazóira és az étel- egészségbiztosítási kockázatértékelésre és árazásra használt MI rendszerek alkalmazóira. Az érintetteknek a rendszer használatbavétele előtt el kell végezniük a vizsgálatot, és frissíteniük kell azt, ha a hatásvizsgálat elemeiben bármilyen változás áll be.[41] Az értékelésnek az MI-szabályozás 27. cikke értelmében bizonyos elemekre ki kell terjednie, nevezetesen: azon folyamatok leírására, amelyekben az MI-rendszert használni fogják; a használat időtartamára és gyakoriságára; azon személyek és csoportok kategóriáira, akiket a használat valószínűleg érint; a károkozás konkrét kockázataira; az emberi felügyeleti intézkedések végrehajtásának leírására; a kockázatok bekövetkezése esetén teendő enyhítő intézkedésekre.[42]

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) által készített legfrissebb jelentésében, több szakértőt kérdeztek meg az MI és a bűnüldözés kapcsolatában felmerülő aggályokról. A válaszadó személyek közül volt, aki megjegyezte, hogy a rendszerük a fogvatartottak múltjából származó tényezőket elemzi, ami azt jelenti, hogy fennállhat a például társadalmi-gazdasági háttéren, mentális egészségi állapoton vagy értelmi fogyatékosságon alapuló megkülönböztetés

[40] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciáról. HL L 2024/1689, 2024.7.12.

[41] European Union Agency for Fundamental Rights i. m. 33.

[42] Uo. 33.

veszélye.[43] Ugyanakkor, a többség az alapjogok tekintetében az ártatlanság vélelmét és a védelemhez való jogot említik. Azokban az esetekben, ahol az MI segítségével fogvatartottak viselkedésével kapcsolatos kockázatok értékelésével foglalkoznak, más jogok is érintettek lehetnek, mint például: az emberi méltósághoz való jog (Charta 1. cikke), személyi integritáshoz való jog (Charta 3. cikk), gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadság (Charta 10. cikk), véleménynyilvánítás szabadsága (Charta 11.), nők és férfiak közötti egyenlőség (Charta 23. cikk).[44]

4. Fiatalkorúak esete

A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerében és a fiatalokkal foglalkozó szakemberekkel végzett munka során két fő aggodalom merül fel. Az első, hogy magas kockázatú fiatalkorúakat visszaküldhetnek olyan környezetbe, ahol a bűncselekmények történtek. A második, hogy alacsony kockázatú fiatalokat olyan intézményekbe helyezhetnek, amelyek kárt tehetnek bennük. Ebben potenciálisan segíthet a mesterséges intelligencia, pontosabban a kockázatfelmérésben és a döntéshozatalban, különböző adathalmazok és gépi tanulási modellek felhasználásával. A negatív kockázati oldalt tekintve a prediktív rendészeti algoritmusok használata fenntarthatja és tovább erősítheti az igazságszolgáltatásban meglévő elfogultságot és hátrányos megkülönböztetést, károsan befolyásolva a gyermekek biztonságérzetét és jólétét, valamint a rendőrségről és az igazságszolgáltatásról alkotott képüket. Ezek az előrejelzések tovább ronthatják a fiatalkorú önképét és társadalomban betöltött szerepét. Ezt bizonyítják a közelmúltban végzet tanulmányok eredményei is, amelyekben kimutatták, hogy a genetikai kockázatokról szóló tájékoztatás ténylegesen befolyásolhatja az egyén viselkedését, fiziológiáját és szubjektív tapasztalatait, ezáltal megváltoztatva a teljes profilját.[45] Abban az esetben, amikor a fiatalkorút (de akár felnőttet is), arról tájékoztatnak vagy úgy kezelik, mint akinél fennáll a kockázat a visszaesésre vagy az ismételt bűnelkövetésre, úgy valóban megnő annak a valószínűsége, hogy be is teljesíti ezeket a jóslatokat. Ez akár hatványozottan igaz lehet abban az esetben, ha genetikai – például agyi képalkotásból szerzett – adatokkal szembesítjük őket.

43 Uo. 49.

44 Uo. 43–44.

45 Leda–Gerben–Johannes–Enrico–Stefano i. m. 1–9.

Az MI igazságügyi alkalmazása, azt mutatja, hogy elsőként a már eleve sérülékeny csoportok, így az etnikai és faji kisebbségekhez tartozó gyerekek, lesznek aránytalanul érintettek a részrehajló adathalmazok és a diszkriminatív rendészeti gyakorlatok miatt.[46] Az állami történelmi elfogultság eredményeként feldolgozott adatok tovább növelik a hátrányos megkülönböztetés hatásait. Lényeges, hogy a prediktív rendészeti algoritmusok tervezése, fejlesztése és használata jogszerű legyen, etikai elveken és az emberi jogok – ezen belül a Gyermekjogi Egyezmény által garantált gyermekjogok – tiszteletén alapuljon. Ez magában foglalja, hogy az algoritmusok átláthatók, elszámoltathatók legyenek, minimalizálják az elfogultságot, megelőzzék a megbélyegzést és a diszkriminációt, valamint, hogy a képzéshez használt adatok törvényes, felelős és etikus módon kerüljenek gyűjtésre és felhasználásra.[47]

Bár az állami szervek közötti információmegosztás hasznos lehet a veszélyeztetett gyermekek azonosításában, nagyon óvatosnak kell lenniük azzal, hogyan használjuk fel ezeket az adatokat.[48] Fontos, hogy a kockázati tényezőkre vonatkozó információk ne váljanak a gyermekek megbélyegzésének vagy kriminalizálásának eszközévé. A gyermekjogi megközelítés lényege ugyanis az, hogy megértsük: a gyermekek fejlődésük során hibázhatnak – akár az oktatási környezetben is –, de ezek az adatok nem használhatók fel más, eredetileg nem szándékolt célokra. Kritikus jogi és etikai dilemmát vet fel azonban azon gyermekek adatainak kezelése, akik a büntethetőségi korhatár alatt állnak. Ezen személyek jogilag nem tekinthetők elkövetőnek, az adataik prediktív rendészeti célú felhasználása súlyos etikai és adatvédelmi aggályokat generálhat.

5. Etikai kitekintés

A jog feladata a társadalmi történésekre való hatékony és gyors reagálás. A mesterséges intelligencia használat szabályozása kapcsán nem csak a jogszerűség válik relevánssá, hanem az alkalmazásával kapcsolatos etikai vetületek is. Annak okán, hogy az MI egyre inkább beépül az igazságszolgáltatásba, az

[46] Dora Kiss– Cédric Foussard– Marta Gil González– Nessa Lynch– Mariana Pérez Cruz: Technology in Child Justice Systems: The implications for Children's Human Rights. *Terre des hommes Lausanne Foundation*, (2024) 12.

[47] Kiss–Foussard–Gil González–Lynch–Pérez Cruz i. m. 12.

[48] Mary Jyothi Joseph: Artificial Intelligence in Treating Juveniles in Conflict with Law and Detection of Recidivism. *International Journal of Law Management & Humanities*, Vol. 8. No. 1. (2025) 849–871. https://doi.org/10.10000/IJLMH.118956

UNESCO kidolgozott egy irányelvet, ami az első globális szemléletű, etikai és működési keretrendszer az MI igazságügyi kontextusban történő használatához.[49] Az irányelvek tizenöt, egyetemesen alkalmazandó elvben gyökereznek, amelyek az MI igazságügyi bevezetését, irányítását és felügyeletét vezérlik: az emberi jogok védelme, az arányosság, az előnyök megvalósíthatósága, a biztonság, az információbiztonság, a pontosság és megbízhatóság, a magyarázhatóság, az auditálhatóság, az átláthatóság, a tudatosság és tájékozott használat, a felelősség, az elszámoltathatóság és megtámadhatóság, az emberi felügyelet és döntéshozatal, az emberközpontú és részvételen alapuló tervezés, valamint a többszereplős *(multi-stakeholder)* irányítás.[50] Az irányelvek célja annak biztosítása, hogy az MI-alkalmazások az igazságszolgáltatás ügyét szolgálják, miközben védelmezik a jogállamiságot és az alapvető jogokat. Ezek gyakorlati megvalósításának legfőbb akadálya azonban az algoritmikus elfogultság leküzdése. Általánosságban elmondható, hogy amikor egy kockázatértékelő eszköz alacsony kockázatúnak sorol be egy egyént, az gyakran helytálló. Ha azonban az eszköz valakit magas kockázatúnak minősít, az igen gyakran téves, és a magas kockázatúnak megbélyegzett egyének majdnem több mint felét helytelenül osztályozzák.[51] Valójában a téves pozitív eredmények (amikor az előrejelzés szerint a vádlott bűnismétlő lesz, de mégsem válik azzá) sokkal gyakoribbak, mint a téves negatívok (amikor az előrejelzés szerint a vádlott nem fog újra bűnözni, de mégis megteszi). Az MI-alapú előrejelzések eredményei elsősorban a felhasznált adatok minőségétől függenek.

Ezen a ponton válik relevánssá a korábban részletezett MI-neuropredikciós eljárások vizsgálata. Az agyi képalkotó eljárások és az MI ötvözése elméletben képes lehet az emberi szubjektivitásból fakadó torzítások mérséklésére, amely abból az egyszerű tényből fakad, hogy az MI az agyi aktivitás és a bűnismétlés közötti korrelációkat keresi. Ugyanakkor, ha ezeket az eredményeket egy többváltozós, komplex kockázatértékelési rendszerbe integrálják, a diszkrimináció kérdése, mint kihívás és aggály, továbbra is fennmaradhat az emberi torzításoknak köszönhetően. Fennáll továbbá a biológiai determinizmus kockázata is, a neurológiai adottságokon alapuló kategorizálás olyan szélsőséges nézeteket

[49] UNESCO: *Guidelines for the Use of AI Systems in Courts and Tribunals*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2025) 6. https://doi.org/10.58338/LIEY8089

[50] UNESCO i. m. 6.

[51] Seena Fazel – Jay P Singh – Helen Doll – Martin Grann: Use of risk assessment instruments to predict violence and antisocial behaviour in 73 samples involving 24 827 people: systematic review and meta-analysis. *BMJ*, Vol. 345. (2012) 1–12. https://doi.org/10.1136/bmj.e4692

erősíthet meg, amelyek a bűnelkövetést nem a szabad akarat és az egyéni döntés, hanem a veleszületett biológiai végzet eredményének tekintik. Ez önmagában a felróhatóság alapvető intézményét kérdőjelezhetné meg. A cél az esetleges neuro-predikciós technológiák használásában az objektivitás elősegítése, de mindez más tényezők figyelembevételével ajánlott, illetve válhat eredményessé. A kihívást az egyensúly megtalálása okozza, az alapvető emberi jogok és méltóság, valamint a közbiztonság és hatékonyság határvonalán.

6. Következtetések

Összegzésként elmondható, hogy a mesterséges intelligencia a visszaeső bűnelkövetők követésében és a bűnmegelőzésben valóban jelentős potenciált hordoz. Az adatok gyors feldolgozása, a mintázatok felismerése és a kockázatok azonosítása támogatást nyújthat az igazságszolgáltatás és a bűnüldözés számára. Ugyanakkor világosan látszik, hogy ezek a rendszerek komoly veszélyeket is rejtenek magukban: felerősíthetik a meglévő társadalmi egyenlőtlenségeket, veszélyeztethetik az ártatlanság vélelmét, és különösen a gyermekeket, valamint más sérülékeny csoportokat tehetik ki megbélyegzésnek és diszkriminációnak. A jogszabályok védelmi keretet biztosítanak, ugyanakkor önmagukban nem elegendőek: kulcsfontosságú marad az emberi felügyelet, az átláthatóság, az etikai felelősség és adott személyi körök esetében a gyermekjogi szempontok következetes érvényesítése. A mesterséges intelligencia tehát nem válhat döntéshozóvá az igazságszolgáltatásban, legfeljebb olyan eszközzé, amelyet kritikusan, tudatosan és jogállami garanciák mentén alkalmazunk. A valódi kérdés így nem az, hogy használjuk-e az MI-t, hanem az, hogy hogyan és milyen határok között tesszük ezt meg.

II.

‘SECURITY AND CONFIDENCE IN THE DIGITAL SOCIETY’

FOREWORD

Welcome to the Reader!

The opportunities and risks associated with artificial intelligence, as well as the challenges posed by the digital world, are issues of growing concern in contemporary society. The contributors to the national doctoral conference organized by the Doctoral School of Law and Political Sciences of Pázmány Péter Catholic University and held in December 2025 with considerable academic interest examine the relationship of these issues to various branches of law and to numerous spheres of social life. Their findings are noteworthy and deserving of further reflection; in several instances, they point toward the need to reconsider existing approaches to legal practice and regulation.

Structured around the key concepts of security and confidence, the studies contained in this volume address a remarkably diverse range of topics drawn from the many facets of digital society. We not only hope that readers will find these contributions both engaging and academically valuable, but also sincerely trust that the authors themselves will continue to develop these lines of inquiry and integrate them into an even broader scholarly discourse in the future. We further hope that this volume will contribute not only to a deeper understanding of the challenges of our time, but also to the promotion of a responsible and value-oriented approach to the legal and societal questions arising in the digital age.

Budapest, 8 May 2026

Dr. Péter Kovács, DSc
Professor,
Head of the Doctoral School of Law
and Political Sciences at the
Pázmány Péter Catholic University

Dr. Anett Pogácsás
Associate Professor,
Coordinator of the Doctoral School
of Law and Political Sciences at the
Pázmány Péter Catholic University

MODERATING ANIMAL CRUELTY ON SOCIAL MEDIA

How social media platforms regulate and moderate animal cruelty content online

Gabriella Zsófia Cseh*

1. Summary

This paper examines how four major social media platforms – Facebook, Instagram, YouTube, and TikTok – define, regulate, and enforce rules against animal cruelty content, with particular emphasis on the role and limits of AI-assisted (hybrid) moderation. It situates animal cruelty within the wider ecosystem of highly monetizable 'feel-good' animal media and the creator economy, where harmful genres can circulate alongside benign shelter and pet-influencer content. Animal cruelty is difficult to govern on engagement-driven platforms because harms are often subtle, context-dependent, and disguised as entertainment or "rescue," which undermines policy clarity and technical detectability. The analysis finds that platforms diverge in how they define animal cruelty, specify prohibited behaviors, and set enforcement thresholds. Methodologically, the paper conducts a qualitative, comparative documentary analysis of publicly available platform policies and enforcement guidance, drawing on Community Guidelines and Community Standards, Help Center materials, and transparency reporting, and triangulating these sources with relevant academic literature and NGO monitoring. As a practical illustration of enforcement and detection challenges, the paper analyzes fake animal rescue videos.

* Doctoral student of the Deák Ferenc Doctoral School of Law and Political Sciences of University of Miskolc.

2. Animal content on social networks

As of mid-2025, 5.24 billion people were active on social media.[1] That is 63.9% of the global population. Every day, users share and reshare approximately 14 billion images[2] to the most popular social platforms.

One of the most popular content genres across these platforms is animal-related or 'feel-good' content,[3] which tends to receive above-average engagement, that is user reactions.[4]

There is a growing number of pet influencers and monetization of animal content, some of them are benign, such as animal shelters collect donations but other material like crush videos,[5] staged animal rescues,[6] primate content,[7] baby-monkey videos,[8] and 'funny animal videos'[9] can be hugely exploitative and harmful to animals. Users consume these videos for entertainment purposes, and research shows that it is likely that "social media users do not always reliably recognise whether animal suffering is present in the videos."[10]

---

1 Simon Kemp, 'Digital 2025: Global Overview Report', *DataReportal – Global Digital Insights,* 5 February 2025, https://datareportal.com/reports/digital-2025-global-overview-report

2 Damien Roué, 'More than 2 trillion photos taken in 2025: mapping a world saturated with images', *Phototrend*, 30 June 2025. https://phototrend.fr/en/2025/06/more-than-2-trillion-photos-taken-in-2025/

3 Jin Lee, 'Cute saves the world? Animal Internet celebrities' cute activism and the contested politics of animal futures', *Social Movement Studies* (2024), 6. https://doi.org/10.1080/14742837.2024.2421973

4 Martina Di Cioccio, Rumen Pozharliev, Matteo De Angelis, 'Pawsitively powerful: Why and when pet influencers boost social media effectiveness', 41(7) *Psychology & Marketing* (July 2024), 1614–1628. https://doi.org/10.1002/mar.22000

5 Carver Man Charged in Animal Crushing Case. U.S. Attorney's Office, District of Minnesota (U.S. Department of Justice), 17 September 2025. https://www.justice.gov/usao-mn/pr/carver-man-charged-animal-crushing-case

6 Spot the Scam: Unmasking Fake Rescues. Social Media Animal Cruelty Coalition (SMACC), 2024. https://www.endcrueltyonline.com/fake-rescue-report

7 Are Animal Rescues You See Online Real? New Report Reveals Disturbing Trend. World Animal Protection, 1 October 2024. https://www.worldanimalprotection.org/latest/news/fake-animal-rescues/

8 Macaques as Pets. Spotlight Report. Social Media Animal Cruelty Coalition (SMACC), 2024. https://tinyurl.com/yvvathy3

9 Alina Kühnöhl, Swetlana Herbrandt, Leila Betting, Nicole Kemper, Michaela Fels, 'Popular but Harmful – How Funny Pet Videos on Social Media Conceal Animal Suffering', 28(1) *Journal of Applied Animal Welfare Science* (2025), 1–20. https://doi.org/10.1080/10888705.2025.2546394

10 Alina Stumpf, Swetlana Herbrandt, Leia Betting, Nicole Kemper and Michaela Fels, 'Societal perception of animal videos on social media – Funny content or animal suffering? A survey.' 14(15) *Animals* (2024), 2234. 16.

3. Content moderation

Platforms are required to moderate user content and remove what is harmful, violent, or misleading. Content moderation operates according to platform-specific rules. Social media content policies balance free speech, safety, and other protected user interests, which is a fine balancing act. These policies are practical in approach: they must be globally applicable, clear, and culturally inclusive, and they must be fast and scalable. Policies must be actionable: reviewers and technology must be able to make high-probability decisions within minutes, based on concise rules applied universally by all reviewers. A piece of content may be reviewed by automated tools and by one or more humans, and each reviewer works from the same policy and applies the same rules, with no room for interpretation, policy shaping, or forward-looking decision making in concrete cases. This is a significant difference between platform content moderation and free speech decisions delivered by national or international courts. Platform policies must translate into technology and guide consistent decisions, meaning that whenever possible they must be eligible for implementation by available tools enabling automated review. Policies are designed to be actionable by both human moderators and automated systems, and reviewers rely primarily on the content itself, with little reference - if any - to broader context beyond the piece of content in question.

Content review is a massive exercise on scale. For example, Meta's Transparency Report in Q2 2025 shows 34.6 million pieces of content removed under its Violence and Incitement policy alone.[11] Meta does not provide standalone metric on animal cruelty content, nor does it provide detailed breakdowns within the above-mentioned categories. But by any means these numbers reflect significant moderation activity.

4. Animal Cruelty Content Policies of Platforms

Platform content policies include animal abuse, which is often subtle, context-dependent, or disguised as entertainment. Definitions, prohibited behavior, consequences, and moderation processes vary across platforms, complicating

[11] Violence and Incitement (Community Standards Enforcement Report – Facebook). Meta Transparency Center. https://transparency.meta.com/reports/community-standards-enforcement/violence-incitement/facebook/

users' ability to distinguish between benign animal content and harmful material involving animal cruelty or welfare infringements.

This section examines how major social media platforms define and regulate animal cruelty content. For the purposes of this paper, the terms 'animal cruelty' and 'animal abuse' follow platform wording and do not reflect their strict legal meaning under national or international law. The expression 'animal cruelty content' is used as a general descriptor of relevant platform rules rather than as a legal classification.

Across platforms, animal cruelty is typically regulated under the broader category of 'violent and graphic content', rather than through dedicated and autonomous policy frameworks. Despite this shared structural approach, significant differences exist in how platforms define, assess, and enforce rules relating to animal cruelty.

Meta, as the parent company of Facebook and Instagram, applies a single set of *Community Standards*[12] across both services. Meta regulates animal cruelty under the part called 'Violent and Graphic Content'[13], and it does not define animal cruelty as a standalone category or provide a general definition of animal abuse. Instead, it relies on a non-exhaustive list of prohibited content. Prohibited forms of graphic animal imagery (both videos and photos) includes animals being dismembered; visible innards of living or dead animals; burning, charring, or being boiled alive; animals transitioning from alive to dead; and humans committing brutal acts against animals, such as kicking, drowning, or plucking feathers. As a rule, such content is not removed but is shielded by warning screens and subject to age restrictions. Meta does not remove extremely violent or graphic animal cruelty content unless it includes explicit sadistic remarks and removal is tied to explicit intent and imagery depicting animals going from alive to dead.

When we compare Meta's policy on violence against humans and against animals, a marked discrepancy emerges. Videos depicting the dismemberment, burning, or severe injury of people are typically removed altogether, with narrow exceptions for medical or documentary contexts. By contrast, even equally graphic or distressing depictions of animal suffering – animals being dismembered, visible innards of living or dead animals, burning, charring, or boiling animals alive, animals transitioning from alive to dead – may remain

[12] Community Standards. Meta Transparency Center. https://transparency.meta.com/policies/community-standards/

[13] Violent and Graphic Content. Meta Transparency Center. https://transparency.meta.com/policies/community-standards/violent-graphic-content/

on the platform and are accessible behind warnings. This differential treatment suggests speciesism[14] and a lower prioritisation of animal-directed violence, and it might facilitate the circulation and normalisation of harmful animal cruelty content.

Meta defines sadistic remarks as „commentary – such as captions or comments – expressing joy or pleasure in the suffering or humiliation of a person or an animal". For animal cruelty to be removed rather than age-gated or placed behind a warning screen the user's commentary must contain explicit sadistic intent toward the animal suffering. However, the language of the policy is slightly dubious, when it comes to imagery of animals going from live to dead. The text under the subsection „Sadistic remarks" is not fully clear and can be read in different ways: „We remove [… e]xplicit sadistic remarks made towards the suffering of animals depicted in imagery, and imagery depicting animals going from live to dead." This sentence may be read to suggest removal where there is explicit sadistic intent toward the animal suffering and where there is an imagery showing animals going from live to dead. In fact the next subsection of the policy, which addresses content subject to warning screens clarifies that „[i]magery of animals going from live to dead" can remain on the platform behind warning sign. Thus, animal suffering, and imagery of animals transitioning from alive to dead alone are insufficient to trigger removal. Enforcement hinges on whether moderators infer sadistic or celebratory intent from the accompanying commentary.

The Oversight Board,[15] the independent body that brings decisions on high profile appeal cases and issues policy level recommendations, has criticised Meta, noting that the policy on graphic and violent content and on sadistic remarks is not sufficiently clear and that internal guidance for moderators defines sadistic remarks slightly differently from the public facing policy:

> „The Board also notes that […] Meta updated the policy rationale to include a reference to its existing prohibition on 'sadistic' remarks. However, the term is still not publicly defined, as the policy simply lists types of content that users cannot make sadistic remarks towards. The Board finds the common usage of the term 'sadistic' has connotations of intentional depravity

[14] Richard D Ryder, 'Speciesism Again: the original leaflet', 2 *Critical Society* (2010), 1–2, at 1–2. https://tinyurl.com/522hnceh

[15] Oversight Board Charter. Oversight Board, March 2024. https://www.oversightboard.com/wp-content/uploads/2024/03/OB_Charter_March_2024.pdf

> and seriousness, which do not align adequately with Meta's internal guidance for moderators, the Known Questions. That internal guidance shows that Meta's definition of 'sadistic' is broadly defined to extend to any humorous response or positive speech about human or animal suffering. This appears to set a lower bar for the removal of content than the public-facing policy communicates."[16]

Meta age gates (18+) imagery of animals where blood is present, of animals „in a birthing context (where „blood or visible innards present"), „where insects are seen coming out of the live or dead animals (e.g., maggots or worms)", and of injured animals suffering".[17]

Cruelty to Fictional animals – „depicting fictional, but photorealistic, animals" – is not allowed. Age gating is applied to content showing blood, dismemberment, visible innards, burning or charred animals, animals being boiled alive, when animals going from live to dead, people committing acts of brutality (e.g., kicking, drowning, or plucking feathers) on living animals, injured animals suffering and animals with insects coming out from inside them (e.g., maggots or worms).[18] Instagram operates under the same Community Standards as Facebook, and these rules apply equally across both platforms.

YouTube provides the most detailed and explicit policy framework on animal abuse.[19] It is part of the platform's graphic violence policy, which states that „violent and gory content intended to shock or disgust viewers or encourage others to commit violent act" is not allowed.

YouTube defines animal abuse as the „malicious infliction of physical or psychological harm that causes an animal to suffer", and lists non-exhaustive examples of animal abuse content that is removed from the platform, including gory content and sadistic acts such as „coercing animals to fight" and „graphic content that features animals and intends to shock or disgust".

Notably, YouTube's approach is not limited to extreme violence, but it also encompasses broader forms of abuse, including mistreatment, neglect, and harm. This includes content where a human „maliciously mistreats an animal

---

16 Video after Nigeria church attack. Decision IG-OZNR5J1Z. Oversight Board, 14 December 2022. https://www.oversightboard.com/decision/ig-oznr5j1z/

17 Violent and Graphic Content. Meta Transparency Center.

18 Ibid.

19 Violent or graphic content policies. YouTube Help. https://support.google.com/youtube/answer/2802008?hl=en

and causes them to experience distress", „unnecessarily puts an animal in poor conditions" or „glorifies or promotes serious neglect, mistreatment, or harm toward animals". While such forms of abuse may be difficult to detect and enforce at scale, this broader scope represents a more advanced, stronger policy position.

At the same time, YouTube allows so called 'contextual exceptions', content „that shows widely accepted practices – such as hunting, religious slaughter, food preparation, pest control, and veterinary treatment", provided it does not sensationalize harm. For example, the policy prohibits content featuring the use of poison or explosives in hunting.

The policy also prohibits dog fighting, cockfighting, bullfighting resulting in visible injury to the bull, and graphic suffering intended to shock viewers.

Since 2023, YouTube explicitly bans staged animal rescues where „animals are intentionally harmed or placed in dangerous scenarios for dramatic effect. I will discuss this topic in more detail later.

TikTok's Community Guidelines regulate animal cruelty under „Section on Violent and Graphic Content" and in general prohibit content that „depicts or promotes the abuse, harm, or death of animals" when it is gratuitous, glorifying, or intended to shock or entertain.

a TikTok[20] prohibits content that displays or promotes harm toward animals in shocking or abusive ways, including „content that shows animals being tortured, abused, or killed in a shocking or sensational manner", and notably enforcement is triggered where cruelty is presented in a shocking or sensational manner.

TikTok highlights serious abuse types, including staged rescues, forced animal fights, and sadistic acts, signaling areas of particular enforcement focus.

Across all these platforms, exceptions exist under what is commonly referred to as the EDSA exemption or 'contextual exemptions': allowing educational, documentary, scientific, or artistic content. Even highly distressing depictions of animal cruelty may remain accessible if framed as awareness-raising or educational, typically behind warning screens and age restrictions. This is most explicit on YouTube, which permits exceptions for otherwise prohibited violent or graphic content when it has EDSA context, assessed case-by-case and based on the presence and placement of contextual information.[21]

---

[20] Community Guidelines. TikTok. https://www.tiktok.com/community-guidelines/en

[21] How YouTube evaluates Educational, Documentary, Scientific & Artistic (EDSA) content. YouTube Help. https://support.google.com/youtube/answer/6345162

Platforms use such contextual exceptions because removing all disturbing content would compromise journalistic freedom, wildlife or veterinary education, scientific communication, and documentary filmmaking.[22]

At the same time, distinguishing harmful exploitation from public-interest material is often ambiguous[23]: intent can be difficult to infer (especially at scale and in automated review), and creators can disguise their purpose by claiming 'educational' or 'documentary' framing, e.g., staged cruelty is presented as rescue content.[24]

5. Enforcement of content policy

Enforcement mechanisms used by platforms are generally layered. Clear and serious policy violations typically trigger content removal, while sensitive or borderline content may be subject to age-gating, warning screens, or restricted circulation. Repeat offenders may be permanently banned from the platform.

All four platforms provide channels where users can appeal against content moderation decisions.[25]

In practice, enforcement across all platforms tends to be reactive rather than preventive: harmful content is often removed only after virality, user backlash, or NGO intervention rather than through automated detection.

NGO monitoring has documented large volumes of animal cruelty-related content on major platforms, and found that some flagged content can remain available even after being reported,[26] while algorithmic moderation often struggles with nuance (e.g., satire, context).[27]

---

22 'A look at how we treat educational, documentary, scientific and artistic content on YouTube', *YouTube Official Blog,* 17 September 2020. https://tinyurl.com/rver64wa

23 Mohit Singhal et al., 'SoK: Content Moderation in Social Media, from Guidelines to Enforcement, and Research to Practice', in *2023 IEEE 8th European Symposium on Security and Privacy (EuroS&P).* 2023. 868. https://doi.org/10.1109/EuroSP57164.2023.00056

24 Xiaoying Wang et al., 'The unappreciated role of intent in algorithmic moderation of abusive content on social media', *Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review*, 29 July 2025. https://doi.org/10.37016/mr-2020-180

25 Appealed content (metric). Meta Transparency Center, 18 November 2022. https://transparency.meta.com/policies/improving/appealed-content-metric/; Appeal a Community Guidelines strike or video removal. YouTube Help. https://support.google.com/youtube/answer/185111

26 The cruelty you don't see: The suffering of pet macaques for social media content. Report, SMACC, September 2023. https://tinyurl.com/3ed2kjr6

27 Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Committee on Culture, Science, Education and Media, Report: Regulating content moderation on social media to safeguard

6. AI Tools Used in Content Moderation

Social media platforms rely on a hybrid model of content moderation.[28] Artificial intelligence systems are used to scan content for potential policy violations, after which human moderators typically cross-check flagged material and make the final enforcement decision. This model attempts to balance the speed and scale of automation with the contextual judgment required for content-sensitive decisions. Across platforms, moderation systems are increasingly multimodal[29] integrating computer vision to scan images and videos, natural language processing to assess captions, comments, and other text, and audio-based tools – often via speech recognition and transcripts – to flag harmful content.[30]

Yet animal cruelty poses particular challenges. Visual ambiguity is hard to detect, many cruel acts appear staged as 'rescues'.[31] Animal content is heavily context dependent, it can be difficult distinguishing genuine wildlife encounters from engineered harm. There are fewer training examples and less labeled datasets for animal cruelty than for other categories such as human violence and hate speech.

While effective at flagging overt abuse, AI struggles with the subtleties of context. For instance, systems have mistakenly removed educational veterinary content or traditional hunting footage, interpreting it as mistreatment. In other cases, AI has failed to detect staged rescue videos, where animals were intentionally placed in distressing situations for views, because the cues – such

freedom of expression (provisional version, 4 December 2024), Rapporteur: Ms Valentina Grippo., para. 9.

28 'How We Review Content', *Meta Newsroom,* 11 August 2020. https://about.fb.com/news/2020/08/how-we-review-content/; How YouTube reviews content. YouTube Help, https://support.google.com/youtube/answer/13304829; 'Digital Services Act: Our fifth transparency report on content moderation in Europe', *TikTok Newsroom,* 29 August 2025. https://tinyurl.com/53d5wfne

29 How Enforcement Technology Works. Meta Transparency Center. 10. 12. 2024. https://tinyurl.com/4j7s3ctn; How YouTube Reviews Content. YouTube Help. https://support.google.com/youtube/answer/13304829; 'Bringing Even More Transparency to How We Protect Our Platform', *TikTok Newsroom,* December 18, 2024. https://newsroom.tiktok.com/en-us/bringing-even-more-transparency

30 'How We Review Content', *Meta Newsroom,* 11 August 2020. https://about.fb.com/news/2020/08/how-we-review-content/; 'Our approach to responsible AI innovation' *YouTube Official Blog,* 14 November 2023. https://blog.youtube/inside-youtube/our-approach-to-responsible-ai-innovation/

31 Lauren A. Harrington, Angie Elwin, Suzi Paterson, and Neil D'Cruze, 'The Viewer Doesn't Always Seem to Care – Response to Fake Animal Rescues on YouTube and Implications for Social Media Self-Policing Policies', 5(1) *People and Nature* (2023), 103–118. https://doi.org/10.1002/pan3.10416

as mild signs of neglect or unusual behavior – were too subtle for automated systems.[32] According to Council of Europe, to improve accuracy, platforms need better training data, culturally aware models, and human oversight to distinguish between harmful exploitation and legitimate documentation or care.[33] The Oversight Board of Meta has as well expressed concerns regarding the use of artificial intelligence in content moderation, emphasizing the need for transparency and meaningful human oversight.[34]

7. Staged Animal Rescue Videos – Challenges for Moderation

A challenging animal cruelty issue has emerged across platforms: staged animal rescue videos reflect broader tensions between engagement-driven platform design, limited moderation tools, and evolving user behaviors. These videos typically place vulnerable animals – often puppies, kittens, or small wildlife – into fabricated danger, only for a human 'rescuer' to intervene in a dramatic, high-emotion scene. One well-documented example is the so-called 'rural boy rescue' genre, in which a child or young man discovers a rabbit 'trapped' in a pit or attacked by a large snake. In several cases analyzed by researchers, the rabbit had been placed next to a non-native constrictor snake – an encounter that would be unlikely in nature – and the same snake-and-rabbit pairing reappeared across multiple videos. These clips were presented as spontaneous heroism but were, in reality, orchestrated predation scenarios designed to provoke distress and generate clicks.

Researchers and NGOs have documented that many of these scenes are deliberately fabricated. A 2023 study[35] on high-traffic YouTube rescue videos identified recurring patterns of fake rescues. In several videos, the same animals and locations appear repeatedly in the same danger setup, suggesting that the danger was staged for engagement purposes. The videos use keywords like

[32] YouTube Fake Rescues. World Animal Protection. https://tinyurl.com/2mnw65c2. Views That Abuse: The Rise of Fake "Animal Rescue" Videos on YouTube. World Animal Protection. June 2021. https://tinyurl.com/mne8yzan

[33] Council of Europe, Parliamentary Assembly, Committee on Culture, Science, Education and Media, *Regulating content moderation on social media to safeguard freedom of expression* (Draft resolution adopted unanimously on 4 Dec. 2024), paras. 9–10.

[34] Oversight Board, 'Policy Advisory Opinion on Meta's Cross-Check Program', in *Annual Report 2022*. https://tinyurl.com/8s4trw44

[35] Harrington et al. (n 31).

'save', urgent', or 'trapped', and include consistent monetization elements, such as ad revenue or donation links. Activist groups – including Lady Freethinker[36] and the Asia for Animals Coalition[37] – had flagged staged rescue content since 2021.

In response to sustained public criticism, YouTube updated its Community Guidelines in mid-2023, explicitly prohibiting content that deliberately places animals in distress for entertainment or engagement purposes. The revised clause – within its 'violent or graphic content involving animals' category – states that 'content that deliberately places animals in harm's way for entertainment, shock value, or staged rescue scenarios may be removed or demonetized'. Yet enforcement has been inconsistent. However researchers[38] identified many videos with clear abuse indicators – many resembling the rabbit-versus-snake style of staging – still circulating months after the policy update. These videos continued to be algorithmically promoted, indicating that detection tools are not aligned with the platform's stated guidelines.

Harrinton and his team emphasize the need for moderation systems capable of identifying nuanced indicators such as repeated use of the same animals, contrived predator-prey setups, or emotionally manipulative soundtracks.[39] Animal behaviorist Kate Galloway[40] stress that without collaboration with certified animal welfare organizations, enforcement remains largely symbolic.

Moderation challenges stem partly from technical limitations. AI systems are increasingly used by platforms to detect animal cruelty, including abuse, coerced animal fights, and staged rescue videos. These tools rely on computer vision to identify visual distress signals – such as visible harm, blood, or confinement – and may use audio to detect animal distress sounds. While effective at flagging overt abuse, AI struggles with the subtleties of context. AI has failed to detect staged rescue videos, where animals were intentionally placed in distressing situations for views, because the cues – such as mild signs of neglect or unusual behavior – were too subtle for automated systems. To improve accuracy, platforms need better training data, culturally aware models,

36 Lady Freethinker, 'New Report Exposes How Fake 'Rescue' Content Hurts Animals and Deceives Caring People'. 1 October 2024. https://tinyurl.com/yyumpmxt

37 Spot the Scam: Unmasking Fake Animal Rescues, Asia for Animals Coalition. 1 October 2024. https://www.asiaforanimals.com/post/spot-the-scam-fake-animal-rescues.

38 Harrington et al. (n 31) 114.

39 Ibid. 115.

40 Galloway, 'Sensing, sharing, and listening to musicking animals across the sonic environments of social media', 19(3) *Twentieth-Century Music* (2022), 373–374.

and human oversight to distinguish between harmful exploitation and legitimate documentation or care.

This challenge connects to a broader academic discussion on platform economics and weak accountability. Van Gundy[41] argues that platforms rely too heavily on user reporting and general-purpose AI flagging rather than proactive human review of high-traffic animal content. Van Gundy notes that this creates predictable loopholes in which unethical but profitable content thrives. Some go further, arguing that monetization systems actively reward cruelty disguised as emotional storytelling.[42] Platforms' engagement-driven logic rewards emotive animal content, which may mask exploitation and serves as a very high incentive for content creators.[43]

Finally, audience response is part of the problem. Remarkably, audiences rarely recognized the manipulation, and these videos often receive overwhelmingly positive user feedback.[44] Comment sections are filled with praise and gratitude, demonstrating not only platform governance failures but also a profound gap in public media literacy. Audience comments rarely question the authenticity of these videos, which raises concerns about both platform enforcement and media literacy gaps. Harrington[45] found that although rescue videos are emotionally impactful, few viewers ever question their authenticity and approx. two third of viewers expressed positive sentiment toward the videos. As Lee[46] argue, the 'cute' and 'heroic' aesthetics typical of social media tend to override ethical scrutiny, making viewers susceptible to manipulation. Platforms often prioritize high-engagement content over proactive safety checks and rely on reactive enforcement.

There is also concern about exemptions under EDSA. Some creators label their content as 'educational rescue', wildlife documentary', or 'animal awareness' to circumvent automated moderation. This way they try to avoid moderation, even

41 Alana Van Gundy, 'The Archaic Attempts to Protect Nonhuman Suffering: Suggestions for the Advancement of Legislative Regulation of Online Depictions of Animal Cruelty', 26(1) *Animal Law Review* (2020), 139–168.

42 Antônio F. Carvalho, Igor Oliveira B. de Morais, Thamyrys B. Souza, 'Profiting from cruelty: Digital content creators abuse animals worldwide to incur profit', 287 *Biological Conservation* (2023), 110321. Paragraph 5.1, 7.

43 K.G. Orphanides, 'On YouTube, You're Never Far from a Dying Kitten', *Wired,* 25 August 2021. https://www.wired.com/story/youtube-animal-abuse-rescue/

44 Harrington et al. (n 31).

45 Stump el al. 2024.

46 Lee 2024. 6.

when it includes harmful or misleading material. This makes EDSA one of the most frequently abused loopholes in animal-welfare content moderation.

In sum, fake rescue videos represent a systemic failure of platform design, policy, and public awareness. YouTube's policy change is a welcome first step, but without stronger enforcement, specialized detection tools, and user education, platforms will continue to incentivize a form of manufactured cruelty that masquerades as compassion.

8. Conclusion

This article examined how major social media platforms operationalize rules against animal cruelty content, with a particular focus on AI-assisted moderation. The comparative analysis indicates that animal harm is typically governed within 'violent and graphic content' frameworks rather than through dedicated animal-welfare policies. While this structure supports scalability and fast decision-making, it also produces definitional gaps and uneven enforcement, especially for non-gory and context-dependent forms of cruelty such as neglect, staged distress, and exploitative 'entertainment' formats.

Where removal is conditioned on additional indicators – such as explicit sadistic intent – severe animal suffering may remain online, albeit behind warning screens or age restrictions, indicating a lower enforcement priority for animal-directed harm than for human-directed harm, with broader implications for the visibility and normalization of animal-directed violence. Contextual exemptions are necessary to protect legitimate reporting, veterinary communication, and wildlife advocacy, but they are exploitable through strategic 'context labeling', allowing creators to frame harmful content as awareness-raising or documentary material and weakening enforcement.

Automated systems are indispensable at platform scale; however, animal cruelty frequently presents as a 'hard case' for automation: harm may be subtle, staged, partially off-camera, or disguised as rescue and care or 'cuteness'. Limited datasets for animal cruelty restrict model performance, increasing the risk of missed cruelty and erroneous removal of legitimate educational or veterinary material. These limitations reinforce the need for human oversight and procedural transparency, with clearer user-facing explanations.

The case study on staged animal rescue videos illustrates these challenges in a concentrated form. Fake rescue content exploits engagement incentives by packaging manufactured cruelty as compassion, while simultaneously reducing

the visibility of cues that automated systems rely on. As a result, policy reform – such as explicit prohibitions on staged rescues – cannot be effective without alignment between rules, detection capabilities, and platform incentive structures, including distribution and monetization mechanisms.

Overall, as pet influencers gain traction and animal content becomes an engagement booster and a monetization stream, abusive animal-welfare content becomes a platform governance problem. Strengthening protection for animals online requires layered policies that extend to animal neglect and welfare abuse, including harm occurring both on- and off-camera. Detection and review can be strengthened by incorporating animal-welfare expertise, including indicators of staging, signs of exploitation, and cues of animal stress and suffering. Downranking and demonetization, alongside media literacy training, might be effective platform responses to ensure that entertainment-oriented animal content does not incentivize or conceal abuse.

SOVEREIGNTY PROTECTION IN THE DIGITAL AGE

Gergely Ambrus Kerkovits JD*

1. Introduction

While some scholars contend that state sovereignty finds its genesis in the 1648 Peace of Westphalia, this historical attribution remains a subject of significant historiographical debate. Nevertheless, it is axiomatic that the conceptual parameters of sovereignty have undergone a profound transformation over the preceding centuries. This study delineates the evolution of this concept, moving from its classical foundations to its contemporary normative articulation, with a specific focus on the exigencies of the 21st-century digital epoch—most notably the phenomenon of foreign interference.

The analysis centres on the diverse mechanisms through which sovereign states respond to external subversion to safeguard their territorial and political integrity, while simultaneously examining the deleterious consequences these responses may have on the international human rights regime. It is imperative to clarify at the outset that this inquiry prioritizes the jurisprudential application of sovereignty; consequently, state measures against foreign interference are evaluated exclusively through a legal lens.

The overarching objective of this research is to demonstrate the necessity for legal practitioners to engage proactively in this contentious domain. Such engagement is required to maintain the independence of states and their immunity from external influence, while ensuring that the pursuit of security does not cannibalize fundamental protections – specifically the freedoms of press, expression, and association.

* Doctoral student at the Doctoral School of Law and Political Sciences of the Pázmány Péter Catholic University.

2. What is sovereignty?

The development of the concept of sovereignty over the centuries is attributable to numerous renowned authors, but the scope of this study does not allow for a detailed historical account, so I will mention only the authors who are best known in the context of this study. There is not universally accepted meaning of sovereignty as a concept.[1] The word derives from the Latin *superanus,* meaning to be above something.[2]

2.1. The evolution of the sovereignty concept since Bodin to Hobbes

The modern legal conception of sovereignty is credited to the 16th-century jurist Jean Bodin.[3] In his *Six Livres de la République*, Bodin introduced sovereignty as the 'Majesty or Sovereignty is the most high, absolute, and perpetual power over the citizens and subjects in a Commonwealth.[4] Bodin's central idea is that sovereignty must be absolute, perpetual, and undivided.[5] Bodin deferred to the tradition in that he wrote that kings were subject to divine and natural law, but according to Bodin, it was a matter for God and the king's conscience to interpret and enforce divine and natural law.[6] He concluded that: "[A] commonwealth is to be esteemed happy where the king is obedient to divine and natural law […] and where subjects are bound to each other and to their prince by ties of affection, for the enjoyment of the blessings of peace and true tranquillity of

1 Thierry Baudet, 'Sovereignty' in Thierry Henri Philippe Baudet (ed.), *The Significance of Borders why representative government and the rule of law require Nation States*. Leiden, The Netherlands, Brill – Nijhoff, 2012. 39. https://doi.org/10.1163/9789004228122_004

2 Gerard Kreijen, 'On the State and State Failure' in Gerard Kreijen and Sir Robert Y. Jennings (eds.), *Sovereignty, and Effectiveness. Legal Lessons from the Decolonization of Sub-Saharan Africa.* Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2004. 27.

3 Samantha Besson, 'Sovereignty' in *Max Planck Encyclopedia of Public International Law.* Oxford University Press, 2011., last updated October 2011. [15] https://tinyurl.com/ev2zner9

4 Stéphane Beaulac, 'The Social Power of Bodin's 'Sovereignty' and International Law', 4(1) *Melbourne Journal of International Law* (2003), 11.

5 Edward Andrew, 'Jean Bodin on Sovereignty' 2(2) *Republics of Letters: A Journal for the Study of Knowledge, Politics, and the Arts* (June 1, 2011), 77. https://shc.stanford.edu/sites/default/files/2011-03/roflv02i02_Andrew_060111_0.pdf

6 Ibid. 78

spirit.[7]" In Bodin's theory of sovereignty, it is clear that the sovereign cannot be restricted solely by divine laws, but even this does not mean that the sovereign has any real limitations. According to Bodin, the sovereign is permanent and absolute, and the ultimate symbol of this is that the sovereign majesty can make laws unto to subjects in general without their consent.[8] Bodin's thought that this kind of authority could end religious civil wars.[9]

The modern conception of sovereignty is usually said to date back to the Treaty of Westphalia in 1648 when the principle of territorial delimitation of State authority and the principle of non-intervention were formally established.[10] The Westphalian sovereignty stated that a secular authority over a given territory was regarded as ultimate and independent from religious power; and no more external intervention in the realm of sovereign jurisdiction was authorized whether religious or secular.[11] In this case, it can be seen that some very useful conclusions were reached, which are still relevant in today's modern world, such as the exclusive territorial jurisdiction which means that the state is the sole legal actor within its borders. Sovereign equality which is a horizontal system where no power is higher than the state, and lastly the principle of non-intervention, which was later codified in Article 2(7) of the UN Charter as the protection of "domestic jurisdiction".

Thomas Hobbes, an English philosopher, demonstrated in his work Leviathan that the supreme power is Leviathan, who, as in Bodin's theory, has absolute power, but this is necessary because people turn against each other *(Homo homini lupus)* and Leviathan is needed to establish order and bring peace among people. Hobbes stated that in nature everyone is protecting their own life and because of this, the chaos is mankind.

> "[And] because the condition of man (as hath been declared in the precedent chapter) is a condition of war of every one against every one, in which case every one is governed by his own reason, and there is nothing he can make use of that may not be a help unto him in preserving his life against his enemies; it followeth that in such a condition every man has a right to

7 Jean Bodin, *Six Books of the Commonwealth.* (M. J. Tooley trans.) Oxford, Alden Press, 1967. 172.

8 See Beaulac (n 4) 15.

9 See Besson (n 3) [15].

10 Ibid [13].

11 Ibid.

> every thing, even to one another's body. And therefore, as long as this natural right of every man to every thing endureth, there can be no security to any man, how strong or wise soever he be, of living out the time which nature ordinarily alloweth men to live."[12]

According to Hobbes, the supreme authority of Leviathan should enable the English people to escape civil war through a fictive social contract among individuals which can in turn secure peace in exchange for freedom.[13] In Hobbes's contractual theory, therefore, Leviathan continues to have absolute power, but it exercises this power because people enter into a contract in order to ensure peace and prevent civil war. From this approach, we can derive the later theory formulated by Max Weber regarding the monopoly on violence, namely that the state can enforce laws to uphold them. In Hobbes's case, this means ensuring that people do not wage war against each other, i.e., that there is no civil war.

2.2. Sovereignty in the 18th century

The contractual approach was further developed by John Locke. In Locke's social contract theory, the authority of the sovereign no longer derives from a social contract among individuals, but from a contract between individuals and the sovereign that can therefore be held accountable for a violation of the contract and for the infringement of individual rights.[14] In John Locke's theory, however, the sovereign's power is more limited and he is obliged to comply with the laws he himself has created, the content of which can be found in the social contract.

One of the great figures of the French Enlightenment was Rousseau, who established the principle of popular sovereignty. Rousseau's account of sovereignty does that by conceptualizing popular sovereignty and explaining how the exercise of the sovereignty of political institutions is submitted to the respect of the general will. Political sovereignty becomes a mere reflection of

---

12 Thomas Hobbes, *Leviathan*. London, printed for Andrew Crooke, at the Green Dragon in St. Pauls Churchyard, 1651. 80.

13 See Besson (n 3) [19].

14 Ibid. [21].

popular sovereignty; if the sovereign does not respect popular will, it risks losing its attributions.[15]

2.3. The normative concept of sovereignty

A discussion of sovereignty therefore inevitably leads to an analysis of the internal qualities of the modern state.[16] As Baudet Thierry writes there is a consensus which says that four criteria determine sovereign statehood. The first and most important criterion was already mentioned, which is the exercise of 'effective and independent governmental control' (1). This implies a 'population' (2), and a 'territory' (3), culminating in what is generally referred to as 'internal sovereignty'. But then, there is the international component to sovereignty. This is 'the capacity to enter relations with other states' (4).[17]

Regarding this term, we can speak about the normative concept of sovereignty, the internal and external sovereignty, but also there are the popular sovereignty and legal sovereignty which term is very divisive among the jurisprudence.

The concept of popular sovereignty may be succinctly defined as the jurisprudential principle that the ultimate source of political authority resides within the collective body of the citizenry.[18] This authority is formally articulated and entrenched through a constitution, which derives its legal validity from the direct or indirect consent of the people, typically manifested through plebiscitary referenda or representative legislative processes.[19]

In contemporary political discourse, popular sovereignty has become functionally synonymous with the modern conceptualization of democracy. Under this paradigm, the exercise of state power is conditional upon, and restricted by, a clear mandate from the governed. Consequently, every exercise of public authority must possess democratic legitimacy, a requirement necessitating that all state decisions be epistemologically and legally traceable to the people as the original constituent power. The theoretical framework for this principle – and the intricacies of its transition from the individual to the

15 Ibid. [24].

16 See Baudet (n 1) 40.

17 Ibid.

18 Wilson Huhn, 'Constantly Approximating Popular Sovereignty: Seven Fundamental Principles of Constitutional Law', *William & Mary Bill of Rights Journal* (2011), 1.

19 Ibid. 2.

"general will" – finds its genesis in the works of Jean-Jacques Rousseau, as elucidated in the preceding sections of this study.

Legal sovereignty is related to the rule of law, according to which the state is bound by the law.[20] The concept originates from Hans Kelsen's work Pure Theory of Law, in which Kelsen wrote that sovereignty is inherent in the legal system[21]. The law derives its validity from a hypothetical basic norm, from which it follows that it is not the state that is sovereign, but the law itself.[22] This concept of sovereignty defines the basis of the rule of law, according to which the rules of law must take precedence over the exercise of state power.[23] Some argue that this type of sovereignty does not exist as a separate entity from legal sovereignty, as it is preceded by popular sovereignty, since it is the people themselves (through a referendum) or the legislative power that creates the constitution, which then limits the sovereign. However, according to the natural law approach, there are rights that, although not written down, are binding on the state.[24]

Lastly, it is imperative to distinguish the multifaceted dimensions of state sovereignty, which contemporary jurisprudence bifurcates into internal and external manifestations.

Internal sovereignty denotes the state's autonomous capacity to establish, adjudicate, and enforce its domestic legal order. It entails the exercise of supreme authority over all natural and legal persons, as well as property, within its territorial jurisdiction.[25] Integral to this internal dimension are the principles of the rule of law and the Weberian monopoly on the legitimate use of physical force, which serve as the functional prerequisites for maintaining domestic stability and legal certainty.[26]

---

20 Zoltán J. Tóth, 'Theories on Sovereignty', IV. *Central European Journal of Comparative Law* 2023/1., 176. https://doi.org/10.47078/2023.1.175-195

21 András Jakab, 'Kelsens Völkerrechtslehre zwischen Erkenntnistheorie und Politik', 64 *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht Heidelberg Journal of International Law* (2004), 1052.

22 Ibid. 1053.

23 See Tóth (n 20) 178.

24 Michel Troper, 'Sovereignty and Natural Law in the Legal Discourse of the Ancien Régime' 16(2) *Theoretical Inquiries in Law* (July 2015), 315–317.

25 Raf Geenens, 'E Pluribus Unum: The Manifold Meanings of Sovereignty.' 45(2) *Netherlands Journal of Legal Philosophy* (2016), 18.

26 André Munro, 'State monopoly on violence.' *Encyclopedia Britannica*. January 23, 2026. https://www.britannica.com/topic/state-monopoly-on-violence

Conversely, external sovereignty – frequently utilized as a synonym for independent statehood – refers to the state's immunity from external control and its capacity to conduct international relations without subordinate influence.[27] This principle of independence is enshrined in the Charter of the United Nations, which explicitly founds the international legal order upon the sovereign equality of all its member states.[28]

In the context of external sovereignty, the conceptual evolution of national sovereignty warrants clarification. Although historically conflated with popular sovereignty during the revolutionary era,[29] the contemporary application of "national sovereignty" within international law primarily reinforces the principle of state equality and territorial integrity.[30] Consequently, for the purposes of this study's terminology, national sovereignty is subsumed under the broader definition of external sovereignty.

In these 2 chapters, I briefly described the evolution of the concept of sovereignty and its increasing limitation, according to which power cannot be absolute but must be exercised within certain boundaries. It is important to note that the origin of power has also changed, in that it no longer derives from divine sources but from the mandate of the people. In the 19th century, as many states adopted their own constitutions, it became increasingly common for power to be regulated by individual constitutions, and the legitimacy of constitutions was confirmed by the people through referendums or by the legislators they elected. Thus, in this sense, the legal positivist approach prevailed, meaning that the sovereign was limited by the law and could do anything that was not prohibited by law. The details of this were formulated by Hans Kelsen in his theory of legal sovereignty.

However, after World War II, due to the violations of law committed by certain dictatorships, this changed, and today states are obliged to comply with international ius cogens norms so that the horrors of the past cannot be repeated.

In the 21st century, numerous academic works have been written on the sovereignty of states, arguing that in a globalized world and due to the legal

---

27 Steven Lee, 'A Puzzle of Sovereignty' (paper presented at the 20th World Congress of Philosophy) Boston, MA, 1998. 3.

28 Charter of the United Nations. United Nations, Oct. 24, 1945., 1 UNTS XVI, Art. 2(1).

29 Chronowski, Nóra and Petrétei, József, „Szuverenitás" in Jakab, András; Könczöl, Miklós; Menyhárd, Attila and Sulyok, Gábor (eds.), *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András). (2020) [19]. http://ijoten.hu/szocikk/szuverenitas

30 Ibid. [24].

obligations imposed by international organizations, (UN, EU) states are interdependent, thus increasingly limiting the independent exercise of their sovereignty. In the following, I will show how individual states in today's global world order are trying to protect their independence and sovereignty from external influence.

3. What is foreign influence?

The current chapter of the study defines the difference between foreign influence and intervention. Regarding the fact that these definitions differs because every country have their own approach to combat these activities, I show some examples that are relevant for this study.

The clear definition is important not because of this study but also for this phenomenon. Kristine Berzina, and Etienne Soula writes that:

> "The lack of a common understanding of what interference is can lead to the conflation of acceptable government activities, such as public diplomacy, with unacceptable acts of interference. A clearer definition can draw the lines of permissibility, protect core democratic values, and give governments the tools to establish norms in this space."[31]

The study rightly pointed out that there is a significant difference between foreign influence and foreign interference. Influence can naturally be a tool of diplomacy, which is permissible as it allows alliances or other associations to be formed. This is a part of everyday life and these terms in English also have an enormous difference.

According to the Cambridge dictionary the term of interfere means to involve yourself in a situation when your involvement is not wanted or is not helpful.[32] An influence is the power to have an effect on people or things, or a person or thing that is able to do this.[33] The term of interference has a

[31] Kristine Berzina and Etienne Soula, 'Conceptualizing Foreign Interference in Europe' in *Alliance for Securing Democracy, German Marshall Fund of the United States.* Washington, DC, 2020. 3.

[32] *Cambridge Dictionary.* https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/interfere

[33] *Cambridge Dictionary.* https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/influence

negative and also a stronger meaning than the influence. So how the states make a distinction between these terms?

Foreign interferences according to the US Cybersecurity and Infrastructure Security Agency, as 'malign actions taken by foreign governments or actors designed to sow discord, manipulate public discourse, discredit the electoral system, bias the development of policy, or disrupt markets' to undermine the interests of a country and its allies.[34]

The Australian Senate made also a definition, but they made a distinction between the foreign interference and influence. According to their definition foreign interference means clandestine activities carried out by, or on behalf of, a foreign actor which seek to interfere in decision-making, political discourse or other societal norms. Foreign interference is coercive, covert, deceptive or corrupting and is contrary to a nation's sovereignty, values and national interests.[35]

Foreign Influence means overt activities to advocate for outcomes or shape consideration of issues important to foreign actors. When conducted in an open and transparent manner, these activities can contribute positively to public debate.[36]

In Canada foreign interference are those activities within or relating to Canada that are detrimental to the interests of Canada and are clandestine or deceptive or involve a threat to any person. [37]

In Singapore foreign interference refers to activities conducted by foreign actors – such as foreign governments and organisations – that interfere in the politics and policies of the target country. The goal of foreign interference is to advance the foreign actor's own interests.[38]

At last, in the United Kingdom foreign interference is malign activity carried out for, or on behalf of, or intended to benefit, a foreign power. Foreign interference is intended to sow discord, manipulate public discourse, discredit

---

34 Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA), "Foreign Interference." U.S. Department of Homeland Security. Published October 20, 2020. https://www.cisa.gov/publication/foreign interference

35 Commonwealth of Australia. Senate Select Committee on Foreign Interference through Social Media: Final Report. Canberra: Parliament of Australia, August 2023. https://tinyurl.com/mr33yh6s

36 Ibid

37 Canada. Canadian Security Intelligence Service. Foreign Interference Threat to Canada's Democratic Process. Ottawa: CSIS, July 2021. https://tinyurl.com/45fwtebp

38 Singapore. Ministry of Home Affairs. 'Foreign Interference.' https://www.mha.gov.sg/what-we-do/foreign-interference/

the political system, bias the development of policy, and undermine the safety or interests of the UK.[39]

The following can be concluded from the different definitions of each state. Influencing refers to activities that are not considered illegal and are carried out transparently. It is worth considering lobbying, where certain organizations try to influence legislation in their own interests. The situation is similar in diplomacy, where diplomats try to influence the decision-makers of another state in the interests of their own country. These are legal means of influence that are natural in everyday life.

In the case of intervention, the activity in question is more powerful than influence. The result is also the promotion of one's own interests, while influencing the decision-makers of the other state. The difference here lies in the fact that these actions are either illegal, such as espionage, or activities that violate national security interests, such as interference in elections.

4. Coping with foreign interference around the world

In this chapter, I will show how individual states or the European Union respond to foreign interference or influence.

4.1. European Union

Right at the outset, it is important to state that the European Union has no sovereignty of its own because it has received its power (as conferred) from the Member States. The Member States exercise their sovereignty collectively through the EU institutions; thus the sovereignty concept used in international law only applies to the states and not the integration.

Consequently, the protection of sovereignty is the exclusive responsibility of the Member States, where the EU has no competence. Nevertheless, the European Union cannot remain inactive, because not only in Hungary[40], but also

[39] United Kingdom. Home Office. Foreign Interference: National Security Bill Factsheet. Published July 7, 2022. Last updated July 11, 2023. https://tinyurl.com/3x82avw5

[40] Kovács, Zoltán, 'Sovereignty Protection Office: Foreign Network Active in 2022 Election Influence and War Escalation.' *About Hungary* (blog) 23 May 2024. https://tinyurl.com/4ph5jfrf

in Romania[41] the elections were alleged to have been influenced from outside. In such case when a Member State's internal democratic processes and political life is influenced by foreign actors, the European Union's operation cannot be completely independent of this context. Thus, the question arises, what the EU can do to ensure that the Member States retain their autonomy, and that its own operation itself is free from external influence?

4.1.1. EU action against foreign interference

The European Parliament has been concerned with foreign interference for a while. A special parliamentary committee has been set up to deal with this issue: the Special Committee on foreign interference in all democratic processes in the EU, including disinformation, or INGE[42] for short. INGE dealt with foreign interference threatening either EU or national elections, through disinformation, cyber-attacks or other forms of financing. [43]

INGE has carried out several studies[44] on the EU's vulnerabilities. One of the studies describes how foreign money is destabilising democracy in the EU and points out that foreign funding is a long-established means of interfering in the politics of a state. It cites the BREXIT campaign, for example, in which right-wing parties were funded from Russian financial resources.[45] The study points out that the foreign funding of political parties is not banned in all member states, but this does not solve everything anyway, because NGOs and think-tank organisations are also funded from abroad and intervene in politics. (The current American polemics about disbanding the USAID also inform this discussion on a global scale.)

---

41 'Romanian Constitutional Court Blocks Presidential Run-Off' *Euronews* 6 December 2024. https://tinyurl.com/3rnk3828

42 European Parliament, 'INGE Special Committee on Foreign Interference in All Democratic Processes' Multimedia Centre. https://tinyurl.com/cv3e4k2p

43 Raphaël Glucksmann, '"Welcome Words." Special Committee on Foreign Interference in all Democratic Processes in the European Union, including Disinformation (INGE)' European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/committees/en/archives/9/inge/home/welcome-words

44 European Parliament, 'INGE Special Committee on Foreign Interference in All Democratic Processes in the European Union, including Disinformation: Publications' Archives. https://www.europarl.europa.eu/committees/en/archives/9/inge/home/publications

45 Edoardo Bressanelli, *Investing in Destabilisation: How Foreign Money Is Used to Undermine Democracy in the EU*. EXPO_STU(2021)653631. Brussels, European Parliament, Directorate-General for External Policies, 2021. https://tinyurl.com/yx77hbn2

The above-cited EU publication focuses mainly on Russian and Chinese influence, and the document shows that these states have 7 different ways of gaining influence in a member state,[46] such as:

i. in-kind contributions, that is intangible or difficult-to-value benefits for political campaigns;
ii. straw donors[47] with domestic citizenship or covert agents;
iii. shell companies and businesses;
iv. non-profit organizations, which are not required to disclose the identity of their donors;
v. online political advertisements, whose regulation is generally looser than that of print and broadcasting media;
vi. media outlets funded or supported from abroad;
vii. emerging technologies, such as cryptocurrencies and cashless payments, offering anonymity

INGE has proposed in the publication that there should be a regulation in the member states concerning foreign funding of political parties. Closer cooperation between the EU and Member State institutions at both the horizontal and vertical levels has also been recommended along with actions to be taken by the competent bodies against foreign influence in other ways, i.e. not only through funding. [48]

In terms of funding, the report urged that EU parties should only receive EU public funding, and that the Authority for European Political Parties and European Political Foundations should be strengthened to monitor this.[49] On this basis, parties standing for election to the EP should only receive campaign funds from the EU, thus avoiding that foreign money is used to promote other interests in EP parties.

It is important to point out that the system is similar in Hungary under the national regulatory framework, so parties in Hungary cannot accept foreign funding from abroad and it is also forbidden to accept money from businesses.

---

46 Rudolph Josh and Thomas Morley, 'Covert Foreign Money: Financial Loopholes Exploited by Authoritarians to Fund Political Interference in Democracies', in *Alliance for Securing Democracy, German Marshall Fund of the United States*. Washington, DC 18 August 2020. https://tinyurl.com/5n8aap8n

47 'Straw donors' in *Political Dictionary.* https://politicaldictionary.com/words/straw-donor/

48 Bressanelli (n 45).

49 Ibid.

In a further study, INGE explained other ways in which both the EU institutions and the Member States should act against foreign interference, such as disinformation, as mentioned[50] in the context of the COVID-19 pandemic and the Russo-Ukrainian war.

In yet another study, INGE also explained which critical or strategic infrastructures[51] can be used to influence the European Union and which should be given greater emphasis in terms of protections.

The Committee's work demonstrates that the protection of sovereignty, i.e. decision-making or operation free from interference, is not only possible through foreign funding, and that for a state or an international organisation to remain independent, it must take steps to preserve its sovereignty and decision-making authority in several other areas. Nowadays, sovereignty also comes up in many contexts, such as economic, digital, military or energy sovereignty.[52] It is understandable why the Committee is so broadly concerned with foreign intervention.

4.1.2. Lobbying rules in the European Union

The European Union has been trying to increase transparency and immunity from outside influence, which it is trying to achieve by keeping a transparency register, i.e. a database of interest representatives (organisations, associations, groups, and self-employed individuals) who are active in influencing EU policy and decision-making.[53]

The Register aims to show the public who represents what interests at the EU level, on what mandate and with what resources (e.g. financial support, donations, sponsorship) in the form of a public web platform where interest representatives register up-to-date information on their activities at the EU level. A Code of Conduct, which sets out the rules for contacts between interest representatives and the EU institutions, and a complaints mechanism in case a

50 Ibid.

51 Ibid.

52 Sulyok, Márton, 'Protecting Constitutional Identity through Sovereignty? Framing the Mission of the Hungarian Sovereignty Protection Office.' *Constitutional Discourse* (blog), 20 February 2024. https://tinyurl.com/4zkaemjr

53 European Union, 'Transparency Register'. https://transparency-register.europa.eu/index_en

registered interest representative is perceived not to have respected the Code of Conduct are also in place.[54]

As it can be seen, lobbyists have been given leeway here to ensure that their transparency prevents otherwise permissible forms of lobbying from being exploited by third countries for their own benefit, which could harm EU interests. In fact, with this legislation, the EU has presumably tried to implement an analogue of the American FARA Act[55] to ensure that lobbyists are properly regulated, as this can also give third countries a great deal of leverage

4.1.3. A possible European narrative

In my point of view, the European Union cannot stand idly by, and neither can the Member States to defend their sovereignty. Foreign interventions, as you can see, are becoming increasingly frequent, and it is not only in the interest of Member States, but also that of the EU to defend the independence of EU members. The problem is, of course, that there are also political interests behind the foreign influence, which makes it increasingly difficult to judge certain situations objectively. INGE also alluded to this when concluding that money coming from several countries has ultimately been used to exert political influence, but only certain countries have been singled[56] out by the EP Committee in their findings.

A further problem is that the concept of sovereignty, which is primarily a legal concept, is becoming increasingly political, and it is therefore important that the protection of sovereignty should remain exclusively within the field of law throughout the EU, including the rules for its protection. The protection of sovereignty is just as important for states that have been granted candidate status for EU membership, because this process can be blocked by external influence, as we have seen in the case of Moldova or Georgia. The question arises as to what the European Union should do in such a case, because it is certainly important to take steps from a strategic point of view, but if we look at the competences, there is not very much that the European Union can do on its own.

---

54 Ibid.

55 'Foreign Agents Registration Act: FARA Index and Act.' U.S. Department of Justice, National Security Division. https://www.justice.gov/nsd-fara/fara-index-and-act

56 Bressanelli (n 45).

In this case, therefore, it remains the task of the Member States – as sovereigns – to resolve these issues themselves, but it would be important if the European Union were also to recognise the importance of protecting not only its Member States, but also its own institutions, from foreign interference.

It is therefore more surprising that the mandate of INGE has not been renewed[57] for the 2024-2029 parliamentary term and that there is no longer a special committee to deal with foreign interference in the EP. In my point of view, the EU can do no more than to have a special committee to draw the EP's attention, through research, to the importance of common solutions that could promote the protection of the sovereignty in and by the Member States. In doing so, it can create a framework within its own competences, but also within the competences of the Member States, so that they are enabled to address this issue and treat it as a priority.

In a broader global context, and besides the examples already cited, protection against external interference has appeared not only in Hungary, so it would be useful if the EU could give recommendations to Member States and accession countries on how to approach this issue.

4.2. United States

In terms of countering foreign interference, the United States was the first country to come up with a legal solution that continues to serve as inspiration for certain countries, particularly Australia, the United Kingdom, and Hungary.

The US FARA (Foreign Agents Registration Act) was enacted in 1938 because of the growing radical influence of the nazi Germany. The legislation was modified during the decades and now it requires certain agents[58] (lobbyist, PR counsel, information-service employee, or political consultant) of foreign principals who are engaged in political activities or other activities specified under the statute to make periodic public disclosure of their relationship with the foreign principal, as well as activities, receipts and disbursements in support of those activities.[59] The agents have to register themselves by the FARA Unit

[57] List of Committees. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/committees/en/about/list-of-committees

[58] Foreign Agents Registration Act: Frequently Asked Questions. U.S. Department of Justice, n.d.National Security Division. https://www.justice.gov/nsd-fara/frequently-asked-questions

[59] Foreign Agents Registration Act: FARA Index and Act. U.S. Department of Justice, National Security Division. https://www.justice.gov/nsd-fara/fara-index-and-act

in the Department of Justice. The FARA Unit[60] makes registration information and disclosures available to the public to inform the public about the activities of foreign agents within the United States. If the organization or person concerned fails to report, it will face heavy fines and even imprisonment.[61]

In the United States, where lobbying is regulated by law and where the concept of lobbying originated, it was only natural that the country was among the first to realize the risks that lobbying organizations, whose stated goal is to influence policy decisions, pose to decision-makers.

The activities of lobbyists are not illegal, but it can be dangerous for a country's decision-making process if a lobbyist represents the interests of a foreign state and does so not through diplomatic channels but by lobbying representatives directly.

This is one of the reasons why the law was passed and, in response to changes over time, numerous amendments have been made, and there is now a wealth of literature in the US on the FARA law, lobbying, and foreign influence.

4.3. United Kingdom

On July 11, 2023, the UK Parliament passed the National Security Act, which is considered the most significant national security legislation[62] of the past century in the UK. The purpose of the Act is to deal more effectively with 21st-century state-sponsored threats – espionage, sabotage, foreign interference – considering the new challenges of the digital age and increasing global geopolitical tensions. The law was a clear response to previous Russian, Chinese, and Iranian operations targeting the country, which directly threaten the sovereignty and security of the UK.

The United Kingdom's national security regulations being primarily based on the Official Secrets Act of 1911[63] justified the necessity for an updated legislation, as the century-old rules were unable to tackle contemporary challenges such as cyber-attacks, information operations, and handle the intricate legal problems brought about by increased foreign economic influence.

60 See U.S Department 'Frequently Asked Questions'.

61 See U.S Department 'FARA Index and Act'.

62 Home Office. Foreign Interference: National Security Bill Factsheet. *Gov. UK Policy Paper,* Published 7 July 2022. Last updated 11 July 2023. https://tinyurl.com/35mpbrvy

63 Ibid.

The new legislation highlights three main activities: espionage, sabotage, and acts of influence carried out on behalf of foreign states. The law also introduces[64] specific provisions against terrorist acts and other such additional regulations were introduced, expanding the powers of law enforcement agencies and national security services. In certain cases, the approval of the Secretary of State for Justice or the Attorney General was required for certain procedural or investigative actions.

The law Introduced new, detailed provisions for the criminal prosecution of state-sponsored intelligence activities. Espionage includes, for example, obtaining, copying, or transmitting protected information at the direction of a foreign power, providing access to information systems to a foreign entity, or knowingly assisting a foreign intelligence service operating in the United Kingdom.[65] In the most serious cases, the penalty can be life imprisonment.

The law creates a separate offense for sabotage directed by another state that targets British infrastructure, public services, or military facilities. The offense[66] specifically highlights acts such as cyberattacks and disruption of "critical national infrastructure", such as crippling the state's energy, water, or transportation networks.

The law recognizes[67] as a serious crime anyone who: attempts to influence British political or legal decision-making on behalf of a foreign entity; secretly supports political campaigns or representatives with foreign financial resources; or disseminates misleading or manipulated information for the purpose of shaping public opinion. The legislator emphasized that the purpose of this provision is to create transparency and protect democratic processes from "background influence operations". It is important to note that this section punishes illegal influence activities, especially those carried out on behalf of another state or at its request. In the case of interference in elections, for example, no new criminal offense is created, but the law places greater emphasis on foreign interference and punishes it more severely.

64 United Kingdom, National Security Act 2023. c. 32. London, The National Archives. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/32/pdfs/ukpgaen_20230032_en.pdf

65 United Kingdom, National Security Act 2023. c. 32. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/32/contents

66 See National Security Bill Factsheet.

67 Ibid.

One of the most significant innovations of the law is the introduction of the so-called FIRS[68] (Foreign Influence Registration Scheme), a mandatory registration system under which all natural or legal persons must register if they carry out political or strategic activities in the United Kingdom on behalf of or on the instructions of a foreign state. The system distinguishes between two levels: one is general political influence; the other relates to activities involving increased risk.

Failure to register is considered a serious criminal offense. It is important to note that FIRS targets individuals or organizations that legally engage in activities that can influence legal or political decision-making and those must be registered in the system.

The aim of the system [69]is to make foreign agent activities transparent and thus curb hidden forms of influence, such as the covert operations of think tanks or political consultants. Some refer to the regulation as the UK's FARA Act[70] because the regulation is very similar to the US law (FARA) regulating foreign political advocacy on US soil, but in fact the FITS[71] (Australian Foreign Influence Transparency Scheme) legislation also influenced British regulation.

Although the law aims to strengthen national security, several civil rights organizations and researchers[72] have emphasized that the use of overly broad concepts, especially in the case of "cooperation with foreign powers," could jeopardize press freedom[73] or investigative journalism[74] and academic freedom[75] because some of the university research are targeted by foreign countries and that

---

68 Ronak D. Desai,Marguerite Harris and Laurel Sutherland, 'The UK Launches Its Own FARA: What Companies Need to Know About the New Foreign Influence Registration Scheme', *Paul Hastings (Client Alert).* 10 August 2023. https://tinyurl.com/mtv8avx7

69 Jim Pickard, George Parker and David Sheppard, 'China left off toughest tier of UK regime tracking covert foreign influence', Financial Times, 1 July 2025. https://www.ft.com/content/1fc73966-6353-4678-80fd-f6ba6bcba0c1

70 U.S. Department of Justice, 'Foreign Agents Registration Act'. 22 May 2024. https://www.justice.gov/nsd-fara

71 Karen Butler, Timothy Chen and Simon Chapman, 'UK's Controversial Foreign Influence Registration Scheme Looms: Banks and Other Businesses Prepare', *Herbert Smith Freehills (Insight)* June 2025. https://tinyurl.com/mup59dnw

72 Simpson, Emily, 'Secrecy vs Democracy: How the National Security Act Threatens Press Freedoms', *York Law Society,* 14 October 2024. https://tinyurl.com/y5cf8p5e

73 National Union of Journalists. 'Coalition of Journalism Organisations Slam the National Security Bill.' Published January 10, 2023. https://tinyurl.com/yfd2djyk

74 Jim Waterson, 'National Security Bill May Have 'Chilling Effect' on Investigative Journalism in UK', *The Guardian,* 11 January 2023. https://tinyurl.com/33stvfst

75 Dominic Casciani, 'What Is the New Law on Foreign Interference?' *BBC News*, 2 May 2025. https://www.bbc.com/news/uk-68902636

also influence the UK's national interest. However, the contradictions caused by the law are not new. In 2013 the Security Minister at the time emphasized[76] that the country's national security must be strengthened, but at the same time civil liberties must also be respected, and this balance is extremely fragile. The actual impact[77] of the law on this balance will be determined by future practice, especially since an amendment to the law came into force on July 1 2025, which still did not reassure the public. As we can see in the UK the National Security Act, and the regulations made were controversial because of the broad definitions.

4.4. Australia

In Australia, FITS (Foreign Influence Transparency Scheme) regulations were introduced in 2018, which follow the logic of the US FARA in their entirety. The purpose of the scheme is to provide the public with visibility of the nature, level and extent of foreign influence on Australia's government and politics.[78]

In the Act they made lobbying more transparent to protect the country's national interest. Registration is mandatory for individuals or entities who undertake registrable activities on behalf of a foreign principal for the purpose of political or governmental influence. A foreign principal is defined as: a foreign government or political organisation or as a foreign government-related entity or individual.

The scheme identifies four primary categories of conduct that trigger disclosure obligations:

1. Lobbying: Both parliamentary and general political lobbying.
2. Communications: Activities intended to influence a section of the public.
3. Disbursements: The payment of money or provision of things of value.
4. Former Officials: Specific obligations for former Cabinet ministers and designated position holders (e.g., senior public servants).

---

76 Suella Braverman, 'National Security and Civil Liberties: Getting the Balance Right', Speech delivered at the Royal United Services Institute (RUSI), London, 14 March 2023. *GOV.UK*. https://tinyurl.com/yxx9kkkf

77 Karen Butler, Timothy Chen and Simon Chapman, 'UK's Controversial Foreign Influence Registration Scheme Looms: Banks and Other Businesses Prepare', *Herbert Smith Freehills (Insight),* 25 June 2024. https://tinyurl.com/mup59dnw

78 Attorney-General's Department, 'Foreign Influence Transparency Scheme'. 24 October 2023. https://www.ag.gov.au/integrity/foreign-influence-transparency-scheme.

The Secretary of the Attorney-General's Department may issue transparency notices to publicly identify individuals or entities as foreign government-related. To ensure the scheme's integrity, the Act establishes criminal offences for non-compliance, including failing to register, providing misleading information, or destroying records to avoid registration.

The Australian Government has recently committed to "substantial reform" of the scheme following a statutory review in June 2024, agreeing to most recommendations aimed at strengthening the framework. In the recommendations it is written to specify some definitions such as the Foreign Government Related individual or entity, or the Review of Espionage and Interference Laws.[79]

4.5. Hungary

On December 12, 2023, the National Assembly adopted the Act on the Protection of National Sovereignty (hereinafter: Szuvtv.)[80] According to the preamble to the Act, the immediate cause for the regulation was the campaign financing anomalies observed during the 2022 parliamentary elections. The primary instrument of the Act is the establishment of a new, autonomous state administrative body, the Office for the Protection of Sovereignty.

According to the Act, the Office is an independent, autonomous state administrative body that is subject only to the law; it cannot be instructed in its operations. The president is appointed by the president of the republic on the recommendation of the prime minister for a renewable term of six years. Its autonomy is ensured by specific institutional, personal, and professional guarantees that distinguish it from traditional hierarchical administrative structures.[81]

The Office's activities can be divided into two functional units:

---

[79] 'Government Response to the Parliamentary Joint Committee on Intelligence and Security Report: Foreign Influence Transparency Scheme Act 2018.' Canberra, Attorney-General's Department, 2023. https://tinyurl.com/4s6jefjt

[80] Act LXXXVIII of 2023 on the protection of national sovereignty. https://njt.hu/jogszabaly/en/2023-88-00-00

[81] Fazekas, János, 'Autonóm államigazgatási szervek', in Jakab András, Könczöl Miklós, Menyhárd Attila, Sulyok Gábor (eds.), *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Közigazgatási jog rovat, rovatszerkesztő: Balázs István) (2020) [36] http://ijoten.hu/szocikk/autonom-allamigazgatasi-szervek

1. Analytical and advisory function: This includes developing a methodology for assessing sovereignty risks, conducting research, and preparing the annual national sovereignty report. In this respect, the body takes on the role of a think tank.
2. Investigative function: The Office may initiate proceedings if (i) certain actions (ii) in line with foreign interests (iii) violate or threaten Hungary's sovereignty.

The investigative powers extend to the representation of interests on behalf of foreign entities, which is comparable to the concept of agents under the US Foreign Agents Registration Act (FARA).[82] Special attention is also given to:

- Disinformation and information manipulation: Although the NMHH primarily uses media awareness tools to combat fake news,[83] the Authority may assess news specifically from the perspective of infringement of sovereignty, which may affect the independence of press products.
- Influencing democratic debate: This category is the most critical, as it may also extend to the exercise of the right of assembly and political participation. There is a risk that the legal defense activities of civil society organizations using foreign funds may be classified as a risk to sovereignty.

Protection of electoral processes: The Office is responsible for investigating prohibited foreign influence on the will of voters and for informing decision-makers and the public in order to increase transparency.

In its March 2024 opinion, the Venice Commission recognized the legitimacy of action against foreign influence, citing the practice of the EctHR, which considers it permissible to sanction parties receiving prohibited financing.[84] At the same time, the body made a number of criticisms:

- Procedural shortcomings: It criticized the lack of public consultation and the excessive speed of the legislative process.[85]

[82] See Sulyok (n 52).

[83] NMHH, 'Médiatudatosság-fejlesztés közös erővel az álhírek elleni védekezés frontján', 22 November 2024. https://tinyurl.com/3bycjudy

[84] Venice Commission opinion on the Act LXXXVIII of 2023 on the protection of national sovereignty full text in English here: https://tinyurl.com/4chm3yej, see [27].

[85] Ibid. [24], [26].

– Dogmatic uncertainty: The law confuses the concepts of national sovereignty and constitutional identity, even though they are not synonymous[86].
– Proportionality: In the Commission's view, the Office's broad powers are not matched by procedural safeguards and effective remedies against published reports.[87] The body considers the regulation to be disproportionately strict and believes that the establishment of a separate office was not justified in order to achieve the objectives set.[88]

On 15 November 2024, the Hungarian Constitutional Court published its decision rejecting the constitutional complaint brought by Transparency International Hungary against the Sovereignty Protection Office The petitioner argued that the functioning of the SPO was unconstitutional because its activities violated four fundamental rights, including freedom of expression, due process (fair trial), effective remedy, and fair administrative procedure. The Constitutional Court dismissed the petition, because, the Office is not a public authority in the legal sense and that its action does not therefore infringe the fundamental right to a fair hearing by a public authority. Taking also into account that the Office has no power to impose sanctions and that the report published by the Office has no legal consequences, the fact that there is no legal remedy against that report and that no administrative action may be brought on the basis of the Office's action does not infringe the right to a remedy. Very importantly, however, the Court stressed that the content of the report can be appealed on points of law in civil proceedings for violation of personality rights, such as defamation or reputational damage.

As for freedom of expression, the Court stated that according to its practice the unconstitutionality of a norm in relation to freedom of expression or freedom of the press can be established beyond doubt if it criminalises or penalises the exercise of this fundamental right. However, in relation to the expression of opinion, no such legal consequence has been provided for in the Office's procedural rules. Therefore, the Office does not infringe freedom of expression.[89] Despite the unanimous rejection, the dissents argued that the

86 Ibid. [31–32].

87 Ibid. [47], [63].

88 Ibid. [65], [74].

89 Gergely Kerkovits, 'Naming the Unfamiliar, Defining the Undefined – The Hungarian Constitutional Interpretation of the Protection of Sovereignty', *Constitutional Discourse*(blog), 21 November 2024. https://tinyurl.com/bdzb63ch

Sovereignty Protection Office did not have specific procedural rules set for it under the law. In my opinion, this finding will affect the future regulation of the Sovereignty Protection Office, and the Hungarian National Assembly may amend the law.

As can be seen, the Sovereignty Protection Office is intended to protect the freedom of elections from foreign influence, while engaging in research regarding sovereignty. Although this protection is primarily provided by the national security agencies, a separate institution has been created for this purpose, which has been questioned by many in our country.[90] In my opinion, the Office's operation can also be justified by the fact that it can inform citizens about information that has already been filtered, since the Constitutional Protection Office is not allowed to publish its internal reports. And even if it did, they would not be credible anyway due to strict executive control over the activities of national security agencies and therefore lacking the type of autonomy that the Sovereignty Protection Office enjoys in this case.

5. Conclusions

In this study, I have presented a few countries that have acted against foreign interference. Although each approach served good purposes, it can be said that in each case they were accompanied by restrictions on fundamental rights, which raised several concerns. In today's globalised world, it is becoming less possible for a state to run its own affairs completely free from any external influence. While this can be explained by interdependence, external influences are now affecting the choices of the states concerned, which is a matter of concern.

The question may rightly arise as to what basis can be used to reconcile defence against external influence or intervention with the protection of sovereignty. This is most relevant in a legal sense, because based on the legal concept of sovereignty, it can be protected with appropriate legal means, while maintaining the proportionality of the various measures. Foreign interventions violate the external sovereignty of the State concerned, which I consider to be synonymous with national sovereignty, and thus violate the sovereign equality of Member States and the principle that states make their decisions independently and without external interference. External intervention also violates internal

[90] Hungarian Helsinki Committee, What Is the Sovereignty Protection Act? 15 January 2024. https://helsinki.hu/en/what-is-the-sovereignty-protection-act/

sovereignty, as the enforcement of regulations and norms within the state did not take place independently and free from influence. External influence violates popular sovereignty the most, because it is not what the decision-makers were mandated to do based on the democratic mandate of the voters.

The difficulty of regulation lies in the fact that, although many agree with the goal that states must act against foreign influence, the tools necessary to do so undoubtedly involve restrictions on individual freedoms, such as freedom of expression, freedom of association, and freedom of the press. Inadequate regulation inevitably leaves citizens vulnerable, but it is unclear whether this vulnerability is to a foreign state or to their own government. This means that all lawyers, academics, etc. have a very important role to play in promoting a discourse at the national and even international level on how to guarantee the security of states without disproportionately restricting individual freedoms.

The sovereignty protection has become a very special and novel concept in the 21st century. This area covers not only ensuring the integrity of elections, lobbying, and transparency in governance, but also combating fake news, disinformation, and many other activities.

In the case of these political activities, voters rightly expect transparency and that public opinion will not be manipulated. However, achieving this can only be done by restricting certain freedoms (foreign funding) or by creating a broad concept that makes the state's defence system sufficiently resistant to various attempts to influence it. But that kind of flexibility also makes the citizens vulnerable to the state.[91]

[91] See Berzina, Soula (n 31) 2.

PREDICTIVE POLICING AT A CROSSROADS: LEGAL, CRIMINOLOGICAL AND TECHNOLOGICAL PERSPECTIVES

Bernadett Patricia Kisfonai*

1. Introduction

The beginning of the 21st century marked a technological and methodological paradigm shift in law enforcement, reshaping its traditional framework. The emergence of predictive policing is not an entirely new method, but rather a technologically enhanced tool within contemporary law enforcement practice. It is a complex, data-driven approach based on the synthesis of artificial intelligence (AI), big data analytics, and criminological theories. The field has now reached a critical crossroads, where technological promises and efficiency-oriented practices increasingly come into tension with fundamental human rights, the guarantees of the rule of law, and the requirements of social equity.[1]

According to proponents of predictive systems, algorithms are often presented as offering more objective and effective decision support than human intuition, contributing to the optimal allocation of resources and the cost-effectiveness of crime prevention.[2] However, critics point to a lack of transparency and to serious fundamental rights concerns. On the one hand, the data used and the operation of the models are often non-transparent or protected as proprietary, and on the other hand, there is a risk that the algorithms will entrench existing social

* Doctoral student at the Doctoral School of Law and Political Science of the University of Pécs.

1 Tamás Barcsi, *Artificial Intelligence and Synthetic Reality – Global Challenges and European Regulatory Strategies Related to AI and GenMI Systems*. PhD thesis. Pécs, University of Pécs, 2024. https://pea.lib.pte.hu/items/735431c2-4c41-4226-8188-aea88d13f6bd/full

2 Zoë Hobson, Julia Yesberg 'Artificial Fairness? Trust in Algorithmic Police Decision-Making' 19(1) *Journal of Experimental Criminology* (2021), 1–25. https://doi.org/10.1007/s11292-021-09484-9

and racial biases in technological guise. In recent years, several metropolitan police forces worldwide have experimented with predictive programs, yielding varying results and generating considerable controversy. This paper aims to provide an overview of the technological background, the legal framework, and the criminological dilemmas of this phenomenon, with a particular focus on the risks and on cases in which algorithms, used without meaningful human oversight, have led to serious failures. The analysis focuses on the experiences of the U.S. and the European Union, comparing different approaches.

Beyond institutional efficiency, predictive policing also raises deeper questions about the transformation of state power in the digital age. The shift from reactive to anticipatory governance reflects a broader paradigm change in public administration, where risk calculation increasingly replaces individualised suspicion. In this sense, predictive policing does not merely represent a technological innovation, but a structural reconfiguration of how the state conceptualises danger, responsibility, and intervention. The core issue is therefore not only whether algorithms work, but whether democratic societies are prepared to accept probabilistic governance as a legitimate foundation for coercive power.

2. Conceptual and theoretical framework of predictive policing

Predictive policing seeks to estimate the likelihood of criminal activity using statistical and algorithmic methods.[3] The approach moves authorities from reactive operations – responding to events that have already occurred – to proactive ones, with the aim of preventing crime before it occurs.[4]

According to the literature, two main strands of predictive policing are generally distinguished, which pose different challenges from both technological and ethical perspectives.

[3] Herke, Csongor, 'A mesterséges intelligencia kriminalisztikai aspektusai', *Belügyi Szemle,* 2021/10., 1709–1724. https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.2

[4] Jennifer Bachner, *Predictive Policing: Preventing Crime with Data and Analytics*. Washington, DC, IBM Center for The Business of Government, 2013. https://businessofgovernment.org/sites/default/files/Predictive%20Policing.pdf

2.1. Location-based forecasting

The method focuses on identifying crime hotspots. The theoretical background is provided by environmental criminology, which states that crime is not randomly distributed in space, but is influenced by specific environmental factors. In the case of burglaries, the phenomenon of close repetition can be observed.[5] When a crime occurs at a given location, the risk of similar crimes in the surrounding area increases sharply in the short term.[6] Location-based models often use seismological algorithms, where the primary crime is likened to an 'earthquake' and subsequent incidents are likened to 'aftershocks.'

2.2. Person-based prediction

The trend of assessing an individual's risk profile regarding criminal involvement is probabilistic in nature. It typically draws on previous arrests, social networks, demographics, and affiliation with criminal groups. While location-based models typically raise fewer individualised privacy concerns, person-based profiling raises serious ethical and legal issues, particularly with respect to the presumption of innocence and the prohibition of discrimination.[7]

From a doctrinal criminal law perspective, this represents a profound shift. Classical criminal law is built upon the principle of individual culpability for a committed act. Predictive profiling, however, moves the focus from past conduct to projected future behaviour. The temporal dimension of criminal liability is therefore subtly altered: the individual becomes subject to enhanced scrutiny not because of what they have done, but because of what statistical models suggest they might do. Such a shift challenges the very foundations of liberal criminal justice.

---

5 Herke (n 4) 1751.

6 National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, *Law Enforcement Use of Predictive Policing Approaches: Proceedings of a Workshop – In Brief.* Washington DC, National Academies Press, 2024.

7 Thomas Jesper, 'On the Person-based Predictive Policing of AI', 23(2) *Ethics and Information Technology* (2021), 165–176. https://doi.org/10.1007/s10676-020-09539-x

3. The technological background

Predictive systems typically rely on machine learning methods, including neural networks. Machine learning enables the autonomous recognition of patterns and the extraction of knowledge from vast amounts of structured and unstructured data. Neural networks consist of input, hidden, and output layers that are capable of mapping complex relationships.[8]

As a result, the technological basis of predictive policing is data analytics. The algorithms analyse data from past criminal incidents (reports, police reports, arrest records) to uncover patterns. With the application of AI, these systems are able to process and aggregate vast amounts of data.[9] Modern data fusion platforms are no longer limited to traditional criminal data. They can now integrate camera footage (with automated facial recognition or behavioural analysis), license plate recognition (ANPR) data, gunshot detection systems (e.g., ShotSpotter), social media activity, and even utility or mobile phone metadata into a common system.[10] Such complex platforms are also capable of generating real-time alerts for police officers.[11] Advanced AI further enables automated inferences, providing not only data visualisation but also decision-support recommendations. However, this raises the black-box problem: users do not necessarily see why the system generated a given prediction.[12] The complexity of such systems may encourage an over-reliance on machine-generated predictions, leading decision-makers to ignore facts that contradict the computer's findings, which may increase the likelihood that authorities will act on erroneous or misleading results.

The opacity of complex machine learning systems raises serious epistemological concerns. Even developers may be unable to fully reconstruct the internal decision-making pathways of deep neural networks once trained.

---

8 Szabolcs Diósi, *Artificial Intelligence, Synthetic Reality – Global Challenges and European Regulatory Strategies Related to AI and GenMI Systems*, PhD thesis, University of Pécs, 2024.

9 Artificial Intelligence and Predictive Policing: Risks and Challenges, Toolbox No. 22, European Crime Prevention Network, Brussels, 2021. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/PP%20%282%29.pdf

10 Rachel Levinson-Waldman, Ivey Dyson, *The Dangers of Unregulated AI in Policing*. Brennan Center for Justice, 2024. https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/dangers-unregulated-ai-policing

11 Ibid.

12 AI and Policing: The Benefits and Challenges of Artificial Intelligence for Law Enforcement, Europol, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2024. https://doi.org/10.2813/0321023

This lack of explainability makes it difficult not only for affected individuals to challenge decisions, but also for courts to meaningfully review the proportionality and necessity of algorithm-assisted interventions. In a rule-of-law system, state power must be reasoned and reviewable; opaque algorithms strain this requirement.

Furthermore, the requirement of legal certainty presupposes that individuals can foresee the consequences of state intervention. Opaque predictive systems undermine this foreseeability, thereby raising concerns under classical rule-of-law doctrine.

Examining the accuracy of predictive models reveals a controversial area. Some developers and studies report outstanding success, but some systems turn out to perform barely better than chance.[13] According to various measurements, reported performance ranges widely across studies and deployments, from high headline figures in constrained research settings to very low hit rates in real-world deployments.[14] The evidence shows a very wide variance, suggesting that the effectiveness of predictive policing tools largely depends on the specific application context, and mainly on the quality of the processed data and the validation of the algorithms.

Industry analysis compared[15] the claimed accuracy of several predictive policing systems. The table below shows that while in some cases (a university study in Chicago) prediction accuracy of around 90% was reported, in a real-world police application (Plainfield, USA) only a 0.1–0.6% hit rate was measured for certain crime types.[16] These figures suggest that the method often does not perform better than chance.

---

13 Eylül Bozkır et al., 'Predictive Policing or Predictive Prejudice?', *Oxford Journal of Legal Studies,* 18, August 2025. https://www.oxjournal.org/predictive-policing-or-predictive-prejudice/

14 Ibid.

15 National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, *Law Enforcement Use of Predictive Policing Approaches: Proceedings of a Workshop – In Brief.* Washington DC, National Academies Press, 2024. 3–7.

16 Jessica Saunders et al., 'Predictions Put into Practice: A Quasi-experimental Evaluation of Chicago's Predictive Policing Pilot', 12(3) *Journal of Experimental Criminology* (2016), 347–371.

Tool/Study	Prediction Accuracy	Crime Types	Methodology
University of Chicago Study	90%	Violent and Property crimes	AI model trained on historical crime data, continuous data ingestion for refinement
LAPD's PredPol	Claimed 2x more accurate than human analysts	Property Crimes	Analysis of crime data patterns to identify 'hot spots'
NYPD's In-House Algorithm	Not disclosed	Shootings, Burglaries, Felony, Assaults, Grand Larcenies, Robberies	Algorithms developed for specific crime categories, details not publicly shared
Santa Cruz Police Department	19% reduction in property theft	Property Theft	Integration of predictive crime modeling with current patrol patterns
Plainfield PD's Geolitica (formerly PredPol)	0.6% for robberies and aggravated assaults, 0.1% for burglaries	Robberies, Aggravated Assaults, Burglaries	Spatial-based predictions based on historical crime trends

Source: Own editing[17]

It is important to emphasize that predictive algorithms only reveal correlations and patterns, but do not provide answers to the cause-and-effect relationships of crime. As an EU report emphasizes, while AI can analyse available data, it cannot reliably predict the future behaviour of a given individual and therefore cannot serve as the sole basis for police interventions.[18] Machine prediction is no substitute for human judgment of circumstances, and it cannot reliably distinguish whether high crime in a given area reflects actual criminal activity or intensified police attention. The latter problem is called a feedback loop in the literature, where more police officers in a neighbourhood generate more reports, which leads the model to continue directing resources there in the future – even if the actual crime rate is higher elsewhere.[19] The learning data of the algorithms reflects past police practices, which allows AI to reproduce and amplify these biases. Early experiences have warned of this, with analyses conducted in the U.S. showing that algorithms operating on forensic data collected from poorer, predominantly ethnic minority neighbourhoods will

[17] Walter L. Perry, *Predictive Policing: The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations*. RAND Corporation, Santa Monica, 2013. 4–7.

[18] European Parliament resolution of 6 October 2021 on artificial intelligence in criminal law and its use by the police and judicial authorities in criminal matters (2020/2016(INI)), OJ C 132, 24.3.2022, p. 26–44.

[19] Danielle Ensign et al., 'Runaway Feedback Loops in Predictive Policing', 81 *Proceedings of Machine Learning Research*: *1st Conference on Fairness, Accountability and Transparency* (eds. Sorelle A. Friedler and Carlos Scheidegger) (2018), 160–171.

disproportionately flag members of these communities as dangerous, simply because they have been checked more frequently in the past.[20] Technology alone is therefore no guarantee of unbiased decisions.

The latest stage in technological development is represented by generative artificial intelligence (GenAI) and large language models (LLMs), which are also capable of analysing and summarizing free-text police reports.[21] There have been public discussions in Hungary about integrating large language model capabilities into administrative police IT systems (e.g., the 'Robot Cop'/ Robotzsaru ecosystem) to improve data analysis efficiency.[22]

It should be stressed that the effectiveness of systems directly depends on the quality and relevance of the input data, although in addition to police data, modern systems increasingly rely on external sources. This includes biometric data generated through technologies such as facial recognition and emotion recognition. In addition, systems increasingly rely[23] on digital footprints,[24] and various forms of sensor data, including license plate recognition cameras (ANPR), gunshot detectors, and GPS data. Research by the RAND Corporation has highlighted[25] that deficiencies in data quality can invalidate predictions. If the data overrepresents the crime rate in a certain area due to a previous increased police presence, the algorithm will only amplify this bias.

A central promise associated with predictive policing is the potential for a significant reduction in crime. However, the empirical evidence is far from clear. While some police leaders report significant success,[26] independent academic studies paint a mixed picture. Much criminological research agrees that police statistics do not reflect the true extent of crime, but rather crime as perceived by the police or reported by the public.[27] Data from public emergency calls are less dependent on patrol routes, though still shaped by reporting behaviour

20 Levinson-Waldman and Dyson (n 11).

21 Imre Bezerédi, 'Complex Law Enforcement AI Policy Strategy and Technology Proposals for ChatGPT and Other LLMs', 1 *Law Enforcement Scientific Journal (online)* (2024), 41–63.

22 Ibid.

23 Bernadett Kisfonai, 'The New Face of Predictive Policing', *Rendvédelem Tudományos Folyóirat (online)* 2023/3, 17–33. https://doi.org/10.53304/RT.2023.3.02

24 Jennifer Tang, Kyle Volpi Hiebert, *The Promises and Perils of Predictive Policing.* CIGI, 22 May 2025. https://www.cigionline.org/articles/the-promises-and-perils-of-predictive-policing/

25 Perry (n 16) 4.

26 Jeremiah Scanlan, 'Auditing Predictive Policing', 48(4) *Brigham Young University Law Review* (2023), 1302–1321.

27 Ensign et al. (n 18).

and access to services. The methodological error arises when predictive models treat both types of data uncritically.

It is also worth examining the phenomenon of the feedback loop, which can be described with mathematical urn models. The process is as follows: the algorithm sends police officers to a given neighbourhood based on previous (possibly biased) data. Due to the increased police presence, more 'discovered cases' are recorded there. The new data is fed back into the model. In the next cycle, the model indicates an even higher risk to the same area and sends even more police officers there.[28] The consequence is that law enforcement may become locked into its own previous decisions. Crime statistics will thus reflect not social reality, but the efficiency of police resource deployment.

According to a study by the RAND Corporation, the effectiveness of predictive policing is the result of good police work, in addition to the algorithm.[29] Yet research has shown that increased patrols of hot spots – especially with marked cars – can significantly reduce property crimes (by up to 31%), but have little effect on violent crime.[30] When measuring effectiveness, crime displacement must also be taken into account, as criminals can simply move their activities to less monitored areas.

4. Legal framework

The rapid development of digitalisation poses new challenges for legislators and law enforcement authorities. The use of algorithmic predictions affects the fundamental rights of citizens: the right to privacy, the principle of equal treatment, the presumption of innocence and the right to a fair trial. The U.S. and Europe approach this issue differently, although there is a common trend towards strengthening oversight and accountability mechanisms in response to the unregulated use of technology.

In the U.S., there is still no comprehensive federal legislation specifically for predictive policing.[31] In practice, the framework is shaped by court precedents, constitutional principles, and individual state or city ordinances. The use of police algorithms raises Fourth Amendment issues, which require reasonable

28 Scanlan (n 25).

29 National Academies (n 7).

30 Perry (n 24).

31 Tim Lau, *'Predictive Policing Explained'* Brennan Center for Justice, 2020. https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/predictive-policing-explained

suspicion for police to stop and search someone.[32] Legal scholars have argued that a non-transparent AI system could lend apparent scientific objectivity to police suspicions even when they actually have no specific, individual basis for suspicion.[33] The constitutionality concern has also been brought before the courts, and in the Wisconsin case,[34] the defendant challenged the use of a proprietary risk assessment tool in sentencing because he believed it violated his right to individual discretion. The court ultimately ruled that the algorithm's results can be taken into account, but a decision cannot be based on it alone.

Some U.S. cities have already responded with local restrictions. In California, the city of Santa Cruz adopted an ordinance in 2020 that banned the municipal use of predictive policing tools (and facial recognition), becoming the first U.S. city to do so.[35] There was significant local support for the decision. Even PredPol, the company that previously supplied the city with the predictive software, expressed its agreement, saying any government agency should ensure that the use of the technology does not lead to racial disparities.[36] Following such examples, oversight mechanisms have been put on the agenda elsewhere in the US. All this clearly demonstrates that the need for human control has become a recognized aspect in practice.

In contrast, in the European Union, preventive legal guarantees are much more prominent. While in the US, ex post litigation attempts to remedy errors caused by distortions, in Europe, the legislator is trying to provide a framework for the use of AI in law enforcement from the outset. The EU General Data Protection Regulation (GDPR) strictly limits automated decision-making where it produces legal effects or similarly significant effects on individuals. Although law enforcement is subject to a specific data protection directive, the systems must still comply with the principles of data security and transparency.[37] Many experts consider the use of predictive algorithms in the European Union to be potentially incompatible with fundamental democratic rights if there is no appropriate

---

32 Shaun B. Spencer, 'Predictive Surveillance and the Threat to Fourth Amendment Jurisprudence' 14(1) *I/S: A Journal of Law and Policy for the Information Society* (2017), 109–150.

33 Lau (n 30).

34 State v. Loomis, 881 N.W.2d 749 (Wisconsin Supreme Court, 2016).

35 Patrick Grother, Mei Ngan, Kayee Hanaoka, *Face Recognition Vendor Test (FRVT) Part 3: Demographic Effects.* NIST, 2019. https://doi.org/10.6028/NIST.IR.8280

36 Kristian Lum, William Isaac, 'To Predict and Serve?', 13(5) *Significance* (2016), 14–19. https://doi.org/10.1111/j.1740-9713.2016.00960.x

37 Rosamunde van Brakel, Paul De Hert, 'Policing, Surveillance and Law in a Pre-crime Society: Understanding the Consequences of Technology-Based Strategies', 20 *Cahiers Politiestudies* (2011), 163–192.

control.[38] EU institutions have taken strong steps in recent years. In its 6 October 2021 resolution, the European Parliament expressed strong concerns about AI systems[39] used to identify individuals as potential future offenders on the basis of past behaviour, group affiliation or location. MEPs recalled that several Western cities (New York and Cambridge) have already abandoned such systems due to their ineffectiveness and discriminatory consequences. In 2023, the European Parliament went even further, moving to prohibit certain categories of predictive algorithms used in law enforcement in the upcoming European Union AI Act. Under the AI Act, any AI system that is used to assess the risk of natural persons or groups for the purpose of predictive law enforcement profiling would be banned in the EU.[40] In the legislator's view, such technologies pose a disproportionate threat to fundamental rights, while their effectiveness has not been proven.

This prohibition reflects a fundamentally precautionary philosophy. Instead of attempting to correct potential distortions ex post through judicial remedies, the EU legislator assumes that certain technological practices are inherently incompatible with the essence of human dignity and democratic accountability. The risk-based structure of the AI Act demonstrates that European regulatory thinking increasingly recognises algorithmic governance as a structural issue rather than a series of isolated technical tools.

Category	Regulation in law enforcement	Examples
Unacceptable Risk	Their use is strictly prohibited.	Predicting the risk of crime of individuals based solely on profiling or personality traits; certain forms of remote biometric identification (subject to strict conditions/ exceptions under the AI Act)
High-Risk	Subject to strict compliance rules.	Polygraphs; analysis of criminal data during investigations; examination of the credibility of evidence; assessment of the risk of victimisation.
Limited/Minimal risk	Transparency requirements.	Chatbots in police administration; simple data recording software.[41]

Source: Own editing[42]

38 Jennifer Brown (ed.), *The Future of Policing.* London, Routledge, 2013. 27–58. https://doi.org/10.4324/9780203435946.

39 EP Resolution (n 17).

40 Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act), OJ L, 12.7.2024.

41 High-Level Summary of the Artificial Intelligence Act, European Union, Brussels, 2024. https://artificialintelligenceact.eu/high-level-summary/

42 Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act).

The EU has chosen a comprehensive, risk-based approach to regulating AI. Under the AI Act, the prohibitions on certain 'unacceptable risk' practices start to apply from 2 February 2025. Most requirements for high-risk AI systems start to apply from 2 August 2026.[43]

Specific cases in the EU have also highlighted legal concerns. In the Netherlands, the government deployed an algorithm called SyRI[44] to target social welfare abuse. The system used a secret method to score citizens by linking multiple databases. SyRI was mainly used in economically deprived neighbourhoods with a high proportion of residents with a migration background. However, in 2020, the Hague court declared this practice illegal, stating that the system was too opaque and did not provide sufficient guarantees for data subjects. According to the court, the use of SyRI did not meet the 'fair balance' standard required by the European Convention on Human Rights.[45] The ruling is a landmark case, sending a clear message that courts in the EU are ready to protect fundamental rights against state AI systems. Similarly, in the UK in 2020, the Court of Appeal ruled that the South Wales Police's automated facial recognition surveillance program violated citizens' right to privacy and had to be stopped.[46]

The legal trends are clear. In Europe, there is a growing demand at both EU and national levels that AI should only be used in law enforcement under strict limits and under human supervision, otherwise the use of the technology would conflict with the rule of law. In the US, the need for regulation is also being raised in more and more forums, but the approach is much more fragmented.

5. Criminological dilemmas

Predictive policing raises fundamental criminological and philosophical dilemmas in many cases. The methods shed new light on the following question: how do we prevent crime without violating fundamental rights? Below we will review the most important dilemmas.

43 AI Act Summary (n 40).

44 Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten et al. v. The Netherlands, ECLI:NL:RBDHA:2020:1878, District Court of The Hague, 5 February 2020.

45 Ibid.

46 R (Bridges) v. Chief Constable of South Wales Police [2020] EWCA Civ 1058.

5.1. Profiling or presumption of innocence?

Algorithms essentially create risk profiles. They label someone as a suspect based on statistical probability, without them having committed any specific crime. This kind of approach goes against the presumption of innocence in criminal law. Human rights activists emphasize that predicting crime can easily lead to pre-emptive policing practices.[47] Moreover, predictive policing may gradually normalise a culture of anticipatory surveillance. When individuals internalise the awareness that they are being constantly evaluated by unseen algorithmic systems, behavioural autonomy may be indirectly constrained. The chilling effect traditionally associated with mass surveillance can thus extend into the domain of everyday social interactions, particularly in communities that are already subject to intensified police presence.

5.2. Bias with modern tools

A major flaw in algorithms is their failure to reflect existing social inequalities. Racial and ethnic minorities are overrepresented in police data. Thus, the algorithm uses seemingly objective numbers to reinforce the preconceived notion that these groups are more prone to crime. Critics have called this phenomenon 'techno-racism' or 'algorithmic bias'.[48] In fact, the system learns only from the data it is fed; if the input data is 'dirty', the output will be distorted. A 2019 study by the AI Now Institute documented in detail that many American police departments manipulated crime statistics, and that in certain neighbourhoods, many minor violations were punished due to the zero tolerance policy.[49] In practice, the algorithm can thus magnify past police mistakes or biases. As Ruha Benjamin has argued, predictive policing is often described as 'old biases with a technological glaze'.[50] This will force police to focus their resources on areas that the machine has identified as dangerous. An unintended consequence

47 Lucia Zedner, 'Pre-crime and Post-criminology?', 11(2) *Theoretical Criminology* (2007), 261–281. https://doi.org/10.1177/1362480607075851

48 Ruha Benjamin, *Race After Technology: Abolitionist Tools for the New Jim Code.* Medford, Polity Press, 2019. https://doi.org/10.23987/sts.102639

49 Rashida Richardson, Jason Schultz, Kate Crawford, 'Dirty Data, Bad Predictions: How Civil Rights Violations Impact Police Data, Predictive Policing Systems, and Justice', 94 *New York University Law Review Online* (2019), 192–233.

50 Benjamin (n 46).

could be an increase in police presence in these areas. In Florida, the Pasco County Sheriff's Office created a predictive list of people they thought would be future criminals, and patrol officers then regularly visited their homes.[51] The program effectively put people under constant police pressure without them having committed any specific crime. Similarly, there have been reports of police stations in Los Angeles displaying photos of youths identified by the predictive system as chronic offenders.[52] This undermines trust in the police and may even be counterproductive.

From a criminological perspective, a key question is whether predictive policing actually reduces crime. Experiences to date have been mixed. There are examples cited as success stories, for example, in the city of Richmond, Virginia, data analysis was used to predict which neighbourhoods were likely to see a holiday shooting on New Year's Eve. Police were dispatched there in advance, and a 47% drop in such cases was reportedly observed.[53] However, broader studies have not conclusively demonstrated its overall crime prevention effect. Some independent studies have found some improvement in some locations, while others have found negligible differences compared to control areas.[54] Moreover, even if the number of recorded crimes decreases, the question arises as to whether crime has really decreased or has it merely shifted elsewhere. Another major dilemma concerns how much decision-making can be delegated to automated systems. According to AI advocates, the machine helps filter out human prejudices. However, as we have seen, this may be an illusion. Meanwhile, excessive automation can take away the space for personal responsibility. Who can be held accountable if it turns out that the machine made a mistake? From a criminological perspective, predictive policing is a double-edged sword.

---

51 Kathleen McGrory, Neil Bedi, 'Targeted: Pasco's Sheriff Created a Futuristic Program to Jail People Before They Commit Crimes', *Tampa Bay Times,* 3 September 2020. https://projects.tampabay.com/projects/2020/investigations/police-pasco-sheriff-targeted/

52 Lau (n 30).

53 Perry (n 24) 4.

54 Jessica Saunders et al., 'Predictions Put into Practice', 12(3) *Journal of Experimental Criminology* (2016), 347–371.

5.3. Case studies

The following section presents specific international examples that highlight the risks. The focus is on cases where algorithms used without human supervision have led to the arrest of innocent people. The stories serve as a warning sign of the serious consequences that a flaw or distortion of technology can have on the lives of individuals.

In January 2020, Detroit police arrested Robert Williams on suspicion of stealing luxury watches. The evidence came from facial recognition software. The facial recognition system matched a suspect in a video with a photo of Williams. The man was found innocent – in fact, it was a case of mistaken identity, which authorities later acknowledged, highlighting the risks of over-reliance on algorithmic identification without adequate human verification. Williams' case was one of the first to be widely publicized in which an innocent person was wrongfully arrested following a flawed facial recognition match and insufficient human verification.

Similarly, Michael Oliver suffered in Detroit, as did Nijeer Parks in New Jersey, who was linked to a theft in another state by the software in 2019. He voluntarily went to the police to prove his innocence, but was still arrested and released only after more than 10 days in detention. All three men were Black, highlighting a known problem with facial recognition algorithms, which is that many such systems are less accurate in recognising people of colour.[55] Another commonality in the cases is that the police relied too much on the machine's results and did not apply sufficient human control. The cases of Williams, Oliver, and Parks were eventually dropped, but by then their lives had been derailed for a long time.

Another textbook example is the Chicago Police Department, which was one of the first to launch a person-based predictive program. Its Strategic Subject List (SSL), commonly referred to as the 'heat list', was introduced experimentally in 2012 to predict who was most likely to become a perpetrator of gun violence. People on the list were monitored by the police, which meant they were checked more often. The system did not deliver the expected results. An early analysis in 2016 showed that SSL had no impact on the city's violent crime rates. It also turned out that the list did not include a narrow group of the most dangerous

[55] Joy Buolamwini, Timnit Gebru, 'Gender Shades', 81 *Proceedings of Machine Learning Research* (2018) 1–15.

criminals. Many young people with completely clean criminal records were in the crosshairs.

In Pasco County, Florida, the local sheriff's office developed a model that listed individuals who were likely to commit crimes, based partly on school data and partly on previous police interactions.[56] After the list was compiled, police regularly visited these people in their homes. Several reported repeated police visits and pressure by the police practically every week. For example, the family of a 15-year-old boy reported that sheriff's officers shone flashlights through his windows at night. The case was exposed in a 2020 Tampa Bay Times investigative article, which received national attention.[57]

Finally, it is worth mentioning an example that is not related to the police, but to the courts. In the US, an algorithm called COMPAS was widely used in criminal justice to estimate the likelihood that a defendant would commit a crime in the future. The score was taken into account by judges mainly in bail decisions or sentencing. In 2016, investigative journalists at ProPublica analysed the COMPAS scores of thousands of people and their behavior after their actual release. The results were concerning, as the software consistently made mistakes, and showed significant racial disparities. It incorrectly identified black defendants as high risk much more often.[58] Although COMPAS was not used in police patrol but rather in the later stages of criminal proceedings, its lessons are the same as predictive policing. Since ProPublica's revelations, several states have reviewed the use of these systems.

The above non-exhaustive examples show how easily the application of predictive algorithms can go wrong without human control.

Importantly, these cases do not necessarily demonstrate malicious intent, but rather structural vulnerabilities. The combination of technological optimism, institutional pressure to appear innovative, and limited external oversight creates an environment in which errors can scale rapidly. What might initially appear as isolated technical mistakes may in fact reveal deeper governance deficits in the deployment of algorithmic systems.

56 McGrory, Bedi (n 49).

57 Ibid.

58 Julia Angwin et al., 'Machine Bias' *ProPublica,* 23 May 2016. https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing

6. Summary

Predictive policing simultaneously embodies the promise of technological efficiency and the risk of systemic injustice. From a technological perspective, the use of AI and big data can revolutionise crime prevention. Selected examples suggest that targeted actions can be successful. However, it has become clear that without human oversight and strict safeguards, predictive algorithms tend to multiply problems.

The legal review highlighted that democratic legal systems around the world are still trying to address this phenomenon. In the U.S., a decentralised, case-by-case approach dominates, with basic principles emerging primarily through litigation and local regulation. However, there is no comprehensive rule at the national level. In contrast, the European Union is outlining a more precautionary, top-down approach. The EU's regulatory approach prioritizes preventive safeguards over pre-emptive law enforcement practices.

From a criminological perspective, the biggest question is: does predictive policing work? If the answer is no or only slightly, then it is difficult to justify taking any risk. Unfortunately, in most of the cases presented, it turned out that the algorithms did not bring the promised results. At the same time, the side effects of these programs were very real.

Independent auditing and impact assessment will be crucial going forward, ensuring that such systems demonstrably perform as claimed. Transparency and public debate are also essential.

In conclusion, predictive policing is a technological test of the adaptability of the rule of law. The central challenge is whether new technological tools can be applied for the common good while preserving civil liberties. The fate of predictive policing depends on whether it can be regulated and applied in a way that keeps human rights and human responsibility at the centre.

Ultimately, predictive policing forces societies to confront a fundamental normative question: should statistical probability ever justify coercive intervention? The answer cannot be derived from technological capability alone. It requires a careful balancing of security interests with the constitutional commitment to individual dignity and equality before the law.

The debate surrounding predictive policing is therefore not merely technological or criminological, but constitutional in nature, as it concerns the permissible limits of state power in a democratic society.

ONLINE SEXUAL HARASSMENT AMONG ADOLESCENTS

Gábor Révész*

1. Introduction

In modern societies internet and online (social) media are essential parts of adolescents' daily life, playing a crucial role in identity, social and sexual development[1], also providing another major space for social interactions and networking, besides face-to-face personal relationships[2]. Sexuality has always been important topic from child protection perspective, but it has become even more prominent in modern society which tends to be permissive in sexual culture and more abounding in sexual stimuli, also facilitated by information technologies, enabling extensive access to such content and opening new ways of communication and interaction in virtual space.

Modern, technology-infused society (the information society) changed the process of socialization for new generations in certain important aspects. Digital space, especially online social media platforms play role as extensions of reality for adolescents where they continue social interactions of the real world, or vice versa, however as it happens with friendships and romantic relationships, so does it with different kinds of harassment and violence, while digital space

* Doctoral student of the Deák Ferenc Doctoral School of Law and Political Sciences of University of Miskolc.

1 Ellen Van Gool, Joris Van Ouytsel, Koen Ponnet and Michel Walrave, 'To share or not to share? Adolescents' self-disclosure about peer relationships on Facebook: An application of the Prototype Willingness Model', 44 *Computers in Human Behavior* (2015), 230–239. https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.11.036

2 Pavica Sheldon and Megan Newman, 'Instagram and American teens: Understanding motives for its use and relationship to excessive reassurance-seeking and interpersonal rejection', 8(1) *The Journal of Social Media in Society* (2019), 1–16. https://www.thejsms.org/index.php/JSMS/article/view/423

is also less controlled for potential unwanted contacts as well, especially from adult strangers.

By natural maturation and development, adolescents become increasingly more interested in sexuality, start to engage in interactions of sexual nature, try new roles and behaviors (induced by sexual motivation), and – while their peer connections are getting deeper in general – they share personal and intimate information, thoughts and feelings as well, both offline and online[3]. They might seem fully mature and often behave like adults, being one of the most active age groups of online users, yet they are still children in development who may lack the full understanding of potential risks and consequences[4], while the digital space can pose threats even to experienced adults.

Exchanging sexual content in form of messages, pictures or videos is a common phenomenon (called sexting) among teens, especially between romantic partners or in any kind of relationship with sexual nature[5]. Although it can be potentially risky, even with possible legal consequences (e.g. by sending or having nude images of peers who are legally minors), it is naturally driven by the developing sexual desire and interest, and it is a normal social adaptation to the modern environment. However, doing so without consent, it may turn into sexually abusive or aggressive, even though sometimes (mostly among peers) unintentionally during expression of sexual interests or desires, as trying to sexually connect in a proper way is a learning process in adolescence. Nevertheless, different forms of online sexual harassment targeting minors (or even adults) is a serious issue, with potentially severe consequences particularly to mental health, thus a task to be resolved, resulting in various attempts – both ineffective or successful – to prevent or reduce victimization of such offenses.

---

3 Joris Van Ouytsel, Michel Walrave, Mónica Ojeda, Rosario Del Rey and Koen Ponnet, 'Adolescents' sexy self-presentation on Instagram: An investigation of their posting behavior using a prototype willingness model perspective', 17(21) *International Journal of Environmental Research and Public Health* (2020), 8106. https://doi.org/10.3390/ijerph17218106

4 Dustin Albert and Laurence Steinberg, 'Judgment and decision making in adolescence', 21(1) *Journal of Research on Adolescence* (2011), 211–224. https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00724.x

5 Ricardo Barroso, Ana Rita Marinho, Patrícia Figueiredo, Eduarda Ramião and Ana Sofia Silva, 'Consensual and non-consensual sexting behaviors in adolescence: A systematic review', 8(1) *Adolescent Research Review* (2023), 1–20. https://doi.org/10.1007/s40894-022-00199-0

2. Characteristics of digital space

Online behaviors differ from face-to-face interactions in certain important aspects due to the characteristics of digital space. Most importantly, they provide the possibility to remain anonymous, and even though major social media platforms may give the impression of verified digital profiles of real people, the actual reality can differ, while true anonymity can inherently be achieved in most other platforms or forums with a chosen avatar[6]. Anonymity can hide those few pivotal characteristics that one could see on a real profile (or real person face-to-face), as the age or gender of the person which are crucial information regarding the nature of online interactions/actions, especially in cases like sexual harassment and grooming.

Additionally, shared information or other content through digital space may potentially have a much greater spreading scale[7]. Though it can be useful when it is about reaching wider groups of the population with important news, educational materials or other positive content, on the other hand from a victimization perspective it can much further amplify the negative effects of online abuses and harassment, as also generally highlighted in cases of cyberbullying as well.

Digital space also allows new possibilities directly related to its features[8]. Sending or even creating/modifying visual content (images, videos) – even though it has become completely natural for new generations – is unique compared to natural personal interactions, and a relatively new phenomenon, being present only in the last few decades. However, the use of artificial intelligence as a brand-new tool draws even more attention lately, and as much as it can be enjoyable by generating different visual content or useful for a wide range of (creative) works, even with regulations and strict laws it can hold a risk by using it for sexually loaded harmful purposes too.

Given the increased accessibility, perception of anonymity and feeling of safety, online interactions may facilitate communication and encourage self-disclosure, leading to sharing more private, intimate information about

---

6 Manuel Gámez-Guadix, Carmen Almendros, Erika Borrajo and Esther Calvete, 'Prevalence and association of sexting and online sexual victimization among Spanish adults', 12(2) *Sexuality Research and Social Policy* (2015), 145–154. https://doi.org/10.1007/s13178-015-0186-9

7 Ibid.

8 Nicola Henry, Asher Flynn and Anastasia Powell, 'Technology-facilitated domestic and sexual violence: A review', 26(15–16) *Violence Against Women* (2020), 1828–1854. https://doi.org/10.1177/1077801219875821

themselves, possibly including sexually explicit content as well (e.g. self-made nude picture), not only within romantic relationships but also among other peers, and sometimes even to newly met online strangers, through dating sites/apps or other platforms and forums.

An observed, interesting phenomenon of online space, along with the previously mentioned features, is the so-called disinhibition effect[9]. Accordingly, certain hostile or indelicate behaviors are generally increased in the online space, besides more intense verbal arguments including different types of online sexual harassment as well. From various reasons behind this phenomenon, the covered identity by anonymity (or fake profiles) and the reduced/lack of empathy due to the nature of online interactions are two main – but not all – factors potentially playing an important role in this matter.

3. Sexual consent

Consent is the basis of any kind of sexual relationship or activity, among adults and adolescents as well. By definition, sexual consent is one's freely given verbal or nonverbal communication of their sober and conscious feelings of willingness to engage in a particular sexual behavior with a particular person within a particular context[10]. Although it is even more complex in real life situations with physical presence, where nonverbal cues often have as much significance as verbal ones, it is also important – although limited – within online context and still a necessary requirement for such kind of behaviors.

Besides that consent can be given or refused in several ways, it is essentially a subjective concept, varying among different people with different values and sensitivity, thus proper sexual communication between partners is important. Communication of consent (either accept or refuse) should be given clearly, while it also has to be interpreted properly from the recipient partner and behave accordingly to have a consensual sexual interaction, otherwise it may lead to sexual harassment, not necessarily from malicious intentions but also from mistake due to lack of experience or social skills. Unintentional sexual abuse may happen especially among adolescents as exploring sexuality and

[9] John Suler, 'The online disinhibition effect', 7(3) *Cyberpsychology & Behavior* (2004), 321–326. https://doi.org/10.1089/1094931041291295

[10] Molly J. Richards, Amanda Bogart and Jeanelle Sheeder, 'Communication and interpretation of sexual consent and refusal in adolescents and young adults', 70(6) *Journal of Adolescent Health* (2022), 915–921. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2021.12.013

approaching a desired partner in an accepted way is a learning process, which usually involves online sexual activities too in the new generations in the form of sexting.

Signs of consent are not always easy to perceive and interpret correctly. Not only can it be communicated in various forms, either verbally or nonverbally, and even directly or indirectly[11]. But it can also be given under some degree of social pressure, modified conscious state or in ambiguous situations, potentially leading to complex situations when consent is seemingly given, however not truly internally[12]. Sexual consent is generally influenced by gender norms and sexual scripts too, within a certain culture and society, learnt through the process of (sexual) socialization.

Online sexual interactions have the specialty of missing body language, apart from cybersex, being audiovisual interaction as a video call. However, nonverbal communication does not disappear completely but instead are partially replaced with emojis (face-like or other small icons referring to emotions or intentions), or other characteristics of the conversation, where silence (or lack or reply) can still remain as a potential sign of consent. While emojis have a highlighted significance in online communication, and have their own rich language, it would go far beyond current paper's discourse. Although it is still important to note that anything else besides clear, explicit verbal communication may leave space for subjective interpretation.

But a significant portion of online sexual interactions completely misses on consent, instantly becoming harassment, for example victims unwillingly receive explicit sexual images or other sexual content from someone, even without previous relevant conversation (if any happened at all), which is also facilitated by the power of online context and otherwise they (the perpetrators) would probably not dare to show their own intimate body parts in personal situations. Since the purpose of genuine sexual harassment or abuse is to (sexually) satisfy the offender or cause suffer to the victims, it fundamentally lacks their sexual consent.

---

11 Ibid.

12 Julia Metz, Kristen Myers and Patricia S. Wallace, '(Re)Mapping the grey area: How sexual violence is normalized in discussions with university students', 4(1) *Gender and Women's Studies* (2021), 5. https://doi.org/10.31532/GendWomensStud.4.1.005

4. Online sexual harassment

Online sexual harassment, also referred to as cybersexual harassment or technology-facilitated harassment is a relatively new form of sexual harassment that emerged with the appearance of internet and the popular use of online platforms, with the opportunity to send messages and images, videos and other content. It is a large category that includes different kind of behaviors ranging from direct sexual harassment to more subtle forms, like sexual coercion and solicitation, or non-consensually creating, sending or forwarding sensitive, intimate content related to the victim. By certain definition, online sexual harassment is a broad concept that could be any interpersonal interaction involving sexually explicit content that is sent or forwarded using digital technology and is perceived as unwanted by the victim[13].

Adolescent-related online sexual harassment, focusing on adolescents as victims can be approached from two main directions. Although most people tend to immediately associate the topic with adult strangers trying to groom or openly harass teenagers (mostly young girls) through the internet, that's only one aspect of the whole phenomenon that usually gets the most attention from public and authorities, also as a highlighted issue within (digital) child protection. However, online sexual harassment can be a serious issue among adolescents as well, adolescents appearing as perpetrators against their peers, which also differs in characteristics though still as important as victimization by adults. While an adult-teenager relationship may already trigger an alert per se (even if exists online, thus can more easily remain hidden), peer sexual relationships are more natural, where harassment can happen more ambiguously than with adults, as they still develop and learn about their own sexuality and identity[14], the dynamics of partnered sexual relationships and the line between accepted and forbidden sexual actions – even though these may change by each person's subjective values and preferences beyond the general cultural environment setting up sexual norms – while they eventually make some mistakes. However, due to the prevalence and potential outcomes of peer-perpetrated online sexual harassment we need to care about this aspect of the phenomenon as well.

[13] Angela Franceschi, María-Luisa Rodríguez-deArriba, Annalaura Nocentini and Ersilia Menesini, 'Online sexual harassment in adolescence: a scoping review', 21(4) *Sexuality Research and Social Policy* (2024), 1480–1499. https://doi.org/10.1007/s13178-023-00869-1

[14] Estrella Durán-Guerrero, Annalaura Nocentini, Ersilia Menesini and Virginia Sánchez-Jiménez, 'Online sexual harassment perpetration among peer adolescents: A cross-national and cross-gender study', 15(7) *Behavioral Sciences* (2025), 969. https://doi.org/10.3390/bs15070969

Although some of the perpetrators with sexual motivations might not actually be evil as mentioned, others may indeed want to humiliate, dominate or manipulate the victim. While being a narrower concept, it also shares a lot of common features with the more general cyberbullying, both potentially having serious negative mental health outcomes on victims (lower life satisfaction, anxiety, depression, aggression, suicidality). While it can be directed towards a person from the opposite gender, it often happens within gender as well, with different purposes and behavioral goals[15].

The taboo nature of sexuality, that is more slightly but still present nowadays, is a serious aggravating factor in any kind of sexual abuse, making the victim less likely to seek help and report a case, especially in younger age groups whom sexual activity may not be as accepted by certain cultural views as adult sexuality. This is also the reason why several prevention programs (e.g. Project deShame) specifically focus on reducing feeling of shame and encourage them to ask for help. But it is also an important factor regarding the severity of negative consequences.

Forms of online sexual harassment include several types of behaviors: gender and sexuality-based harassment, unwanted sexual attention, cyberstalking, image-based sexual harassment, coercion into unwanted sexual activities, sextortion. It is important to note that as it is still a relatively new phenomenon, and there are a lot of varieties both in actual cases from real life and among the concepts used in studies, thus even though the main types are given, it is still changing over time and makes clear, unified categorization and conceptualization of the whole phenomenon harder[16]. Online sexual harassment in general includes the transmission of sexually menacing written and visual materials (e.g. sexually explicit utterances, proposals for sexual interaction, unsolicited pornographic content etc.) to someone unwillingly receiving. Gender and sexuality-based harassment refers to utilization of degrading and humiliating written and visual content, with potential threats and violent messages towards individuals based on their gender or sexuality (e.g. abusing someone for being woman or homosexual but not directed to that certain person). Image-based sexual harassment mainly consists of sexual images unwanted from the victim, either created or forwarded/shared, also including videos beside pictures. Along

[15] Jennifer E. Copp, Elizabeth A. Mumford and Bruce G. Taylor, 'Online sexual harassment and cyberbullying in a nationally representative sample of teens: Prevalence, predictors, and consequences', 93 *Journal of Adolescence* (2021), 202–211. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.10.003

[16] See Franceschi, Rodríguez-deArriba, Nocentini and Menesini (2024) (n 13).

with the arrival of generative artificial intelligence tools, new technology-based sexual harassment also appeared to create such content. In more series abuse types like sextortion, victims are even blackmailed with threats and manipulation to force them into sharing own intimate content or engage in online sexual activities (in worse cases not even solely online but also in person).

We can also approach categorization using three main typologies of online sexual harassment: visual, verbal and cybersex[17]. The visual type is nearly identical to image-based online sexual harassment, by sending, receiving or disseminating photos or videos non-consensually. On the other hand, verbal type includes unwanted or negative texts of sexual kind, vocal notes or talking about sex (unwillingly). Cybersex is the most interactive type of the three, involving interpersonal interactions of sexual nature that occur via digital technology, e.g. being highly encouraged or forced to undress during a video call. Due to its interactive kind, it has the most direct and active involvement of both the perpetrator and the victim in virtual space, however it can also be avoided the most unless happening during pressure of sextortion. As studies often focus on only certain aspects of online sexual harassment, further categorizations in research also distinguish between behaviors such as verbal requests, verbal remarks and nonverbal displays, while gender harassment, sexual coercion and unwanted sexual attention appear as a three-dimensional conceptualization[18]. Some of them categorize simply as active and passive, which is based on whether abusive sexual messages are explicitly directed to a target victim or the offender refers to potential recipients rather than a certain victim directly.

Due to the different conceptualization approaches and focuses of studies, it is hard to give reliable prevalence overall data of online sexual harassment of adolescents. Based on research it also highly depends on what kind of harassment type is measured but in general it ranges between 10-25% on average of the whole adolescent population to be targeted by some kind of online sexual harassment[19]. However, although young adolescents are generally a potentially more exposed and vulnerable age group, girls (from early teens to young adults) are the most at-risk subgroup regarding this issue[20].

---

17 Ibid.

18 Azy Barak, 'Sexual harassment on the Internet', 23(1) *Social Science Computer Review* (2005), 77–92. https://doi.org/10.1177/0894439304271540

19 See Franceschi, Rodríguez-deArriba, Nocentini and Menesini (2024) (n 13).

20 Maj Britt Dahl Nielsen, Veronica Pisinger, Amalie Oxholm Kusier and Janne Tolstrup, 'Prevalence of online sexual harassment and online bullying: a nationwide survey among

In the era we live in and the technological advancement we experience nowadays we can hardly avoid mentioning artificial intelligence tools which unfortunately have increasingly high relevance not just in our work and entertainment life but also regarding this issue as well. However, certain sex-related AI use is not even brand new, as deep fake images and videos, at least for some extent, have already been around for a while, but the number of users and the potential it possesses now has gone far beyond since then. Fake porn videos, porn-like scenes or fake nude images can be created (modified existed ones or done from scratch) in high quality, while AI research and development continuously makes its capabilities better, harder to distinguish the result from reality over time, which then may also be used for different online sexual harassment. Most popular uses include face-swapping or nudifying (that removes clothes from the victim in an otherwise completely normal picture) tools, but the generative power can hold even further possibilities. From the perspective of regulations though, laws are trying to keep them safe and controlled both nationally and internationally, incorporating new regulations against misuses of artificial intelligence (e.g. AI Act in European Union[21]). However, offenders can still find ways to overcome these barriers and gain access to such tools with great and dangerous opportunities.

4.1. Teen-related online sexual harassment: Adult perpetrators

Although current paper is not meant to primarily focus on adult-perpetrated online sexual harassment towards adolescents, it must be acknowledged as its more familiar and an indeed important aspect. However, there are certain differences in adult perpetrator cases, due to the social norms regarding a relationship between two teenagers, and one between an adolescent and an adult. Thus, these are generally more subtle strategies which also include more manipulation, while approaching the victim over time. This kind of behavior that manipulates and misleads a minor victim to finally fulfill their own sexual needs is called grooming in literature[22].

high school students in Denmark', 12 *Frontiers in Public Health* (2024), 1368360. https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1368360

21 Final Draft of the Artificial Intelligence Act (12th July, 2024). https://artificialintelligenceact.eu/the-act/

22 Burak Bulut and Hakan Kar, 'Sexual violence via social media', 114 *Journal of Forensic and Legal Medicine* (2025), 102908. https://doi.org/10.1016/j.jflm.2025.102908

Grooming is based on the benefits of digital space (anonymity and accessibility) where the perpetrator usually hides their true identity behind a fake social media profile, then step-by-step gains the child's trust and builds up an emotional connection to eventually gain sexual gratification by sexual coercion, while also using sextortion – e.g. blackmailing the young teen with an intimate picture they asked for earlier – to keep it secret, and in the worst cases, they continue sexual abuse in person with actual physical contact. As it is probably one of the most well-known sexual harassment types against minors, a significant portion of online child protection programs focus on the prevention of such cases.

Although not exclusive to adult perpetrators, unwanted sexual attention is also a common type of sexual harassment that may be committed by adults, even if not as dangerous. Unless social media profile settings are carefully set, these kinds of offenders (mostly men) try to make connection with certain other attractive profiles (mostly women), even under-age users. While these kinds of conversations may start at a neutral greeting, it can even range to more explicit sexual offers, or it can be a comment or message of sexual nature that is disturbing to the receiver, turning it into harassment. Unwanted sexual attention may also include such forms of sexual harassment as cyberstalking or cyberflashing. Cyberstalking refers to the repetitive online pursuit of the victim by an unwanted stranger, even including violent efforts to make contact[23], though in lighter form it does not necessarily involve direct confrontation but can still remain unsettling to the victim by visibly following and reacting, sometimes even commenting to their content despite being a stranger. On the other hand, cyberflashing is a popular form of modern online sexual interactions among peers, but can also happen by adults, which is generally online sexual abuse against minors, as it involves sending sexually explicit photos or videos without the recipient's request. While these kinds of harassment are not necessarily as threatening and can often be ignored, it may still be disturbing particularly to young adolescents, while it can also elicit feeling of embarrassment to the victim, decreasing likelihood of reporting.

It is important to note that there are also gender differences, originating from traditional cultural values and gender norms, and their related behaviors. Girls' images are more likely to be evaluated as sexual, and they are more likely to be ashamed than boys. Also, while girls are often made more responsible for the misuse of their photos (e.g. by sharing a potentially sexually appealing picture

[23] Ibid.

of themselves on social media), boys may even gain respect for possessing such images (of girls). However, while sexual competition is getting stronger among teen girls and external beauty is also becoming more significant part of their identity and personality, they may also draw unwanted attention by their social media activities. This kind of online behavior, when the victim shares potentially compromising, sexually engaging pictures of themselves is called sexual self-exploitation, that increases the risk of being victimized by either an adult or a peer[24]. On the other hand, it is also worth noting that evaluating the nature of an image is subjective, thus while it may be rated by someone as highly sexual or even provoking, it can also be viewed by others as just a way of free self-expression.

4.2. Teen-related online sexual harassment: peer perpetrators

Sexual interactions are natural and common phenomena among adolescents, and within the context of modern society, it also includes digital platforms, dating or other communication apps too for such activities as part of their socialization. While sexually loaded peer-to-peer connections feel much more natural and accepted by the society in opposite of adult partners, peers can also commit sexual harassment towards other adolescents. As mentioned before, some of these interactions are not necessarily intentionally insulting or abusive, as mistakes and getting to know personal boundaries are part of learning process of proper sexual behaviors, while a significant amount of ambiguity is also present in such relationships and interactions regarding sexual consent.

A general issue among young age groups are different forms of bullying, and due to the offline and online world being particularly interconnected for new generations from the start of socialization, it can also continue as cyberbullying in the online space, or vice versa, although it can also appear separately, solely limited to online platforms without any signs in face-to-face interactions at school. While cyberbullying is a broader concept, it shares important elements that can be part of online sexual harassment[25], and it can be sexual in its nature. Similarly, anonymity of the perpetrator, constant accessibility and the potentially mass spreading and persisting feature of abusive content are important factors

[24] Elizabeth B. Dowdell, Ann W. Burgess and J. Robert Flores, 'Online social networking patterns among adolescents, young adults, and sexual offenders', 111(7) *AJN The American Journal of Nursing* (2011), 28–36. https://doi.org/10.1097/01.naj.0000399310.83160.73

[25] See Copp, Mumford, Taylor (2021) (n 15).

that may even make it worse for victims than bullying in person. Unlike adult perpetrators, online sexual harassment is more likely – although not limited – to happen between peers already having at least some basic personal acquaintance from real life than to complete strangers.

With the exception of grooming, that is rather an adult-specific form of online sexual abuse (although its manipulation techniques might be used elsewhere), all other types of sexual harassment mentioned earlier may be present among adolescents. Unwanted sexual attention, being driven by sexual curiosity and the desire to form intimate connection, though not as suspiciously or awkwardly as from adults, is a common type of sexual behavior that is developmentally normal. While an adult's sexual attention is generally considered pedophilia, similar behavior from a peer may be an early phase of a connection that potentially ends up in a healthy intimate relationship later. However, it can be unpleasant or disturbing even from another peer adolescent too, becoming sexually harassing, and having lack of sexual experience or social skills can only be an acceptable excuse if they can change their behavior according to the feedback.

Sexting is a prevalent way among teenagers and young adults to make sexual interactions via online communication, which can facilitate relationships but may also become source of harassment. In general, it includes sending, receiving or forwarding sexual messages, images or other content (either self-made or other's). However, it may be done without consent from the beginning (in the form of unwanted sexual attention), changing in kind during the sexual relationship, or shared content can also be misused later, after the breakup.

A common online sexual behavior is cyberflashing, which means sharing a sexually explicit picture of the genitals or other intimate parts, usually unexpectedly[26]. Although it might not necessarily be a kind of harassment per se, and it can facilitate sexual desire or deepen intimacy to a next level in sexting with consent, it can also occur at the very start (potentially from a stranger), or already in a relationship but still with feeling of disturbance to the receiver. However, there is no general rule when and how it might contribute to success or rather the opposite, as it highly depends on personal factors, along with the domestic and broader cultural environment that also influence sexual socialization of adolescents. Some people also do it simply by their need for exhibitionism and the reaction of the victim for such kind of sudden content.

[26] Bianca Jeacock, Ioan Ohlsson and Simon Jafari, 'Victims' experiences of cyberflashing: an explorative study', 31(1) *Journal of Sexual Aggression* (2025), 101–114. https://doi.org/10.1080/13552600.2024.2323190

As mentioned, the tone of sexting may also change meanwhile, despite being a pleasant intimate conversation for a while. It may become sexually coercive, when one of the participants starts asking for private content from the partner or making them to do certain things of sexual nature, e.g. to send nude image of themselves, taking off all clothes in live video call or perform a specific sexual action, while sexting can turn into cybersex[27]. However, it can also happen in a less violent, manipulative way that the victim might not even recognize as actual harassment even if they feel a bit insecure, as it usually happens under some extent of social pressure as well – especially in cases of adolescents who are more sensitive to peer relationships, status and gender norms –, while they are also more sexually inexperienced. Furthermore, as anything ever done or sent in digital communication can also be recorded or saved, intimate content might be even misused either for violent manipulation as blackmail (sextortion), or later after a breakup by sharing with others, which is called revenge porn. It is also worth noting that despite gender stereotypes suggest differently, even adolescent or young adult boys may become victims of sexual coercion by female strangers[28].

Since we are craving for visual sexual stimuli and the technology makes it possible, image based sexual harassment has become a highlighted form of online sexual abuses. By definition, this kind of offence refers to the nonconsensual production, dissemination or threat of disseminating private sexual images with the use of digital technologies[29]. While sharing images during sexting is common, especially when driven by the sexual excitement of adolescence, despite the victims' responsibilities (which is indeed important and in focus of certain prevention programs for the youth), it would be unrealistic to expect not to do this kind of behavior at all, and sometimes it is also impossible to foresee who they can truly trust. Recent years also brought a new era regarding this phenomenon, as widespread generative AI tools also make it possible (not under legal regulation) to create intimate content of the victim – either image or video – or modify an existing one. While deepfake videos of famous people have already been around, with the new revolution of artificial intelligence,

27 See Burak and Hakan (2025) (n 22).

28 Therése Skoog, Carolina Lunde and Kristian Holmqvist Gattario, 'Special issue introduction: Sexual harassment among young people', 79(4) *Journal of Social Issues* (2023), 1113–1122. https://doi.org/10.1111/josi.12578

29 Morten Birk Hansen Mandau, '"Snaps", "screenshots", and self-blame: A qualitative study of image-based sexual abuse victimization among adolescent Danish girls', 15(3) *Journal of Children and Media* (2021), 431–447. https://doi.org/10.1080/17482798.2020.1848892

face-swapping and nudifying apps also appeared along with other useful, legal creative tools. And either from sexual curiosity and the excitement of new technology, or either from malefic intentions, they can be used by adolescents as well against their peers. As generative AI technology keeps advancing, it has the potential to create seemingly more and more authentic sexual content too, even in the form of videos, possessing a potentially great threat as online sexual harassment.

Sexual interactions essentially carry the experiences of refusal and failure as well. And the more often it happens, the more likely it forms a generalization of negative emotions and thoughts towards the opposite gender (in heterosexual orientation). Besides their own sexual experiences though, one can also create this representation based on others' (e.g. friends or family members) experiences or the perceived gender norms, roles and relationship between genders in society. Thus, a certain kind of sexual harassment is not specifically directed to a person but is rather based on their gender or sexuality, which is present online as well. It mostly includes negative comments, insults and violent verbal expressions towards a member of the hated gender, either women or men[30]. While it may target a specific person, it can also be perpetrated by publicly posting relevant content in this manner. Although it is not at all specific to adolescents, it may already start at a young age due to early negative romantic experiences, and adolescents can also experience feeling of generalized negative attitude towards the opposite sex. Unlike its face-to-face, physical manifestation, that may become even more dangerous physically (like the radical incel ideology), its online form can only cause emotional distress, although can potentially amplify offline hostile behaviors of those who are receptive.

5. Consequences of online sexual harassment on adolescent victims

Compared to other groups, younger girls, especially the ones who are active social media users are more likely to experience online sexual harassment. It is not only because generally they are the most sexually appealing yet vulnerable group, but they spend significant amount of time on online platforms, emphasize their online identity, communicate with others, share more images or even videos of themselves, and have the most followers. Drawing the attention of

[30] See Burak and Hakan (2025) (n 22).

and potentially even interacting with unwanted others, they report more sexual harassment and trauma[31].

Online forms of sexual abuses – even though they lack the physical aspects – take forms that last longer and – without intervention – can remain on the internet accessible for undetermined time, causing distress by repeated exposure (revictimization), eventually worsening mental states over time, while the potential anonymity of the perpetrator increases feeling of fear and insecurity.

Similarly to cyberbullying, experiencing online sexual harassment has a high likelihood of developing negative mental health conditions on victims[32]. Research indicates that anxiety, depression, body image disorder, PTSD and suicidal ideation are all possible consequences, but it does not contribute only to these negative effects. Even if they suffer the abuse as victims, they usually also feel guilt and shame that can prolong asking for help, which can further worsen these symptoms while keeping the victim isolated, alone with the experience of abuse that might have not even stopped yet. While girls are more frequently – although not solely – targeted by sexual harassment online, they are significantly more sensitive to its consequences than boys, having worse emotional and mental states as a result[33]. Besides internalizing symptoms, online sexual harassment, along with cyberbullying, tend to increase certain problematic behaviors as well, making victims more likely to act aggressively or use substances[34]. However, having positive peer relationships may play role as a strong protective factor.

Besides anxiety and depression being the most common psychological impact of online sexual harassment, heightened stress, low self-esteem and emotional dysregulation are not rare either[35]. Victims of non-consensual sexting, grooming

---

31 Marvin Iroegbu, Freya O'Brien, Luna Clara Muñoz and Georgia Parsons, 'Investigating the psychological impact of cyber-sexual harassment', 39(15–16) *Journal of Interpersonal Violence* (2024), 3424–3445. https://doi.org/10.1177/08862605241231615

32 Gökçe Nur Say, Zehra Babadağı, Koray Karabekiroğlu, Murat Yüce and Seher Akbaş, 'Abuse characteristics and psychiatric consequences associated with online sexual abuse', 18(6) *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking* (2015), 333–336. https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0494

33 Simon Ståhl and Inga Dennhag, 'Online and offline sexual harassment associations of anxiety and depression in an adolescent sample', 75(5) *Nordic Journal of Psychiatry* (2021), 330–335. https://doi.org/10.1080/08039488.2020.1856924

34 See Copp, Mumford, Taylor (2021) (n 15).

35 Sabrina Page, Ashleigh McFeeters, Nurul Hasyimah Mat Rani, Carleigh Slater, James Stevenson, Ethel Quayle and Deborah Fry, 'Psychological and emotional harms of online child sexual exploitation and abuse in children under the age of 18: A systematic review of the evidence', 34(4) *Child Abuse Review* (2025), e70048. https://doi.org/10.1002/car.70048

or unwanted sexual content often report long-term psychological distress and elevated symptoms. As mentioned before, reflexive emotions like guilt, shame or embarrassment also play an important role in victims of online sexual abuse, along with the fear of social judgment. It also depends on the type of harassment and the participant's agency, as victims who willingly engage in online social interactions are more likely to self-blame, which can be a major obstacle to seek help, increasing long-term harm. Victims of image-based sexual abuse, whose private photos have been disseminated, remaining accessible in the online space, may develop chronic anxiety and feeling of powerlessness. But studies also reported that emotional isolation and trust issues can also be common, especially when the perpetrator is known to the victim.

While successful prevention would be the ideal – though unattainable – goal at first hand, efficient intervention is also crucial in its absence, and the earlier it is provided for the victims, the less harm remains in long-term. The psychological consequences of online sexual harassment are complex, ranging from several different diagnosed mental disorder categories to an array of other negative emotions, potentially lingering long-term. It also matters how sexual harassment is delivered, as private messages and related acts differ from public posting, or whether how long it remains online. But personal factors are also important besides the impact of the abuse itself, such as how it is perceived and treated individually[36], and how the society reacts to such cases and their victims.

6. Good practices against online sexual harassment

Since online sexual harassment or abuse has become an important and actual topic in the modern society, there are plenty of programs that try to prevent such cases or reduce severity of negative consequences for victims[37]. Due to its potential mental health outcomes, it has become a highlighted issue, especially with children as target group who are both still developmentally more vulnerable to such experiences and they mean the basis of the new generations which also makes them more valuable. This direction has led to several prevention programs – either successful and unsuccessful ones – in the last couple of years or even decades, running both national and international levels.

36 Ibid.

37 Anastasia Patterson, Leah Ryckman and Cristóbal Guerra, 'A systematic review of the education and awareness interventions to prevent online child sexual abuse', 15(3) *Journal of Child & Adolescent Trauma* (2022), 857–867. https://doi.org/10.1007/s40653-022-00440-x

Online child sexual abuse (which is the most-used term for this phenomenon from prevention perspective), as mentioned before, is mostly associated with some kind of sexual harassment from an adult person. However, this term also covers peer-to-peer harassment as well, which is in fact also common, while also less known. Therefore, certain prevention programs focus on that aspect too, either directly, or indirectly through a wider phenomenon, like cyberbullying which share several elements with sexual harassment as well, or by generally increasing the mental health and resilience of children and young people.

Prevention programs against online child sexual abuse (OCSA) can be implemented on different levels, with differences in target groups and the tools used[38]. While we can focus on the perpetrators who have already offended or children who have already become victims, we can also prioritize potential perpetrators or at-risk children who have not yet been involved from either side but have significant chance of becoming perpetrator or victim. However, literature suggests and supports that the best approach to the issue should be to focus on the general population, fulfilling prevention goals the best and most widespread. According to literature[39], high percentage of sexual abuse is preventable through education and awareness, thus proper education-based programs can play a crucial role in the prevention or reduction of online child sexual harassment, or its negative consequences.

Good practices, which have been proved to be efficient in some way, mostly follow this more general approach. These kinds of prevention programs include several different tools, including educational materials, posters, presentations, videos, activities, trainings etc., from which passive knowledge-based ones can be disseminated throughout both in schools and in digital forms via the internet as well, while other, activity-based programs – which are even more important for young children for actual practical self-experience – are held in interactive learning sessions. To successful implementation, it does not only require them to focus on children but also on all other relevant adult people who are in closer relationship with the children, regularly interact with them and may directly carry out the activities themselves, thus parents, teachers, school psychologists and other professionals also get involved.

Even though there are several prevention programs aiming at protection of minors in the online space in general within this main approach, only a smaller

[38] Natasha Knack, Belinda Winder, Lisa Murphy and J. Paul Fedoroff, 'Primary and secondary prevention of child sexual abuse', 31(2) *International Review of Psychiatry* (2019), 181–194. https://doi.org/10.1080/09540261.2018.1541872

[39] Patterson, Ryckman, Guerra (2022) (n 37).

portion of them focus specifically the sexual harassment aspect (e.g. 'Stop It Now!', 'CATZ', 'Net detectives', 'The missing program' etc.), and even less end up being at least somewhat effective[40]. It is also challenging that although certain educational programs seem to be working in increasing awareness and safety digital knowledge of the target group, they still often fail on the actual behavioral change, keeping the risky online behaviors, which is related to young children's developmental maturity too, but also to potential methodological issues. Behavioral change is a learning process, affected by content of the learning material, the learning method, and how frequently it is encountered beside the characteristics of the agent.

Age can be a key aspect in planning and implementing prevention programs for children, as developmental factors may alter their success. From a developmental perspective, certain mental maturity is required for complex decision-making to evaluate a given situation and foresee potential future consequences, along with proper self-control and regulation. Besides, adolescence also naturally tends to increase risk-taking behaviors, peer influence and generally brings sexuality to their life overall. Based on results of online child sexual abuse prevention programs, age-appropriate materials and activities (with adjusted language to their age) can significantly increase their effectiveness[41], as there are great varieties between different groups of children. Research also suggests that it might be beneficial to involve technology in prevention programs and adjust the learning environment accordingly due to the nature of the phenomenon that also takes place in digital space, and the characteristics of new generations who are generally prone to digital technology use as they grow up in such environment. Furthermore, digital tools may also contribute to creating not only more diverse learning experiences but also to a more enjoyable learning process[42] which can be crucial to successful prevention programs in all age groups but particularly in younger adolescents and children.

It is also important that in any case of (online) abuse, victims know how and where they can look for help that is both trustworthy and competent to treat such situations, increasing the number of reports without remaining latent

40 Ibid.

41 Heidi Hartikainen, Netta Iivari and Marianne Kinnula, 'Children's design recommendations for online safety education', 22 *International Journal of Child-Computer Interaction* (2019), 100146. https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2019.100146

42 Jocelyn M. Wishart, C. E. Oades and Marylouise Morris, 'Using online role play to teach internet safety awareness', 48(3) *Computers & Education* (2007), 460–473. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2005.03.003

cases. However, even in the modern age, after sexual revolution, sexuality is naturally and traditionally the most intimate, taboo topic in general. It does not only make sexual education and related topics harder for both families and educational institutions to communicate but also places a heavy load of feeling of shame for the victims in a lot of cases, blocking or delaying requests for aid.

New generations have contact with the internet and start using digital platforms at a very early age, most of them already possess their own device too by early adolescence. For this reason, education and prevention programs should also start at that early age. As mentioned in previous chapters, despite regulations of media platforms and other child protective settings – which are sometimes bypassed by the minors themselves –, potentially harmful approach from an adult is a common phenomenon. On the other hand, especially for adequately mature adolescents, it is also important to get to know and increase awareness about the potential negative consequences of cyberbullying or sexting regarding mental health and legal aspects, as it has relevance on peer-to-peer interactions as well, and it may also have preventive effect on both the potential perpetrator's and victim's side, by facilitating empathy (or fear from legal punishment) besides getting information, reducing taboo and giving a guideline in case of need for help.

There are a couple of different prevention programs, organizations and regulations on national and international level that in some extent contribute to the prevention of online sexual harassment/abuse and aid of adolescents. Although this paper's primary focus is not directed to these measures in detail, some of them worth being mentioned and presented briefly, also as a good example of how this issue can be approached.

Within the large-scale EUCPN Project called 'Youth Internet Safety' several measurements are brought together to fight for children's digital safety through different countries. The project has a detailed focus on online safety: various aspects of online dangers, motives and facilitating factors related to the phenomenon, and focus on prevention in several aspects[43]. It highlights six aspects of prevention that should be kept in mind and prioritized. According to this, prevention programs should follow a multi perspective and transnational approach if needed, involving social media providers and policies. It should be customized to target group as mentioned before: made in their language, with potential usage of computer games, popular social media or YouTube channels

[43] Youth Internet Safety: risks and prevention, European Crime Prevention Network (EUCPN). https://eucpn.org/document/eucpn-thematic-paper-no-13-youth-internet-safety-risks-and-prevention

as well. Investment in primary prevention: focusing on the general population with educational and awareness programs. It also highlights the role of parents, by supporting parental control: with restrictive or active forms of parental mediation, along with parental control apps. It raises attention to the importance of affirmative consent that is a must for sex-related offenses: children must be aware of the concept of consent, better skilled for interpreting intentions of others, and even dare to refuse any unpleasant interaction (but generally be alert of adult strangers). And last but not least Hotlines, organized in a whole international network of hotline services (INHOPE), play a special role in helping victims, providing freely available opportunity with experts to report cases at any time from which everyone – including young adolescents – should know about.

Besides a theoretical framework, this project also manages and gathers actual prevention programs as practical implications across the European Union in several countries. From a Hungarian perspective, only a few of them are relevant, that has/had been running in Hungary too, namely the Project deShame[44] and the TABBY project[45], however only one of them is specifically targeting online sexual harassment. Project deShame is an EU-level collaboration of organizations in different countries, with a special aim to reducing feeling of shame in relation to sexual harassment and increase reports, while TABBY successfully contributed (unfortunately stopped after a while) to eliminate cyber- and school bullying, indirectly including peer-to-peer sexual harassment as well. TABBY proved to be effective, with its user-friendly tools and activities for all participants, including students and teachers, from whom the teachers got their school staff training in form of presentations and training activities, while among the students certain chosen peers (TABBY friends) got their own training against bullying, besides the TABBY toolkit being used for the general target group. It is meant to be a general antibullying program, with a goal to create a friendlier environment in general. It also raises awareness, helps to detect and manage even online risks earlier. And with its unified toolkit and clear methodology, it is easily applicable internationally, thus it has already been used in several countries. While its relevance to online child sexual abuse is secondary, it could still reduce that on its cyberbullying focus, as cyberbullying among teens may also include some sexual aspect as well, which continues

[44] Project deSHAME, EUCPN. https://www.childnet.com/what-we-do/our-projects/project-deshame/

[45] TABBY Project. EUCPN, 2015. https://tinyurl.com/ze7ahv85

offline (or vice versa), thus antibullying programs can still be useful in case of online sexual harassment between peers.

Hotlines play a multifunctional role in this matter. They are both information and aid provider services at the same time, supported by national authorities but also connected within an international hotline network, called Association of Internet Hotline Providers (INHOPE). In Hungary, it is called Internet Hotline, which does a prominent and acknowledged work regarding online safety, with special focus on children[46]. The importance of online sexual harassment or abuse is also shown in their statistics, as out of all reports, they receive the most in this category. They play a mediating role between the victims and the authorities, website owners, social media media providers etc., regularly cooperate with the police and other professional organizations too (e.g. with mental health experts), and provide a faster, more efficient procedure, by having a 'trusted notifier' status. Besides that using their service is free, thus any victim can turn to them for help more easily, including children as well, anonymous reports are also available which – even though may makes the procedure a bit harder and does not allow feedback – removes feeling of shame that might have been present and would hamper reporting the case otherwise. However, their other main role is also important, as they run prevention campaigns to raise awareness, increase knowledge and reduce fear of reporting (due to shame). They regularly organize presentations and activities in educational institutions, create informational posters and other materials for the youth to both schools and online platforms, but they also hold trainings for professionals and participate in relevant conferences and events. Based on case reports and searches for this kind of content, their success of education-based prevention work is also visible in numbers.

Besides, there are certain measures that less directly but may relate to the prevention of online sexual harassment in forms of directions and proposals on European Union level, and certain regulations on national level as well. To briefly mention, the EU has constant attention towards child sexual abuse, and it regulates digital companies' platforms accordingly, with a new focus on AI use too, as technology-related threats. On the other hand, countries have their own digital child protection strategies on national level[47], and they try to make laws

[46] Internet Hotline beszámoló 2024., NMHH. https://nmhh.hu/cikk/254586/Internet_Hotline_beszamolo_2024

[47] Digital Child Protection Strategy of Hungary, Digital Success Programme. https://digitalisjoletprogram.hu/files/c2/61/c2610c5560ef56425860d4d7bdd68b3d.pdf

and initiatives that might help (e.g. by regulating digital devices in schools), while supporting relevant organizations and institutions.

7. Conclusion

Online sexual harassment is a complex and potentially threatening social phenomenon, particularly affecting adolescents (especially girls) as being one of the most active yet vulnerable online age group in the modern digital society. While conceptualization can be challenging due to its various forms and changes with technology, it is also important to identify and characterize its different aspects. Besides caring about victims and exploring factors playing role in certain abuses, efforts are being made to accomplish widespread prevention programs and regulations on either local or global level with varying success.